

JEVREMOVIĆ RANKO MUNITIĆ ZORICA JEVIĆ

LI PAS DUPLI PAS DUPLI

MUNITIĆ ZORICA JEVREMOVIĆ RANKO MUNITIĆ

EDICIJA
TV POLICA

BIBLIOTEKA

TEORIJA I PRAKSA

Osma knjiga
nove serije

RADIO-TELEVIZIJA SRBIJE
Izdavaštvo

ZA IZDAVAČA

Aleksandar Tijanić

generalni direktor RTS

prof. dr Slobodan G. Marković

predsednik Upravnog odbora RTS

Nikola Mirkov

direktor Televizije Beograd

UREDNIK

Dragan Inđić

RECENZENT

Vidan Arsenijević

KORICA

Predrag M. Popović

FOTOGRAFIJA

Tanja Tomić

„Adađo“

RANKO
MUNITIĆ
**DUPLI
PAS**
ZORICA
JEVREMOVIĆ

NAPOMENA UREDNIKA

Uređujući knjigu „Spotovi nostalgije“ Zorice Jevremović imao sam čast i zadovoljstvo da se upoznam sa Rankom Munitićem i da u njihovom zajedničkom domu provedem prilično vremena u ugodnom ćaskanju o svemu i svačemu, a najviše o stvarnim i mogućim „izdavačkim poslovima“.

U jednom razgovoru podsetili smo se da su u „TV novostima“, u kontinuitetu – najpre Zorica, a potom i Ranko – pisali kolumnu „Na javnom kanalu“, i to u vreme sveopšte tranzicije i pluralizacije medija, kad je po ko zna koji put dovedena u pitanje ona teza o prelasku kvantiteta u kvalitet.

Iz ove vremenske distance, ne mogu sa sigurnošću da se setim ko je prvi izgovorio da bi ti tekstovi mogli da se ukoriče u knjigu, ali se vrlo dobro sećam s kojom je voljom Ranko pristupio prelistavanju i iščitavanju novinskih isečaka, kao i odabiranju onih koji će činiti skladnu celinu dva ipak različita pristupa medijskim pojavama, odnosno dva nadasve samosvojna stila izražavanja. Imajući to u vidu, slobodno možemo reći da je ova knjiga Njegovo delo.

Ranko je otišao a da nismo utvrdili kako će se knjiga zvati. U jednom od susreta, složili smo se da bi naslov trebalo da izrazi pomenutu dvostrukost: u licitiranju mogućih rešenja krenuli smo od fenomena znanog kao „Dupla ekspozicija“... Konačno, tokom priprema za štampu naslov se sam „javio“ nama koji smo ostali – naime, već se nalazio u sadržaju knjige kao naziv jednog teksta.

Za one koji to ne znaju, „dupli pas“ je tehničko-taktički element fudbalske igre: dodavanje lopte između saigrača, tako što jedan igrač, posle prvog dodavanja brzo menja mesto s namerom da se oslobodi protivnika, a drugi, loptu bez zadržavanja dodaje u prazan prostor, gde utrčava prvi igrač i ponovo preuzima loptu.

Asocijacije su mnogobrojne.

Kao i u slučaju fotografije na korici, na kojoj su dva ploda jedne biljke u svojoj svojoj „različitosti istoga“ odnosno „jedinstvu suprotnosti“.

Kritika iz majstorske radionice

Munitić je u redakciju ulazio tiho, obziran prema njenom užurbanom životu, iz torbe vadio tekst za naredni broj „TV novosti“ i polazio ukoliko ne bi bio pozvan da malo posedi, uz kafu ili bez nje. Bilo je zadovoljstvo posedeti sa njim i izdići um iz trivijalnosti. Kao misleći čovek, i za trivijalnost je imao razumevanja, videći u njoj dobru stranu, mogućnost da se umetne kulturna poruka i tako doturi onima koji je inače ne bi primili.

Zorica pak Jevremović ulazila je bučno, gotovo teatralno, isijavajući samosvest koja zahteva pažnju, bez obzira na cajtnot ponedeljkom. Saopštila bi o čemu je pisala, i zašto, i zašto bi trebalo da njen stav bude podržan, pa odlazila tek kada bi dobila potvrdu da smo jednomišljenici.

Prirodno je, valjda, da dvoje ljudi tako različitog temperamenta decenijama počive zajedno, ali oni su jedinstveni po tome što su sve to vreme istrajavali izvan institucija, bez plate i bilo čega što životu daje sigurnost, a stavu nekoga u koga nije lako taknuti. Oslanjali su se isključivo na sopstvene intelektualne i kreativne mišiće i na njihovu kondiciju.

Otkako je televizija izgubila veliko T i počela da se razmnožava u dugmićima na daljincu, kritičarski posao, ispostavilo se, sve manje je dobijao priliku za pohvalu. Međusobna konkurencija nije uzvisila nego snizila kreativne i kulturne standarde najpotentnijeg medija, pretvorivši ga u jednom periodu u buvljak diletantizma i svetlucavog primitivizma. O tome danas uverljivo svedoče tekstovi Zorice Jevremović i Ranka Munitića. Svedoče temama i stavovima. Nekim kritičarima takva televizija davala je obilje povoda za izrugivanje, nekima za zgražavanje ili uzvišeni gnev, ali njih dvoje ostali su trezveni, nikada ne povredivši ličnost TV stvaraoca, ma koliko njegovo delo bilo neumno ili nakaradno. Oni su se bavili pojavama, u medijskom, odnosno kulturnom kontekstu, ukazujući na prirodu njihove pogrešnosti, ili, radije ali ne često, na prirodu njihove vrednosti, ukoliko su je imali. Bili su zastupnici kultu-

re, rečju i sopstvom, ona na temperamentan način aktivistkinje, on sa mudračkom smirenošću. Bili su zastupnici kreativnosti i darovitosti, žigošuci banalnost, nedoučenost i prostotu odevenu u šljokice. Ispovedali su veru u televiziju koja uzdiže pogled ka smislu i duhu, umesto da ga spušta ka voditeljkinim dugim, razgolićenim nogama.

I ostajali su dosledni, kroz sve te mnoge, teške godine.

Da li je vredelo?

Pa, ako se setimo televizije devedesetih, uvaljene u turbo-folk blatište i sve vrste beščašća, izgleda da je ipak vredelo. Vratilo se nešto prizivane pristojnosti. Vratilo se i nešto pameti. Čak i kreativnosti. Niko ne može reći da tome, makar skromno, nisu doprineli oni koji su sve vreme potpisivali i slali trezvene opomene. Među njima svakako Zorica Jevremović i Ranko Munitić.

VIDAN ARSENIJEVIĆ

zorica
jevremović
**na javnom
kanalu**

3. jul 1987.

—

2. februar 1990.

Vicane, gde si?

Znate li ko je Vican Vicanović? Ovo nije kviz za predškolsku decu. Ona još ne znaju ko su političari a ko novinari, i čemu služe fotografije u novinama a čemu slike na televizijskom ekranu.

Ovo je pitanje za televizijske ljude TV Beograd koji su u petak, 26. juna tekuće godine, pripremali izveštaj sa Devete sednice Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije o Kosovu. Izveštaj koji je mogao biti medijski događaj godine, napravljen je tako nemotivisano, šturo i bezosećajno da građaninu ove zemlje, koji je iščekivao prenos s Kosovskog plenuma kao živo svedočenje zbivanja iz Skupštine SFRJ u Beogradu, ne preostaje ništa drugo do da narednih dana lovi Vicanove fotografije u štampi. Znajući Vicana, na njima će biti zabeležena presna stvarnost svih dvadesetak sati ovog plenuma, u meri koliko statična, zaustavljena, fotografska slika može biti angažovani, životni komentator prizora.

Šta se desilo sa smionim urednicima, a šta sa sjajnim novinarima? Gde su bili vispreni reporteri Beogradske hronike, gde su se zaturili spretni snimatelji? Zar se nismo dovoljno jasno sporazumeli da je izveštavanje sa mesta događaja najvažniji čin televizijskog posla? Zar ovih šest godina, od obnarodovanih kontrarevolucionarnih događaja na Kosovu, ne trube upravo urednici TV programa o važnosti kakvoće javnog informisanja, od čega zavisi, konačno, stabilnost ove zemlje, i očuvanje integriteta svakog našeg građanina? Zar sve građane ove zemlje nije zanimalo kako se odvija Kosovski plenum od početka do kraja? Zar se nije nikako mogao odvojiti prostor na jednom od kanala za kompletan prenos zbivanja iz Skupštine SFRJ na dan 26. juna 1987? Ko je smislio da me celovit satelitski prenos „Noći muzike 87“ zanima više od Kosovskog plenuma? Ko može pretpostaviti da ću željno gledati dan i noć prenose sa buduće Univerzijade, kad ono od čega mi zavisi moje životno takmičenje sa društvenim nedaćama nisam mogla da odgledam uživo na svom televizoru?! Da li je možda

trebalo da skoknem u neku obližnju državu i pogledam njihov izveštaj i komentar sa ove sednice?!

Šta se videlo od celog plenuma? U dva navrata, popodne i naveče, po nepunih sat vremena, uobičajeno montiranih izlaganja više govornika (bez punog imena i prezimena) sa krajnje uopštenim komentatorskim dopričavanjima onoga šta je govornik rekao što ne vidimo na ekranu, i jedno nebrižljivo, disharmonično upadanje izvesne komentatorke (bez imena i prezimena) u toku sednice dok je na ekranu živo govorio jedan takođe bezimni član Centralnog komiteta. Tih pet minuta kakofonije informacija s kraja izveštaja sa ove sednice rečit je dokaz nepripremljenosti ljudi za ovaj posao. Da li je iko primetio šta se događalo na ekranu? Gde su bili urednici, realizatori programa, mikseri slike i tona? Dobio se utisak da se tamo napolju, izvan zgrade televizijske događaju nemili potresi koji zbunjuju ekipu izveštača. Ništa od toga: televizijski ljudi su naprosto zatajili.

Može se pretpostaviti da ćemo mnoge pikanterije vezane za ovaj događaj vremenom i na beogradskoj televiziji sagledati iz nekog oštrijeg ugla, s povećalom. Naravno, tu su emisije tipa „Zip“, „Porota“, „Kino oko“. Sve emisija do emisije koje plene našeg gledaoca svojim angažmanom i sadržaja i forme. Ali, to će biti sve mnogo kasnije. Zalud televizijska konfrontacija u studiju o onome šta je jednom negde bilo, kad kamera i televizijski novinar ne ulaze odlučno i rezolutno u samu srž stvarnosne slike. Sve ostalo je naknadna odluka, zaključak po dogovoru više lica, ukratko – televizijska umetnost. Tako, umesto da gajimo novinarstvo mi gajimo u našim televizijskim kućama televizijske umetnike koji vešto i pregorno prave predstave o događajima koji su davno prohujali. Naši najbolji novinari nisu imali vizu da ovu sednicu prokomentarišu onako kako to oni najbolje znaju i umeju, ali će zato, sva je prilika, dobiti šansu da štrpnu nešto od tema i temica o kojima se raspravljalo na ovom skupu. I onda ćemo, i gledaoci i kritičari, opet, po ko zna koji put biti puni hvale za Gordanu Sušu, Milicu Čavić, Gorana Milića, Aleksandra Đulejića...

Televizija nema više vremena. Baš kao u pesmi Desanke Maksimović – za melodramu je potrebno dvoje. Naš gledalac odavno nije „udvoje“ sa ovakvim izveštavanjem s mesta događaja.

(BR. 1175, 3. JUL 1987)

TV slušalice kao imidž

Galupov institut je zbunjen. Taman je završio opširnu jedinicu „Uloga slušalice u jugoslovenskoj praksi“, sa specijalnom obradom stavke „Slušalica u televizijskom prizoru“, kad – eto jedne emisije uživo u kojoj se slušalice nisu upotrebljavale uopšte – i to od onih istih slušača koji ih najčešće sebi postavljaju na glavu.

Ukratko: dva Slovenca su govorila sa dvojicom Albanaca bez slušalica, plus jedan Srbin takođe bez, s tim što su Slovenci govorili slovenački, Albanci srpski, a Srbin srpski. I unakrst: Slovenac sa Slovencem slovenački, Albanac sa Albancem srpski, Slovenac sa Srbinom slovenački, Srbin sa Albancem ko sa Slovencem srpski. Na tumbе: Albanci i Srbin su govorili srpski, Slovenci slovenački – a tako su se lepo ispričali! Emisija je trajala puna dva sata, tema je bila vruća (Kosovo), a nigde grča, nigde traga u „deliću“ kadra da neko od prisutnih po džepovima traži slušalice. Dakle, stvar sa slušalicama nije završena. Ponovo se stiglo na početak, kod uvedenog pojma za jugoprilike – „slušalicomanija“.

Kako je „slušalicomanija“ dugo istraživana, „galupovci“ su u jednom času mislili da su našli rešenje: objasnili su to modnim trendom sa Zapada. Ono: „vokmen“ na glavu, pa il’ u đuskanje, il’ u džogiranje. A jedno vreme se ova naša pojava pokušala svrstati pod termin „kosmopolitska slušna sprava“ sa širim fenomenološkim tumačenjem o uticaju slušalaca iz Ujedinjenih nacija na rast i brojčanost jugoslovenskih spravica za glavu. To je palo u vodu zbog prigovora predstavnika jedne velike sile koji na zasedanjima Ujedinjenih nacija nikad ne nosi slušalice jer ga one direktno podsećaju na „prisluškivanje slušnim aparatom“, odnosno na detinjstvo i gluvog dedu. Izmoreni galupovci nisu imali ni snage ni volje da se upuste u razmatranje istorijske veze nečijeg gluvog dede i naše „slušalicomanije“.

Zaista, naši delegati, javni radnici i profesionalni političari nezamislivi su u televizijskom kadru bez slušnih spravica za

glavu. Kad na televiziji vidite skup ljudi bez slušalica, ne verujete da išta rade – jer kako se sporazumevaju? Slušalice su postale medijski produžetak glava naših ljudi. Iz toga su proizašle raznorazne deformacije: recimo, čovek bez slušalica nije naš čovek.

Upotreba slušalica po glavi našeg čoveka različita je s obzirom na tip glave i stečenu naviku slušanja, odnosno neslušanja. Zato, u televizijskom prizoru razlikujemo nekoliko tipova manipulisanja slušalicama u odnosu na glavu:

a) postavljanje slušalice sa obe ruke ravno na glavu; ovaj tip neguju koncentrisani slušači; u toku sednica ih obično ne skidaju, čak ni kad se govori njihovim maternjim jezikom; izgled miran, lice bez bora, setni osmesi vidljivi;

b) držanje slušalice jednom rukom, pa drugom, naizmenično; glava obično uzdignuta malo i zanesena u stranu, ka slušalici; slušač napregnut, brada stisnuta, pogled izravan;

v) nameštanje i skidanje slušalica iz svih pravaca, i sa obe strane; slušač nervozan, pažnja pokidana; lice puno grimasa, oči uprte u sto za kojim slušač sedi;

g) bacakanje slušalica iz ruke u ruku s tendencijom da se iste dobace kolegi ispred ili iza sebe; slušač po pravilu nasmejan, razigran; pažnja usmerena ka izlazu iz sale.

Svakako, da naše slušače vidamo u životu po skupštinskim salama, možda bi nam percepcija bila drugačija. Možda delegati slušalice ne nosaju po celi dan u džepu, kako bi čovek pomislio gledajući ih na televiziji. Možda je stvar sa slušalicama potpuno fakultativna; upotrebljava ih onaj koji smatra da mu lepo stoje pred televizijskim kamerama. „Galupovci“ tu više ništa ne mogu: „slušalicomanija“ nije predviđena u kategoriji „TV kozmetika“.

(BR. 1180, 7. AVGUST 1987)

TV butik

Mnoga zanimanja na televiziji nisu priznata: takav je, recimo, slučaj s vlasnicom „butik“ u televizijskoj kući. Ne znate ništa o tome? Sumnjate da su to neka amaterska, šnajderska posla? Neka skrivena radnja od javnosti, neka mala privreda ulegla potajno kroz velika vrata televizije? Naprotiv: ovo zanimanje je vidno za sve gledaoce, ali, nije mala nego velika modna radnja u pitanju.

Ovo nije zanimanje koje ćete naći u dugačkom spisku naših odjavnih špica, niti je takvo radno mesto igde formirano u jugoslovenskom televizijskom prostoru. Ali, zato svaki studio ima svoj „butik“ i tera svoju modu. Kako ove butik-dame službeni kostimografi ne diraju, a urednici ih ne izbacuju napolje, one rade brzo, divlje, a sistematično. Ne ostavljaju svoje čuvene inicijale na odeći, mada im je san da stvaraju samo unikate: svaka novinarka, svaki novinar – jedan „unikat“, jedna estetska intervencija za sebe. Divljačka intervencija se sastoji u naglašavanju modnog trenda sredine u kojoj žive i rade novinari, podržavanju stila i ukusa žitelja grada, pa, ako je grad sa više ukusa, mogu se konzumirati ukusniji „unikati“. To je tako bukvalan šnajderaj da stalni gledaoci mogu samo na osnovu parčeta tkanine u kadru, ili opisa kako je vezan čvor na kravati izvesnog „unikata“, prepoznati iz kog studija dolazi slika.

Da su gledaoci, posebno iskusnije gledateljke, u tom poslu postale prave Vange, ne treba im uzimati za zlo. Ne može se reći da one više ne gledaju novinaru u lice, da ne prate šta on čita ili govori, da ga doživljavaju samo na froncle. Istina, vešte gledateljke imaju čak i listu čekanja u kojoj se beleži koliko je ko dostigao prosečni ukus gledalaca, a ko uporno tera svoje, neguje vlastiti modni stil. Ono što je najvitalnija potreba poluurbanih TV gledališta – da nametne svakoj javnoj ličnosti svoja merila za javno i lepo, utiče na konkretnog novinara onoliko koliko je čovek podoban za utapanje u kolektivne modne vode.

Po onome kako se nose i ovog leta naši novinari i novinarkе, divlje vlasnice „butika“ uzele su im i srce i dušu na aranžiranje. Na osnovu spomenute liste čekanja naših Vangi, po studijima modno stanje je dledeće:

TV Sarajevo – centar JRT mode: fini materijali, fini krojevi, fine boje, roba kupljena u Rimu potajno (zbog interventnog zakona) ili legalno po zagrebačkim buticima, šalvare dominiraju (i kad se ne vide od TV stola).

TV Ljubljana – stil dobre činovnice: preovlađuje pamuk, krojevi zatvorenog izraza, malo šara, malo ukusa, roba iz Gorice i kupljena u „Merkatoru“; „lajbah“ stil nije primećen.

TV Skoplje – stil večne devojke: šivene haljine, mnogo karnera, riševa, plisea, dekoltoване, boje širokog spektra, materijali svi kupljeni u Solunu, dominira svila.

TV Novi Sad – ležeran građanski stil: krojevi uži, boje skladne, izostanak naramenica, decentni dekoltei, minimalni ukrasi, nešto hekleraja, roba uglavnom domaća, materijali nabavljeni u Zagrebu, Novom Sadu i Pešti.

TV Titograd – stil moderne žene: lepe bluže, vedre haljine, valjano skrojени kostimi, boje sve zastupljene osim crvene, dosta svilenog konca, tek poneka čipka, šiveno ili kupljeno preko, u Bariju.

TV Zagreb – ispostava italijanske mode: zastupljena modna linija leta, prisutni svi modni krikovi, savršeno uklapanje odeće, nakita i „unikata“.

TV Priština – jugoslovenski stil: sve pomalo, uglavnom šiveno u domaćim buticima, uvoz iz Stambola, i dalje mnogo ukrasa, i svila, svila.

TV Beograd – stil zrele Beograđanke: sve se nosi samo kad se voli, bez obzira na godine i fizičku liniju, roba iz butika, šivena i prepravljana.

(BR. 1181, 14. AVGUST 1987)

TV čitulja

Niko ne voli poslednje novinske stranice: tamo se nalaze uniformisani fotosi umrlih. Zadatog formata, poređani strogo u vodoravne redove, ovi fotosi podsećaju na parcele a novinske stranice na grobljanska mesta. Unificiranu posmrtnu atmosferu razbija minimalna razlika u dužini teksta iznad i ispod slike pokojnika. Sami fotosi liče jedan na drugi. Prosto: to su najčešće fotografije sa legitimacija, pasoša, radnih knjižica, penzionerskih mesečnih karti. Stisnutih usta, pogleda uprtog u aparat koji slika „službeno“, ova lica ne odaju ništa više do kakvoće oblika, dužine kose. Čak i pol i starosna dob nisu uvek lako uočljivi. Kao zatvorske fotografije: ljudi najviše liče na ono što bi drugi hteli da budu. Neko je izmislio da je to prigodni, građanski način za objavu smrti – neutralna, službena fotografija koja „informiše“ javnost.

Kako se jugoslovenske novinske kuće razlikuju po tretmanu osmrtnica (sa fotografijama ili bez njih, veći ili manji broj redova za objavu smrti), tako se i naši studiji razlikuju po načinu kako ispraćaju mrtve u rubrici „TV čitulja“. Istina, negde ove rubrike zapravo i nema, negde su prisutne svakodnevno u vestima, u nekim studijima neguje se kao rubrika od posebnog televizijskog interesa. U jednom su svi jugoslovenski studiji isti: kad objavljuju smrt borca iz NOB-a. Tako nešto atelevizično, neprimereno bilo kakvom savremenom vizuelnom mediju, produkuje se samo u ovom delu sveta. I to uprkos nameri: urednici smatraju da čine sve što je moguće kako bi fotos zaslužnog građanina zemlje odgovarajuće uklopili među ostale dnevne informacije. Šta urade: traže fotografiju od rodbine, vojske, „Tanjuga“, fototeke novinske kuće i sl. Onda uzmu (pozajme) kratku biografiju čoveka sa fotografije. Potom se te dve stvari izmešaju. I šta biva na kraju? Gledalac se oseća prevarenim: kao da gleda novinsku čitulju, a sluša suvu, tranzistorsku vest. Ako gde konačno zamre biće borca, onda je to tren kada ga televizija „učitulji“.

Ipak, ni sve „TV čitulje“ nisu iste. Dugogodišnji gledaoci prave razliku između načina prezentacije fotografije sa legitimacije i vesti o smrti fotografisanog:

a. na fotografiji mlad čovek, propratni tekst kratak, biografija svedena na nekoliko činjenica i more prideva;

b. na fotografiji mlad čovek u uniformi, propratni tekst funkcionalan (u odnosu na odeću umrlog), biografski podaci smerno dati;

v. na fotografiji star čovek, propratni tekst krajnje uopšten, biografski podaci kategorisani kroz vid društvenog rada pokojnika u mesnoj zajednici, sportskom društvu, ekološkoj instituciji;

g. na fotografiji star čovek u uniformi, propratni tekst dat repetirano, upotrebno, ciljno, biografski podaci vezani za odanost smrtnika borbenim redovima u ratu, i miru;

d. na fotografiji sredovečan čovek, sa uniformom ili bez nje (po ukusu urednika), biografija pisana na šlafnu, propratni tekst sveden na muk spikera-čitača.

Pored globalnih razlika u prezentaciji „TV čitulje“, strpljivi gledaoci su tokom godina uočili stepene srčanosti i duhovnosti pokojnika s legitimacija:

đ. on se nikad više službeno nije slikao, zbunjen, osmehnut, u životu mu nije bilo lako;

e. on se u uniformi ne slika izričito po svojoj volji, smeten pogled, osmeh zastao u uglu usana, imao buran privatan i javan život;

ž. on se slikao po vasceli dan, sa uniformom ili bez nje, pogled koji razara sočivo aparata, društveni život mu bio i javni i privatni nastup, srčana brada, duhovit smešak.

Strpljivim, višegodišnjim gledaocima samo jedno nije jasno: zar se televizija ne može odnositi prema tim zaslužnim ljudima sa više pijeteta?

(BR. 1185, 11. SEPTEMBAR 1987)

Televizijska hrana

U uvodnoj sceni ruskog filma „Čarobno zrno“ u kolibi za stolom sede tri izgladnele generacije pijuckajući uzavrelu vodu tako što im imitaciju slasti čaja podražava jedna kocka šećera obešena o konopčić visoko iznad njihovih glava. Ovi veselnici iz bajke za decu kao da su nehotice postali glavna letošnja preokupacija naših urednika: božanstvena, slasna hrana ne silazi s ekrana. Hrana iz svih krajeva sveta, svetski pripremljena hrana, jednostavna hrana, najjeftinija hrana, najfinija hrana, hrana za dvoje, hrana za velika primanja, svadbarska hrana, hrana kojom se produžava mladost, hrana afrodizijska, hrana bez koje se ne može. Hrana koja donosi zadovoljstvo pri gledanju, odabiranju, kupovanju, načinu spremanja, posluživanju. Hrana kao iz bajke, izmišljena hrana – televizijska hrana! Pred takvom hranom naši gledaoci su postali voajeri prvog reda. Oni „najtvrđi“ više i ne jedu: uživaju i preživljavaju gledajući. O tom stepenu „povratnog efekta“ televizijske komunikacije naši urednici, naravno, nisu mogli ni sanjati. Pa, narod ipak treba zabaviti ovog varljivog leta?! Kao prvo: treba im pokazati kako se jede u svetu. Po mogućnosti smestiti ih u lepe, egzotične krajeve, među palme i orhideje, pred stolove pune rakova, riba, kamenica i đakonija svih morskih vrsta. Za ostalo, za tumačenje kako se dolazi pred holandsku trpezu ili najlepší hotel države Zimbabve, pobrinuli su se naši dopisnici iz inostranstva, ljudi od ukusa gastronomskog, i televizijskog.

Ko preživi sva „tranširanja“, „dinstanja“, „prelivanja“ svet-skog mesa, može narednog dana u svojoj polupraznoj mesarnici da hrabro kupi pileće krilce za supu, naveče ga čeka opet „supa od kornjače“ negde na Floridi. Ako mu te noći „Program plus“ ne ponudi dovoljno zanimljiv meni, valja sačekati repri-zu novosadske serije o svetskim gradovima pa će opet biti u singapurskim restoranima, usred malajskih gozbi, na tajland-skim pijacama. Oni iskusniji, koji su pre uvođenja televizija u naše krajeve za večeru iznosili svojim ukućanima na sto jed-

nu konzervu sardine, ne prave mnogo razliku između pripremanja pekinške patke u Hong Kongu i kineskom restoranu u Parizu. Njima je važno da tamo negde, u svetu, postoji pekinška patka, koju ćemo, dabome, jednog lepog dana gajiti i mi u našim krajevima. Urednici televizije računaju na nesebičnost naših gledalaca, njihovu višedecenijsku instruiranost u pravcu svetskih obzora, i našeg „biće bolje“.

Oni krajnje nesvrstani, kosmopolitski, civilizacijski profilirani gledaoci vlastito televizijsko voajerstvo tretiraju kao dobru podlogu za gajenje iluzija o kvalitetu samobitnosti domaćih nacionalnih kuhinja. Nešto tako mora da je imao u vidu voditelj „Obojene svjetlosti“ kad nam je posle izvrsnog i u svakom pogledu ukusnog filma „Zašto ubijaju najbolje kuvare Evrope“ priredio četiri-pet samrtno ozbiljnih razgovora na temu hrane i prehrane. Praviti danas emisiju o jedenju a ne pozvati u studio Igora Mandića, glavnog boga među ješcima našeg javnog života, poznatog televizijskog gurmana i pobornika svake slasti (ako je estetski pripremljena!) – znači promašiti temu emisije u startu. Kako je voditelj i urednik „Obojene svjetlosti“ lucidni animator Joško Marušić, mora da je došlo do neke permutacije u nekoj fazi kreiranja ove emisije pa kršni Igor nije stigao pred kameru imajući neka druga gurmanska posla. Ipak, najgladniji televizijski voajeri ostali su do samog kraja emisije verujući da će se pojaviti neko ko će ponuditi svežu estetsku misao iz komunikacijske oblasti „televizija na gladan stomak“.

Televizijsko voajerstvo je toliko uzelo maha da su čak i vegetarijanci spremni da vide na ekranu ministra za ekonomiju kako na vlastitom stolu tranšira jedno prase za nedeljni ručak. Oni koji koriste dijetalne proizvode po uputstvu EPP-a iščekuju, razumljivo, da ugledaju ministra za poljoprivredu kako priprema zimnicu od travki koje rastu u njegovom vrtu. O ministru finansija i njegovom obroku brinu oni koji nemaju da plate televizijsku pretplatu.

(BR. 1186, 18. SEPTEMBAR 1987)

Levi kroše Beograda

„Levi direkt, desni kroše“ ponavljao je savezni trener Damiru Škaru u polufinalnoj borbi sa Reneom Rilom iz DR Nemačke. Škaro je pobedio sa punih pet prema nula, ali ovaj recept ga nije doveo na pobjedničko postolje. Očito, sa Jurijem Vaulinom iz SSSR-a bilo je potrebno upotrebiti i levi i desni direkt, ili neku drugu polutešku foru. Suze i bes domaćeg ljubimca gledaoci u hali „Pionir“ shvatili su kao tipično izdajstvo stranih sudija borilačke vještine grada domaćina, a televizijski gledaoci su preko ovog prenosa sa Petog svetskog boksterskog kupa u Beogradu lepo videli kako direktna potraživanja pobjede ne vode uvek ka cilju. Da verovati u pobjedu ne znači i biti pripremljen za pobjedu, složio se i Milorad Đurković prethodno, tj. dok je objašnjavao gledaocima finalni poraz poluvelteraša Mirka Puzovića. Kako nismo imali boksera u teškoj i superteškoj kategoriji u finalu, Dragan Nikitović je bio, što se tiče sindroma „pobjede ili suze i bes na licu domaćih fajtera“, blago uzdržan, a prema burnim reakcijama publike na tribinama skoro nežan, za osjetljivije pred ekranom čak i indolentan. Šta da se radi: znao je ovaj veteran TV boksa i neki bolji boks u svetskom finalu, i neku odmereniju, trezveniju publiku. Biti fajter u prenosu jednog sportskog događaja znači imati i dovoljno motiva za euforičan, borben, navijački ton. Ovog puta Nikita je delovao kao i naš boks u svetskom finalu: srebrnosiv.

Jedan ne manji fajter televizijskog novinarstva, Petar Lazović, rešio se poodavno idealiteta „desni il’ levi direkt“ i uopšte sportske etablirane ekvilibristike na način koji opasno zadire u ogovaračke sfere kolega sportskih novinara i televizijskih hroničara. A i gledaoci, pomalo zbunjeni, ne znaju na koju stranu da se opredele: za neuobičajeno nasmejanog Coku za ovo doba godine ili za predstavu Coke Petra Lazovića kao televizijskog novinara sportske provinijencije na plati u Takovskoj 10. Zatečeni svakog ponedjeljka od ranog televizijskog jutra sa petstoosamnaestim osmejkom šarmantnog Lazovića vi-

še bi da priznaju da ih njegov stil podseća na vreme kad im je sve izgledalo prpošno i obećavajuće, no da sabajle, s početka nedelje, odaju priznanje ovom voditelju koji se od srca smeje u kameru i namrgođeni gledaočev brk Beograđanina.

Prvo su „pale i priznale“, naravno, babe, tetke, majke i ostale Beograđanke koje od rane zore dežuraju ponedionikom pred televizorom. Podseća ih Coka na majke koje su nekad poznavale, na manir i neusiljeni bonton momaka sa beogradske štrafte. Na mladost iz beogradskih šezdesetih. Zato se one i nisu odviše iznenadile da je najbolji prilog prenosa „svečanog otvaranja rekonstruisane Knez Mihailove“ bio Lazovića Petra. O „Žučkovom ćošetu“ samo je jedan tako dečački nostalgičan četrdesetogodišnjak mogao da nas podseti i uzavri sećanja na zlatno doba Radivoja Koraća i momaka „u belim košuljama i plavim jaknama“. Bio je to sasvim levi, amaterski pristup problematici udarništva na beogradskom asfaltu, dopao se i onima koji na udarce sudbine gledaju sa profesionalne, borilačke strane: bio je to pravi, pravcijati „levi kroše Beograda“.

Kao dosledni, večni amater u televizijskom novinarstvu, Lazović je preuzeo ulogu domaćina u najlepšoj emisiji ove godine TV Beograd, „Svetu šaha“. Babe, tetke i preostale Beograđanke željne susreta sa pravim ljudima sporta i rasonode do duboko u noć su piljile u ekspertize velemajstora i poznavalaca šaha. Toliko duha i intelektualne nonšalancije nije se videlo poodavno ni u stvarnosti ni na televiziji beogradskog okruga. Glavna stvar nije propuštena: muški gledaoci su dobili satisfakciju. Njima je bila namenjena šahovska igračka – „top lista domaćih pacera literarno-kulturne provincijencije“. Kako je to bilo muški lepo pričaće beogradski sredovečni paceri budućim generacijama.

(BR. 1193, 6. NOVEMBAR 1987)

Srećna Nova godina

Kada se niko tome nije nadao, televizija je uvela interventnu meru u tekućem kalendaru: priredila je doček Nove godine noću između 14. i 15. novembra. Mimo božanskih datuma i horoskopskih predviđanja, pored starog i novog kalendara, odskora ćemo se ravnati i po ovom televizijskom kalendaru.

U smišljenoj koaliciji Mihajla Kovača, urednika i voditelja Dnevnika 3, i interdisciplinarne skupštinarke Gordane Suše, izvršen je udar na svetska novogodišnja pravila i stečene navike Deda-Mraza. Da bi pokazali kako imaju smisla za prevratničke ideje, oni su korežirali dramu iščekivanja ponoći tako što su perfidno ostavili da bitne odrednice TV Nove godine narodu iščita u lice neumešno čist i nevin spiker u svetu ovome, Momčilo Todorović. Pun pogodak: nikada baršunasti glas ovog spikera nije delovao manje uverljivo. Naši gledaoci su odavno svikli da baršun ume i da ogrebe, ali na ovako trenje zdrave pameti – trebalo se privići u minut do dvanaest. Posle je bilo ono glavno – paljenje svećica, pucanje balona i kresanje prskalice.

Sasvim u skladu medija i razloga za ovaj televizijski podvig godine, tandem Kovač–Suša uključio je u TV igru i ispicijenta ovog dramatičnog dočeka: mesto gde je zasedao SIV. Tako maštoviti tretman institucionalizovanog organa od čijih odluka zavisi životni standard gledalaca ostvaren je uz pomoć TV lika potpredsednika SIV. On je u okviru inserata sa konferencije za novinare, održane nekoliko časova pre ove ponoći, istakao da je jugoslovenska inflacija izmakla svakoj kontroli i da u ovom trenutku ne postoje materijalne pretpostavke za otvaranje jugoslovenskog tržišta. Posle takve konstatacije sa mesta gde je zasedala vlada, skupštinarka Suša je u vidu Zvončice odigrala do kraja prethodno dogovorenu storiju o Petru Panu (alijas Mihajlu Kovaču). Oblakom svoje zvezdane prašine, tj. prizorima sa mnogobrojnih zasedanja u više sala vladine zgrade, Zvončica nas je uvodila u glavnu obrednu radnju –

pripremanje novogodišnje jelke. I u dva minuta do ponoći, pošto je ponovila gledaocima da po dogovoru sa SIV-om sredstva informisanja neće obavestiti o njegovim odlukama javnost do samog početka sutrašnjeg dana, Zvončica je oglasila početak kićenja televizijske jelke. Malo posle, spiker Todorović u liku kapetana Kuka licitirao je šarene kugle ove Televizijske jelke:

Crvena kugla: poskupljenje struje (69 odsto);

Bela kugla: poskupljenje železnice (61%);

Plava kugla: poskupljenje poštanskih usluga (33%);

Žuta kugla: poskupljenje uglja (62%);

Tirkiz kugla: poskupljenje benzina super (košta 700 dinara);

Ljubičasta kugla: poskupljenje polubelog hleba (staje 250 dinara);

Zelena kugla: poskupljenje ulja (košta 1.560 dinara);

Narandžasta kugla: poskupljenje šećera (staje 760 dinara);

Siva kugla: poskupljenje mleka (košta 550 dinara).

Ko svaka jelka, i ova televizijska je krunisana vrhom srebrnastog bleska – jednokratna promena kursa dinara prema svim valutama. Ovaj srebrnasti rog neće „ubosti“ sve naše gledaoce na isti način, najmanje će zaoleti one koji nemaju devize ni u banci ni u čarapi. Ipak, s vrha jelka sija i odaje bogatstvo svog nakita. Naravno, i ispod ove jelke su se našli darovi: antiinflacioni program je doneo tri zakona koja su u TV Novoj godini, tj. 15. novembra posle ponoći, odzvonila krajnje veselo. Plate su ionako davno potrošene na doček...

(BR. 1195, 20. NOVEMBAR 1987)

Sve o impotenciji

„U emisiji razgovaraće se o neobičnoj temi za ovakvu vrstu emisija – impotenciji“, indikativan je početak najave redakcije Naučnog foruma TV Zagreb koju je sačinila za štampu da bi privukla gledaoce. Ni emisija o opakom virusu SIDE nije se ovako tajnovito i delikatno najavljivala, ali, oni koji se prepoznaju u heroizmu i patriotizmu rok-pesme „Jugosloveni“, znaju kako tragično impotencija napada našu „mušku populaciju“. Dok mi pevamo pesme o našoj moći i snazi stvar u praksi stoji drugačije, obrnuto, katkad izvan temata, neprimereno istorijski samoj stvari, rečju – nimalo junački.

Stoga, da se naši naučnici počinju zanimati za impotenciju forumski, nije nikakvo čudo. Pre bi se moglo reći da je ova „neobična tema“ stigla u debatne vode prekasno (25. 11. 1987. u 20 č). Bolest je do te mere uzela maha da gledaoци naprosto gledaju u pod kako na ekranima ne bi odveć često gledali na licima i u gestama TV likova ta „bolna iskustva smanjene sposobnosti“, kako neko reče. Impotencija je prelazna, nezaobilazna je konstatacija i ovog naučnog skupa, mada se takav zaključak decidirano nije doneo, niti se tražilo da kao takav ide dalje, na naučno veće višeg foruma. Istina, stručnjaci u studiju su pokušali da širenje i razrast impotencije povedu pod svetsku pojavu, što gledaoce nije odviše dirnulo, jer posledice ove „smanjene sposobnosti“ osećaju kao vlastito, ovdašnje iskustvo. Posebno je oneraspoložilo neke gledaoce, i izazvalo žučljiva sumnjičenja, razmatranje podataka sa svetske zdravstvene liste, da 0,8 do 1,4 odsto celokupne muške populacije u četrdesetim godinama života „ima takvih poteškoća“. Kako je kod nas proklamovana mladost do tih zlokobnih četrdesetih – na svim forumima i telima – ovaj podatak je dočekan kao difamna preokupacija belosvetskih naučnika koji, dakako, nemaju uopšte uvida u vitalnost naše „muške populacije“.

O bolnim iskustvima ove takoreći kosmičke bolesti koja napada nemilice naše muškarce na pragu zrelosti, ne birajući

klasu, ideologiju ni položaj u društvu, najšire gledalište ima svoju posebnu kvalifikaciju: 1) bolest nastala iz neznanja, tj. očevi nisu oboružali sinove znanjem iz oblasti „strategija svagdašnje, mirnodopske borbe prsa u prsa“; 2) bolest nastala kao posledica sindroma „junak do junaka“, tj. nedovoljno, parcijalno, semiološko proučavanje ciklusa naše narodne epike; 3) bolest kao predznak krize „muške grupe“, tj. osećanje punoće i sigurnosti u zatvorenim sistemima oligarhije predikaonici i mikrofona.

U zavisnosti od načina infekcije gledaoci razlikuju tipove inficiranih:

a. izgleda kao da mu je sve razno do Kosova, bez ikakvih vidnih znakova apatije, nešto usporene gestike, sposobnost duge koncentracije pred početak izlaganja, završnica mu je po pravilu kratka i skoro dečaćkim osmehom zaodenuća;

b. nije mu ni do čega, pravi se da akcija nije ni krenula, pravi zabeleške, crta i računa u času kad bi trebalo prionuti na konkretan rad, izraz lica smeten i nesuvisao za situaciju, ne istrčava na rudu ukoliko ga rukom ili dekretom ne potegnū;

v. kočoperno istura grudi napred dok sedi, imate utisak da daje sve od sebe u „foteljskom“ položaju, premaša sve norme u takmičenju s drugima, po pravilu neosmehnut, sve obavlja u jednom dahu, isti na početku kao i na kraju.

Svakako, gledalište ne sumnja da će se naći leka i za naše obolele od ove opake, specifično muške bolesti. Do tada, ljubitelji civilizacije, dizajna i muške mode nadržilekarski daju savete bližnjima koji trpe radnju tj. neinficiranim osobama istog pola: 1. izbaciti sivo odelo iz upotrebe, 2. pantalone uvek da su u drugoj boji od sakoa, 3. crvene kravate ponovo vratiti na bele košulje, što uz crno odelo daje šarma.

Laici koji su gledali iste večeri na prvom programu „Sjaj i bedu Holivuda“, naravno, imaju i neke druge opaske po pitanju kršećih ruku momčine Donalda Saterlanda.

(BR. 1197, 4. DECEMBAR 1987)

Naši regioni

Vuk bi bio besan: region nije srpska reč. Nije srpska, a nije ni turska. Ni nemačka. Francuska može biti, al' uvedena u upotrebu u drugoj polovini dvadesetog veka.

Ono što se u srednjem veku nazivalo pronija, krajište ili župa, danas se naziva jednim imenom – regija. Nema više razloga da se imanje ili selo dodeljeno od kralja vojnicima-pronijarima na besplatno korišćenje u zamenu za odano služenje u ratu razdvaja od graničnih oblasti u kojima obitavaju krajišnici s porodicama čuvajući granice kraljevine, niti su župe, lokaliteti opštinskog karaktera, nekakve posebne administrativne celine. Današnji regioni nisu ni manji ni veći od onoga što se u doba Miloša Obrenovića nazivalo nahijom, ni jači upravni centri od sreza, naziva koji se posle rata kratko zadržao u našoj upravnoj službi. Ipak, ono što televizijskim impulsima dolazi iz tih krajeva mnogo duguje značenju latinske osnove ovog naziva. TV Beograd je očito „kraljevska palata“ za izveštače „regia“ timočkog, titovoužičkog, kraljevačkog, podunavskog, niškog itd. Vuk na ovo ne bi imao šta da doda ni oduzme kad bi mogao da prati II program TV Beograd u 17,30. Oni koji veruju u zagrobni život i prenos televizijske energije na daljinu, kroz vreme i bezvazdušni prostor, ironično će dodati da je dobro što serija o Vuku ide nedeljom, dakle u dane kad srpske regione izveštava samo TV Beograd. Regioni za vikend spavaju snom pravednika pa se nedeljni pralik jezikoslovca Karadžića ne može „nadovezati“ na impulse „regiona“.

„Regioni danas“ su potpuno anahrone emisije. Nešto između dijaspore TV Beograd i emisije samostalne TV službe regionalnog informativnog centra. Pravi hibrid sadašnje TV tehnologije. Čedo zamisli „kablovske televizije“, ostvarenje tekuće televizijske birokratije. Niti donose vesti iz unutrašnjosti tako da građani malih varoši i velikih sela širom Srbije budu obavešteni o načinu života meštana iz drugih krajeva gde kamere velikih gradskih centara ređe zalaze, niti se ove emisije

u mnogo čemu razlikuju. Ono što ih sve povezuje jesu reakcije sredina na zaključke koji se donose u centru preko koga se emituje program za unutrašnjost. Političke vesti su od primarnog sadržaja u ovim dvadesetpetominutnim informativnim emisijama. Tako su planirane da je svakom gledaocu jasno da ništa novo neće saznati iz tih „vesti regiona“ što ne sadrži Dnevnik iste večeri. U ovim izveštavanjima nema nikakvog spora, nema polemike, uzbuna. Sve je krasno i jasno, tiho i ugotovljeno kao u svakoj „seoskoj idili“. Ispada da se po našim regionima ne štrajkuje, ne gladuje, ne uzbuđuje. I kad se snimaju i komentarišu teški privredni gubici, i kad se govori o očitom ekonomskom zaostajanju republike u tim krajevima, televizijska informacija ne prelazi dozu dozvoljenog. Poput kontrole „unutrašnje rubrike“ u štampi koja podrazumeva sve češće nivelaciju informacija centar–provincija, odvija se slična TV politika u „Regionima danas“. Ni daška mesnog vetra, ni promaje, ni košave karakteristične za naše udaljene krajeve.

Po formi ove emisije liče na „Brazdu“, ali nikad na „Anglunipe“. Zbilja, da se u Kraljevu govori „romski“ da li bi „Kraljevački region“ donosio vesti iz običnog, normalnog života građana i meštana ovog okruga? „Anglunipe“ TV Prištine je retka emisija u okviru JRT mreže koja ostvaruje nekakvu lokalnu politiku svojih sugrađana. Nju uređuju i vode Romi, u emisiji gostiju Romi i iz drugih, vankosovskih regiona, ima i nešto tipiziranih vesti, ali je akcenat na životu Roma. Oni gledaoci koji ne znaju romski a svake nedelje u podne iščekuju „Anglunipe“, čine to iz prostog razloga što je ta emisija živa.

Kad ćemo saznati koliko je jabuka spaseno od truljenja u voćnjacima širom naših regiona, koliko je šljiva propalo po našim šljivicima, koliko je kola sa grožđem bačeno u jarke nadomak otkupnih terazija fabrika vina? Kada ćemo videti kako se mesi hleb po našim regionima, onakav kakvog je i Vuk jeo u nemaštini?

(BR. 1199, 18. DECEMBAR 1987)

TV lista

Epizoda iz serije „Zakon Los Anđelesa“ u kojoj jedna televizijska novinarka biva otpuštena s posla jer je pred kamerama pokazala ožiljke od operacije tumora dojke po nagovoru urednika kako bi emisija dobila na gledanosti, tj. da bi vlasnici televizije ostvarili veću novčanu dobit, izazvala je u našem gledalištu ne malu zaprepaščenost. Zar se može tako daleko ići u razotkrivanju vlastitih ožiljaka u jednoj TV mreži, pa bilo to u fiktivnom prizoru? Kod nas to sa „skidanjem flastera“ ne pali. Od naših televizijskih ljudi rizik se očekuje u što veštijem prikrivanju „ožiljaka“.

Iako niko pouzdano ne zna kako gledanost utiče na skok novčanih akcija konkretnog studija, iskustvo govori da se od pretplate gledalaca može dobiti onoliko „gole istine“ koliko o tome odluče razni savetnici studija, direktor, glavni urednici, redakcijski kolegijum. Da li tu neko nekoga nešto moli, obećava kule i gradove ili naprosto ucenjuje da se „nagost informacije“ čuva po cenu opstanka na radnom mestu, radnje su kojima više niko ne pridaje važnosti. Ionako uvek ispadne da su najkrivlji oni čija lica viđaju na ekranu.

I oni koje gledaoci tretiraju kao televizijske zvezde ne blešte ekranom onako kako im persona privatno zrači. Denfuju im svetlosnu auru zaduženi drugovi. Ovi imaju svoje zvezde koje su samo senke svojih senki izvan domašaja kamera, ali pred Novu godinu o njima neće biti reči. Govorimo o onima koji bi mogli da zaigraju u kakvoj seriji o zgodnim advokati- ma i palatama pravde u kojima sudije imaju smisla za humor. Možda Deda Mraz pokaže „urednički njih“ za njihove neuobičajene osobine i „falinke“:

Dragan Babić ili čovek koji je isposlovao kablovsku televi- ziju u okviru tekućeg programa. Ofucano „Kino-oko“ pretvorio u intrigantni „Kino-mozak“. Srušio barikade nemuštih posma- trača u studiju, prekinuo telefonske veze sa svetom gledalaca, zabranio ulazak šarmantnim čitačicama tuđih pitanja. Rečju, naopak čovek za ovo doba godine.

Gordan Mihić, čovek koji je gostovao u emisiji kablovske televizije „Kino-mozak“ pred Novu godinu. Razotkrio tajnu kako se u nas „dva plus dva“ tretira kao „dvadeset devet“, izrekao sve ono što drugi ne smeju i ne umeju. Redak posetilac JRT mreže.

Branko Vučićević, najuspešniji scenarista ove godine, na nesreću pisaca grandomanskih serija i veličajnih ambicija. Da naši TV pisci gledahu s pažnjom „Splav meduze“, bilo bi im jasno šta je to dobro u projektu „Sava Šumanović“.

Coka Lazović, poslednji šmeker beogradske televizije, čovek koji za ovo doba godine poseduje neophodan optimizam, ležernost i srčanost. Šta bi bilo kad bi opet gostovao u Dnevniku?

Mihajlo Kovač, najambiciozniji urednik Vesti br. 3, posle Baneta Vukašinovića i Nenada Ristića. Uneo novi imidž u informativne usahle vode, obraća pažnju na vlastiti dizajn i uopšte počinje da deluje kao „strano telo“ mesne televizije.

Zekerijah Smajić, čovek bez države. U Bosni bio dobar koliko u Srbiji, mada se svi s tim ne slažu. Prilog u „Zipu“ pred Novu godinu svetske je klase, što mu i dalje želimo.

Branka Krilović, jedina dama u ovom visokom društvu, s razlogom. Ne bavi se politikom, ni ekonomijom, nit leti od Amerike do Kine, a ipak je novinarka prve lige. Njeni prilozi o jugoslovenskom pozorišnom životu najbolje su pozorišne kritike u ovom delu sveta. Ni u Skoplju ni u Ljubljani nema duhovitijeg i ubojitijeg pozorišnog kritičara. Kako li samo opstaje u kalu tekuće pozorišne kulture? Čvrsta novinarka.

Ovu TV listu možete u toku praznika upotpunjavati po vlastitom talentu za otkrivanje onih lica na ekranu koje pamтите duže od njihove fizičke pojave.

(BR. 1201, 1. JANUAR 1988)

Iščekivanja

Godine 1968. pariski studenti zauzeli su pozorište „Odeon“, štampali svoje plakate ručnom presom u Školi lepih umetnosti, ispisivali parole krečom i slikarskim bojama, i uopšte, ignorisali mogućnosti novih medija. Umesto da zauzmu zgradu televizije odakle bi slali u svet izveštaje o svojoj pobuni koje bi sami snimili, montirali i komentarisali, oni su gubili vreme među pozorišnim kulisama „Odeona“, očito zamišljajući da je njihov bunt nastavak Francuske revolucije. Samo je prašina i buđ na pozorišnim kostimima slavnih istorijskih protagonista bila iste kakvoće kao one davne 1789. godine. U strateškoj proceni oko načina borbe s vlašću imali su tek neznatne zajedničke crte sa svojim slavnim prethodnicima s pariskih barikada. Robespjer bi ih (takođe) pustio da kao snoplje padaju pod udarcima policije da bi ih potom osudio što nisu taktičnije izbegli protivničkim pendrecima, ali, Danton bi imao šta da kaže o razlici između giljotine i smrti izazvane podmetnutom bombom ili injekcijom za spavanje. Pozorišna promocija oko giljotine na kojoj je stradao Danton bila je jednako primerena utopizmu Francuske revolucije koliko su pozorišne inscenacije pariskog maja 1968. odgovarale namerama studenata.

Kako je već primećeno, duh buntovništva po pravilu zaziva duh tradicije da bi se prihvatio u masama i opravdale žrtve pale u ime nastupajuće promene. Televizija u rukama pariskih studenata bila je odviše vruće medijsko sredstvo za komunikaciju s javnošću, radio je bio preskočen iz sličnih grozničavih motiva. Duge, emotivne govore s barikada ne trpi ni radio, ni televizija. Da bi se komuniciralo s masama putem savremenih tehnologija, nisu potrebne velike strasti, duge govorancije, poze i gestovi davnašnjih revolucionara.

Danas bi neki novi Hitler „pao“ u rukama modernih radiofoničara i zbog toga što je radio u međuvremenu postao „vruć“ medij čiji komentari direktno učestvuju u stvaranju javnog mnjenja sredine, ali je i imanentno prisutna snaga živog tele-

vizijskog prizora u svakom radio-izveštaju. Radio je sve bolji ukoliko je televizija skućenija u prikazivanju svakodnevnih događaja u totalu. Za takvu konstataciju dovoljno je pitati one naše gledaoce koji slušaju radio-program.

Mada je radio-kuća pod istom kapom sa televizijskom, što će reći, državni aparat je prinudno objedinio ova dva sredstva informisanja u jednu instituciju, svaki beogradski televizijski gledalac zna da ono što donosi radio-program iz Hilendarske ulice nije ni slično onome što prikazuje televizijska slika koja stiže iz obližnje, Takovske ulice. Firma RTB samo je uslovna za ove dve informativne kuće, bez obzira šta kadrovici u gradu, direktori i poddirektori misle o tome. Sve ono što ne možete čuti ni videti u Dnevniku, možete slušati u nekom od radio-komentara. Demitologizaciju poznatih političkih ličnosti, zvezda iz sporta, kulture i ostalih javnih službi, poslednjih godina uspešno razgrađuju i „seku na froncle“ mnogobrojni urednici i novinari oficijelnog radija, ni bolje ni gore od takozvanog alternativnog Studija B. No, ukoliko se isti urednici i novinari nađu pred TV kamerama, stvar sa njihovom medijskom slobodom i smislom za kritičku skopiju društva postane zanemarljiva. Deluju kao poluproizvodi dva oprečna medija, govore nezanimljivo, neprepoznatljivo za svoje radio-slušaoce.

Videli ste kako su izgledali popularni „indeksovci“ u svom „Gnjavniku“ u novogodišnjoj šemi. Ništa od njihovog humora, ni talenta za otrovnu žicu: bilo je trivijalno i besmisleno poput inih televizijskih humorističkih priloga koji začinjavaju razne „panorame“, „teleobjektive“ itd.

Godina 1988. Uveliko radi video, hologram i satelitska televizija. Neka drugovi sa fakulteta ne pogreše i ne odu u „Indeksovo radio-pozorište“ kad im se primuči standard. Ima nešto bolje: osvojiti televiziju.

(BR. 1202, 8. JANUAR 1988)

Noćna šihla

Treća smena u JRT uvedena je pre neku godinu kao osveženje programa. Računalo se da će dvosatna emisija tipa „mozaik“ posle oficijelnog dnevnog programa razonoditi neumorne televizomane, uposliti večno budne depresivce i ispuniti vreme ljudi sklonih dokolici. Kao probni balon u letnjoj šemi krenuo je TV Zagreb sa „Programom plus“. Ono o čemu se televizija najmanje nadala dogodilo se ubrzo. „Program plus“ ne samo da je postao najpopularnija emisija, nego i najbolje ocenjivan program od tekuće kritike. Mada televizijski ljudi ne obraćaju pažnju na kritiku, itekako ih počnu zanimati procene o onim emisijama i stvaraoocima na koje niko nije tipovao da će izazvati reakciju, podeliti gledalište, podići prašinu. Naoko, čuđenju je bilo razloga jer „mozaik“ emisije nisu ništa novo na oficijelnom programu. Malo muzike, kratki film, malo priče u studiju, parče neke serije, spot – stereotipi su emisija poput „Nedeljom popodne“, „Subotom uveče“ itd. U čemu je bila čar „Programa plus“?

Svake noći, posle svega što se videlo i doživelo pred i iza ekrana, gledaoce je čekalo pripremljeno iznenađenje: strani program, uz obavezan film ili epizodu serije. Nema vesti, nema voditelja, nema pametovanja ponoćnih gostiju, nema nikakvog traga da su sastavljači „Programa plus“ bili ljudi JRT. Onaj pokušaj sa serijalom na domaće teme sa domaćim piscima i glumcima ubrzo je obustavljen jer je shvaćeno da treća smena može da „šljaka“ bez priziva domaće svakodnevice. I serija i ciklus filmova moraju biti inostrani – da bi bili što „ponoćniji“, „vampirskiji“, „čudovišniji“ različiti od produkcije prve (jutarnji i prepodnevni program) i druge smene (popodnevni i večernji program). Nije strani film posle „Dnevnika 2“ isto što isti film između stranih spotova, reklama i zanimljivosti iz sveta. Karika koja nedostaje, na sreću i radost ponoćnih gledalaca, je famozni voditelj. Verovatno najbirokratskiji lik naših ekrana, voditelj s velikim „V“, zacario je svim emisijama

pa gledaoci odavno imaju utisak da se neka emisija pravi kako bi neka „šarmanтна“ osoba dobila odgovarajući prostor za kazivanje svojih neumitno televizijskih istina. Potpuno novo-komponovano, voditelji se ponašaju kao da je za njih izmišljena televizija a ne da oni rade za gledaoce nudeći programe u kojima učestvuju. Naravno, upoređenje sa američkim voditeljima, italijanskim pa i francuskim ne stoji iz prostog razloga: voditelji ne poprimaju ulogu birokratskog egzekutora. Voditelj postaje i ostaje onaj koga gledalište ište. Koliko je takvih jugoslovenskih voditelja? Nula-koma-dva odsto, uračunavajući slavnog Miću Orlovića.

Nisu sve „radne organizacije“ podjednako uvele noćni rad: TV Beograd se obrukao sa „BIS-om“, TV Zagreb je i prošlog leta održao visoke standarde postavljenog programa rada „treće smene“, a odvijanje „noćne šihte“ u TV Sarajevo teče po planu i daje izuzetne rezultate. I ovog puta za noćni televizijski rad zaslužne su žene – urednici. Posle proslavljene Minjon Mihajlović iz Zagreba, ženski tandem Finci – Jevtović iz Sarajeva, ugrožava s razlogom preokupacije kolega na slične teme. Razumljivo: ko bi imao tu smelost i brljivost da kupi tako trivijalnu seriju kakva je „Povratak u Idn“ ako ne dve „blesuše“, dve „heklačice“, dve „ženske“? Kolege s posla, ozbiljni voditelji, vrlo zamišljeni urednici, turobni direktori studija, primali su pisma iz cele zemlje o neočekivanom procvatu radne energije gledalaca koji dolaze na posao „malo posle Idna“. Otkud dobra motivacija radnom narodu u prvoj samoupravljačkoj smeni kad su tri sata odspavali „dirinčeći u trećoj smeni TV Sarajevo“? Prosto: melodrama je u ovim vremenima jedini žanr koji nas može spasti onih tvrđih, „hard-porno“ vrsta, tipa „kolektivna tragedija sa poznatim epilogom“. Potpuno nevino, i na žensku ruku, tandem Finci – Jevtović posle Stefani Harper i njenih rezolucija i pretumbacija u ekonomiji, ponudio je limunadu „Klinika Švarcvald“.

(BR. 1203, 15. JANUAR 1988)

Blaga je noć

Sasvim tiho, sredinom januara, proletela je serija o generaciji dvadesetih godina ovog veka, „Blaga je noć“, rađena po istoimenom romanu S. Fiedžeralda, najreprezentativnijeg američkog pisca toga doba, u koprodukciji BBC-ja i sve neizbežnije australijske mreže. Razarajuća priča o zapretnom svetu aristokrata i intelektualaca, koji zagrljeni pokušavaju da prevladaju duhovnu pustoš nastalu posle Prvog svetskog rata dok, razume se, intelektualci ne pokleknju pred plahošću i virolnom snagom dokonih bogataša, mnoge je podsetila na tugaljiv odnos intelektualaca i elitističkog, vitalnog soja ljudi u ovom kriznom vremenu. Ako nas je misija glavnog lika, psihijatra Dika, podsetila na ovdašnjeg intelektualca koji pokušava da pomogne raspolućenim moćnicima u zajedničkoj nacionalno-demokratskoj stvari „koji su inače osetljivi, u biti dobri i sposobni da uzvrate ljubav“, njegovo izgaranje na sopstvenim iluzijama nije se moglo meriti sa uznemirenjem koje izaziva sudbina drugog partnera ove drame, kompozitora Ejba. Stvaralac koji to više nije jer nema smisla „pisati note samo zato da bi te oni koji pljeskaju nazvali kompozitorom“, gubitnik je kakve srećemo u životu sve češće. Stvaraju lako oni koji su udružili snage sa moćnicima, prestaju da pišu i komponuju oni kojima ni svila, ni biseri ni blage noći više ne zaceljuju rane duhovnog odmetnika.

Nešto slično, tiho i bolno, preživljavali su gledaoci emisije „Učesnik i svedok“, 19. januara kasno na noć, u kojoj je gostovao Dragutin Gostuški. I oni koji ovog gospodina ne poznaju lično, nego njegovu sliku grade po gostovanjima na televiziji i po napisima u novinama, osetili su damare zatomljenog sveta koji pritiska ovog čoveka i stvaraoca, njegovo opiranje da svlada nastali pritisak neobrazovanosti, neumeća i neduhovnosti, i neke volšebne spremnosti da svojim životom posvedoči raskorak između moći i htenja. „Muzika dovodi čovekovo

biće u dodir sa svemirom...“ govorio je Gostuški nenametljivo a da njegova sagovornica Lika Lukić i reditelj emisije Nenad Momčilović nisu imali šta dodati na „estetizaciji“ i „ideativnosti“ tog prizora. Zavaljen u fotelju iz vremena neke „druge“ krize, odmerenih gestova i njemu svojstvenih pauza između reči koje više upućuju na način promišljanja no na odmeravanje šta i kako reći, ovaj tanani svedok naše kulture podsetio je mnoge poklonike njegovog dela na dragu gospodu koji više nisu među nama već su u direktnom „dodiru sa svemirom“ – Georgija Ostrogorskog, Milana Kašanina, Franju Barišića... „Sve umetnosti se susreću u jednoj tački“ ... kao da je najbolji odgovor na nostalgiju za onima čiji duh živi i posle njihovog fizičkog odlaska. Slike ljudi koje smo poštovali i bili verni njihovom kulturnom delu u susretu sa televizijskim bićem Dragutina Gostuškog spojili su se u jedinstveno osećanje punoće i neraskidivosti „dok nas život ne razdvoji“. Ako je moguće u pedesetak minuta razgraditi mitologiju svakidašnjice i obeležiti beočuge tradicije kroz iskaz jednog čoveka, onda se to zbio u ovoj emisiji. Po završetku, malo je gledalaca moglo utvrditi da je Dragutin Gostuški „čovek za sva vremena“, ali skoro svi, i oni koji mu poznaju celokupno delo i način života, nisu mogli da se otklone misli kako je njegova mera uranjanja u umetnost ravna gubitništvu u svakodnevicu.

Ko se danas pita kako je to gubiti iluzije ako ne četrdesetogodišnjaci? Gledali ste „Vudstok“, dokumentarac o „izgubljenoj generaciji“ posle Drugog svetskog rata? Hipi momci i devojke koji su tri dana i noći, onih tristotine hiljada, istrajavali na vetru i kiši kako bi što više udahnuli ritmove roka koji im je bio tih šezdesetih godina „ono što život znači“, danas su umorni desperadosi. Tek retki su ostali stari, dobri rokeri. Savremenim osamnaestogodišnjacima „blage noći“ Vudstoka čine se visceralnom slikom doba kojem oni, sa iskustvom holograma i neke „nove“ alternative nemaju šta da uzmu ni dodaju. „Vudstok“ je već tradicija, pa sviđalo se to onima koji bi na osnovu „tih davnih, dobrih dana“ gradili i dalje svoj imidž nekonformiste, ili ne.

(BR. 1205, 29. JANUAR 1988)

Zvuci Jerihona

I poslednja barikada je pala: „Petak u 22“ uveo je dragačevske trube u studio. Bez ikakvog suštinskog razloga, osim što pogoduju milozvučju zavičaja.

Emisija je inače bila posvećena jubileju jugoslovenske kinematografije. Kako su inserti iz filmova bili svi beogradske proizvodnje izuzev onog iz budućeg, koproduktionog filma Lordana Zafranovića, a gosti mimo potonjeg sve ovdašnji svet, trube su valjda u medijskom smislu označavale interpretativnu notu realizatora emisije. Nebuloza dostojna tek smeha gostujućim kritičarima koji su nonšalantno umovali među kostimiranim lutkama i manekenima pokazujući po ko zna koji put vlastiti medijski konformizam. Sve to zajedno sa bednim izborom glumaca koji su proneli slavu jugoslovenskom filmu delovalo je anahrono i tužno i po kinematografiju, i po televiziju.

Ipak, za mnoge ova kulturološka akcija u režiji Stanka Crnobrnje nije ništa neobično za ovo doba godine. Tim pre što je za davnašnje gledaoce „Petka...“ ova emisija poodavno samo epilog napora nekolicine televizomana iz sedamdesetih godina da izmene vizuelni kodeks i civilizacijski tajming u Takovskoj 10. Među njima bejaše i Stanko Crnobrnja. Eto, što ti je vreme i modni krik. Ovaj koji je pre deceniju šokirao varošansko-upravljački sloj TV Beograd emisijom „Beograd noću“, beogradske noći 19. februara pridružio se konačno vitalističkom disko-folk trendu iste televizijske kuće. Zlobnici će iščekivati u narednom „Petku...“ gajde, gusle, harmoniku. Ne, za objavu zvuka Jerihona trube su bile dovoljne.

Neki će primetiti da je svemu tome kriva „spotovska dramaturgija“. Kao, spot trpi sve, nije važno ko ga je napravio ni čija je proizvodnja, a takav je produkcionni pristup danas ravan folklornoj izdaji. Spot komunicira sa svetom bez granica, bez nacionalnih obeležja, u celini je neprimerena tvorevina barometarskoj napetosti ovdašnjih medijskih snaga. Koga više briga šta rok ima da poruči svetu kad je svet gledan iz ove tačke

udaljeniji više satelitskih milja nego pre dvadeset godina. Ovde više nikakva nova dramaturška tehnologija ne pomaže, ali, možda može pomoći – astrologija.

Truli zapad odavno ima na svojim oficijelnim programima emisije tipa „U snu san“. I Rim, Milano, Pariz, Minhén, u kasnim satima svoje gledaoce prebacuju iz okrutnog sveta svakodnevice u zemlju čudesa. Tako je u vreme kretanja Crvenih brigada po Lombardiji državni studio u Milanu emitovao astrološki bilten u podne i ponoć. O privatnim, alternativnim kanalima da i ne govorimo: čitave noći su se vrteli programi vezani za svet magije i horoskopa u kojem nema politike, ekonomije, vojske, policije. Stalne vračare gledaoci su iščekivali sa čežnjom kao mi naše meteorološke devojke, one su bile sav televizijski šarm tih strasnih italijanskih meseci s kraja sedamdesetih godina. Vračare su gledale u kuglu, u karte, u kameru. Bili su i kvizovi, specifični: pogađale su koja državna branša u narednoj nedelji neće biti na meti teroristima. Bal pod maskama „vodolije“ namesto bala vampira „škorpija“ bila je čista mentalna igra za gledaoce. A zakonodavci su mirnije odlazili u san. Vlasnici televizijskih kuća su od toga imali najviše profita.

„U snu san“ u svom drugom izdanju, kad se očito sabrao od prvotnog rađanja, deluje sasvim kosmopolitski. Vojkan Milenković kao projektant emisija koje će napraviti most prijateljstva između građana Beograda, Skoplja, Prištine i Splita, odlučio se hrabro za iracionalnu tematiku kakvi su snovi gledalaca. Verovatno ovaj noćni program ima do sada najviše jugoslovenskih noćobdija od Prištine do Maribora. Jednu stvar ne treba menjati: onu devojku iz filma „Rani radovi“. Ona je preživela „crni talas“ sa horoskopom u rukama. Ipak, neka urednik Milenković čuva od Milje svoj dlan.

(BR. 1209, 26. FEBRUAR 1988)

Čiji je ženski dan?

U času kada ovaj broj bude u štampi, čitateljke koje su za 8. mart dobile cveće odložiće ga u kantu za đubre, ne misleći pri tom ni o čemu pametnijem od toga da svako posećeno cveće ima svoj vek. Već tipizirane rasprave s početka marta o tome kako ženama čestitati praznik a ne povrediti njihovo dostojanstvo, ne diraju mnogo one koje su prihvatile cveće, poljupce, poklone, predlog za putovanje. Pogotovo one koje su rasplakano primile čestitke od svoje dečice adresovane na njihovo ime uz epitete „najlepšoj majci“, „najboljoj“, „plemenitoj“, i t. sl. Nije tajna, najveći broj žena je usrdno učestvovalo u pisanju tematskih domaćih zadataka s početka marta. „Moja majka“ je najoveštaliiji temat našeg školstva u kojem se svojstva mame opisuju po standardnom receptu žitija jedne Bogorodice. Sva deca ne znaju šta je Madona, ali zato znaju da majku moraš opisati kao „naj, naj“ ako misliš da dobiješ peticu. Naravno, svemu tome kumovale su same žene, bez obzira što feministkinje ispisaše tone knjiga o korupciji ženskog lika i formata roditeljke u društvu, umetnosti, medijima, na televiziji.

Evo, kako su ovog 8. marta na televiziji „tretirane“ žene. U „Beogradskom programu“ voditeljka je našla za shodno da kao ženu za primer dovede jednu političarku, po zanimanju medicinskog stručnjaka za krv. Dakle, jedna uspešna žena (Mira Adanja Polak) slavila je Dan žena sa drugom, po uspehu zapamtljivom ženom (Slobodankom Gruden). Sve to je bilo smešteno u nekakav dajdžest zverinjak pri čemu su dva leoparda u kavezu imitirala mužjaka i ženku sve dok ih upravnik beogradskog „zoo“ nije upozorio na omašku. Bio je to lep, civilizovan razgovor. Ali, ni reči o ženama koje nanose bol okolini i čine zlodela u društvu, taman toliko koliko i muškarci. Naravno, za praznik se ne gleda nedaćama u brk, ali kad se imalo dovoljno ženske obesti da se prenesu u studio leopardi, vuk i lisica, onda se moglo proceniti koliko bola košta poslednji prilog u emisiji. Jedan novinar ženskog spola je tutnuo mikro-

fon dečaku koga su napustili roditelji i društvo preuzelo brigu o staranju, da odgovara na pitanja tipa – „da li viđaš roditelje“, „da li su ti potrebni“, „šta misliš kakav ćeš biti roditelj“ i t. sl. Očito „muški“ nezgrapna novinarka, kako bi to procenile dežurne pobornice za ženska prava. Beščutna ženska pamet, pre bi se moglo reći. Dalji komentar je izlišan.

Dok žene same sebi kroje sudbinu po oveštalim obrascima, neki muškarci su iskoračili „mnogo mekše“ u televizijski 8. mart. Omer Karabeg, verovatno najdiskretniji urednik Dnevnika istog studija, odmah na početku emisije vesti prisetio se svih oblika mitologije stvorenih oko Dana žena, s posebnim akcentom na pisanje zadatka o Majčinom danu. Ne može se znati koliko će ovaj muški gest učiniti da učiteljice porazmisle o tome da u savremenim porodicama pola dece iz razvedenih brakova žive sa ocem. Obožavateljke muške „čvrste ruke“ na malim ekranima, a takvih je najviše u gledalištu, možda će urednika Omera shvatiti kao produženu ruku svesnog dela zajednice, a to ne bi bilo dobro. Karabeg je naprosto izrekao nešto sa čime se žene najteže mire: da same pospešuju negovanje mitologije žene – žrtve koje iskorišćavaju svi osim vlastite dece koje ih pored svih mana obožavaju.

Druga je priča o ulozi „dlakave muške ruke“ u ženskoj recepciji pred ekranom, mada ono oboženje Koke iz „Boljeg života“ dovoljno govori o ideologiji najvećeg broja naših gledateljki. Identifikacija sa jednim prosečnim stvorenjem kakva je ova TV junakinja koja osim ženske štampe ništa ne čita a svojim izgledom paradira ukus varošanke tek pristigle u veliki grad sa najprizemnijim motivima iznalaženja načina opstanka među „čvrstim dlakavim muškim rukama“, prava je mera ženske emancipacije na ovom tlu. Čiji ženski dan može proslaviti televizija, gledali ste šest dana kasnije. „Nešto više“ i likovi porodica Božović i Veselinović. U ovim porodicama deca ne postaju Koke, niti beščutne novinarke.

(BR. 1212, 18. MART 1988)

Rizična grupa

Niko valjda ne voli svoj posao kao novinari, ali niko tako srceparateljno ne doznačuje u javnost činjenice o „rizičnosti“ vlastite profesije. Priče o sklonosti infarktu i moždanoj kapi i nisu samo novinarske patke, medicinske ankete to potvrđuju. No, i rudari vole svoj posao pa im ne pada na pamet da posle iskopavanja zatrpanih tela svojih kolega u kakvom našem „obebeđenom“ rudniku raspredaju sage o ulozi rudarskog znoja u prosperitetu ove zemlje.

Kao što ni svi rudari nisu ušli u jamu iz moranja, već su mnogi rudarski posao naprosto izabrali, bar toliko novinara je ostalo privrženo svom pozivu po sopstvenom izboru i sa svešću o rizicima koji ovo zanimanje nosi. Dakle, ako je 400 novinara bilo na Brezovici na skijanju po povoljnim cenama (uz pomoć sponzora), onda to ne znači da su svi koji behu tamo smanjivali sprat svoje profesionalne preuzbuđenosti. Naprotiv. Lepo smo videli u Jutarnjem programu 20. marta, u prilogu „TV patka“, proizvodu interne televizije ovog sedmodnevnog novinarskog rekreiranja: zezali se ljudi i bilo im lepo. Ne znamo da li su u te dane ovi skijaši izdavali i interne novine. Kad ih već nije mrzelo da uz planinu vuku monitore i ostali TV šminkeraj (pozajmljen) iz „Sava-centra“, čudo je da nisu pozajmili bar jednu „ofseticu“ za interni uređivački ugođaj. Nije moguće da se niko od sponzora nije našao da udovolji profesionalnoj deformaciji naših novinara koji moraju u svako doba i u svako vreme da dokazuju kako su spremni za nove javne okršaje. A da nisu uvek bog zna kako spremni videli smo pri prenosu iz „Sava-centra“ u vreme one znamenite Akcione konferencije novinara. Da li je tome nedostajala interna (novinarska) televizija i interna novina da bi svi uživali u slobodoumlju i borbenosti ove „rizične profesije“, pitanje je za raspravu. Može biti da se među sobom nisu mogli dogovoriti ko bićem svojim i imidžom tajnim najreprezentativnije iskazuje svojstvo „rizične grupe“. Naime, novinarska profesija

odavno u nekim svojim organizacionim delovima poseduje oveci broj individuumata koji nesumnjivo predstavljaju rizik po okolinu, pre svega po duševno zdravlje kolega novinara.

Gledaoci ih prepoznaju u kadru čak i onda kad ih snimatelj, reditelj ili komentator ne izdvoji nekim posebnim audio-vizuelnim akcentom. Dovoljno ih je pogledati u brk. E sad, i tu postoje nijanse, pa stepeni „rizičnosti“ ove opake bolesti koja se ugnezдила u redove „rizične profesije“ bolno ostavljaju traga na licima obolelih na različite načine. No, gledaoci su se tako izvežbali u proceni virusnosti ove opake novinarske bolesti da čitajući štampu mogu zamisliti i tačno opisati izgled i manir obolelog. Vrste i stepeni ove teško iskorenjive bolesti:

a. izgled lica kao posle boksterskog duela, namesto osmeha keženje u kameru, oči odaju tajnu vezu sa jezgrom egzekutivne braće po opredeljenju, odelo u sivim tonovima, uvek gologlav, dok govori sikće, mora da voli golubove ili cveće misle gledaoci i trnu od iskrica iz njegovih očiju koje ih slobodno probijaju do kičme i borbeno utiču na njihovu ljudsku gotovost da prežive njegov angažman u medijima;

b. četrdeset godina, stamen, silan i jak, za razliku od tipa iz prve vrste (koji od iscrpljenja diše na škrge), ovaj guta pripravnike i devojke s deska alavo, kao i neke poznatije ribe u novinarskom životu, nikada mu nije dosta pretnji pa često preti preko štampe i televizije i samom sebi i;

v. mladi i poletni, ne nose uniformu a sanjaju o epoletama, često obavljaju delatnosti u kulturi, družu se sa starim revolucionarima iz oba rata plus balkanski, memoaristi po opredeljenju, često šetaju po gradu s vučjacima, doge im nisu strane, vole rodnu grudu i tipove iz vrste a. i b.

(BR. 1213, 25. MART 1988)

Povratak Džedaja

Ono što je osvetnik Džedaj za Tamnu planetu to je Blejk za naš program. Biće iz bajke koje se bori za pravdu koja će, ako je verovati fantastici, na kraju pobediti primitivizam. Ko veruje u neverovatno i Džordža Lukasa, poverovaće gestu kupca „Dinastije“, redakciji rekreativnog programa TV Beograd, da je reinkarnacija Blejka smišljeno učinjena na našim ekranima. Posle godinu i po dana ovaj neodoljivi provincijalac iz Denvera upao je među fiktivna i realna lica kao medijum. Vaskrsnuvši i posle 116. epizode u kojoj gine u jednoj majušnoj monarhiji od ruku rodoljuba-terorista, Blejk kao vitez osvetnik razara lažnu eleganciju duha i tela ovdašnjih bogataša, naftaša, ljudi na vlasti, urednika na televiziji, direktora, rodoljuba-potencijalnih terorista, prikrivenih nacionalista, javnih socijalista.

Već samom svojom pojavom Blejk ugrožava divizije muškaraca koje dnevno promarširaju ekranom. Svejedno što će njegovi protivnici proceniti njegov šarm kao surogat kapitalističkih odnosa. Sa ono para koje poseduju, neki naši industrijalci i bogataši internacionalnog značaja mogli su da porade nešto više na dizajniranju vlastite persone kad već uživa u predstavi magnata. Taj nesklad bića i moći naših veleposednika povratak Blejka dovodi do apsurdna. Njihove gospođe se takmiče koja bolje nosi „kristl“ plavo dok na okolinu deluje kao „aleksis“ ljubičasto. U neravnopravnoj borbi, ovdašnje „denverke“ liče na provincijalke koje nezasluženo nose i nakit i krzno iz službenog lova. Pošto su sve manje-više iste, one nemaju pravu suparnicu, pa „blejkovi“ njihovih života nemaju ni zanimaciju da prepoznaju opasnu od bezopasne supruge. Ovdašnje supruge magnata su bez razlike iste: samo treba gledati televiziju. Razlika je očita od pre godinu i po dana. Sada je u modi uveravanje televizijskih masa da su lovovi činjeni u republičko-pokrajinskim granicama, što će reći da su bizonska krzna naših gospođa darovi lokalnih, pitoreskno-nacionalnih parkova pogodnih za lov i ribolov.

Gospodin Blejk na sve ovo onim svojim famoznim pokretom nameštanja dugmeta na manžetni, u kome se ogleda sva koncentracija posednika jednog zlatnog dugmeta, kraljevski se podsmehuje. Mora da se pita koliko koštaju Terazije kada je pre njega izvesni trust „Mek Donald“ osvojio Slaviju jednom ovećom ćevabdžinicom na sprat. Gledajući sa ekrana, ravno iz Moldavije, Blejk prebrojava kolone građana koji strpljivo čekaju u redu da bi osetili ukus „svetske hrane“. Neverovatno za Blejkovo doba godine, građani liče na demonstrante koji okupiraju jedinu pristojnu zgradu na trgu Dimitrija Tucovića. Zato pita svog zeta, princa od Moldavije, da li su to ti isti rodoljubi koji stoje u velikim redovima ispred kioska na kojem piše „Loto“. Princ kome su tek vlastiti rodoljubi preuzeli vlast i oca strpali u pritvor, ne bi „znao kasti“ – „da li je to moguće“? Tu mu ni Aleksis mnogo ne pomaže sa svojom halucinacijom da je kralj od Moldavije živ i zdrav. Blejk jeste zaštitnik ženskog srca, no histerija mase mu nikad nije bila po volji. Moldavija ili Slavija? – i nije neko pitanje. Sa potpuno hamletovskom rezignacijom gospodin iz Denvera ne vidi razloga da ponudi svoje umeće u otkrivanju nafte na ovim terenima, u širem, jugoslovenskom smislu. Kad je video lice Vide Popović i po Adamovim izveštajima uverio se da je njegov sin pravilno procenio otpornost „vidasila“, Blejk Karington je zastao sa svojim mačem pravde. Njegov šarm tu zaista ne može pomoći.

Slavni Petrući iz epizodije „TV petak“ u producenturi Jutar-njeg programa još nije počeo da imitira Blejka, viteza iz američkog svemira. Ne znam šta čeka, možda repriznu priču o gradnji metroa uaturi tj. od strane onih koji nam duguju pare u trgovinskoj razmeni „ja tebi – koliko ti meni nikad“.

Dotle, neke mesne gazde televizije metaforišu na osnovu svojih pokretnih slika bajčice o nacionalnom filmu od značaja.

(BR. 1214, 1. APRIL 1988)

Čkalja opet glumi

U adaptiranoj Knez-Mihailovoj ulici od famozne navale uličnih pevača stvar je počela i svela se na dva momka koji drve neku fol južnoameričku svirku za koju bi u pariskom metrou imali mesta kod stanice Klinjankur, gde počinje predgrađe poznato po buvljoj pijaci. Kako mi nemamo metro, ni registrovanu buvlju pijacu, a ni uličnih pevača osim spomenutih, turisti zaključuju da su dotični prava mera ulične zabave ove metropole. Naravno, starosedeooci znaju da je ovde pevanje i sviranje u tambure i harmonike elitni posao, a bacanje đubreta oko kontejnera najomiljenija zabava za stare i mlade. Sve ovo, naravno, nema mnogo veze sa onima koji bi besplatno da uveseljavaju Beograđane. Oni mogu da budu mirni sve dok poslednja metropola u Evropi ne dobije metro. Onda će, sledeći logiku ovdašnjih urbanologa i politikologa, operski pevači zabavljati centar grada i glavne stanice metroa, a na onoj koja će voditi do buduće buvlje pijace pevaće lično Lepa Brena. To sve ne znači da će ona dva „meksikanca“ iz Knez Mihailove zaćutati. Oni će biti prebaćeni na poziciju ispred buduće zgrade Opere, da bi domaći puk mogao „olakšano“ da ulazi u kuću visoke kulture. Jedino se ne zna ko će zabavljati majmuna Samija. Radi podizanja raspoloženja sugrađana, među kojima je Sami nationale drzovito zauzeo svoje mesto, moguće su razne kombinacije.

Neke koje odgovaraju ovom urbanom trenutku oprobavaju se u televizijskom programu: gostovanje živih političara u komičnoj numeri. Naši političari u komediji, i to svesni svoje zabavljačke funkcije, to je može biti, strancima i turistima neobično za ovo doba godine. Našim građanima nije. Odavno je zabavno-rekreativni program pokušavao narod da približi političarima na vlasti. Sećamo se onih rizičnih Čkaljinih poziva telefonom. Sada je zebnja oko toga kako će reagovati ljudi na vlasti ako se pripitaju o zdravlju države audio-vezom hrabro unapređena vizuelnim dodatkom. Kao, narod više veruje kad

političara vidi u kadru kako se s komičarem grli i ljubi. Čkalja se u stvari samo zdravi sa Rožičem ili Hrabarom, ali gledaocima je ostavljeno da naslute kako Čkalja i ekipa nastavljaju druženje sa tim važnim ljudima. Verovatno i popiju poneku, pitaju se za zdravlje porodica i obave slične ljudske radnje. To da su i političari ljudi sa običnim, svakodnevnim brigama i životima do sada su gledaoci saznavali posredno, putem fotografija u štampi. U tom smislu Vican Vicanović je odigrao prvoboračku ulogu u približavanju figura funkcionera u različitim položajima narodnim masama željnim netipičnih uglova snimanja istih. Posredstvom Vicanove fotografije ljudi su shvatili da rukovodioci zevaju, spavaju, namiguju. Ali, fotos je zaustavljena stvarnost, pa, ko i telefon, daje delimičnu sliku o političaru. Televizijski prizor zaista otkriva nešto drugo: iz dana u dan narod se uverava da što ih više gledate na ekranu, sve ih manje poznajete. Paradoksalno i tačno.

Među gledaocima ove komične numere verovatno ima i gledalaca po zanimanju „rukovodilac“. Ne bi se reklo da će se to njima dopasti. Ne zato što se brinu da će im pojavom u neobaveznoj formi propasti oreol nedodirljivosti. Navikli su oni već da ni rukovodilac nije ono što je nekad bio, ali ono što im pričinjava neugodnost je činjenica da je Čkalja i dalje prvi čovek ekrana, preko svih njihovih „živih“ i „magnetoskopskih“ snimaka. Čkalja je prvi i najduži tribun televizijske javnosti, to zna svako unuče političara sa dugovečnim stažom.

Miodrag Petrović je nešto više od glumca, mit o neprolaznoj slavi zavezanka, šepRTLje, čoveka s margine iz ovih krajeva. Sve suprotno od junaka iz bilo kog rata i viteza sa bilo kog bojnog polja. Čkalja nema šta da kaže o ulozi Miloša Obrenovića u svakodnevnom marketingu informacija, ni o veličanju vlastitog nacionalnog bića od Maribora do Đevđelije. On je više od nacionalnog junaka, prototip čapekovske, evropske dramaturgije.

(BR. 1216, 15. APRIL 1988)

Dupli pas

Gledaoci više ne sumnjaju: TV Beograd ima neku trajnu vezu sa jednim delom beogradske štampe. Ne samo da je njen EPP program izmislio čitavu jednu emisiju kako bi se reklamirala nagradna igra izvesnih novina, već se i reklamiranje te iste nagradne igre u novinama u okviru dnevnog programa čini uz zaštitni znak narečene televizijske emisije dok spot o načinu izvlačenja nagrada u samoj emisiji upućuje na kupovinu dotičnih novina. Dupli pas s istim ciljem, rekli bi fudbalolozi, ljudi vični u namicanju love, uz nešto golova. Dakle, u sredini kaznenog prostora emisija „Da pitamo zajedno“, a s jednog krila napada televizijska persona Suzana Mančić sa spotom o izvlačenju premija na osnovu pitanja koje postavlja „Politika ekspres“, a sa drugog krila Dejan Pataković kao novinarska zvezda reklamirajući nagradnu igru svojih novina sa istim zaštitnim znakom emisije „Da pitamo zajedno“. Tako televizija reklamira novine, novine televiziju, a ova sprega dva medija udružene snage propagandnih odeljenja istih. Sve u formi povećanja gledanosti, odnosno čitanosti. Gledaoci – čitaoci su tu, naravno, da bi uživali u igri, njih lova zanima samo kroz ambalažu nagrade. O lovi koju obrću televizija i štampa kad se ovako zbratime nema razloga govoriti, to se podrazumeva. U komercijalnom, zapadnom svetu, to je uobičajena praksa. Ma da, ima nijansi.

Trustovske veze različitih informativnih medija obavljaju se ređe preko komercijalnih, sporednih kanala zvanične, državne televizije; po pravilu u ovu igru ulaze privatne televizijske stanice. Razlog je prost: državna televizija vodi računa o konkurenciji u tržištu informacija. Radio ili novine sa kojima stupa u koaliciju, čak i u jednoj emisiji, na gledaoca, slušaoca ili čitaoca istog informativnog tržišta deluje tako da on stavlja znak jednakosti između sadržaja televizijskog centra i korporiranog lista, radio-emisije. Da li informacije koje doprema TV Beograd imaju sličan dignitet kao list „Politika ekspres“, teško

bi se moglo utvrditi. Obožavatelji jedne i druge informativne kuće verovatno smatraju da nema bolje osnove za saradnju.

Sve u svemu, gledaoci više ne znaju ko za koga radi i da li je uopšte potrebno kupovati novine a plaćati televizijsku pretplatu. Televizija je u toj meri postala zavisna od toga „šta štampa štampa“, da njen informativni program u poslednje vreme liči na EPP svekolikih novinskih izdanja grada, i šire. Uglavnom se izbegavaju komentari o tome kako koje novine komentarišu koji događaj, ali se uredno beleži kako koje novine trenutno prolazi u forumima. Televizijski komentatori u fori „duplog pasa“ dodaju jedni drugima, iz ove emisije u emisiju, gotove, forumske zaključke o kakvoći uređivačke politike kakvog lista, ali sami ne ulaze, po pravilu, u tumačenje sadržaja istoga. Pritisnuti „svetom obavezom“ da objektivno prenose informacije, oni svode svoj posao sve češće na povlađivanje tekućem forumskom radu političkih skupova. Najmanje autorskih osvrta na svakodnevnicu poseduju upravo televizijski novinari. Nezameranje, taktiziranje, očito, strah da se ne zapadne u politikantstvo, stvorilo je tampon-zonu između gledalaca i redovnog informativnog televizijskog programa. Preko nje se može samo stići do štampe, na šta, ne okolišući, gledaoce sve vreme upozoravaju urednici vesti, komentatori konkretnih zbivanja. „Čitajte štampu“, svakodnevna je poruka televizijskih ljudi. Kao da su izgubili dizgine u vlastitom samoupravljanju. Zar televizija ne bi trebalo da vodi samostalnu, svoju politiku u tumačenju informacija, pa bile one i sadržaj drugog informativnog medija? Ovako, sva je prilika da će se uvesti rubrika „šta radio radi“, a po toj logici rubrika „šta osluškuje Radio-Mileva“.

Narodu je potrebno para i igara na sreću. Nesumnjiva činjenica. Televizija je tu da i zabavi gledaoce, pa neka zabavlja. Ali, neka pazi kada pod zabavom za narod pokazuje i vlastite ambicije i nesporazume sa medijem. Preći će narod na novine razne: tamo bar ima sukoba mišljenja.

(BR. 1217, 22. APRIL 1988)

Noć duga godinu dana

Javnost koja se stidi svojih najboljih sinova i nije neka „glasnost“ naroda. Televizija koju čuva u skladištu čitavih godinu dana snimak najdičnijih muževa ove zemlje nije nikakva informativna institucija. Prejak početak za napis u rubrici koja pokušava da tumači kvalitet sprege televizijskog programa i javnosti? Naprotiv. Retko kad televizija nametne televizijskom hroničaru izbor „ili – ili“. U javnosti čije mnjenje počiva na samosažaljenju i sapatništvu za svoje pleme i naciju i potpuno poremećenim odnosima države i pojedinaca, snimak koncerta Arsena Dedića i Bore Đorđevića, održan pre punih godina dana na sceni „Pozorišta na Terazijama“, delovao je na poslednje patriote Jugoslavije kao alarmantno svedočanstvo cenzure kolegijuma Beogradskog studija. Zbog čega se čekalo tako dugo na emitovanje? Ne, nema nikakvog ličnog objašnjenja, ne pali ni ono rekreativno „čekali smo zgodan trenutak za emitovanje...“ Odbija se, ne prihvata. Pranje zamašćene glave možda može čekati „zgodan trenutak“ (između dve sednice, na primer), ali pranje mozгова koje se tako često priređuje preko kanala istog studija ima neverovatno mnogo termina i „zgodnih trenutaka“.

U kakvom je to javnom i televizijskom okolišu emitovan 23. aprila ove godine susret pesnika Arsena i Bore one čudesne noći 6. marta 1987? U vremenu kad nam muževi ispred i iza ekrana sve više liče na ofucane petlove koji sriču i zapevaju dronjke prepoznatih, bajatih tekstova čiji smisao i značenje gubi u kalu sopstvene malenkosti, pojava ove dvojice bila je tako fantazmagorična kao da epska sonda iz onog famoznog, pokosovskog vremena od pre šest vekova zaziva u gledalištu preostale junoše i muževe časnog obraza i mekog srca. Gledalište i glumište naših javnih scena slilo se u jedinstvenu pozornicu u kojoj su tačno uloge podeljene i gde se zna šta koga čeka i ko se kakvog mača laća. Potpuno na način arhajski, gde heroji postaju gubitnici ako ih narod ostavi bez slave i pošto-

vanja, televizijski Arsen i Bora delovali su kao preostali momci epike i drame ovog podneblja u kojem je odavno bog viteštva rekao laku noć i gde vlada bezmerno tlačenje sirotinje i svakovrsno bogohuljenje.

Mi nemamo dovoljno jasno profiliranu nagradu za životno delo pojedinaca koji su tako i toliko zadužili javnost, jugoslovenske narode, ovu zemlju i buduća pokolenja koja bi se mogla dodeliti jednom A. Dediću i B. Đorđeviću. Valjda zato što neki poput njih više nisu u životu, kao Duško Radović i Mika Antić, nalaze svoju svetu auru i medalju heroja za narod ove zemlje tek u stihu i poju Arsena. Možda zato, na sve promašene ćorke i bitke bez razloga Bora reaguje sa stavom „sve će to narod pomlatiti“. Mi nemamo Žaka Brela, ali ni Kamija. Nema mo H. M. Encensbergera, poljske intelektualce. Ali imamo Boru, Arsena, Đorđa Balaševića. Ono najbolje, najzdravije i najvitalnije, ono što će preživeti svaku mučninu koja nas čeka, jesu stihovi i akcija ovih ljudi. Arsen i Bora su minule subote pokazali koliko su mera vrednosti civilizacije ovog društva, pokazatelji savesti doba u kojem živimo svi skupa, heroji i kukavice, ulizice i karijeristi.

Znate li šta su maroderi? Kao da se to u ovoj ratničkoj zemlji zaboravilo. Ne uče decu u školama. To su oni koji idu za mrtvacima i pljačkaju sa lešina, kazuju drevne priče. Ako je išta uspelo da odagna moru nad čulima i čamotinju u srcima civilizovanih građana ove zemlje, bilo je upravo to mrvljenje utvara marodera u okolišu televizijske javnosti. Gledaoci su za trenutak poverovali da će sve biti dobro, da svi volimo svoju decu, svoju zemlju, ceo svet.

Bora i Arsen nisu braća po krvi. Po čemu jesu? Neka na to odgovore oni kojima je trebalo godinu dana da nam dopuste da živimo dostojno i lepo sat-dva gledajući prošli „Vikend program“.

(BR. 1218, 29. APRIL 1988)

Neki sede, drugi stoje

U vestima od 27. aprila mogli ste videti snimak sa zбора održanog u Crnoj Travi koji se odvijao nasred tog zabitog mesta na jugu Srbije, poznatog po vekovnoj nemaštini i vrednoći njegovih stanovnika. „Crnotravci“ ili ljudi koji su sagradili bar polovinu vikendica u Republici, stajali su smerno sa svojim ženama, očevima, decom, dok su prva dva reda, ispred govornice, bila ispunjena stolicama na kojima su sedeli opštinski, sreski, republički funkcioneri.

Uobičajen televizijski prizor sa narodnih skupova, zborova, mitinga?

Gledajući starine kako dolično stoje i neke mlađahne kako nedolično na stolici sede (pitanje stila!) gledaoci su se po ko zna koji put zapitali dokle će ljudi na rukovodećim funkcijama zamišljati da su umorniji od običnog sveta? Verovatno je u pitanju prolećni umor, pomisliće dobronamerni starci koji su, kako čusmo u vestima, oslobodili Crnu Travu 1943. od neprijatelja svake vrste. Ali, oni mlađi, stasali u zemlji posle rata, koji su držali zastave i znamenja zбора, imaju pitanja na temu „neki sede, drugi stoje“:

a. da li se prvim redovima stolica na prigodnim zborovima usred fabričkih hala, na trgovima, poljanama, oko spomenika revoluciji, pojačava demarkaciona linija između onih koji sede i onih koji stoje?

b. otkad je uvedena podela na „sedeća“ i „stajaća“ mesta u javnim skupovima građana: od rata, posle rata, ili pre poslednjeg rata?

v. po kom se kriterijumu vrši prebrojavanje stolica koje će se postaviti između govornice i naroda?

g. da li su nameštači stolica iz redova opštinske birokratije ili iz sekretarijata komiteta mlađeg kadra?

Iskusni, ciničniji gledaoci, koji su štošta videli na ekranu što se tiče izmene pozicija iz kaste „seđača“ u kastu „stajača“,

i obrnuto, s uživanjem love izveštaje sa prvomajskih prazničnih skupova, i pri tom mudruju:

d. kako se osećaju „sedači“ dok im „stajači“ gledaju u temena, a govor o ravnopravnosti svih građana preko ozvučenja teče li teče?

đ. kako ih nije sramota da se premeštaju sa stolice na stolicu a da se sve vreme pozivaju na potrebu podrške naroda istima u ovim kriznim, korozirajućim marširajućim vremenima u kojima dok kažeš „britva“ evo narodnog zбора, protestnog mitinga, štrajka, kolone građana pred skupštinom?

e. da li u samoupravljačkom delovodniku postoje stoličenja na tri načina: „kabinetska“, „skupštinarska“, „prigodno-zborovna“?

ž. ko bi trebalo da ustupi stolicu i kome dok traje govor za govornicom: narod funkcionerima, ili obrnuto?

Nešto će narod pozlatiti a neke i „pomlatiti“, reče roker i ostade živ. Za svaki slučaj, funkcionerima bi trebalo preporučiti da u svojim internim propozicijama o uživanju privilegija u javnosti stave na glasanje izbor i kakvoću stolica koje im se nude na raspolaganje. Raspolaganje njima, tj. postavljanje tela na sedalni deo stolice, ima i te kakve veze sa mogućim reakcijama ciničnih i bezobraznih iskusnih televizijskih gledalaca. Počeće ljudi da vlastitim stolicama gađaju ekrane na kojima rukovodioci sede, sunce peče, a iza njih stajaći narod znoji li se znoji. Moguće lančane eksplozije po soliterima, nastale na ovaj neodgovarajući kritički način tumačenja uloge jedne stolice po glavi funkcionera u datoj sedećoj situaciji, mogu izazvati požare raznih vrsta. Mada kolektivno sričemo slogan „računajte na nas“, ishod ovakvih nesuislih reakcija može biti poguban za TV pretplatu. Urednici televizije, pogotovu oni koji rade EPP, dobro znaju kako bi valjalo pristupiti: 1. prizor sa zborova montirati tako da se prvi redovi izbace, odnosno iseku u montaži; 2. ukoliko kamera švenkuje od govornice prema zboru naroda, što je najčešće slučaj, da bi se izbegao grub, neestetski rez, dotične redove sa ispunjenim stolicama animirati naknadnim postupkom, poznatim u istoriji animacije kao „grebanje filmske trake i ucrtavanje i bojadisanje novih figura i predmeta“.

(BR. 1219, 6. MAJ 1988)

Humor i kritika

Još u vreme dok su se mlađahni televizijski hroničari bez rezerve smejali ranim serijama Radivoja Lole Đukića mogli su čitati po novinama o razornom dejstvu ovih humorističkih emisija na intelektualno zdravlje i filozofski ukus širokih narodnih masa. Kao da je bio u pitanju virus koji će razoriti um i lepotu naroda, javljali su se svi, od tekućih kritičara do poznatih javnih ličnosti. U redakcijama gde se pažljivije razrađivala strategija uništenja ovog opasnog virusa koji kvari našem narodu smisao za veliku umetnost i pravu tragediju, deljeni su viškovi, toliko su novinama podizale tiraž tekuće televizijske rubrike. Na kulturnim stranama dnevnih i nedeljnih listova javljali su se intelektualci koji bi nalazili za shodno da vlastiti smisao za estetsko i osećaj za transcendenciju provere na parametrima trivijaliteta televizijskog humora. Pozivani su i akademici da svojim strogim kantarom izmere količinu i kakvoću primitivizma koji izbija iz humora tandema Đukić–Novak. I ode Đukić, i ode Novak, ode i Lazić. Od „Servisne stanice“ do „Kize i Komine“ ništa se nije promenilo.

Novinska kritika i dalje zamenjuje stvari: nije Kiza onaj što negativno utiče na probavni trakt naroda, već oni koji liče na Kizu ko jaje jajetu, a obavljaju neke velike narodne poslove; od njih gledaoci sklanjaju pogled s ekrana. Novinari koji pišu televizijsku kritiku ne uočavaju psihofizičku srodnost replikanta Komine i nekih ljudi koji u samoj televiziji obavljaju visoke kulturne zadatke. A to je problem novinara, a ne blesavljenja na kulturne teme koje tako „disonantno“ sa opštim trendom restauracije starih, velikih vrednosti, čine taj Kiza i njegov brat Komina. Na kraju krajeva, Kiza i Komina se samo blesave. Ostali su mrtvo ozbiljni, a deluju tako nesuvislo i ograničeno.

Da ipak ima neke opasnosti u virusu humora Kize dokaz je što je jedan fini beogradski momak, saradnik studentskog radio-pozorišta, napravio svoj lik kao reper na lik Raleta iz filma

„Specijalno vaspitanje“. Svi znamo šta je „specijalno vaspitanje“, zar ne? Vaspitanje pod prinudom, pod specijalnim okom i šakom državnog pedagoga, psihologa popravnog doma i slično. Ispada da je Kiza prototip savremenog humora i tragizma. Malo nasušnog Burvila (nos je ipak nos), nešto od tužne veselosti Debelog i Suvog, i mnogo, mnogo od gestova, mimike i bontona ljudi sa štrafte, vlasnika naših kafana, ljudi za javne poslove i tajne mučke, poznatih lica i tipova pretplaćenih na naslovne strane. Naravno, u pitanju je ovdašnji kodeks ponašanja, komunikacije. U jednoj civilizovanoj sredini pojava Kize i Komine ne bi mogla da zauzme nikakvo kritičko mesto u tekućoj kritici. Samo u palanačkim okvirima sve što indirektno podseća na vlasititi mentalni okoliš i sopstveni način ispoljavanja humora može dovesti u špic tako marginalnu bezvezariju kao što je pojava Kize i njegovog replikanta Komine.

Kriza identiteta nije ništa novo u našoj publicistici, kako bi angažovano procenio Minimaks. Milovan Ilić je sve ovo više puta prošao. Koliko je samo dobio novinarskih prikaza o prljanju narodnog ukusa i zagađivanju narodnog mirisa. Okrivljen je do sada bar sto puta da je omladinu preobratio u krive pravce i rukavce. Umesto da obožavaju Hajduk Stanka, on im je okrenuo glavu ka Lepoj Breni. I svi oni njegovi lažni intervjui sa starletama i zvezdicama usred velike umetnosti glavnog grada, sve je to teško padalo tekućem novinarstvu.

Ne znamo šta nosi novi dan, ni šta će biti posle Kizinih replikanata. Ali galaksija u kojoj imaju svoje marginalno mesto Čkalja, Minimaks, Kiza, preživeće krizu identiteta. O gradnji Opere i metroa neka brinu oni iz neke druge galaksije. O prostakluku i otpacima po lauf-tepisima za sada niko ne brine.

(BR. 1221, 20. MAJ 1988)

Ujed mladosti

„Sve će to jednom prekriti ruzmarin i šaš“, pevali su Goran i drugovi u vreme kada su mnogi još verovali da se ništa pod kapom nebeskom neće izmeniti u zemlji, po stadionima, na proslavama. Deset godina kasnije, drug Bregović je, za one koji tipuju da će promene u sistemu dovesti do promena u društvu, snimio ploču gde jednu stvar pevuši proslavljeni revolucionar. No, prigotovljena na ovaj način, himnična pesmica „Padaj silo i nepravdo“ delovala je prerasloj rok-generaciji kao socrealističko foliranje, pogotovo onima koji u tridesetoj godini žive od paušala roditelja. Takvih je u Beogradu pre tri godine bilo 40 hiljada duša. Sada ih ima sedamdeset hiljada, kako reče drugarica iz SIZ-a za zapošljavanje u majske, praznične dane, a povodom velike jagme za nova radna mesta u Mekdonaldsovom restoranu na Slaviji. Još se ne zna da li će Bregović i ratnici istog kova ispevati pesmu o osvajanju ovog restorana od strane više hiljada socijalno ugroženih omladinaca glavnog grada, ali je jasno da će i to sve jednom prekriti ruzmarin i šaš.

Više ništa neće biti kao ranije, uverili su se poslednji himnički nastrojeni gledaoci koji su preuzbuđeno pratili televizijsko emitovanje proslave Dana mladosti. Utopisti raznih vrsta doživeli su scensko uprizorenje proslavljenog Paola Mađelija i njegovih ne manje poznatih saradnika kao direktno zafrkavanje, a neki depresivniji odisti kao evociranje narečene glose „Sve će to jednom prekriti ruzmarin...“ Naravno, to priznali ni jedni ni drugi javno nisu, ali se ponešto od zebnje da su karte položene na sto obeležene davno pa stoga neupotrebljive za nova deljenja i dobitke, osetilo u televizijskom razgovoru posle priredbe. I umetnici stvaraoci i omladinci novinari nisu pokazali ništa novo u davnašnjem razmimoilaženju umetnika koji rade po narudžbini i onih koji od takvog umetničkog proizvoda iščekuju zadovoljenje motiva naručioca. E sad, niko od omladinaca nije se usudio da lepo kaže: „Paolo, nisi ništa na-

pravio optimistično, niti himnu podigao našoj mladosti“. Na mesto toga omladinci su filozofirali kao vešti birokratski znalci o tome koliko se za 53 stare milijarde može napraviti zrna optimizma po glavi socijalno ugroženih mladih građana ove zemlje. Ipak, ovaj razgovor je među nekim gledaocima i u izvesnim medijskim krugovima doživljen kao svedočanstvo o omladini koja se tako lako ne da zbrzati od tamo nekih umetnika koji kvare omladini našoj prirodnu sklonost ka optimizmu, veri u bolje sutra i uživanju u društvenoj dobrobiti svake vrste. Da je, kao, gospodin Mađeli pustio „Bal pod maskama“ ili bar Karla Orfa, a ne muziku Ksenije Zečević, proslava bi bila od umetničkog „digniteta“, odnosno, da je Dan mladosti režirao Bob Vilson a muziku pisao Filip Glas, omladinci novinari bi zauzeli drugačiji stav o optimističkom dometu proslave. Valjda jedino vojnici i pioniri pred ekranima nisu imali ovakve dileme: njima je jasno da je došlo vreme da budu optimistični u sredinama gde žive i rade. Ostalo je već u „ruzmarinu istorije“.

Verovatno da su se ljudi na televiziji pribojavali kako će delegirani omladinci prihvatiti umetničku proslavu njihovog Dana, pa su onako srčano, posle ponoći i filma namenskog karaktera „Osvajanje slobode“, upriličili film o fantomu jedne mladosti koji napada uglavnom u sumrak i zoru zrele stanovnice zabitih otočja. Reč je o anđelu, dakle liku metaforičkog karaktera, a umetnik koji ga je stvorio je ni manje ni više nego poznati reditelj filmova revolucionarne tradicije Lordan Zafranović. Mada su se mnogi iznenadili čemu „Ujed anđela“ u ponoćnom programu na Dan mladosti, ne treba smetnuti s uma da je Zafranović nagrađivan autor, provereni umetnik, a to što film nudi i erotske košmare koji se više ne viđaju ni u porno komedijama u bioskopu „Slavija“ stvar je od drugorazrednog umetničkog značaja. Urednici „Omladinskog kanala“ su verovatno smatrali da će gladni omladinci zamišljati da su anđeli te kasne praznične noći, i to je gotovo urodilo plodom. Gladni će ujedati i glumiti pri tom neku od scena ovog poetizovanog dela.

(BR. 1223, 3. JUN 1988)

Urbovizija

Onaj koji se zatekao protekle nedelje u Zagrebu, mogao je pomisliti da nema bolje stvari nego kad se udruže interesi televizije i potrebe jedne kulturne manifestacije. Cvetni trg, omiljeno sastajalište u centru grada, između Ilice, kina „Zagreb“, crkve, knjižare „Prosvjeta“, kina „Balkan“ i „Znanstvene knjižare“, postalo je kult-mesto animacije i televizije u vreme održavanja 8. svetskog festivala animiranih filmova. Tamo gde su do juče stajali kiosci za cveće i stolovi iz obližnjih kafića, mešali su se monitori i tezge za prodaju suvenira iz crtanih filmova, a na improvizovanoj tribini od jutra do duboko u noć smenjivali su se legende među ovdašnjim muzičarima, od Džimija Stanića do grupe „Film“. Oni koji nisu imali ulaznice za kina „Zagreb“ i „Balkan“ gde se održavao festival, mogli su na monitorima pratiti zvaničnu i informativnu konkurenciju, ali i zbivanja u obližnjem Festivalskom centru u čijim se prostorima nalazi popularni Omladinski radio 101, koji je ugostio televizijsku ekipu prostorijama, i s nešto ljudstva. I da bi sve bilo medijski prirodno prožeto, emitovanje ovog četrnaestočasovnog programa (od 10 do 02 časova), išlo je pod pokroviteljstvom Trećeg programa TV Zagreb, koga su Zagrepčani mogli pratiti preko kanala 25 u svojim kućama, a oni koji vole da su blizu centra glavnog događaja mogli su na oko sedamdesetak monitora u radijusu Cvetnog trga da uz drink ili šetnju gledaju ono što su udružene snage oficijelne televizije, slobodnjaka i spikera radija, nazvali „Animovizija“. I naravno, sponzora koji su pomagali festival ali i „Animoviziju“. U obližnjim knjižarama „Mladosti“, koja je jedna od sponzora, ljudi su kupovali, kažu, pet puta više no ranijih dana.

Emitovanje „Animovizije“ je bilo ono što bi se moglo nazvati ostvarenje urbovizije, procesa koji podrazumeva uronjenje televizijskih slika u slike stvarnosti na mestu gde se emituju, i lako propusnog, povratnog dejstva na njihov sadržaj i kakvoću upravo od stila i načina prijema tih istih ekranskih

slika. Onako kako su ljudi na Cvetnom trgu primali slike s ekrana tako su se uključivali u propratne manifestacije, sa tim raspoloženjem odgovarali na pitanja šarmantnih novinara „Animovizije“ o običnim stvarima. Tako je ostvaren pun pogodak ljudi sa oficijelne televizije, dobijen je pravi gradski program po meri građana i centralnog kulturnog događaja grada. Urednica ovog zamamnog posla, Vesna Splivalo, inače urednica za crtani film TV Zagreb, verovatno više neće moći tako lako da zaplovi u klasične vode televizijske šeme. Praviti živu i namensku televiziju kakva je bila „Animovizija“ je jedino televizija po meri gledalaca, i ovog puta i stvaralaca programa. Da bi sve bilo u skladu sa kulturom i potrebom za opuštanjem, pored raznorodnih rubrika iz oblasti animacije i živih snimaka grada, prenošen je i „Hanžekovićev memorijal“.

Naravno, ni „Animovizija“ nije pala sa „sponzorske kruške“ niti bi je bilo da direkcija ovog festivala u prethodna dva nije imala video-bilten, iz čega je sasvim prirodno izrastao projekt permanentnog upoznavanja gradske javnosti sa tekućom problematikom vizuelnih umetnosti vezanih za festival i animaciju u širem smislu. Tome su kumovali dobri duhovi jednog Borivoja Dovinikovića, ovde u ulozi direktora festivala, i svih animatora „Zagreb filma“. Ali, onaj koga će posle „Animovizije“ ipak najveći deo Zagreba pamtiti, je maskota bivšeg video-biltena a ovde glavni voditelj i autor priloga Goran Pavlič Pipa. Slobodnjak po fahu, a čovek za sve, zasenio je tih dana sve naše voditelje svojim umećem da ne dozvoli ni jednu frazu kod sabesednika a da pri tom ostane jedan od „ludih dečki“ sa Cvetnog trga. Pipa, kako ga već svi klinci po gradu zovu, postao je tako jedan od otkačenih tipova iz sveta crtanog filma. Program gradskog kanala bi trebalo da stvara samo takve, prirodne zvezde.

(BR. 1224, 10. JUN 1988)

Smrt u fotelji

Za mnoge se serija „Bolji život“ završila 53. epizodom. Za neke gledaoce je tek počela da biva interesantna.

Smrt ujka Koste, očito najšarmantnijeg lika serije, protresla je skrivene motive onih koji su proživeli život kao tuđu utopiju misleći da žive vlastite snove, ali i onih koji računaju da je smrt u fotelji ipak dostojna života jednog građanina od ugleda u društvu. Nemali broj gledalaca je pomislio: „Da mi je bar umreti u fotelji, lakše bih podnosio život na hoklici“. Ovi potonji, naravno, pate od socrealističke boljke pa televizijsku stvarnost doživljavaju kao presan život, koja je, ne treba smetnuti s uma, bila negde parateza bračnom paru Pavić u pisanju „Boljeg života“. Ideja o humorističkoj strani „boljeg načina življenja“ u svakodnevnom životu prototipova naših građana, malograđana, birokrata i pevaljki, nije se mogla tačnije rešiti očigledne patvorenosti i nategnutosti sve do sučeljavanja s pravim likom za upotrebu „boljeg života“, ujke koji se vratio iz inostranstva.

Ono što je Božić Bata u dečijoj mašti, to je za naše prilike još ujka iz Amerike pa dolazio on poslednjih decenija sa gradilišta minhenskih predgrađa. Bračni par Pavić je dobro procenio da će njihov ujka Kosta biti onaj pravi, koji u sivi dom donosi sreću, toplinu i blagostanje, ako stigne iz nekog manje gastarbajterskog inostranstva: Pariz je bio pun pogodak.

Kad nam neko bane iz Pariza, ovde se mašta i misli na Senu i Prevera, dakle, na bajčice o boemstvu, maloj lovi i utopiji o prosanjanom životu na kilograme. Da li je ujka Kosta šio svilene pidžame u nekom budžaku pariskih krojačica, nije bilo od interesa za seriju, s razlogom, ali je s opravdanjem Pepi Laković nosio izvesni svileni komplet za noć po ceo dan i noć. Čak i kad je navlačio odelo, dobronamerni gledaoci su pretpostavljali da ispod njega ujka Kosta skriva pidžame od svile. Oni koji su od gastarbajterskih para sagradili kuće neće vam potvrditi da su imali takvu pretpostavku, nema sumnje, osim

nekih koji upravo silaze sa voza Pariz–Beograd noseći u kesama sa otisnutom Ajfelovom kulom i priče o životu gastarbajtera u Parizu boljem nego u svim drugim krajevima sveta. Njihovi rođaci neće imati šta da dodaju toj izmišljotini, glavno je da se veruje.

Među ljudima koji su s nelagodnom doživeli smrt ujka Koste bilo je i onih koji su metodom faktografske preciznosti ustanovili da se to neprilično zbilo na jednoj pravoj-pravcijatoj „beržeri“ usred luksuzne prodavnice nameštaja stilskog, u beogradskoj Ulici 7. jula. Pedantni faktografi su odmah koliko sutra proverili cenu foteljskog mesta gde je zaklopio oči gospodin koji nema druga posla nego da umre javno i među tuđim nameštajem. Suvih 150 miliona, dakle starih, košta to blagosloveno mestašće sa kojeg otputova ujka Kosta u drugi život. Faktografe to nije mnogo zbunilo, znaju oni već koliko šta košta u ovoj zemlji, ali ih zato nije mrzelo da pripitaju prodavce kome će ova utopijska fotelja konačno pasti u ruke. Ljubazni prodavci, a šta bi drugo, nisu mogli ništa posvedočiti osim da „rojal beržere“ idu ko alva u domove sugrađana, plaćene kešom. Katkad i čekom.

Za utehu faktografima, i oni koji u poslednjem kadru nisu mogli prepoznati gde se snimala poslednja scena 53. epizode, dočekali su kraj života jedinog istinski buržoaskog elementa u čitavoj seriji sa suzama u očima. Umreti a misliti da putuješ, i to među nameštajem za koji smatraš da je pokućstvo tvog salona, u fotelji za koju te vezuju uspomene na imena slugu koji su dodavali štap za šetnju, cilindar za prijem – situacija je koju neki ispred ekrana doživeše kao inverznu bajku, kao nešto što ni mrskom neprijatelju iz susednog petosobnog stana ne bi poželeli. Sve, sve, ali umreti u „beržeri“ u vlastitom stanu! Pa posle neka ispituju poreklo imovine i ispisuju imena slugu po novinama.

(BR. 1225, 17. JUN 1988)

Rana bez gaze

U Beogradskoj hronici od 21. juna, vodio se ovakav razgovor između Mire Adanje Polak i jednog njenog gosta:

Voditeljka: Da li se može za sedam dana obezbediti sredstva za nabavku neophodnih lekova? Konkretno: da, ili, ne?!

Gost: Ne može se očekivati da se obezbede sredstva za sedam dana. Radna grupa ima neka rešenja!

Voditeljka: Nema gaze?!

Gost: To je potrošni materijal!

Tako reče taj gost i ostade živ. Tu čak ni Mira Adanja Polak ništa nije mogla. Ni njena poslovična tvrdoglavost, upornost i nasrtljivost nisu uspele da razuvere ovog čoveka na vlasti da je pogubno po ovo društvo što ne ume da pronade izlaz oko nabavke lekova za umiruće po našim kućama i u bolnicama. Gost je bio stabilan i neumoljiv, bolestan i sâm, ali od dične, ovovremenske boljke: birokratske bezočnosti. Zaklanjao se sve vreme iza floskule „radna grupa radi, SIV radi, svi radimo“. Preko puta njega, sedeo je čovek zaposlen u Onkološkoj klinici. Šta je mogao, osim da naglašava koliko bolesnih umire pre nego što bi morali da odu sa ovog birokratizovanog sveta. Nema gaze za otvorene rane, a čovek koji radi u Saveznom komitetu za rad, zdravstvo i socijalnu politiku komentariše „to je potrošni materijal“. Farsa. Farsa je odavno osnovni dramski žanr u informativnim emisijama. Poslednje decenije definitivno dobija odrednicu „politička“. Ta je stvarnosna, televizijska politička farsa počela opasno da konkuriše političkoj farsu u teatru, inače omiljenom žanru naše pozorišne dramaturgije. I dogodilo se: i Aca Popović i Dušan Kovačević pišu poslednjih godina neke druge stvari, farsu kao žanr su ostavili našoj političkoj stvarnosti, čija se igrivost proverava iz dana u dan na televizijskom ekranu. Šta će pisci farse da čine osim da prepoznaju svoje likove na ekranu. Ne traže za to ni dinara, ni ugovor o saradnji s televizijskom kućom. Pobjegli iz njihovih dramskih tekstova, Popović i Kovačević uživaju što su ugovor

s đavolom izvrnute, pomerene igre konačno potpisali stvarni akteri. Balkanski špijun je odavno zamrestio „šaranijadu“: televizija svakodnevno izdaje biltene o tome. Istina, neki urednici i ne bi to sve pokazivali na ekranu, ali, vreme je došlo po svoje. Sad svi igraju na televiziji, i oni koji mogu, i oni koji neće. Čisti „dans makabr“. Gledaocima je preostalo da zure, i prisećaju se vremena onog drugog kad nije bilo gaze: rata.

Borci iz poslednjeg rata se sasvim živo sećaju tog doba. „Nema gaze“ – bila je jednostavna i teška istina za ranjenike. Gazu je u početku zamenjivala cepana svilena košulja, ostaci čipkastog donjeg rublja, onda posteljina, pa zatim obične krpe. O ranama i gazi su brinuli i bolničari, i komandanti. Neko ko je bio po funkciji zadužen za gazu, poput gosta iz naše hronike od 21. juna, strepeo je ukoliko ne nabavi što pre, tačnije odmah, istog trena, famozno porozno parče, ako je neko ranjen, kad saborac krvari. Da li su bivši saborci zaboravili kako im je u ratu ranjenima bilo kad ovako ledeno prate višemesečne nagodbe oko nabavke lekova? Da li su sa uživanjem pratili navedeni razgovor u beogradskom studiju? Šta kažu na termin „potrošni materijal“? Da li uopšte prepoznaju ovu situaciju kao mirnodopsku? Ili smo se ratničkih igara toliko naigrali da više nemaju obraza ni oni čija su lica krvarila za vreme rata?

Na sve strane štrajkovi, demonstracije, protestni skupovi, marševi na Skupštinu. Valjda zbog nedostatka gaze, urednici informativnih emisija su odlučili da na ekrane puštaju samo deliće ovih zbivanja, dok se masa radnika uredno kreće a demonstranti parolama manifestuju. Kad se masa uskomeša, kad zavri krv i stegne pesnica, urednici iseku traku, i puste nalepljeni, primereni komentar. Ne emituju pesničenja, urlanja, rane. Dokle?

Sve će to narod platiti, a neke i pomlatiti, reče jednom Bora Čorba, pa posle ode na miting u Ljubljani. Naravno, njega sve rane „ovog sveta bole“, kako reče onaj romantični Branko.

(BR. 1227, 1. JUL 1988)

Doručak na travi

Oni koji su gledali „Zemlju animiranih čudesa“, izdanje „Filmoskopa“ posvećeno ovogodišnjem Svetskom festivalu animacije u Zagrebu, imali su prilike još jednom da se uvere kako umetnost animacije teško zadobija ravnopravno mesto među ostalim „pokretnim slikama“ na TV ekranu. Iako je trougao Milošević–Munitić–Maširević sačinio emisiju kojoj stvaraoci animacije kod nas i u svetu ne bi našli neke velike zamerke, sindrom „detinje umetnosti“ vezan za prijem „crtanog filma“ u mesnim, kritičarskim krugovima, koji medijum animacije svodi na razbibrigu i totalnu intelektualnu neobaveznost, vaspоставio se i ovog puta kao ozbiljan kulturološki problem.

Ekipa glumaca koja inače nahsinhronizuje „crtaće“ u TV Novi Sad, uzeta je da podari svoj glas, boju i artikulaciju likovima animiranog filma „Doručak na travi“, sve iz dobre namere – da gledaocima što više približi premijerno televizijsko prikazivanje ostvarenja koje je ponelo gran-pri na festivalu. Ali, od dobrih namera do valjanog cilja u prezentaciji animacije u kulturi, ne stiže se uvek lako. Ovaj iznimni film sovjetskog autora Priit Pjarna, serviran je u oblandi dečjeg piskutanja i oveštalog, veselastog tona glasova „odraslih likova“, koja ne samo da je omela gledaoce da stvore pravu, medijsku sliku o ovom izvrsnom filmu nego je svojom interpretativnom ambalažom provocirala i neka druga, civilizacijska pitanja vezana za naše intelektualne i kulturne prilike. Tako potresni sadržaj kakav nosi ovaj film, dat sa fonom debilo-tetošenja glumaca, koji očito čitahu tekst ne gledajući šta taj tekst znači u konkretnom filmu, mogu uraditi samo ljudi koji i sami žive poput junaka ovog Pjarnovog filma. Ili nam ovdašnja kič-situacija ometa da shvatimo veličinu tuđe ljudske tragedije obeščašćeni vlastitim društvenim ustrojenjem, birokratijom, otuđenjem?

Ovu repliku na Maneovu glasovitu sliku „Doručak na travi“, Priit Pjarn je još 1983. sačinio kao ram za grozu svakodnevice u kojoj ljudi žive sanjajući, bez identiteta i prava na ele-

mentarno ljudsko zadovoljstvo. Tamo, izvan sivih kuća, praznih ulica, siromašno obučenog sveta, postoji neki park, zapravo zatvoreni, ograđeni perivoj u kojem je moguć dokon život, lep život, život uopšte. Tamo se ljudi mogu svući i jesti svoj doručak, mogu se slikati, mogu jedno drugom biti modeli i partneri u svakodnevnoj drami opstajanja. Nekoliko godina pre „perestrojke“, Pjarn je rekao ono što danas na sva usta trube i proklamuju javni i društveni radnici zemlje o kojoj govori film. Zato je, valjda, u Zagrebu bio i dočekan sa frenetičnim pljeskom. Jugosloveni i gosti iz sveta su aplaudirali jednom umetniku koji je pre proklamovane promene u društvu, učinio iskorak u opisivanju ništavila koje se nadvilo na duše ljudi s kojima je delio jabuku, hleb, jedan krug biciklom. O biću i ništavilu govorio je animacijom Priit Pjarn ne misleći kada će film dobiti dozvolu za javno prikazivanje, odlazak na festivale. Sada, kada ga u njegovoj zemlji hvale i uzdižu, sigurno je da ovaj izuzetno povučeni animator neće skrštenih ruku uživati u slavi. Oni koji su patili zbog tuđih patnji, ne zaboravljaju lako kako čestice jednog dana mogu doneti mnogo stradanja. Da li će jednom sva deca imati pravo na svoju jabuku, a majke na svoja lica, Pjarn će, verovatno, još dugo animacijom pokušavati da odgovori.

I oni koji o animiranim ostvarenjima misle kao o dečjim crtežima, ostali su zatečeni prizorima ovog Pjarnovog dela. Ko nije čitao „Arhipelag Gulag“ mogao je pojmiti njegove vedute, onaj ko je čitao Dostojevskog posle nekoliko trenutaka ovog dvadesetšestominutnog filma opsetio se motiva „Bednih ljudi“, „Zlih duhova“, „Krotke“. Četiri storijske o četiri života međusobno povezanih jedino utopijom o mogućem odmoru negde na obronku, u nesputanoj šumi bez zveri i katanca, u prirodi koja pripada čoveku i ne izdaje ga kada ga izda i progoni sve živo na ulici, fabrici, u redovima za hranu, postvaruju za tren Maneovu sliku. U tome ima nešto od šoka poput onog koji je Eduard Mane priredio „malim buržujima“ svog vremena.

(BR. 1229, 15. JUL 1988)

Vesti za strance

U pet minuta, koliko je vremena rezervisano za „Vesti za strane turiste“, stane onoliko informacija da jugoslovenski gosti sačuvaju svest o postojanju svetskog marketinga informacija. Ni po čemu osobite, šturo komentarisane, ove „novosti dana“ ne donose jednom Bavarcu ili Flamancu ništa više no što oni istog dana mogu pročitati u stranoj štampi (tamo gde blagovremeno stiže u kioske na moru). Koliko je novih žrtava u iračko-iranskom ratu, koliko vredi dolar a za koliko raste marka, nešto o susretima na vrhu istok-zapad, ponešto o demonstracijama u zemlji „perestrojke“, tekući samiti, palestinska pitanja, nešto o protestnim mitinzima ekoloških društava duž obale Jadrana. Ništa o nama, ili gotovo ništa. Malčice o uspesima razgovora našeg predsednika vlade i stranih privrednika, minimalno o neuspesima zaustavljanja inflacije. Istini za volju, što se tiče inflacije, strani turist sve što ga zanima nalazi lepo ispisano na valutnim tabelama u našim bankama. Nema razloga sumnjičenju: stranci veruju u stanje tabela dinar : marka, dinar : frank, dinar : jen. Naravno, koliko dinar pada a funta skače, zanima ih u meri koliko će platiti kiselu vodu sutra, za ručkom. Sve ostalo o ekonomskom stanju zemlje u kojoj letuju ionako već dugi niz godina saznaju iz vlastitih sredstava informacija.

Ipak, ima jedna stvar koja stranog turistu u vestima njemu namenjenim i te kako zanima, nešto što ipak njegovi domaćini najpribližnije znaju. Nešto što je relativno, promenljivo, često nepredvidivo a važno i bitno po svaki turistički džep: meteorološki izveštaj. Tako ispada da su dnevne meteorološke vesti najjugoslovenskije informacije iz ovog podneblja pripremljene za jugoslovenske letnje goste sa stranim pasošem. Tim pre, ukoliko dežurni spikeri prokazuju lepo i sunčano vreme. Ko ne bi poverovao da je sve najjugoslovenskije u zemlji gde sunce sija a talasi dostižu povoljan broj bofora?

O tajnoj (teleološkoj) sprezi meteorologije i televizije, vanredno su dobro upoznati domaći gledaoci. Televizijski progra-

meri u okviru ostvarivanja svojih ideativno-estetičkih ideala, uspeli su da od stereotipnih informacija o kretanju vazdušnih masa na zapad i širenju polja vazdušnog pritiska, izgrade čitavu telurgiju. Pomodni bioenergetičari i hronični reumatičari nisu im ravni. Dame koje izgovaraju sve same nesimpatične glase iz meteorološke nauke, postale su medijske zvezde upravo na osnovu totalnog nerazumevanja za povetarac i njegov uticaj za jesenju žetvu. Tu ni Kamenko Katić, ko živi spomenik televizijske meteorologije kao posebne medijske discipline koju je sam smislio i podigao u rang razumljive priče za žetoece i ljubavne parove sa kalemegdanskih kula, ništa ne može. On zaista nije kriv što su ideolozi krivo shvatili njegovu čistu televizijsku kreaciju (koju danas potvrđuje u dokumentarnim emisijama), pa su meteorološki izveštaj podigli na pijedestal rezervisan za vesti iz kulture. Svuda u televizijskom svetu kultura ima prednost pred opisima oblaka i kakvoće grāda, kod nas je obrnuto. Rubrika iz kulture ne postoji iz dana u dan u dnevnim vestima, ali zato svakodnevno dizajniranje protoka oblaka iznad naših gora, voda i nizina, ima obavezna tri televizijska minuta. Šta sve misle strani turisti o ulozi meteorologije na probavni trakt naših građana, pouzdano se ne može reći, mada svi stranci u zemlji, uključujući tu strane dopisnike, diplomate, strance na privremenom radu, strane studente i novopečene snaje-strankinje, verovatno zaključuju da je nama meteorološki izveštaj zamena za kraljevski bilten. Kako u zemlji nemamo kralja, iako je pretendenta za kraljevsko obožavanje više no što i ljubitelji bajki mogu izračunati, poklonici naše televizijske ideologije veruju da je u vreme cvetanja astrologije i okultnih nauka sasvim ideološki relevantno udarati svako veće na sva zvona o odsjaju sunčevih zrakova. Istina, tamo negde, između neba i svemirske tame, ima mesta za stvaranje pravog televizijskog čuda. Ali, sve to nema nikakve veze sa primatom meteorologije nad kulturom niti sa portretisanjem ljudi u situacijama u kojima ni bog ne pomaže ako društvo neće. Kako stvari stoje, domaći gledaoci ne gube mnogo ako prate „vesti za strane turiste“.

(BR. 1231, 29. JUL 1988)

YU teatar

„YU teatar“, kako to gordo zvuči?

Ima, ima simbolike u istoimenom naslovu emisije Feliksa Pašića o stvaranju prvog gastarbajterskog pozorišta u svetu. Kao iskusni pozorišni čovek, agilni televizijski autor našao je odgovarajuću odrednicu za pozorišni rad naših ljudi na radu u inostranstvu. Ima u tome taloga utopije, jer jugoslovenskog teatra nema više ni na Sterijinim igrama, i ponešto nade da tamo preko granice može jedna grupa građana stvarati „YU teatar“ bez namere da se pod „jugoslovenskim“ podrazumeva išta više od pozorišnog prostora koji uigravaju Jugosloveni.

Istini za volju, osnivač teatra kojem je Feliks Pašić otišao u goste u Beč, rođen je u okolini Aleksinca, ali njegovo očito srpsko poreklo bi bilo ništa za ambiciju da sa grupom ljudi sa jugoslovenskim pasošem stvori nešto novo u svetskom kulturnom prostoru. Miša Dimitrijević, po struci ugostitelj, po opredeljenju čovek pozorišta, zamislio je svoj teatar kao permanentno prožimanje kulture svojih sunarodnika sa bečkim pozorišnim krugom. Njegova drama „Orlovi slomljenih krila“ igraće se od jeseni u dve verzije, na jeziku Vuka i jeziku Getea, i u tome ima onoliko simbolike za domaće televizijsko gledateljstvo da se prisete skorašnje serije u kojoj je Vuk pronosio kulturu svog naroda uz pomoć Kopitara u Beč, upoznao Getea, Evropu, svet. Razlika je prirodna: junaci Dimitrijevićeve drame s kraja dvadesetog veka nemaju mnogo zajedničkog sa likovima serije „Vuk Karadžić“, u pitanju je, tamo bio, ipak, devetnaesti vek. Sada, ljudi slomljenih krila imaju šansu da zaintrigiraju svojom tragičnom sudbinom gledaoce usred Beča, bilo kog da su nacionalnog porekla, samo ukoliko prihvate Dimitrijevićevu dramu kao problematiku pitanja slobode pojedinca, prava na vlastiti život, dakle, kao propitivanje nadnacionalnog problema u zajednici ljudi različitih nacija i državnosti.

U svemu ovome, prirodno, Pašić se, kao dugogodišnji poznavalac teatra u Jugoslaviji, izvrsno snašao. Njemu je iteka-

ko blisko koliko civilizacijski maniri nedostaju u procenama ovdašnjih teatarskih prilika. Dok se po Jugoslaviji vrti teatarski „YU fest“, projekat Subotičkog narodnog pozorišta, različiti televizijski centri različito donose vesti o tome. Kad je TV Beograd reč rekla o premijerama za ovu priliku ovog pozorišta? Kad je TV Zagreb pustila sliku o „Juditi“ osim kad je desetak što stranih što domaćih predstava „YU festa“ stiglo u Zagreb? I tako redom, do TV Titograd koja je uredno donosila vesti sa „gostovanja“ „YU festa“ u Kotoru. Niko se više od televizijskih gledalaca ne pita šta je TV Novi Sad od svega toga donela u svojim kulturnim rubrikama. Već i vrapci znaju da ni spomena nema da su Ristić, Šerbedžija, Kokotović i svi srpsko-mađarsko-jugoslovensko-svetski glumci od Meksika, SAD i SSSR-a uigravali ovo teatarsko leto za sve ljubitelje pozorišta u ovom delu sveta, bez obzira koje vere i nacije bili. A to je u vremenu oboženja nacionaliteta u kulturi na tlu Jugoslavije pogubno, jeretički ustvrditi.

Sekularizacija jugoslovenskog prostora za teatarsku igru košta pojedine centre, pogotovu gradove za letnji odmor, itekakvih žrtava. Da se „Vlasi ne dosete“, svaki gradić na moru je stvorio svoj letnji belosvetski festival. Izveštaji o tim multimedijalnim zbivanjima sa obala zadarsko-splitske-dubrovačko-budvanske rivijere sve do Kotor grada, stizali su redovno, i očekivano, bez ikakve ograde koliko ti festivali koštaju zajednicu, radne ljude, privredu grada itd. Ali, ono što ima u naslovu teatarskog projekta „YU fest“, to se po kakvoj naredbodavnoj obavezi propituje o finansijama. Šta bi o tome štedljive Bečlije rekle, ne zna se. Oni bar znaju da cene novac, koliko i kulturu. Za sada, njima je bar lako. Mogu birati: „YU teatar“ u Beču koji se otvara strancima i svim Jugoslovenima, ili upoznavanje onih pozorištaraca koji stvaraju jugoslovenski pozorišni prostor usred Jugoslavije.

(BR. 1235, 26. AVGUST 1988)

Ispred namastira

Ne, nije tako prosto zastati ispred manastira, nemati vere i skrušeno srce a iščekivati da se čudo desi. Zaista je teško pojmiti šta je manastir stadu svojemu, onom koji je do juče psolvao crkvu, naročito onu nebesku. Ne može se ko june u tor naterati čovek koji je desetlećima po skrupulama ateizma i prostoti običajnog prava sredine okretao glavu od svake građevine namenjene poštovanju svetih, da naprečac shvati u čemu je to moralna obaveza građanina ovog tla da obnovi ratom i nehatom u slobodi zapušten manastir. Nikakva propaganda putem televizije i štampe neće mnogo ispomoći čoveku koji zaziđuje razrovani manastir a još laje na bogove, ne prašta neprijatelju i ne zna za trpljenje. Za to je potrebno nešto drugo: ispoljen strah od sudnjeg dana, pristajanje na civilizacijski kodeks ponašanja. Šta će izveštaj o stanju crkve u Samodreži onom kome je pre na pameti kako se osvetiti oskrnaviteljima hrama, nego kako preispitati vlastitu savest šta se i kako moglo učiniti od oslobođenja do danas da anđeli „mole za nas“. Tu zaziv na skorašnju godišnjicu Kosovskog boja ne čini nikakvo čudo u duši dojučerašnjeg poklonika paljenja crkvi od Novograda do Rima. O tome poučno govore knjige starostavne.

Vernici su poodavno stranu reč „manastir“ pokrstili u ovdašnje, leksički bliskije „namastir“. Istraživanje fenomena pretvaranja slogova na ovom primeru nije posebna lingvistička poteškoća, ali, kako cvetaju svi cvetovi idolopoklonjenja, ne treba odviše sumnjati da će uskoro osvanuti kakva lingvistioidna rabota izvesnog tek preobraženog ateiste koji će zorno ustvrditi da je do narečenog prevrtanja sloga „mana“ u „nama“, u reči manastir, došlo jer je „naš narod tako iskazao svojstvo svoga sebstva što se ove svete građevine tiče“. Neki lingvoidi će ulaziti i u problematiku drugog nastavka iste reči, pa će ono „stir“ na kraju biti protumačeno kao „sir“. Tako dobijeni slogan „nama-sir“ pomaže gladnom čoveku da iskaže

potrebu za nasušnom hranom, no, u namastir se dolazi vapijući za hranom druge vrste.

Ne, neće božju „manu“ dobiti televizijski urednici što pitanje obnove poharanih manastira stavljaju u prvi red vesti. To što se danas trude da hitro beleže okom kamere kako Krušdol tek što nije osvanuo kao nekad, više je sramota za one koji u redovnim vestima „iz kulture“ trideset godina ne pokušavaju da jednom rečju upozore dnevne političare do kog se plemena iz džungle snižavamo usred Evrope. Poslednja emisija „Panorame“ TV Novi Sad pravi je primer te hvalospevke, unjkaroške, slavodobitničke, takozvane optimističko-objektivističke televizije. Posle sat „vrućih političkih tema“, kako reče voditelj, a bilo je reči, naravno, o Kosovu, emitovana je storija o popravkama fruškogorskih manastira. Osim providnog, dakako političkog, kontrapunkta sadržinom priloga, spomenuta storija je trebalo valjda da izazove u gledaocima oduševljenje i onim što čini Pokrajinski zavod za zaštitu spomenika kulture za manastire na svojoj teritoriji i stavom televizije koja se, eto, brine o tome kako će šišatovački zvonik pola veka posle poslednjeg rata zazvoniti širom Fruške gore. Koliko je prošlo od rata, i od osnivanja JRT-a, sveukupno je bilo onoliko televizijskih zapisa o daljem stradanju fruškogorskih manastira u slobodi, koliko se na prste može izbrojati, one stare vernice, sav nehat živih iz svih Zavoda, koja zove, prosto, „božijim prstom“. Sadašnji direktor Zavoda Paroški kaže da se odavno izdvajao dinar za Šišatovac i ostale obogaljisane hramove, ali ostaje pitanje kako se to unesrećenom bogalju pomaže time što mu se dopušta da mu otpada jedan po jedan preostali organ. Paroški je mlad direktor i veruje da će u svom mandatu sve nadoknaditi, i Bešenovo nanovo rekonstruisati. Do tada bi trebalo da sâm pozove televizijsku ekipu iz bilo koje televizijske kuće, i objasni kako to rade zajedno oba pokrajinska zavoda sa Republikom iz Beograda na sanaciji Dečana, ili pak manastira u Vrdniku. Onda bi gledaocima mnogo šta bilo jasnije.

(BR. 1236, 2. SEPTEMBAR 1988)

Politička olimpijada

Dok je još trajala Olimpijada u Seulu, ovdašnja televizija je uveliko emitovala svoju, internu, „političku olimpijadu“. Gledaoci nisu znali šta pre da odaberu. Na prvom kanalu su stalno išli prenosi sednica i izveštaji sa mitinga, a na drugom, snimci utakmica i uključenja u trke. Bili su zastupljeni svi žanrovi: direktan prenos, snimak, direktno uključenje, pregled nadmetanja za dan, tekući osvrt na rezultate nedelje. Mnogi nisu znali koji program da biraju pa su simultano okretali čas prvi čas drugi. Na opšte uživanje klinaca obuzetih video-igrama, tate i mame su pošandrcavali od navijanja za tako miksovane, ludački napete programe za njih odavno starinske, bajate televizije.

Posle Seula, i prvi i drugi kanal JRT emituje samo ovu drugu, „političku olimpijadu“. Toliko je maratonskih sednica, ragbi mečeva među pojedinim frakcijama iste sredine i međurepubličkih utakmica da oktobarski politički turnir preti da potpuno ugrozi rezultate seulskih slavodobitnika. Šta je jedna Flo Džo prema političaru od koga protivnici traže ne samo da pobedi sebe sama u nadmašivanju snage i izdržljivosti u već postignutom visokom rezultatu mobilizacije više miliona ljudi, nego i da uveri one koje je pobedio u fazi predtakmičenja da priznanje njegovog rezultata obavezuje i njih, i zemlju, i narode svih takmičara „političke olimpijade“.

Mnogi učesnici „političke olimpijade“, da bi nekako zamazali oči protivnicima i navijačima širom zemlje, pribegavaju onom što je u Seulu primenio momak Ben. Na trku stižu prvi, prezirno se smejuje izvesnom svom Luisu pa šta bude da bidne: po cenu da mu oduzmu medalju, po cenu da pronađu povod i svrhu dopinga. Najgore je što oni ne računaju na međunarodnu komisiju, na civilizaciju sveta, uopšte. Oni se strogo drže svog atara, pašaluka, domaje. Njihova je granična linija i uspeha i neuspeha republička granica, zna se, nekim tek pokrajinska, zidna ograda. O tome koliko muških hormona guta

ovaj tip olimpijaca da bi izdržao međurepubličko-pokrajinsko nadmetanje, pouzdano se ne zna. No, po akcijama, gestama, tonu i kakvoći prezrlih podbadanja navijača „iz druge hormonske sredine“, u pitanju su zanemarljive težine. Naime, virus se ne može meriti ni na kakvom farmaceutskom kantarau. Virus antijugoslovenstva je nevidljiv i u bestežinskom stanju i kao i svi ostali virusi napada iznureni organizam. Istina, naši političari ne izgledaju, što se fizičke kondicije tiče, iznureno i raslabljeno. Lekari bi rekli, slažući se sa svim jugoslovenskim navijačima (i tu su navijači svih sredina jedino složni), da nam političari pucaju od fizičkog zdravlja. O duševnom podataka nema. Možda zato i podležu virusu antijugoslovenstva na tako opak način. Bljuju vatru i naređuju miliciji da bije sve okolo jer se ko zdrava, drčna dečurlija ne osećaju još nikom duševno ni duhovno odgovornim. Pa njih ipak njihov „tata“ voli, rekli bi teoretičari masovnih medija među navijačima ovog najneizvesnijeg nadmetanja u političkim ovdašnjim olimpijadama od posle poslednjeg rata.

Ipak, oni koji duže pamte, tvrde da su najomiljeniji „sportovi“ otkad je ove zemlje bili i ostali: „priča u dalj“, „trka u mestu“, „skok unazad“, „udarci ispod pojasa“, „štafeta 7:1“. Ali, zbog poslednje discipline, stvorena su dva nova sporta: „bacanje parole s ramena“ i „masovni maraton“.

(BR. 1243, 21. OKTOBAR 1988)

Nikita plus

Ako hoćete da vidite staru dobru televiziju, program koji je ulivao krajem famoznih prpošnih šezdesetih godina svaku na-
du u boljitak „Makluanovog sela“ u ovom delu sveta, onda
gledajte sportske rubrike. U njima još caruje zona optimizma.
Kad vam se zacrni pred očima od izveštaja sa sednica, kad vas
vesti s Kosova po ko zna koji put bace u sumračno stanje, kad
od pomisli na cene i život ostanete prikovani za stolicu dok
novinari „Dnevnika“ nadalje prosleđuju do vašeg utrnutog po-
gleda nove i nove slike od kojih kao da dobijate kokošje slepi-
lo, sačekajte kraj: čeka vas vaš sportski komentator. To uvek
pali: sve što vam čovek sa ekrana ponudi kao komentar primi-
ćete kao spasonosnu dozu koja će vam vratiti dečju bezazle-
nost i volju da pretumbate i naredni radni dan.

Jedan od onih koji to savršeno obavlja, tako da imate utisak
da je ceo svet izmišljen da bi se izvesne srede negde sastali
nekakvi momci da pikaju loptu pred višemilionskim gledali-
štem, bez sumnje je Dragan Nikitović. Jedan iz plejade veličan-
stvenih, iz visokokotiranog reda sportskog novinarstva koji su
ovu disciplinu na televiziji doveli do čiste umetnosti, čovek
koji vam garantovano samim prisustvom na ekranu raznosi
taloge depresije.

U ponedeljak, 14. novembra, pri kraju uobičajenog paketa
uzbuđujućih vesti, pojavio se Nikita nationale i u minut, mi-
nut i po, odbranio titulu poslednjeg velikog „macana“ iz roda
Macanović Hrvoja. I ne samo to. Pokazao je Nikita da ono do-
bro otvaranje s kraja šezdesetih prema svetu i prema svetskoj
civilizaciji slika nije izumrlo zasnagda. Dobra televizijska vest
nije uvek dobro uslikan dokument s prigodnim komentarom.
Prava televizijska vest je uvek nešto više od dokumenta, više
i od same interpretacije živog snimka. To je trenutak kada ko-
mentator prizove na tejp gotovu, viđenu sliku pa o njenom
produženom dejstvu na vaše senzorne završetke progovori
jednovremeno kao televizijski znalac, teoretičar medija i kriti-

čar tekućeg programa. Kao stari macan medija i sporta, Nikita je u stilu neporaženog višebojca prikazao svu umešnost televizijskog novinara da u minijaturnom komentaru dotakne sam vrh fenomena televizijskog prizora kao kosmopolitskog slajda, koji spaja po olimpijskim načelima Eskimca sa Australijancem, Kubanca sa Amerikancem, kad se svako u svojoj kući nađe pred ekranom. Dodatni šlag celoj stvari bilo je to da je gledalac uživao u Nikitinoj priči upravo zato što je izvesno vreme proteklo od njene pojave u presnoj, živoj stvarnosti. Distanca u odnosu na dokumenta, a potom njena revizija, najpriličnija je televizijska vest – naravno, ako se osmisli u visokom komentatorskom stilu kakav je bio Nikitin, narečenog utornika.

Šta je bila šarena laža koju vam je Nikita pokazao te večeri? Ulaznica u obliku restoranskog menija koju su seulski navijači na Olimpijadi preklapivši pretvarali u lampion iz kojeg zasvetli malena sijalica. Pošto vas je podsetio da je ovaj štos sa sijaličicama upalio već u Minhenu, a potom u Los Anđelesu, Nikita nationale vas je podsetio, podsetivši time ceo svet, pa i moguće strane dopisnike među gledaocima TV Beograd te večeri, da bi njegov grad, ako se ikada bude kandidovao za letnju Olimpijadu, mogao s punim pravom pokazati završni televizijski prizor sa utakmice Milan – Crvena Zvezda. Na to je krenuo tejp sa zbilja bajkovitim sličicama Marakane koja liči na novogodišnju jelku. Namesto specijalnih ulaznica-lampiona, gledaoci na stadionu inscenirali su na hiljade olimpijskih baklji paljenjem onih nekoliko listova novina koja po uputstvu svojih žena obavezno moraju staviti na stadionska idealno nečista sedišta. Reče na sve to Nikita: „Ove baklje najavile su izlazak iz tamnog navijačkog vilajeta našeg fudbala“, i svi mu poverovasmo na reč, koliko on poverova u sliku o kojoj nam govoraše. Tačno: ako komentator nema nečeg „božjeg“ u stilu, ne događa se televizija. Ostalo je samo zapaljena, prožvakana novinska hartija.

(BR. 1247, 18. NOVEMBAR 1988)

Više od igre

Komunista: „Naš stav je poznat, branićemo otadžbinu!“

Građanin: „Za to nije potreban stav, otadžbina se mora braniti!“

Gledaoci koji dugo pamte neće se zbuniti: reč je o dijalogu između Petra Božovića i Zorana Radmilovića iz poslednje epizode serije „Više od igre“ snimljene 1976. godine. Za njih, gledaoce časnih godina i višedecenijski stečenom navikom da valja imati uvek spreman adut protiv svih uroka svagdašnjice, nema iznenađenja – daleke 1979, kada je serija emitovana, sve je još bilo moguće fiktivno zamišljati, i režirati. Čak i to da se po pitanju odbrane otadžbine spore jedan prpošan, napet, mladahan komunista, i jedan sasvim zreo, tipično truli građanin male srpske varoši. To što im je „disput“ ograničen na motivaciju bitan li je, ili bitan nije, „stav“ da otadžbinu treba braniti, govori u prilog piscu repriziranog dijaloga i ove serije, Slobodanu Stojanoviću. Danas, 1989. godine, pitanje motivacije oko toga kako pristupiti „oformljenju stava“ koji vodi odluci da o odbrani „otadžbine“ svi snose odgovornost koliko imaju i dužnost pred javnošću, dovedeno je u dnevnim, informativnim emisijama, do granice kad smušeni gledaoci veruju da na ekranu gledaju kakvu fiktivnu scenu iz režiranog serijala, a ne kadrove iz „presne stvarnosti“.

Možda zato, oni koji dugo pamte, pa i vreme koje opisuje Stojanović u „Više od igre“, dakle doba građansko između dva svetska rata u maloj srpskoj varoši, uživaju u njenoj reprizi kao u novogodišnjem šampanjcu. Oni najstariji, koji pamte i balkanske ratove a televiziju gledaju uz pomoć unuka koji im čitaju iz novina uzavrele rubrike „pisma čitalaca“ (jer tako bolje shvataju o čemu se danas vodi dijalog između komunista i građanina), klimaju glavom, što od starosti, što od odobravanja. Njima je i ovako sve jasno: oni su doživeli „stotu“ jer su otadžbinu branili „kad se mora“. Sve ostalo je tlapnja o suzi umrlog, čista fikcija, preslava bez svetaca. Televizija za ove najstarije gledaoce nema šta novo da kaže, osim da potvrdi da

je svekolika stvarnost „repeticija studiorum“, u celini, i u delovima.

Oni sredovečni, koji se nerviraju pri snimcima iz skupštinskih odaja i grizu nokte dok čitaju spomenuta uzavrela pisma čitalaca po lokalnoj štampi, a inače predstavljaju intelektualni sloj sredine, tačnije, oni se tako osećaju pa smatraju da od njihovog mišljenja zavisi akcija odbrambenih snaga otadžbine, uvereni su da „Više od igre“ predstavlja blamažu. Zapenušano uveravaju ukućane da se o tako uzvišenim stvarima kao što je „odbrana otadžbine“ ne može više tek tako, u neakvim televizijskim izmišljotinama, servirati „danas, baš ovde“. Njihova „intelektualna uzbuđenost“, naravno, škodi njihovom nagriženom zdravlju, i tu njihove još žive majke ne mogu ispomoći pričama da je politika „politika“ a televizija „televizija“. Ipak, za svaki slučaj, u prošloj epizodi, u času u kome se čovek iz Ministarstva unutrašnjih dela, Slobodan Aligrudić, zapita jasno: „Ko će Srbinu da ugodi“, one prekriše ekran veženom krpom iz svoje domaćičke škole, za svaki slučaj. Dete im sredovečno, a osetljivo, može biti, ne bi izdržalo tu vrstu fiktivnih bulažnjenja.

Naravno, oni najmlađi, praunuci dičnih branitelja otadžbine iz „presne stvarnosti“, a dečica ovih kojima se mešaju fikcija na istorijske teme i tekuća (televizijska) stvarnost uživaju u seriji koja opisuje običajno pravo jedne srpske varošice u kojoj se prepliću mitologije i ideologije, hobiji nacionalni i svet-ski ukusi, revolucije i fudbalska nadmetanja, komšijske zavisti i melodramske završnice jednog doba koje budi nostalgiju onako kako je prikazano, i ništa više od setnog sećanja.

A setno sećanje na doba kada se emitovala ova serija budi se u lokalnim gledaocima koji su u to vreme, subotom, pred Dnevnik, pratili „Pozorište u kući“, a nedeljom „Više od igre“. Bilo je to doba TV Beograd koja je snimala serije ne znajući da će u repeticiji delovati kao „više od društvene igre“.

(BR. 1255, 13. JANUAR 1989)

Bez krivice kriva

Jedna televizijska reklama mesecima je zabavljala gledalište. Ona u kojoj jedna mlada, doterana žena usrdno prima iz ruke voljenog muškarca spravu kojom se „učvršćuju mišići“, naoko samo lako oponašajući situaciju ljubavnog sastanka iz kakvog „ljubića“. Ova reklama je mnoge podsetila na nevine prizore „izjave muške pažnje ženi svog života“ sa zaboravljenih, veženih kuhinjskih „kuvarica“. Poznavaoce medija i paraliterature tim više je dirnula zapamtljiva čednost protagonistkinje koja namesto cveća il' kolonjske vode prima u ruke mašinu kojom se zatežu mišići na tipično „ženskim delovima“ tela, na način koji potpuno prevazilazi standard funkcionalnosti lika u televizijskoj reklamama. Nepatvorena i sa očitim neuspevanjem da imitira nekog kome je potreban „celulit eliminator“ kako bi njena ženstvenost zadobila naklonost tipa koji joj predaje mašinu „njenog života“, dirnula je i najokorelije pripadnice ženskog pokreta. Ovo „pusto žensko“, u svilenjoj, ružičastoj bluzi koja je u ovo doba bede postala zaštitni znak ženskog optimizma i vere da će svila i kadifa ružirati sivu stvarnost dokle se može i mora, osvojila je pažnju i strogih mas-medija koji su u njenoj čednoj pojavi viđali modernu Pepeljugu. Pepeljugu bez staklene cipelice po kojoj će je princ iz bajke prepoznati. Umešto nje, mašina kojom se otklanjaju „jastučići“ i „pomorandžine kore“ sa nogu i bedara, postala je model, zaštitni znak.

Gledaoce je posebno zabavljavao drugi deo ove minutne reklame, u kojoj ova lepuškasta, obična žena, navlači patike, atletičarski šorts, i na sve to tipično ženski kupaći kostim iz jednog dela koji je dovoljno otvoren da bi skrio bogatstvo njenih „jastučića“. Nešto od sete, tog ženskog oružja kad se svlači po prvi put pred kamerom, izbijalo je iz njenog osmeha i pogleda, i svima je ispred ekrana nekako bilo i tužno i malčice neprijatno. Ovoj izrazito ženstvenoj figuri pridodata mašina za „učvršćivanje mišića“ delovala je pornografski neprirodno, u meri da je sama reklama za kupovinu ove sprave kod ze-

muskog izumitelja gubila na udarnosti. U reklami je bila bitnija „Ona“ nego mašina, i „On“, koji je darovao mašinu, i „zaposlio“ njome ženu koja se propinje da savlada neprilične pokrete razvlačenja metalnih opruga „za ljubav njegovu“. Javka koja je kružila gledalištem, da je u reklami predstavljen on sâm, izumitelj te muške sprave za emancipaciju ženskog tela u muškom društvu, dodavala je ovoj reklami neophodni obol trača, što je sve zajedno davalo plus tržišnoj vrednosti reklamirane robe. Kažu da je u to vreme, kada je išla ova reklama, izumitelj „eliminatora pomorandžine kore“ zaradio neviđene pare, sve iz ruke sličnih, po liku i kakvoći, lepih žena grada, i okoline. A onda je stigla Nova godina, i „Nju“ su zamenili. Ni je više igrala. Čak ni jedno celo „leto“.

U sadašnjem izdanju spota o funkcionalnosti mašine čijom upotrebom „činite sve za sebe koliko i za njega“, pojavile su se neke druge ženske. Savršene. Kao balerine. Tačnije, fotomodeli za dan i noć. Sve skupa sa krevetima pedesetak kila. Devojčurci koji nemaju ni gram sala a kamoli „jastučića“. To su one tinejdžerke koje reklamiraju sve i svašta, od „prskavosti“ koka-kole i „udobnosti“ nameštaja, devojčurci koji žive na đusu od pomorandže i još ne znaju šta ih sve čeka u muškom društvu visokih godina, velikog tržišta i nikakve manuelne proizvodnje, tipične za privredu ovog dela sveta. Ona nezaboravna junakinja u ružičastoj svilenoj bluzi, nafriziranim loknama i lakiranim noktima, zamenjena je stiropornim, nezapamtljivim telašcima koje đuskaju sa „eliminatorsom“ bezbrižno, i bez ikakve sete, naravno. Bez krivice kriva, „Ona“ je otišla u „repro-materijalni otpad“, u neki fundus odbačene trake koja će ubrzo poprimiti slike i prilike novih reklama, izveštaja sa sednica, opisa radničkih okupljanja. Pripadnice ženskog pokreta i sociolozi seksizma imali bi na sve ovo da ponešto dodaju o rasizmu u savremenom svetu i medijima, no, sve će to „učvrstiti eliminator“.

(BR. 1258, 3. FEBRUAR 1989)

Odavde do večnosti

Tako to biva: Fest je mrtav, ali je čovek koji ga je godinama „uzdržavao“ u televizijskim hronikama uspešno preživio. Vlastito izumeće, „Festoviziju“, Nebojša Đukelić je vešto uklopio u promociju Trećeg kanala i time dokazao da je dopadljivu televiziju moguće praviti od svakakve „pite“, pa bili njeni sastojci zamamni, bajati ili naprosto otpad za nečiji ukus. I još nešto: vinuo se do večnosti, ako je za običnog smrtnika pred ekranom satelitski program išta više od ispunjenja svih medijskih snova. Nebojša Đukelić je ispunio sve nade TV Beograd da je moguće postati televizijski čovek prvog reda i opstati među gledaocima kao biće od poverenja. Ući će u anale komunikacijskog marketinga ove države kao reprezentativni primer građanina koji nije dopustio da ga sveopšta kriza dovede u sumnju da je za uspeh sopstvene akcije dovoljno verovati pre svega samom sebi. Istini na volju, građanin Đukelić nikada nije baratao težim atributima od „dragi gledaoci“, pa ga ono što pomodno nazivaju „narod“ nikada nije tangiralo ukoliko to mnoštvo ne pripada filmofilima.

Neko će se priseliti da je ovaj sada prosedi šarmantni gospodin u najboljoj dobi bio pre petnaestak godina „drugi partner drame“ u obaveznoj dramu „Hronike Festa“ koju je stvorio i vodio Slobodan Novaković. I šta je posle bilo? Novaković je Hroniku ostavio Đukeliću kao minornu kulturološku igračkicu za tako moćan medijum kakva je televizija (naročito njen dnevno-informativni program), a mladi Đukelić je, ne osvrćući se u gnev na sve te angažovano-reformatorske špekulacije, zaplovio kulturnim putem u osvajanje televizijskog kosmosa. I dobio igru: postao „prvi partner drame“, rečeno jezikom grčke tragedije. Ispoštovao je sve principe aristotelovske dramaturgije, izazvao strah i sažaljenje kod gledalaca i, na kraju, katarzu, opuštanje i veru u bolje sutra. To ne uspeva, naravno, mnogim ambicioznim urednicima JRT mreže i mogu samo uzaludno tražiti od Đukelića recept kako uveriti čoveka ispred

ekrana da mu je bolje ostati pred televizijskom slikom stvarnosti no gubiti vreme na upoređivanje životnih i televizijskih prizora. Recepta nema: odavde do večnosti stiže se uvek istim putem. Za doba u kome živimo to ništa više ne znači no odbaciti kulturni lokalizam i svako običajno pravo (televizijske) sredine da zaboraviš kako radiš medijski posao na pragu novog veka.

Neki, poput građanina Đukelića, uspeli su da se vinu do zvezda domaće komunikologije, neki građani koji to, po zvanju i ravnanju jugoslovenskog gledališta, moraju činiti, propadali su sa svojih oratorskih visina u toku Festa na niske psovačke grane, tako omiljene u prostom narodu. Estetičarski nastrojeni građani pred televizijskim prizorima sa plenuma CK SKJ, gledali su naprosto u zemlju i samo „audio“ primali vesti sa tog „Skupština-festa“. Trajao je skoro tri puna dana, pa su dežurni filmolozi, ćutolozi i svakovrsna neideologizovana „poštena inteligencija“, stekli neviđeni trening. Dok bi slušali šta ko od najviših predstavnika domaće partije misli o svom medijskom učinku u štampi, televiziji itd, zamišljali su isto, kao trče svoj „počasni krug“ u filmu „Maratonac“ (bio na „Festoviziji“), ili se ludo zabavljaju sa patuljcima u kult-filmu godine, „Vilou“. Tako je ta lenja, „poštena inteligencija“, mogla da preživi i uključivanje u satelitski program na Trećem kanalu i jugoslovensko zbivanje u Skupštini SFRJ tih dana. Neko je zaključio, valjda iz krugova skupštinskih dopisnika, kako bi u odlučujućim trenucima događaja u Skupštini, satelitski program morao primiti i informacije ovog tipa. I bilo je tako: nekoliko časova I i III kanal su emitovali „Skupština-fest“. Bilo je to medijski nezaboravno veče. Drugi kanal, sa sve svojim Beogradskim programom, ispostavio se kao manje konkurentan komentarima o belosvetkim filmovima, spotovima i simpatičnim novinarkama „Festovizije“.

(BR. 1259, 10. FEBRUAR 1989)

Šarena laža

Gledaoci Trećeg kanala više nisu sigurni u čemu je stvar. Da li Jugosloveni upadaju u satelitski program s dozvolom pa ih ceo svet gleda, ili prosto umuvavaju svoje numere u vreme emitovanja satelitskog programa tako što za tren isključe impulse SP sistema. Ako je ovo drugo u pitanju, a istina po mediju kaže da jeste, onda urednici TV Beograd vrše dobro poznatu radnju u domaćim medijskim krugovima: prodaju alternativu pod plaštom tuđe avangarde. Smatrajući da je veliki štos vlastiti program zaogrnuti formom televizijskih impulsa koji dolaze iz sveta, Zelenović, Đukelić i Šćekić ne čine ništa više od uobičajene prakse domaćih političko-kulturoloških krugova u kojoj se zamazivanje očiju i pranje mozga podrazumeva ako je u pitanju viši interes. Eksperimentalni Treći kanal je svakako nešto drugo za domaće gledaoce, nešto sasvim drugo od programa Prvog i Drugog kanala. Nema domaće politike, domaćih cena i snimljenih programa, ukoliko se ne najavi da će satelitski program preuzeti nešto od tekućeg programa JRT tog i tog datuma. Tako je Stefan Milenković jednom svirao celom svetu, pa Pogorelić i njemu slični Jugosloveni. Jednostavno, u kolo SP sistema nije lako ući iako televizijske kuće imaju pogodne predajnike, uprkos tome što je program koji ide danima na Trećem kanalu manje-više šarena televizijska laža bez naročite medijske avangardnosti.

Paradoks ove situacije je u tome što su „Lične stvari“ Aleksandra Mandića bile bolji televizijski blok od mnogo toga što se prošle nedelje našlo u satelitskom programu. Dakle, reći će neko, o braku, erotici i pornografiji moglo se govoriti i u okviru uobičajene produkcije. Tu nastaju vidljivi programerski „šavovi“. Ne bi se moglo. Ne zato što su nabrojane teme teško „dostupne“ drugim urednicima TV Beograd ili nekom drugom jugoslovenskom studiju. Razlog ne leži ni u ličnosti poznatog i priznatog režisera Mandića. Ali to što je režiser Mandić poželeo da dosadašnja vlastita iskustva na snimanju „ličnih stva-

ri“ poznatih i anonimnih ličnosti pokaže u novoj osobenoj formi, kao voditelj programa uživo, potraživalo je osećanje da se radi u okviru neoficijelne, kabl-televizije. E sad, snimak iz beogradskog Doma omladine jeste bio nekakva vrsta neinstitucionalizovane, alternativne televizije, ali nije bio „kabl“. Mandić i njegovi gosti su bili svesni da učestvuju u jednoj radnji koja bi tek trebalo da se ozakoni kao slobodna od supervizirana televizijske kuće koja im je omogućila da javljaju „direktno iz Doma omladine“. Gledaoci nisu o tome razmišljali: bilo je dobro, i tu se završava kritičnost medija koji može sve, čak i da te folira kako Mandić svoje goste bolje ugošćava na Trećem kanalu nego, recimo, na nekom drugom od oficijelna dva. Šta bi tek Sofija Trifunac rekla a šta Maja Sabljic prećutala u zaista slobodnom kanalu kabl-televizije, čisti je „fikšn“.

Šarena laža oko uloge videa u domaćoj televizijskoj produkciji još je jedna kamuflirana situacija koju je ispostavio III kanal kao nerešen problem. U zemlji imamo pet-šest video-radionica koje su opremljene kao produkcionni – emisioni studio. Nedostaje im samo otpremnik pa da deluje kao pravi mini televizijski studio. U regulisanju primanja i isporuke televizijskih impulsa JRT mreža ima čvrste stavove: samo državne kuće mogu vršiti „obrt“ informacijama bile one uobličene magnetoskopski ili video-tehnikom. Ali, ukoliko to urednici televizijskih kuća zažele, mogu sklapati poslove sa privatnim video-radionicama. Sećamo se, prošlogodišnji subotički gradski program radili su ljudi „Artline“ produkcije. Pap Janoš, Antun Milodanović i Nađ Mihalj pravili su osam dana po pet sati programa ko „prava“ televizijska ekipa. Jedino što su kao superviziju imali rediteljku iz TV Novog Sada, a montažera i tehničku realizaciju „poverili“ ljudima TV Beograd. Pap, Milodanović i Mihalj se nisu zbunili, sklapaju i nadalje poslove sa partnerima koji imaju smisla za eksperimente „malih“ televizijskih studija. Možda će ih Treći kanal pozvati na saradnju.

(BR. 1260, 17. FEBRUAR 1989)

Poletarac vanzemaljac

Neverovatno za ovo doba godine, na tmurnim ekranima pojavio se „Poletarac“. Kao kosmička iskrica, kao nešto toplo i sugurno, nešto što uliva nadu u prijateljstvo, veru u budućnost. Među stresnim vestima, nepojamnim izveštajima sa sednica, mitinga i štrajkova i tvrdo sklepanim emisijama svih oblasti i žanrova tekućeg programa, „Poletarac“ zaista deluje kao vanzemaljac. Kao da je stvaran u nekom drugom društvenom poretku, u nekoj zemlji dobroumlja i svakog intelektualnog prosperiteta, u nekoj bajkovitoj državi gde su zlo i primitivizam čarobnim štapićem ukinuti.

Zapanjenom gledalištu koje je poodavno zaboravilo da se smeje kerefeke Zareta, Olivere, Nele ili Čkalje liče na neku uvoznju, nedostižnu senzaciju. Zar je to stvarno repriza domaće serije za decu, zar se tako šta snimalo pre deset godina u jugoslovenskim studijima, pitaju se nesrećni roditelji dece koje tek čeka život u našoj višenacionalnoj zajednici? Zar smo se mi, u Jugoslaviji, jednom tako ludirali, kihotali, voleli? Da li je moguće da se jednom, u jednoj emisiji, jednog republičkog studija, pojavljivalo na tuce Jugoslovena, sve poznati do poznatijih, i da su pri tom svi uživali utrkujući se međusobno ko će više da pruži pred ekranima deci Jugoslavije od 7 do 77 godina?

„Poletarac“ je sleteo pred deprimirajuće gledaoce u času kad je izgubljena svaka iluzija da neprijatelju može biti gore nego prijatelju. Zemaljske brige ugušile su poslednja zrna ludizma na televiziji, još samo Raša Popov glumata dvorsku budalu JRT programa na sreću i radost onih koji vide tajnu vezu između ačenja i prenemaganja ovog veselnika i nesmetanog ispoljavanja sprdnje svake vrste „Poletarčevih“ junaka. Dok „Poletarac“ struji televizijskom mrežom, i granginjol „šuntavelje“ Raše podnose lakše oni koji bi hteli sve da zaborave, naročito prvu mecenu za ludizam Takovske 10, Olgu Vlatković.

U vreme urednikovanja Olge Vlatković cvetala je „caka“, izmišljanje, prerušavanje i prpošenje svih čula u malim, obič-

nim „efemernim“ situacijama. Kroz bitku za „drugost“, ispoljavanje ljubavi za „onog preko plotu“, za nepatvoreno „sebstvo“ i vedro „jastvo“, pod štapićem ove urednice emisija za decu „za svakodnevnu upotrebu“ TV Beograd je dobio osobeni stil, ono po čemu se ovaj studio prepoznavao u svetu. „Stil je ove žene bio zez“, šušumuširaju po ćoškovima Takovske 10 upravo oni koji su je prerano poslali u penziju, koji se dobro sećaju njenih borbi da se ostvare „Neven“ i ostale njene „trice i kućine“ od koga su deca pred televizorom brže rasla, a starci lakše tonuli u san sedamdesetih godina. Neka, neka, nek svi oni koji čine za urok šušu-mušu gledaju reprize „Poletarca“ bar u pauzama kad se ne igraju dušama jugoslovenske dečice ukazujući im samo na rugobnost ljudskih odnosa. Može im se desiti da se zasmajure, zagolicnu i sami polete uvis unedogled, što bi svaka sreća i društvena blagodet bila. Ni sopstvena deca im ne bi brzopleto stala na put.

Zlobnici će primetiti da je „ta urednica“ mogla biti to što jeste bila kad je imala jednog Bajforda za reditelja. Blizu istini: da bi se oblikovao novi televizijski žanr i negovao izvesni stil, potrebno je imati za saradnike istomišljenike. Urednici biraju saradnike, a saradnici, zauzvrat, podržavaju urednike. I tako u krug: prvo je Mila (buduća Bajford), našla srodnu dušu u Timotiju (budućem suprugu gđice Stanojević), a onda su oboje kao scenarističko-rediteljski par postali miljenici Lole (Vlatković), i taj burleskni triling jurcao je Takovskom 10 čitavu deceniju. Na preponama su im se pridružili pesnici, literate, glumci, animatori, slikari. Stvorio se tako jedan čitav narod šašavelja i blesača, i kao svaki idealno monolitan narod vojevali međusobno na isti način, i drugima to isto preporučivali. Letele su torte, izmeštale merdevine na metar visine, podmetale iglice na stolice, gundelji su upadali u tanjire supe, bacalo se u vodu sve i svakog. I sve je bilo bez prave krvi, tek poneka šljaga iz obesti.

(BR. 1264, 17. MART 1989)

Političari i manastiri

Prošlonedeljna repriza serije emisija o manastiru Studenica podsetila je mnoge gledaoce na žučne polemike koje se poslednjih godina vode oko moguće izgradnje vodovodnog sistema u blizini manastira, kao i na najnovije ispoljavanje nervoze oko toga ko i kako radi i čuva ovaj spomenik svetske kulture. Uživajući u prizorima arhitekture i fresaka, mnogi su se još jednom zapitali kako sve to veze ima sa dnevnim nagodbama stručnjaka, političara i crkve oko načina održavanja ove znamenitosti. Dokle ćemo podsećati savremenike da smo „kultura trećeg sveta“, zaključujući po metodi društvene rasprave šta je prvo i osnovno kada su u pitanju srednjovekovni manastiri na – tlu Srbije. O onome što bi neka druga sredina odavno prepustila znalcima i samoj crkvi kod nas se vode jalovi razgovori i praktikuju čitava preganjanja ko je za šta dao pare, i ko za te pare ima pravo da uči stručnjake Republičkog zavoda za zaštitu spomenika, akademike SANU i crkvene veledostojnike šta im valja činiti.

Nije tajna, od posle rata domaći političari vrlo su malo učinili za srpske srednjovekovne manastire. Tačnije, učinili su onoliko „koliko se moglo“, toliko da se zna ko je gazda kad su „kulturni objekti u pitanju“. Zato se valjda krov dečanske crkve prekriva četiri godine zaredom, toliko političari zaduženi za „objekte od civilizacijske važnosti“ misle na očuvanje fresaka tog manastira. Situacija je slična i sa drugim „srpskim svetinjama“, kako i političari u poslednje vreme nazivaju manastire na tlu Srbije. Te „svetinje“, što se tiče para za njihovo održavanje, u rukama su Republičke zajednice za kulturu i Komiteta za istu, srpsku kulturu. I dok običan građanin ne zna zbog čega postoje dve institucije u Republici „za kulturu“, tekući političari smatraju da je i to malo, pa su voljni da osnuju i posebna politička tela unutar ovih koja će vršiti nadzor nad radom stručnjaka Zavoda za zaštitu spomenika. Toliko su se političari u kulturi uzbudili nad onim što se kao poslednje de-

silo sa studeničkom crkvom. Kao, od sada se mora znati ko je kome „pop“, a ko kome „bob“. Spominju se velike reči: „odgovornost“ i, čak, „krivična odgovornost“. Ispada da je političarima u kulturi bliže jedno „Vavedenje“ no srcima ljudi koji godinama strpljivo rade na terenu, pod različitim uslovima, pokušavajući da njihov rad ne ometa žitelje manastira. Nije isto raditi na programu sanacije jednog manastira za radnim stolom i biti na terenu sve vreme, nositi sa mnogim nevoljama, i svetovnim i čisto tehnološkim. Kao što nije ni po čemu isto raditi na tlu Kosova i Metohije, ili tu, na Oplencu.

Samo oni konzervatori, arhitekta, arhivisti i bibliotekari koji bivaju u manastirima Dečana, Pečke patrijaršije, Gračanice, znaju cenu čuvanja ovih „srpskih svetinja“. I kosovski seljaci pravoslavne vere znaju koliko je arhitekta Jovin uložila snage da bi se obnovio konak Pečke patrijaršije, sećaju se koliko su je svi hvalili da u vreme kad i muškarci beže sa ovog terena ona ostaje da nadgleda rad i deli sudbinu sa sestinstvom. Na drugoj strani, i oni pravoslavci koji nikad nisu videli Radomira Stanića, direktora Zavoda za zaštitu spomenika kulture SR Srbije, znaju šta je sve učinio za obnovu manastirskih zdanja širom Srbije. Oba pokrajinska zavoda, takođe, vrlo dobro znaju za njegovu borbu da se učini blizu pameti kako su fruškogorski manastiri „srpski“ koliko i „svetski“, da su Dečani spomenik koji nas reprezentuje u Americi koliko i na kosovsko-metohijskom prostoru.

Elem, nije stvar u tome da političari odlučuju koliko je ko učinio za srpsku srednjovekovnu kulturu. Oni treba da shvate da su sakralni objekti na tlu Srbije ono čemu moraju da poklone svu civilizacijsku pažnju, ne samo prigodno, kad se žuri da se obeleži „okrugla“ godišnjica.

(BR. 1265, 24. MART 1989)

Sve Preletove kelnerice

Kad je već postalo i noćobdijama dosadno slušati premetanje bajatih priča poznatih spisatelja, filmadžija, ljubitelja posleratnih žena i olinjalih medijskih zvezda, dobili ste šansu da „uvek sa Vama“ bude na koji minut Prele. Jedan od retkih u gradu koji je preživeo krizu identiteta posttršćanske ere beogradskih ranih šezdesetih, dočekavši na nogama, kao slavne, kasne osamdesete. Elem, Dušan Prelević je čovek koji je svoj život marginalca gradio kao karijeru a ne po javnoj pozi medijskog gubitnika. Dakle, sve ono što su njegovi prethodnici u ciklusu želeli da Vam prikažu svojom „pričam ti priču“ a nisu uspeali.

Naravno, nisu Preletovi prethodnici loše glumili televizij-sku igru „zaseniti tuđu prostotu vlastitim egotripom“. Međutim, „esej u trapericama“ više jednostavno nije u modi, a ni „traperice“. S druge strane, kome je do mačističkih Stajki kad i „Narodna majka“ iz pera Ace Popovića deluje kao razblažena boza poslednjih štosova iz pozorišnih bifea? U modi su (ako već niste izabrali narodnu nošnju), opet starovremenski fajteri. Momčine sa uverljivom biografijom. Nema ono, malo pis'o o životu gubitnika, malo s njima pio 'ladni viski, malo kockao s dežurnim političarima. Ono: ako si bitanga bio, onda bio jesi, ako si kafanski ološ onda to ne skrivaj i tako redom. Ako si pisac onda si to, i nema druge. Ponestalo mesta za dasovane koji su se godinama trošili da uspešno prožive život omiljenih situacija iz svojih putopisa, partitura, drama. Što bi neki od njih rekli – duplo mrtvo.

Obrnuto, „duplo živo“ znači – nameći se pričom o svom alternativnom položaju i ulozi u društvu birokrata, skorojevića i maminih sinova samo ako egzistencijalno jesi na margini čaršije, postiže se po receptu sličnom onom koji je primenio dugokosi i grlati tip iz „Kose“ zbog koga su devojkice iz okoline Ateljea 212 vrištale u hipi stilu dok bi ušetao u pozorišni bife. Malo posle je Prele shvatio da mu rok himna „Daj nam sunca“ i nije neka fora koja će ga egalirati u lokalnoj igri. A

mogao je da postane i glumac, ili da bar mazne neku glumicu, dramsku spisateljicu, uopšte neku umetnicu, da je hteo. Nije mu se šlepalo na ime a i žene su u ondašnjem pozorišnom bi-feu bile zaokupljene medijskim frajerima u modi.

I tako je Prelević Dušan nastavio da ganja život sa skraćenom kosom, uništenim glasom, godinama, sa sve više žestokih čaša, i reči. Držao se podalje od svakog umetničarenja. Izduvao je sve gradske momačke igre da bi gluvarenju jednom lupio oznaku „konac delo krasí“, i seo za pisaću mašinu. Upravo kad su svi u gradu očekivali da će dugo izdržljivi Prele kalnuti ko svaki iznevereni utopista. A on je, ko stariji mu kolega Bukovski, ulupao iznebuha tone priča, zapisa i napisa o stvarnosti koju jedino poznaje. I tako je postao verodostojni pisac onih miljea i likova o kojima su čežnjivo godinama raspredali priču oni koji mu behu prethodnici u numeri „Uvek sa Vama“. U tome ima pravde, ali i zrna istine: umnogome televizijski Prele podseća na ove koji samo imitiraju kafanske pacere. Sve do one priče koja je uslikala Preleta, za kafanskim stolom ispred „Zmajka“.

Jeste da je storija o ulozi ove kafančine u svakodnevnom životu dorćolskih fajtera bila po sebi zanimljiva, ali ono što je bilo preletovski tačno su one dve kelnerice koje su se našle na do vratku „Zmajka“. Što će reći, i Prele televizijski liči na sofisticiranog kafanskog gurua dok ne dođe u kontekst svoje životne šanse: on, i sve njegove kelnerice. Skoro na ekranima niste mogli videti uverljivije ženske prilike nego te dve kelnerice. A pri tom, ni trunke šmire dok za potrebe televizije služe kao scenski začín za priču koju Vam priča njihov stalni gost.

(BR. 1273, 19. MAJ 1989)

Emir i aždaja

Noć kad je čitava Jugoslavija iščekivala da se u Kanu desi čudo – Emir Kusturica dobije ili ne dobije Zlatnu palmu, svejedno – ostaće u analima jugoslovenskih kladionica kao noć veštica u kojoj je Emir poput reinkarniranog Sv. Đorđa nasrnuo na aždaju da bi odbranio čast Grada, spasio obraz nevinosti i zadobio poštovanje Carevine. Biblijska priča, netačna tek u opisu osavremenjenih uslova svete bitke jednog viteza čiji moral ne preza da se susretne sa zlom u vidu nemani s repom naočigled svih, prijateljski i neprijateljski raspoloženih, građana Carevine. Aždaja je poklekla, baš kao u svakoj pravoj priči, a neprijatelji su nastavili da odbrojavaju njen konačan pad. Za njih Carevina još nije odbranjena: čekaju noć kad će se dodeljivati Oskar!

Dakle, to što je Kusturica dobio Zlatnu palmu za režiju, a ne za film u celini, bilo je dovoljno mnogim zaslužnim građanima Filma i Kulture da primete kako ovaj neverovatni šetač na kanskoj Kroazeti za ovo doba Carevine, nije ostvario „het trik“ u potpunosti. Elem, nije maznuo treći put treću najvišu nagradu u konkurenciji, za treći film. Fudbalskim rečnikom i kako-tako se to može zacrtati ali onim stadionskim žargonom koji krasi naše novinare – filmske i tzv. masmedijske – to je prosto neizvodljivo. Šta su ti ljudi u svojim ustima promumlali, što od besa što od nemoći, kad videše narečenog šetača s Kroazete u ovom dobu godine kako utrča ladno u gala-salu i api ono parče palmete, ko da mu je od „Oca...“ u nasleđe ostalo?! Tu ni Rejmon Keno ne bi izmislio više varijanti za stilske vežbe u storiji o „jednom tipu u koga su svi buljili“, svi pripovedali o njemu, izmišljali sve novije i novije detalje da mu proniknu u nutrinu, a na koncu konca ostao je samo – žanr! Puko jezičko nadmetanje ko će bolje „u sridu“, pa usred srca samog, da Kusturici nađe smrtonosnu tačku. Svakako, u ovaj lingvističko-filmadžijski bubanj idu i sve one prehvale i onomatopeirane poslanice naciji u vezi sa rođenjem velikog Emira usred grada na Miljacki, a podno Ilidže.

Većiti jugoslovenski skeptici dodaju na poslednju kansku bajku svoga sunarodnika ponešto zrna zvezdane prašine, tek radi uroka. Ne veruju oni da će ovogodišnji Oskar doći u ruke Kusturici, mada, kad ih se lepo pita, ne kriju pretpostavku da će ovaj momak dobiti američkog Oskara, tj. Oskara za film koji bude radio u Americi! Skepticizam rađa istančano mišljenje gde pretpostavke često postanu java za one koji se tome najmanje nadaju: Kusturica se više ničemu ne nada, on „trenira“ samo, kako to reče u Kanu. A kako ni manje skeptični Jugosloveni nemaju mnogo sreće u javnim utrkama sve ostaje na mitu o jednom momku neoprane kose i lošeg engleskog jezika koji je rešio da postane dugoprugaš, čak maratonac, u atletskoj disciplini na koju niko od građana Carevine nije tipovao.

Mnogo će još vode proteći Miljackom dok se ispričaju sve priče i pričice o Emiru koji se vinuo u svetske visine sa čarobnom formulom „Svskog dana, u svakom pogledu, sve više napredujem“. Da se Miljacka uliva u Kolorado, bilo bi sve jednostavnije. Našao bi se „point“ celoj stvari. Ovako, obe vode teku naopako, svaka ka svom slivu a onom koji je „dotrčao“ pred rajska vrata Holivuda, „gde i konje ubijaju“ kad nemaju ništa od mlađanih ambicioznih reditelja na vidiku, ostaje da drži isukano i visoko mač viteštva iznad razjapljenih usta aždaje Svetskog Filmskog Biznisa. Ostalo će već teći po šablonu dobro skrojenog scenarija „Hollywood ili propast“. A tu, na granici nemogućeg za sve ojađene filmske radnike i sizovske funkcionere, završava se stranica Kusturičinog tritmenta o moći i nemoći talenta pred birokratijom, prostaklukom i čistom zlobom sunarodnika. Ostalo je, naravno – „muvi“!

(BR. 1275, 2. JUN 1989)

Njeni dani

Ne znam kada će u penziju Dušanka Kalanj. Možda danas, sutra, za godinu. Ko bi se snašao u propozicijama penzijskog staža kojim se odmerava učinak spikerskog posla. Kod nas su spikeri ljudi bez „prave“ biografije: deluju nam radno u meri koliko (nekom) izgledaju dobro, tj. upotrebljivo. Surovije nego Damoklov mač nad životnom karijerom balerine ili rudara nadvija se domaće običajno pravo o dostatnom stažu televizijskog spikera. Ako po zakonu spiker nije za penziju, penzionisaće ga kolege iz redakcije, kolegijum urednika, i slično. Sve pod stavkom „novinari prave vesti, spikeri ih kvare jer ih samo čitaju“. A to što većina novinara-urednika čita svoje tekstove u informativnim emisijama valjda bi trebalo da znači specifičnost jugo-novinarstva. Kako smo po mnogo čemu jedinstveni u svetu, ne smeta niti mnogo odmaže pomanjkanje profesionalnih regula u televizijskom profesionalnom novinarstvu.

Zato je priča o Dušanki Kalanj, priča o večnom amaterizmu u redovima naših televizijskih programera. Neki od „programera“ su odavno u podmaklim godinama, ali oni i dalje traju, tamo negde, udobno smešteni u fotelje, iza kamera. Oni su izmislili, u svojim zrelim godinama, da je pravi štos uzeti za profesionalnog novinara osobu koja izgleda tako kao da ne koristi nusprostorije redovno, da mu garderobu nabavlja siromašna komšinica iz Istanbula. Oni su se i zabrinuli zbog kaskanja za svetskom TV modom u kojoj spikeri obavljaju samo nužni deo informativnog posla, da bi njihov izbor novinara preuzeo sve medijske konce. Tako nam gadžet televizijskih novokomponovanih lica iz informative liči na zbeg sa kakvog panađura. A šta bi u svemu tome radila jedna Dušanka Kalanj?

Kad ste Kalanjovu poslednji put videli na ekranu? Prekjuče, pre mesec dana? Da li je živa i zdrava, zapitaće neko ko još smatra da bi trebalo imati (radnog) obzira prema jednoj dami koja je sa Surutkom i Orlovićem popularisala televiziju pede-

setih? Ništa gore od pitanja zbog čega neko poput Dušanke Kalanj čami u uglu redakcije a neko drugi „se slika“. Ili, zašto čujemo tako često glas ove spikerke u off-u kao komentar slici, a neke druge spikere i spikere vidamo iz dana u dan?

Odgovor nije pouzdan, ni lako dorečljiv. Niko nije „kompetentan“ da vrednosno ustanovi u kojoj meri je Novkovićeve „gledljivija“ od Novovićeve a obe od Kalanjove. Kao što niko od gledalaca pouzdano ne može reći po čemu se to učinak pred kamerama Nestorovićeve razlikuje od onog spikerke Marković. I jedna i druga čitaju tekstove pred kamerom, a to što na odjavnoj špici piše ko je ko po zvanju ne utiče suštavstvenije na ravnjanje gledalaca više od procene da su obe „korektne“ na ekranu. Zlobnici će dodati da je jednom i Nestorovička bila „samo“ spiker, ali sećanje u svemu ovome vredi ukoliko se opsetimo u kojoj meri je i kako beogradska televizijska kuća „sačuvala svoje kadrove“. Priča o ovim, „njenim danima“ Dušanke Kalanj dobija na objektivnosti.

Najstariji gledaoci je pamte „samo do pola“, u ameriken planu. Od glave do pete pojavila se jednom u davnašnjoj emisiji „Obraz uz obraz“. Pisalo se mnogo o tome, no njena šou-menska svojstva nisu joj otvorila nijedna druga televizijska vrata. Da neko možda neće reći kako gospođa Kalanj nije bila ambiciozna više od toga da čita tuđe tekstove?

Ali, ko kod nas misli o ljudima u najboljim godinama. Jedino u politici i dalje opstaju „stari, provereni kadrovi“. Na televiziji ih brže-bolje penzionišu, ili bar sklone u fundus, daleko od kamera.

Bore, sede kose i novo zubalo u evropskim televizijama samo su znaci prioriteta. Dovoljno je baciti pogled na RAI ili Antenu 2: najgledanije emisije vode dame i gospoda poput Dušanke Kalanj, Orlovića, Zdravkovića.

(BR. 1280, 7. JUL 1989)

Telo je hram

Sve češće vidamo na ekranima teologe, sve češće gledaoci iščekuju pojavu i glas konkretnog teologa. Teolozi eto, dođoše u medijsku modu.

Neko će to nazvati posledicom promena nastalih u ovom socijalističkom društvu poslednjih godina. Za mnoge je to logični korak u sledu otvaranja kanala religija–društvo u svim zemljama socijalizma, takođe poslednjih godina. Oni skeptičniji što se tiče tumačenja širine socijalističkog poretka i njegove iskrene želje da pruži ruku pomirenja crkvi i njenim vernicima obrazložiće nastalu situaciju ironičnim zaključkom kako je svaki kraj veka u istoriji označavao povratak u javni život svih tradicionalnih oblika ponašanja minule epohe, pa i veroispovedanja. A oni verujući, oni koji nikad nisu zanemariвали ontološku vrednost vere u pomirenje među ljudima putem nade u spasenje svih bez obzira koje ideologije, rase i društvenog položaja bili, osmehnuće se tek kratko na medijsku pomodnost teologa na ekranu. Znaju oni koji Boga ištu mimo ozvaničenih odnosa društva i crkve da svaka moda traje onoliko koliko je masovno usvajaju ljudi. Ljudi pred ekranom, u ovom slučaju.

Ne može se reći da vernici, dakle ne samo oni koji redovno idu u crkvu, daju priloge i čitaju crkvenu štampu, nego i oni koji su „verujući“ jer drugačije „ne mogu ni biti ako su ljudi“, ne vide samo dobra u tome što im se sveštenici i nastojatelji pojavljuju na televiziji. Naprotiv, osećaju i nešto zebnje. Šta ako i popovi i monasi postanu sociološki ukras televizijskih studija, kao što su u jednom času to postali u tekućem kulturnom životu, pitaju se i oni koji tek scientistički priznaju vrednost nematerijalističkog pogleda na svet. Rečju, da li će teolozi izdržati probu vremena i uspostaviti onakav kontakt sa javnošću koji je primeren tehnologiji modernog doba a da se poput popularnih filozofa sredinom veka ne okrenu u puko oboženje svog izuzetnog položaja. Da je Kami duže živeo, a Sartr

se manje slikao i davao više intervjuja o egzistencijalizmu, o svom pogledu na svet, poziciji pojedinca u društvu „oko nje-ga“, možda bi se sartristima duže verovalo. Možda. Jedino ni-ko od filozofa ne samo u egzistencijalističkim krugovima, ne zna šta bi i kako bilo sa daljom duhovnom promocijom Albe-ra Kamija, da je poživio. Poslednjih desetak godina taj naj-šarmantniji filozof veka bavio se Dostojevskim. Hoćemo li na televiziji videti i čuti kakvog teologa da prozbori koju reč neo-brazovanom javnom mnenju, što se tiče i ovog podatka, i ulo-ge hrišćanske etike u filozofa savremenog evropskog kruga?

Najveći broj običnih smrtnika pred ekranom zanima kako spoznati jezgro hrišćanske vere, ili koje druge, a da se pri tom neupućeni, nenaučni i nesviknuti čovek na postulate veroi-spovedanja ne saplete u mnoštvu „religijskih“ informacija. Ka-da u prošlonedeljnom filmu o Đordanu Brunu dotičnog pitaju šta trenutno čita da bi primirio svoju savest jer se nalazi pred sudom inkvizicije gde mu se dokazuje jeretička misao i izdaja Hrista, crkve i pape, ovaj verujući uhapšenik kratko kaže: „Či-tam žitija svetih“. I film se nastavi.

Đordana Bruna na kraju spale, dokazavši da je vlast crkve-ne uprave katkad jača no dejstva ideja „žitija svetaca“ kojima su se napajali i oni koji u ime njihovih svetosti, mōre druge, do pepela. Ili, oni koji pogubiše telo sveštenika Đordana Bru-na ne verovaše u ono što teologija kaže: telo je hram. Telo je „svešteni hram“, kako to reče jedan od najomiljenijih teologa u gradu, Atanasije Jevtić, u tekstu protiv kremiranja mrtvih, o potrebi čuvanja svakog ljudskog tela od vatre bilo koje crkve, sistema, higijenskog društva ili udruženja građana koje zabo-ravlja da su svi mrtvi „naši“, kao što su svi živi, bilo koje vere i bilo kako učeni, uvek i pre svega „svešteni hramovi“.

O razlici između hrama kao građevine i tela čoveka kao hrama mnogi gledaoci ništa ne znaju.

(BR. 1284, 4. AVGUST 1989)

Ljudi van sebe

Treći kanal je definitivno obnarodovan kao kanal tekuće, gradske, državne televizije. Dakle, o alternativni i komunalnoj televiziji govorićemo onda kada na vašim televizorima bude dolazila slika mimo tehnološke koordinacije TV Beograd. Što, naravno, ne mora da znači da buduće otvaranje nekog novog studija automatski zagovara samostalnost, nebirokratizovanost, otvorenost za sve trendove i forme. Da inicijacija alternativom može ozračiti i magnetoskopska polja tekućeg kanala postojeće mreže, primer je ono što dopire s vaših ekrana sa grafijom u levom gornjem uglu „3K“.

Šta je to što je novo, drugačije, „alternativnije“ u ovom dvanaestčasovnom programu koji uređuje čovek na plati u Takovskoj 10? Ili, šta to program „3K“ razlikuje od „Jutarnjeg programa“ kad ga uređuje i vodi isti čovek Mića Jovanović? Možemo postavljati mnoga medijska i kulturološka potpitanja, odgovor je neutaživ. Niti pokriva pravo stanje fenomena drugog prostora za snimanje, izvan matične kuće („Omladinski kanal“ je takođe bio izvan relacije Takovska – Aberdareva), niti je sam Mića Jovanović išta drugačiji kad se sâm pojavi na ekranu u rubrici „Na kraju dana“. Ali, ima nešto što dežurni gledaoci ovog programa znaju iz prve: ljudi koje viđaju na ovom kanalu su neki normalni ljudi, van standarda gostiju Prvog i Drugog kanala. Ljudi van šeme, ljudi koji govore kako znaju i umeju a ne govore ono i onako kako bi trebalo da zvuči i izgleda „otkačeno“, „alternativno“, „televizično“. Naprotiv, ako ima čega „televizičnog“ u programu ovog kanala to je skoro potpuno ukidanje dosadašnjih standarda ove prilično rasstegnute oznake za ostvarivost dejstva televizijskog prizora (lička i stvari) na gledaoca pred ekranom.

Tako je čisto „televizijsko“ (kamera snima, rakursi neprijetni, montaža strogo funkcionalna) postalo „televizično“ već samim činom odašiljanja takve akcije na vaš ekran. Potpuno prirodno, bez spazma od „opasnih tema“ i osećanja glamuro-

znosti što rade ovaj posao, čitava ekipa „3K“ savlađuje ponovo azbuku one televizije koju smo nekad osećali dokazom da su mediji ništa drugo do „čovekovi produžeci“. Dakle, opet smo kod starog Makluana i njegove pretpostavke, na primeru komunalne televizije, da ono što nas čeka u budućnosti kao tehnološka ispomoć u slici i reči, jeste naš monitor u kući. Televizija koju nećemo doživljavati kao ne znam kako bogougodno ostvarenje svih naših vizuelnih zadovoljenja (bioskop ostaje bioskop, slike vise na izložbama; a samo spotovi ostaju čista televizijska umetnost slike). Televizija koja neće biti ni sredstvo koje igra na kartu vizuelnog šoka (scene saobraćajnih nesreća, katastrofa, ratnih sukoba, porodičnih tragedija, uličnog nasilja). Televizija koja neće prerasti u ono što je ozlojeđeni Branko Belan na domaće prilike informisanja opisivao kao tehnologijom „FBI“ sistema koji obezbeđuje punu i celu informaciju o događaju. Televizija skrojena po meri trenutnih snaga u ekipi, i onih koji su im sabesednici. Otud ta prikladnost, opuštenost u prizoru, u ljudima koji govore, u kameri koja poštuje pravila indiskrecije i nužne akcije.

Paradoksalno, veliki broj mladih, neafirmisanih ljudi koji pravi ovaj program, deluje istimarenom gledaocu kao vanredno i dugo uigrana ekipa, pedantno pripremana za ostvarenje obične, normalne televizije. Teško je naći pravi izraz gledaocu koga su svikli na izveštačenu nonšalantnost „presnog razgovora u studiju“ osim da mu saradnici „3K“, gosti i voditelji liče na ljude van sebe, van televizijske šeme. Na ovom kanalu se može čuti psovka, ljutit usklik, videti razbaškarenog gosta, i – nikom ništa.

Hvalu na stranu, ima i nečeg što mi koji smo rasli na Makluanovim knjigama doživljavamo kao takođe osobenost „3K“. Vesti koje čitaju mladi, veoma mladi ljudi ne potiču ni iz „Studenta“, ni bilo kog drugog omladinsko-studentskog lista. Ima li u svemu tome s prethodno rečenim neke „tajne veze“?

(BR. 1287, 25. AVGUST 1989)

BITEF suzama ne veruje

Naravno, posredstvom hronika BITEF-a i ove godine ćete prisustvovati međunarodnom festivalu „novih pozorišnih tendencija“ u jugoslovenskom glavnom gradu. Videćete opet šarmantnu Dašu Kovačević kako dobronamerno razgovara sa gostima ovog svetskog festivala kao da je sve kao nekad, ko pre dvadeset godina, kad se po Beogradu mesecima šušalo ko će i sa kojom predstavom gostovati na narednom BITEF-u. A ništa nije kao nekad. I ne samo zato što su se pozorišne tendencije promenile a epoha pripremila za ulazak u svoju poslednju deceniju.

BITEF, sve blještavilo i sjaj, to su nekad bili ljudi. Mira Trailović, pre svega. A onda sa njene leve strane Jovan Ćirilov a sa desne Borka Pavićević, ili, obrnuto. Javna je tajna bila i ostala da bez Jovana Mira ne bi mogla da pregleda, pozove i, konačno, dovede najznačajnije predstave avangarde sedamdesetih godina. Ali, nije ništa manje poznato da je Borka bila *deus ex mahina* bitefovskih susretanja koji su davali medijski ton i boju festivalu. Bez „pajalice“, kako je Pavićeviću nazvao Duško Radović, BITEF ne bi godinama prečišćavao u svojim septembarskim danima, šokovito, ekscentrično i teatralno, od prodavanja puste belosvetske pozorišne magle. Delatno medijsko i stručno trojstvo Jovan – Mira – Borka oličeno u nezaboravnom osmehu Trailovićeve na početku svake bitefovske hronike, pamte svi oni gledaoci koji danas zure u ekran nadajući se da će osetiti nešto od ezoterije koju prati svaki avangardni festival.

Danas na čelu BITEF-a stoji potpuno anonimna osoba za svetski teatar. Ko je tome kriv? Još za života Mirinog dopušteno je, pred licem svetske pozorišne javnosti i, razumljivo, kulture grada Beograda, da upravničko mesto preuzme neko ko nema nikakve stručne ni ikoničke zasluge za jugoslovensko a kamoli svetsko pozorište. To što je Jovan sve vreme obavljao svoj deo selektorskog posla uprkos ograničenju sredstava, a

bolesna Mira pokušavala iz petnih žila da podigne teatar u kojem će se smestiti svi bitefovski snovi svih njenih saradnika i poklonika od Beograda do Tokija i Moskve, bili su samo poslednji naponi najdičnijih pozorišnih poslenika ove zemlje da njenu birokratiju smeste što niže od skuta estetike, kulture. Ali, ne, upravo oni koji su javno gorke suze lili (i liju) za Mirom koje više nema ovoga septembra na bitefovskim procesijama, učinili su sve da BITEF i njene osnivače ponize, postavu u granice lokalnog značaja. Ovogodišnji BITEF radi sa onoliko para koliko je potrebno da se snimi pola jednog filma i neko u gradu, republici i (državi) ima smelosti i prava da kaže kako Beograd ima „svetski festival“ (!). Nikoga zbog toga nije stid. Pogotovo ne one koji su dopustili da se BITEF razgrađuje kao opštinski parlog, da u njegovom radu učestvuju godinama ljudi koji nemaju ništa sa pozorištem osim što su dobri kadrovici (od pesnika-selektora za „poneku predstavu“ do članova saveta i žirija festivala koji javno ne trpe sve što je BITEF fenomenom stvorio prvih desetak godina). Posle temeljnog razbucavanja ovog festivala ostao je BITEF-teatar kao spomenik utopija jednog doba, Mire Trailović.

Šta je sa ostalim delom „trojstva“ koji je gradio imidž festivalu? Ne, kamere vam o tome neće svedočiti ni u narednim hronikama. Da ste bili, poput potpisnika ovih redova, na mađarskoj predstavi „Revizora“ u Beogradskom dramskom pozorištu bilo bi vam sve mnogo jasnije. Jovan i Borka su bili opet u društvu, ali, svako u svojoj poziciji. Jovan još uvek kao „druzi“ u svojstvu selektora festivala, a Borka „druga“ u ovom pozorištu. I Ćirilov i Pavićevićeva nisu po poziciji bili glavni te večeri, mada su njima, pre svega strani gosti festivala, prilazili. Kako i ne bi? Ko zna, recimo, od višegodišnjih gledalaca hronika ko je upravnik Beogradskog dramskog a ko direktor BITEF-a?

Perestrojka je i u Moskvi zaustavila neke suze. A Beograd? I dalje Hljestakovi kao revizori?

(BR. 1291, 22. SEPTEMBAR 1989)

Javne vrline

Dekret u pripremi, o zabrani vaninstitucionalizovanog rada bez dozvole novinarima TV Beograd i nije neka neočekivana revolucionarna forma. To je potpuno u skladu sa odomaćenom praksom „jedno mišljenje organa, jedan glas“. Rečju, jedan novinar može da govori na sav glas ono mišljenje koje proklamuje interese njegove matične kuće. Istina, upućeni u samoupravljanje primetiće da to i neće biti bogzna kakva „zakonodavna odluka viših organa“, niti išta slično „naredbi“, odnosno, „rešenju vlasti o nekom pitanju“. Dakle, ništa od onog što se pod odrednicom „dekret“ može naći u rečniku stranih reči. No, ako ovakvu zaštitu interesa beogradske televizijske kuće ne nazovemo „dekretom“, čime bismo je imenovali? Referendumom, slobodnim izborom novinara na plati TV Beograd?

Zakonodavci zaduženi za trudbenike Takovske 10 nalaze formalno pokriće u sličnim pravilima igre u svetu. Na Zapadu je običaj da novinari jednog lista, televizijskog studija ili radio-stanice rade po intencijama poslodavaca. Ali, u svetu, na Zapadu, što će reći i nesocijalističkim zemljama, novinari se vezuju za one institucije i sredstva informisanja koje finansira konkretna, određena, obnarodovana partija. Zapadni novinar već samim svojim ulaskom u jedan televizijski centar zna šta se od njega očekuje i kakvu politiku informacija može negovati. I privatni studiji, takođe, svoju informacijsku svrsishodnost nalaze u negovanju određenih ideja koje svojim saradnicima proklamuju kao jedino moguće.

Poznato je i našim „dekretašima“ da na Zapadu novinar ne može biti na plati studija dok se prethodno ne izjasni kojoj partiji pripada (sic!). Javna je tajna, ne samo da su čitave izdavačke kuće ili televizijski centri pod patronatom jedne od partija koje postoje kao registrovane u društvu, već je često praksa da jedne te iste novine (uglavnom svetski magazini) i oveće televizijske kuće, po paritetu imaju zaposlene novinare – članove svih vodećih partija u zemlji. Principi konsenzusa su

izbegnuti na sve načine. Direktor studija, poslodavac, računa da dobije igru – visoku gledanost svojih programa – ako pravilno dekretom, raspoređuje svoje različitopartijske kadrove po različitim resorima i situacijama. Zbog čega? Pa zato što na trulom zapadu postoji nominalno višepartijski sistem koji podrazumeva borbu oprečnih mišljenja i vešto skrivanje tajnih moći. Kad na lageru imaš novinare raznih partijskih fela i kao takve ih neguješ, onda vlasnike kompanije nije odviše briga koja će stranka pobediti na sledećim izborima.

U svemu tome ima iznuđenog parlamentarizma i formalne birokratije, ali pravila igre su bar znana. Cenzura rada ovih novinara u vaninstitucionalizovanom radu sprovodi se samosvesnim odlaganjem da se otkriješ kao pobednik druge, oprečne partije u komentaru koji bi naizgled trebalo da brani interese one partije čiji si nominalno član. Da sve ovo nije samo pusta priča svedok mi je prijatelj iz Milana, slobodni filmski kritičar. Pisac desetak knjiga o filmu, čest saradnik lombardijskih televizijskih stanica i filmskih listova, zarađuje novinarski hleb kao redaktor jednog medicinskog časopisa. Zbog čega? Prosto: prijatelj nije član nijedne od zvanične tri italijanske partije, pa kao takav ostaje nepodoban za velike listove poput „Korijere dela sera“, televizijske programe RAI I i II, „Kanal 5“, i t. sl. A šta da je moj italijanski kolega pripadnik neke organizacije, neke asocijacije koja pomaže vladajućoj partiji da ostane na vlasti, ili pak nekoj drugoj koja računa na buduće izbore? Pa, verovatno bi već bio „upotrebljen“ kao „topovsko meso“.

Ova priča dakako nema smisla kao dokaz ukidanja slobode novinarima zapadnih sredstava informisanja. Obrnuto: igra otvorenih partijskih karata, sa strogim poštovanjem javnog mnjenja, olakšava zapadnom novinaru da bolje i lakše obavlja posao. I medijski rat i medijski mir imaju svoje burne završnice i primirja koja ipak dolikuju novinarskoj etici. „Pranje“ višepartijske glave novinaru nepoznata je činjenica tamo gde se rodila televizija.

(BR. 1292, 29. SEPTEMBAR 1989)

Bauk gđe ministarke

Priče o nemogućnosti predstavljanja savremene ministarke ne prestaju da potresaju grad. I okolinu. Bauk gđe ministarke, ponovo kruži.

Obožavaoci Milene Dravić su direktno nesrećni. Šta joj bi, govore, kroz zube optužujući režisera Šotru za sve. Oni koji navijaju za realizatora davnašnje serije šou emisija „Obraz uz obraz“, u kojoj je Milena nacionalne postala prava ministarka televizijske estrade, slažu se da ove godine Zdravku Šotri bolje idu od ruke dramski tekstovi tipa „Boj na Kosovu“. Neobično pitanje za ovo doba godine moglo bi glasiti: da li čovek koji je režirao jedan tekst na rodoljubivu temu nacionalne provincije uopšte može tačno pročitati u istom kvartalu bilo koji Nušićev tekst? Naravno, ne radi se o moći usvajanja podataka. Poetsko-dramski tekst „Boj na Kosovu“ daleko manji broj režisera može usvojiti na nivou poetike i poimanja tragične radnje, da prepozna aktuelnost, no kakve Nušićeve zavrzlake. Ali iskusni Šotra nije ni prvi ni poslednji ovdašnji režiser koji veruje da aktuelnost tragedije u životu i u drami oslobađa reditelja obaveze da traži distancu prema akterima te iste tragedije, i u životu, i u drami. Što bi rekli nušićevci: nije stvar u odeždi ko u onome ko plaća njeno tkanje.

Poslednja velika rola Gospođe ministarke na ovim tragično-nušićevskim terenima je bilo pojava i nastup Zorana Radmilovića ko kralja Ibija. Najbolja Živka ministarka, dakle, nije nijedna velika srpska glumica, sve tamo do Ljubinke Bobić, preko Mire Stupice, Olivere Marković, Svetlane Bojković i drugih glumačkih veličina. Ne treba biti odviše smion pa zaključiti da Žanka Stokić, Ljubinka Bobić i Zoran Radmilović, behu i, po svemu sudeći, za dugo će ostati najbolje naše Živke. Prosto: pitanje komedije podrazumeva dijalektičku distancu. Ako je Žanka Stokić glumeći Živku igrala na kartu prepoznavanja ženske karikature u ondašnjim višim državnim krugovima, Ljubinki Bobić nije ostalo ništa pametnije no da Žan-

kino „ogledalce, ogledalce, ko je najlepší na svetu“ poturi svojim gledaocima pod nos. Ogledalce se zamaglilo, neke su decenije prošle, karikaturnost situacije Živke ministarke postala je fetiš skorojevićizma varošanke. Onako bez zazora i sa opasnom dozom bezočnosti u blentavljenju i kreveljenju, Bobićka je u prostačkom ponašanju i nezaustavljivoj ambiciji jedne kaćiperke da se održi na vlasti (po cenu da joj i muž, ministar, tresne iz ministarske fotelje pravo na ulicu, među prost običan narod) ispevala odu. Prednost Ljubinke nationale, neprevaziđene komičarke jednog čitavog veka, sastojala se u sasvim običnim stvarima: slobodi da u gledalištu prepozna loše kopije svoga uzora, koleginice joj Žanke. Bobićka je znala gde živi, ko je gleda i ko joj pljeska. Ako je koleginica Žanka kakotako realistički, bukvalnim prepoznavanjem pravila svoju ministarku, Ljubinka je svoju ministarku pravila komentaram Žankine preforsirane, visokoparne komičnosti za novo, Ljubinkino doba glumstva. I tako je ogledalo Žanke Stokić svetlucalo na licima svih gospođa usred gledališta kojim je vladala ministarka Ljubinka Bobić. I svi su se smejali.

Dok su posle Ljubinke Bobić naše vrsne glumice pokušavale da svoj opus upotpune sa nenadmašnom rolom Nušičeve ministarke, rvajući se sa sećanjem na ono što je Ljubinki Bobić uspelo lako i kao od šale, Zoran Radmilović je pred svojim gledaocima sedamdesetih godina izigravao dvorsku ludu ministarke Ljubinke Bobić. Kad bi Zoran kao kralj Ibi stao na proscenijum Ateljea 212 i zagrmeo s podsmehom „O, narode, moj“, ljudi skloni pozorištu i istini videli su u tom travestiju svih loše igranih Nušičevih likova koliko i briljantnu repliku na Bobićkino ačenje kao ministarke. Radmilović se bečio po sceni računajući da ga gledaju buduće, potencijalne ministarke u dizajnu Mirjane Marić, po biću, krokijem slične Ljubinkinoj gđi ministarki. Teatra u teatru nikad dosta.

A bauk ministarke i dalje kruži – devedesetim.

(BR. 1296, 27. OKTOBAR 1989)

Ljuba

Sve stvari moraju da su u delotvornoj „veznoj liniji“ da bi jedna golema glumačka mrcina poput Tadić Ljube osvanula ovih dana na televizijskom ekranu kao „čovek za sva vremena“. U opštoj navali memoarističko-dokumentarističkih portreta što mrtvih što živih savremenika avnojske Jugoslavije, Ljubina čvrsta pozicija „halfa“ u televizijskoj praksi jedne nedelje meseca novembra u gradu Beogradu 1989. godine izgleda iznimna i onima koji ga znaju tek kao Amazonca.

Baš kao u fudbalu: biti spreman kao pokretni half znači biti „hamletovski“ pripremljen da ono „sve“, igru u celini, dobiješ zahvaljujući veštini da brzo savladaš poteze tipa „levi bek – levi half – levo krilo“. U životnoj utakmici Ljuba igra ovu istu igru kao i naši najbolji fudbaleri. Kad je bilo potrebno da trči toliko kako bi se postavio i za mesto golmana sopstvenog tima, trčao je itekako. Tako su neki iz njegovog tabora i u pozorištu, i u „Maderi“, soc-savezu, i na tribinama „Marakane“, smatrali za odlučujuću dobit ukoliko bi Ljuba, posle famozne igre „prodiranja beka na mesto halfa koji brzim prodorom ka голу u poziciji levog krila zadaje odlučujući udarac“, odigrao (za svaki slučaj) onaj svoj nadaleko čuveni potez glavom iz centra ka protivničkom голу. Ljuba kao „point“, kao glavni protagonist epiloga velikih utakmica i velikih predstava Beograda, Srbije i Jugoslavije, sačuvao je svoju glavu na ramenima istim načinom udarca. Ali, datog u „kontri“.

Kad je koja predstava propadala jer je naprosto dosadila gledaocima, Ljuba se nije libio da je doupropasti i iznenadnom neuklopljivom rikom, od koje bi se oni u prvim redovima dali u bežaniju istog dana. Ljuba je to činio samo onda kada bi procenio da je predstava postala važnija od onih koji je gledaju. Oko stvari prioriteta čovek ili igra, nikad se nije prelazio. Igra mu se dopala, i dopada mu se, samo onda ako je utakmica sa gledaocima tako upriličena da se ispoštuju osnovna pravila: dok je uživanja sa obe strane, utakmica ima smisla. Hej-

selska atmosfera ga nije interesovala, ali ni proklamovana slavodobitnička delatnost „revolucionarnih svetkovina“, omiljenih kao u doba svake restauracije.

Ljuba je umeo da stane na „centar igrališta“ i „ošine glavom“ udarac ka голу svoje momčadi. Jednom, kada je kao „učesnik i svedok“ sjajnog vremena Jugoslovenskog dramskog pozorišta, na dvadesetoj predstavi „Henrika IV“ Luiđi Pirandela u režiji Bore Draškovića, zagrmio sa proscenijuma kao taj fol glumački, istorijski Henrik, pravo u vrh druge galerije gde su se srednjoškolci iz izvesne kožarske škole zabavljali aviončićima od papira, sve je stalo. I aviončići su na pola puta, ka drugom kraju galerije, stropoštano padali u parter, a gledaoci partera, taj uobičajeno vanabonmanski svet, cvet građanstva (ili bar se tako osećao i ponašao u svojim toaletama), počeo je da ustaje iz svojih prvih redova i da bulji nekud u visinu, u kraj pozorišne dvorane, iščekujući valjda da među siromašnim učenicima srednje kožarske škole ugleda demona koji ometa veliku umetnost Tadića i delanje jednog „istorijskog kralja“. Na sve to, iskoristivši „tajm aut“, „sa centra igrališta“, proscenijuma JDP-a, Ljuba je počeo da govori monolog Pirandelovog kralja tiho, tako tiho da se još mogao čuti zakasneli let nekog od papirnatih aviončića. Bilo je sete, tada. Parter u skrušenom oboženju Ljubinog „pointa“, a i slabunjava, siromašna deca iz kožarske škole, koje su doveli na Pirandela i Ljubu kao na valov smisla i lepote koja će im, valjda, ispomoći da lakše prebrode smradove sirovo odраних životinjskih koža u ime neke više, zanatske veštine. I predstava se nastavila obeležena Ljubinim svesnim „autogolom“. Znao je Ljuba, kao pravi „učesnik i svedok“ svog doba, da su roditelji ove dece otkinuli od usta kako bi platili i tu malu svotu za umetnički zalogaj u čijem ugrizu stoje i njegovi zubi, zubi velikog glumca i ne manjeg golema od čoveka.

Šta će Pirandelo današnjem gladnom i ojađenom gledaocu i kojoj deci danas igrati Jegora Buličova a da se ne pomene smrt umetnosti?

(BR. 1299, 17. NOVEMBAR 1989)

Ilić plus Bulović

Ne, to nisu prezimena fudbalera u usponu, niti sparing partnera mlade srpske bokserske lige. Nisu to ni zaštitne marke pevača narodnih pesama. Mada, ovu dvojicu poveza nešto u vezi „partnerstva“ i „srpstva“ u konvertibilnu (televizijsku) valutu, iznenada, za mnoge neočekivano, ali rezultatom pred kojim se u svetu televizije ne moramo stideti. Naprotiv.

I Ilić i Bulović su dosad poznati široj javnosti po visokim mestima na domaćoj informativno-estradno-kulturnoj sceni. Ilić (Ratko) kao režiser famoznog kičeraja „Disko-folk“, čime je ušao u narodne mase kao ime i prezime od poverenja, zadržavajući svoju prirodenu sklonost za kamernu intimu pri uslikavanju lica „Kino-oka“, Bulović (Irinej), jeromonah i profesor Teološkog fakulteta, u televizijskom narodu postao je omiljen daleko posle oduševljenog priznanja onog beogradskog populističko-intelektualnog sloja što poslednjih leta ophodi književne tribine. No, i Ilić i Bulović su svoj konačni televizijski i profesionalno-javni špic doživeli partnerstvom u prenosu Božićne liturgije iz Saborne crkve. Da su drugovi znali ranije kako im ide posao od ruke kad rade udvoje, možda bi ih zvali i na neka druga važna društvena zbivanja. Garantovano: Bulović bi temperamentnije i sažetije komentarisao kakav partijski kongres ili doček Nove godine na Trgu Republike, no prenećući novinari tekuće produkcije. O tome da bi Ilića trebalo pod hitno ubaciti u Saveznu skupštinu, svezati, i ne puštati do daljnjeg, jasno je već svim direktorima jugoslovenskih kuća. Tako dobro odslikati radnje u jednoj crkvi za vreme službe a ne gubiti iz vida nijedan detalj koji može zaigrati „u četvrtom činu“, učinio je Ilića kod svojih kolega nedostižnim, s razlogom. Ko više ima želje i mere da bilo koju javnu svečanost režira kao važnu, svrhovitu? Prenos iz Saborne crkve je razuverio malobrojne. Dovoljno.

Čemu kriti: teolog Bulović je ispao bolji tumač prenosa uživo od svake moguće pretpostavke njegovih poznanika, upravo

onoliko, koliko je svaki kolega JRT mreže bio zapanjen lakom i spretnošću ovog kaluđera. Kakav „tajming“, kakva artikulacija, koja sposobnost da se gledalac uveri da je tako blizu samog događaja pred kamerama. Bulovićevi đaci na teologiji nemaju brigu: njihovi vršnjaci sa manje „ozbiljnih“ fakulteta ne mogu im više bacati korpu na glavu kad nemaju argument. Inače, profesori s teologije počinju da bivaju dopadljiviji mas-medijima više no dugogodišnji šarmeri masmedijskih rubrika, pisci knjiga o televiziji i sl. Vreme se promenilo: mediji su ostali isti. Hladni, i neumoljivi. Jedino ljudi ispred i iza kame-re doživljavaju izmene. Na klupi za „rezervne igrače“, ne moraju odsad pod obavezno sedeti teolozi i pripadnici tzv. „teško-umnih“ disciplina. Ali, rokada jednog Bulovića (Irineja) sa kakvim pripadnikom „horizontalnog“ komentatora grada Beograda neće ubuduće ispasti laka, i neosetna. Naime, nije gledateljstvu stalo da uživa u glasu, meri i znanju jednog teologa. Mogu ga čuti u crkvi, ili kupiti njegovu knjigu, odšetati u Francusku 7. Stvar je u tome da posle saznanja kako ovaj grad ima „svoje šarmantne predstavnike“ i među tzv. „teško-umnim disciplinama“ – kakva je: bogoslužjenje, velegradski šarmeri se moraju usložiti na svojim standardnim mestima, kafana, šou-emisija, i tako dalje. Forma garantuje prestiž.

Da li bi išta trebalo preporučiti novom televizijskom partnerstvu Ilić-Bulović? Da ne „padaju“ na lepak i ne preuzmu sve javne poslove u Takovskoj 10, makar im obećavali brda i doline. Nek ne prenose sve i svašta u vezi s crkvom, i ne slikaju i ne komentarišu pomodni posesivni trend „mi smo Crkvini, Crkva je naša“.

(BR. 1307, 12. JANUAR 1988)

Kovačević I

U vreme kad se pojavio u beogradskom pozorišnom životu nesvršeni student dramaturgije Kovačević, grad je uveliko slavio jednog Kovačevića, ali Milana, televizijskog Vuka. Ubrzo, tih početnih sedamdesetih godina, Kovačević Dušan je postao miljenik Ateljea 212, od kancelarije Mire Trailović do pozorišnog bifea u kojem su predsedavali Radmilović, Stojković, Petrović, uz neophodnu asistenciju Butkovića, Todorovića, Kralja, Moljca, Đuze, Gage i, naravno, pod budnim nadzorom Mihiza. Tepali su mu Dule, Duki, Duliška, u zavisnosti kakvog su bili raspoloženja, i tu je, među njima, za njih i za sebe, Kovačević Dušan ispisao redom svoje drame s kosim, komediografskim pogledom na Beograd.

Nimalo slučajno, sasvim namerno, Dušan Kovačević je tu, u bifeu, družeći se iz dana u dan sa glumcima, binskim radnicima i tvrdim jezgrom publike kult-predstave „Kralj Ibi“, dobio inspiraciju da stvori dramski lik kralja po ovdašnjem mentalitetu i radmilovićevsko-draškovićevskom senzibilitetu. I bi tako, Kovačević pisac stvori Radovana III, a sâm, među svojim kolegama, zadobi titulu „prvog“ među Kovačevićima u kulturno-zabavnom životu grada. Posle neku godinu, deceniju po premijeri Radovana III, javio se jedan novi dramski pisac Kovačević, Siniša. Sa prethodnim Kovačević I nije ni u kakvom srodstvu. Ne idu u iste kafane, „kosina pogleda“ na Beograd i prilike su im oprečne. To jest, Kovačević I nema naslednika među dramskim piscima, ni po prezimenu ni po strasti za ljude u kostimima i njihove kerefeke na sceni i van nje.

Voleti glumce koliko publiku u gledalištu za pozorišne pisce ovog doba predstavlja razlog da se manu svog posla. Toliko su dramski pisci „intelektualno“ zaokupljeni svojim težnjama da postanu jedino važni među cugovima i kulisama, da ih kao žive pisce sve manje cene i tehnika, i glumci, i publika. Današnji pisci nemaju idole među rediteljima, ni među glumcima, niti mogu naslutiti kakva je to institucija bila blagajna

jedne gđe Pavice u vreme „avangardnog“ Ateljea 212. A i pozorišni bifei više nisu kao nekad. Nema mesta kulturnjačkom i politikantskom disidentstvu i, uopšte, u modi više nisu igre oko pozorišnih igara. Umorili se glumci.

Pre neko veče, na Trećem kanalu govorio je Kovačević I. Prilično dugo za njegov ukus, on inače ne pati od sindroma „uloga mog profila i leve misli u javnosti“. Obično malo govori, kad mora ili kad mu se hoće. Ovog puta razlog je bio kulturološke prirode, odnosno, Kovačević Dušan je izvršio drugu pozorišnu režiju u svom životu pisca, na svom poslednjem tekstu „Profesionalac“. To je već po sebi veoma interesantna i indikativna pojava u domaćem pozorišnom životu, prava tema za ovaj televizijski kanal. Zbog čega bi proslavljeni pisac režirao svoje tekstove, i to van poznatih pozorišnih kuća? Odgovor Kovačevića I bio je prost, tačnije, prostački. Nazvao je organizaciju i način života u ovdašnjim pozorištima – menzom. Tako, direktno i jasno. U našim pozorištima predstave se ne prave za ljude koji žive i rade u pozorišnim kućama, niti se, nadalje, pozorištarci brinu za svoju publiku. „Naša su pozorišta troma, sa ogromnim ansamblima koji se ne koriste punim kapacitetom“, kaže Kovačević, i dodaje: „A ja neću da režiram i igram svoj komad u zadatom pozorišnom kalupu, uzimaću glumce iz različitih pozorišta, poput filmske podele.“ Entuzijazmu nikad kraja. Da li je ikome jasno u ovom gradu, i šire, po varošicama srpskim, da je vreme da Kovačević I dobije svoje pozorište? Onako kako ga je jednom s razlogom priželjkivao Aca Popović. Ide li vreme naruku piscima koji vole pozorište kao sam život? Hoće li se moći privatno investirati u postojeće pozorišne kuće i stranim i domaćim kapitalom zasnivati nove autorske scene?

Do tada, do futura prvog, drugog i trećeg, Kovačević Dušan se setno seća, sa svima nama, entuzijazma Jeknić Janka, konzula u milanskom kulturnom centru koji je za vreme juskog gostovanja „Balkanskog špijuna“ u Teatru del Arte zdušno ukucavao scenografiju ko binski radnik i brinuo o glumcima i publici jednako.

(BR. 1308, 19. JANUAR 1990)

Neprijatelji javnosti

Bilo je tužno i otužno gledati i slušati kontakt emisiju „Buntovnik s razlogom“ 25. decembra na Trećem kanalu. O takozvanoj maloletničkoj delikvenciji govorilo se s toliko isprazne funkcionalnosti – da emisije i nije moralo biti. Čemu danas, kad je sve došlo u pitanje, nagvaždanje i tuljenje o stvarima koje se tiču sudbine pojedinaca, pogotovu dece? Dokle će televizijski ljudi smatrati da se od svega može praviti javna promocija za vlastite poene? Hoće li pedagozi, policajci, psiholozi i socijalni radnici ovog društva shvatiti da je dosadašnja ideološka praksa posredno uticala i na njihov način poslovanja? Misli li, zaista, drugarica koja radi u odeljenju za „prevenciju“ dece i omladine u beogradskom SUP-u da je važnija od svih namernika, mlađahnih prestupnika?

Ono što ova emisija, i mnoge slične pre nje, nije ni dotakla ostaje da visi u vazduhu kao pretnja. Pitanje koliko je ideološki sistem poslednjih decenija povratno uticao na svrhu i ulogu vaspitnih ustanova, centara i domova za nezbrinutu decu, niko još ne dodiruje otvoreno, jasno i glasno. Nije moguće da su nam sve ostale društvene ustanove funkcionisale po sistemu, a da su one koje brinu o deci i omladini ostale mimo društvenih tokova i zacrtanih planova i programa najidealnijeg od svih društava od kada je „sveta i veka“. Ako su nam zatvori kakvi jesu i bolnice u stanju u kakvom jesu – iznimci samo potvrđuju pravilo – ne može se očekivati da mesta i ljudi koji primaju u svoje okrilje decu bez roditelja, mlade prestupnike, socijalno zapuštenu decu ili buntovne omladince dobro uhlebljenih roditelja, liče na nešto drugo – sredinu s humanijim licem no što je osnovna obrazina ove države.

Televizija je dobila poene na seriji „Sivi dom“. Tu se nema šta dodati ni oduzeti. To je, uostalom, igrana serija za mlade i roditelje.

O ulozi savremenog vaspitača, u širim razmerama od granica domaćeg ideološkog sistema, zna se malo, preko preve-

denih knjiga. Televizija još duguje izravno svedočenje o načinu tretmana maloletnih lica po istražnim zatvorima. Ona se mora kad-tad odlučiti da suoči mlade prestupnike sa sudijama. Televizija neće još dugo moći da ignoriše pitanja maloletnika, zbog čega ih tako ponižavaju u odelenjima za „prevenciju“, a potom u vaspitnim ustanovama i domovima gde ih smeštaju. Onako kako se direktno prenosio rat u Rumuniji, tako će se, uskoro, javno govoriti o svim neprijateljima stvarnosti, i maloletnicima, i njihovim vaspitačima. Ne računaju, valjda, drugovi i drugarice na plati odeljenja i službi za rad sa decom i omladinom koji pobunjuju javnost svojim asocijalnim postupcima, da će ostati na miru i posle promena? Promena neće biti. A već jesu. Kako gde. Zavisi od ljudi koji brinu o deci – svojim bićem odgovaraju društvu za ukazano im poverenje, dece i društva radi.

Ako prolazite kroz Suboticu, vi koji pravite televizijske emisije o socijalno zapuštenoj deci i vi koji radite kao službenici milicije, vaspitači i pedagozi, svratite u Dom za decu i omladinu. Jedini je u gradu, lako se može naći. Od ulaza zgrade preko prolaznih prostorija, mesta za učenje i dnevni boravak, trpezarije i dečjih soba, do zbornice vaspitača, osetićete dašak života koji prija. Nešto živo i toplo – kao i svako mesto na svetu gde žive deca i mladi momci. Ovo nije nikakav „ružičasti dom“ ni socrealističko uspešno prihvatilište nadobudnih vaspitača. Zora, Jaša, Branko, Nataša, one koje je potpisnik ovih redova uspeo da upozna među ljudima koji žive i saraduju sa mlađahnim stanovnicima u ul. Alekse Šantića 27, ponašaju se kao prijatelji života, kao neprijatelji svake loše pojavnosti, mimo dece. Nikakvo čudo što im deca onda nisu „neprijatelji javnosti“, već mali i skoro veliki ljudi koji se pripremaju za ravnopravne okršaje u stvarnosti, izvan kuće gde jedu, spavaju, uče i igraju se prvih, vlastitih dečjih igara na sreću.

(BR. 1310, 2. FEBRUAR 1990)

Televizijska vojska

Tri stvari su uočljive poslednjih meseci u programu TV Beograd: 1. u spotovima nema „oriđinal“ pevanja narodnih pevača, 2. komercijalne emisije cvetaju, 3. vojska je sve češće na ekranu. Da li u svemu tome postoji neka viša estetika, teško je reći. U samoj televizijskoj kući ima više direktora, više urednika, više umetničkih radničkih kolegija, odbora, saveta. O broju javnih radnika koji posredno i neposredno utiču na plan i program ove televizijske kuće, nema potrebe govoriti. To gledaoci vide, i osećaju. Sasvim im je jasno da su različiti komunikacijski kodeksi i etička merila pojedinaca tako nevešto isprepletani, da se opšta civilizacijska slika o trendu ove kuće sve teže može proceniti kao sociološki „podobna“.

Običnog čoveka ispred ekrana ne možeš prevariti šarenom lažom. Represija je tako duboko uzela maha da pojedini urednički potezi, poput zakidanja na kreštanju osrednjih pevaljki u EPP programu, ili dopuštenje Draganu Babiću da i dalje radi „Kino oko“ kako radi, ne skrivaju virilnu situaciju u TV Beograd. Bez obzira koliko sami direktori, odnosno, neki od njih, pune svoje medijske izjave o vlastitoj probitačnosti i funkcionalnosti direktorske fotelje, gledaocima pred ekranima je razumljivo kako je teško biti direktor. O onim direktorima koji za političkom govornicom sagorevaju, sve je rečeno.

Teškoćama u procenjivanju šta i koliko puštati na ekran, koje teme izbegavati a kojim problemima dati prednost, odskora se pridružuje napor pojedinih ljudi da vojsku, kao značajnu društvenu grupaciju, približe gledaocima. Da li je vojska prioritetno, životno pitanje naših gledalaca, i nije neka stvar za raspravu. U svim zemljama sveta gde ima vojske, ima i hleba za vojsku. U svim zemljama, međutim, nema uvek hleba za narod a ima hleba za vojsku. Najčešće, tu vojsku hrani i oblači i neko drugi, preko granice zemlje. Kod nas to nije slučaj, naši bi gledaoci našu vojsku hranili i oblačili i da je brojčano ima dva puta više. Tradicija je učinila svoje, a i poslednji rat. Međutim, televizijski tretman vojske ne zavisi od toga ko kako oseća vojničku tradiciju ni ko više a ko manje štu-

je vojnički poziv. Vojska na ekranu je televizijska vojska. Onako kako postoji televizijski sport, televizijsko obrazovanje, televizijska kultura, televizijska režija, televizijsko informisanje, postoji televizijska vojska.

General na čelu kolone u stvarnosnom zbivanju i televizijski snimljena i montirana ta ista situacija, nije isto. Da li bi trebalo trošiti reči na već izandale distinkcije medijskog i stvarnosnog prizora? General za govornicom ili u kakvoj skupštinskoj dvorani, nije što i general na čelu kolone, primetiće neko. Sasvim tačno. Tu nastaju i poteškoće za televizijske ljude. Kad se čovek ili grupa ljudi snimaju za televiziju a poseduju visoki stepen kodifikacije po spoljnim obeležjima (poput glumca u kostimima, radnika u radničkim kombinezonima, vojnika u uniformama), moraju se računati sa podrazumevanim, stvarnosnim uticajem kostima, odnosno odeće spomenutih zanimanja. Stvar sa vojnicima na ekranu se utoliko komplikuje jer za razliku od glumaca (za koje pretpostavljamo da presvlače svoju odeću u privatnom životu), vojnike po svom ustrojstvu i načinu kakvim nam se prikazuju u stvarnosti osećamo kao ljude koji su večno u svom kostimu, uniformi. Ono „uvek spremni“, „čuvari plavog neba“, „mi smo vojska Titova“, posredno deluje na čula u stvarnosti, a u televizijskom prizoru dobija samo na jačini simbolizacije neraskidive uloge i položaja vojnikanja i nekakvog privatnog života, individualnog mišljenja, osećanja konkretnog vojnika.

Kada ste videli na ekranu ljude u uniformi snimljene u vlastitom stanu? Da li ste videli ikad kako žive oficiri, šta jedu, idu li na pijacu, da li imaju kućne pomoćnice, šta čitaju, da li pričaju viceve, koga vole, da li idu ove godine na more? Da li su pitani kolika im je plata, šta misle o programu SIV-a, šta o Kosovu? Ništa od toga. Televizijska vojska je jedna stiroporna masa, urađena po kalupu nedodirljivih telesa, bez duše.

Intervju sa „specijalcima“ na Kosovu primer je takvog stereotipa, i ogađivanja uniforme na ekranu.

(ODBIJEN TEKST, PRIPREMLJEN ZA TV NOVOSTI, BR. 1314)*

* Objavljeno 2000. godine u zbirci *Raspad sistema*

ranko
munitić
**na javnom
kanalu**

23. jun 1993.
—
27. mart 1996.

TV pašaluk

Ako smo po državnom ustavu, kako lepo piše, svi zbilja jednaki – ništa od te izjednačenosti na TV ataru! Tu nismo jednaki. Neki su tu jednakiji od drugih.

Građanin Beograda, recimo, jednakiji je od građana mnogih drugih mesta jer može – ako mu je TV antena u redu – na svom ekrančetu pratiti deset različitih programa odnosno kanala. Svi se oni već neko vreme nastoje međusobno urazličiti, stvoriti vlastiti „imidž“, biti bolji i originalniji od drugih. Koliko im to polazi za rukom, sferi lepih želja još uvek više pripada nego realnosti: no bilo kako mu drago, ne tako davno posejana TV pluralizacija odnosno multiplikacija klija brzo sve brojnijim izdancima.

Takvo stanje stvari pogoduje različitim skupinama TV gledališta: onima što se bave izučavanjem samog medija i praćenjem svega novog što se u nas na tom planu polagano javlja, onda, što je važnije, svima koji TV rado gledaju odnosno kojima u ovo vreme splasnutih džepova baš maloekranska trpeza ostaje najomiljenija, od drugih manje preskupa zanimacija.

Prvima, takozvanim stručnjacima, umnožena TV ponuda omogućuje prvi put u ovoj sredini da „službene“ i „kodifikovane“ programe uspoređuju sa „neslužbenim“ i „nekodifikovanim“, one dakle što stvaraju i emituju pod „blagoslovom“ vlasti – s onima što stasaju van tog „blagoslova“, često mu čak prkoseći te zbog toga nase i kletve navlačeći. U prilici smo prvi put, da pratimo izvestan broj TV programa „dirigovanih“ interesima odnosno afinitetima gledališta, čime prvi put iz prve ruke saznajemo nešto konkretno o tom gledalištu (elementu o kojem se u nas često govori u istom vidu „mislene imenice“ u kom političari govore o narodu). Što se pak tiče takozvanog normalnog gledaoca, i taj je po prvi put u prilici da sam sebe jasnije raspozna kao TV konzumenta, da samim tim jasnije sagleda šta to, po njegovom sudu i ukusu, TV može, to jest mora biti. Živimo, drugim rečima, u vremenu slikovitih i

poučnih TV priključenja, što znači da o nama samima zavisi koliko ćemo se od toga osvestiti i na vlastitu korist obrnuti. S obzirom na karakter našeg danas i ovde, to ne mora izgledati kao bog-zna-kakva uteha. Pa ipak, siguran sam, znači više no što izgleda na prvi pogled.

Beogradski TV pašaluk, regija u kojoj je moguće pratiti svih deset pomenutih programa, zasad je jednakija od drugih iz ukupne Jugo-TV parohije. Stvar međutim kreće s mrtve tačke i u mnogo drugih mesta, gde s uspehom kreću ili već delaju lokalne, sve živahnije TV stanice: i tu se, van sumnje, kuje jedan od bitnih beočuga naše masmedijske budućnosti.

No, bez obzira koliko kanala primali, svi jugo-gledaoci jednaki su s obzirom na plaćanje pretplate: korisnik deset programa plaća istu sumu kao „kolega“ iz varošice do koje dopiru video-talasi samo dva ili tri kanala. Tu vrstu jednakosti ne zaslužuje, međutim, ni velegradski ni bestragijski gledalac, bar dok se dotična obaveza ne dopuni ni jednim demokratskim pravom: da obavezna bude suma koju valja uplatiti za osmatranje staklenog ekrana odnosno za aktivno korišćenje televizora – a da vama i meni bude slobodno na volju kojoj ćemo kući odnosno programu tu pretplatu uplatiti.

Najveća prednost beogradskog TV pašaluka ipak je u nečem drugom: u sve spektakularnijim dokazima unutarne demokratizacije TV programa, uživanje u činjenici da kod nas, danas, možeš pred kamerama uraditi ama baš sve što hoćeš. Možeš vlastitog tatu ili glavnog urednika izabrati za ličnost meseca, možeš gledatelja koji te telefonom prekorava radi nedoličnog vladanja proglasiti ništavnom ličnošću, možeš kolegi s drugog programa ukrasti i naziv i sadržaj emisije, možeš dokazati da $2 + 2$ jeste 3 ili 5, možeš skočiti na gosta u studiju, oboriti ga na zemlju i lepo se po njemu izvaljati, javno, pred očima vascelog auditorijuma. Sve to, zasad, jeste smešno, ponekad presmešno: no ipak je začetak nečeg vrednog. Treba samo sačekati da televizijski odrastemo, svi zajedno: oni iza i ispred kamere i mi ispred ekrančeta.

A dok se to ne zbude, uživajmo u prelaznom dobu između paleolita i neolita TV demokratije.

(BR. 1487, 23. JUN 1993)

Vreme mračno

Biće čudnovato i neuhvatljivo, čovek na fenomene oko sebe reaguje raznoliko i ne uvek predvidivo. Ipak, postoje neke konstante koje nije moguće zaobići: ponavljaju se one u ljudskim reakcijama prema koječemu, otud i prema televiziji.

Recimo, u vremenu mračnom i nesrećnom, koristiti taj medij za uveravanje kako sve ipak jeste dobro i služi nekakvoj svrsi – moguće je dugo, zaista dugo: granice uspešnosti ovakvog ubeđivanja poklapaju se naime s limitima čovekovog nadanja i spremnosti da veruje – čak i u ono čega nema – radije no da od verovanja i nade odustane. Nasuprot tome, koristiti TV medijum da bi se ljudima u zlom dobu objasnilo kako ništa ne valja, kako od goreg brzamo najgorem – moguće je neuporedivo kraće: granice uspešnosti ovakvog ubeđivanja poklapaju se s količinom duhovne komocije; čovek, prosto, ne voli na dužu prugu žrtvovati intimni konfor, čak ni kada taj bude sveden na intimno negovanje velikih aktuelnih opsena.

Psihološka izdržljivost na umirujuću neistinu kod ljudskog stvora je neuporedivo veća i jača od izdržljivosti na uznemirujuću istinu. Nije sve tako strašno, biće uskoro bolje! – možete mu ponavljati decenijama, ponekad i vekovima. Sve je užasno, a biće i gore – možete mu ponavljati samo u periodu merenom mesecima, eventualno ponekom godinom: onda ubedljivost prestaje, čovek ogugla, okrene se od uznemirujuće istine i utehu potraži u nekoj od ponuđenih opsena.

Naša „državna“ TV savršeno je tih zakonitosti svesna: svoju priču o još uvek (s obzirom na okolnosti) najboljem od mogućih svetova ona tambura bez obzira na sve što tu pesmu očigledno i svakodnevno demantuje. Naša „nezavisna“ TV savršeno je tih zakonitosti nesvesna: priču o progresivno sve gorem svetu ona uporno potencira bez obzira na sve zametnije zasićenje auditorijuma tom i tako plasiranom porukom.

I sad je najlakše reći: eto, takav smo narod, kod nas našminhana neistina uvek pobeđuje ogoljenu istinu.

Stvar je, međutim, u nečem drugom: u medijskoj, a ne „gno-seološkoj“ zabludi. Nije reč o konfliktu istine i neistine nego o duelu dva TV koncepta komunikacije. „Službena“ TV tačno zna i šta i kako treba: svoj posao obavlja bez oscilacija, bez iznenađenja koja bi prekinula uspavljujuću terapiju; zna kako da čvrstim stavom i strogošću poruke stvori kod gledalaca utisak o sigurnosti i moći. Nasuprot tome, „neslužbena“ TV stalno koriguje svoj kurs, menja orijentire i objekte angažovanja: u početku je napadala „poziciju“ i veličala „opoziciju“, sad – kada ovo drugo postaje sve teže – isključivo satanizuje „poziciju“. Takvo „sužavanje“ operativnog radijusa gledalište doživljava kao simptom kolebljivosti, nedoslednosti i pomanjkanja pravog problemskog fokusa.

Sledeća otežavajuća okolnosti: vršeći svoj posao na isti, očito uspešan način, „zavisna“ TV ne gubi vanjski mir i formalno dostojanstvo. Ona zna da je efikasna. Znaju to i njeni gledači. „Nezavisna“ TV pak oseća da joj tlo izmiče ispod nogu, pa ne shvatajući o čemu se radi, sve nervoznije pokušava umnožiti i potencirati svoju poruku. Čak i u običnim kontakt-emisijama primetna je doza sve većeg pritiska na gledaoce (o gostima u studiju da i ne govorimo), napor da se dobije „potrebna“, a ne slobodno formulisana izjava. Što, jasno, samo jača unutarnju koroziju i vanjsku neefikasnost TV koncepta.

Sve ovo, lako je moguće, vodi neslućenom širenju „zavisnog“ i regresiranju „nezavisnog“ TV atara. Jasan, dosledan i sugestivno ponavljan „pozitivan stav“ psihološki potiskuje spontan, promenljiv i sve očajnije iskazan „negativan stav“. I opet, nije u pitanju naš odnos prema istini: u pitanju je naša sposobnost podnošenja različitih TV tretmana na dugu stazu. Istina u životu pobeđuje kad demaskiramo neistinu: istina na malom ekranu dobiće šansu tek kad je učinimo medijski ubeđljivijom od neistine.

(BR. 1492, 28. JUL 1993)

Nevini i drugi

Upravo započeta rasprava o TV piratstvu, o masi atraktivnih filmova i serija što se na našim malim ekranima pojavljuju ilegalno, bez dozvole za prikazivanje, nije samo zanimljiva kao otkriće koje gledaocu otkriva odjednom gorku pilulu u slatkoj TV torti. Nije samo zanimljiva ni kao novi dokaz ovdašnje spremnosti da se, bez obzira na posledice, stane protiv ostatka sveta, u ovom slučaju stroge zakonske regulative, pa ni kao drčno viteštvo kratke pameti – jer ilegalno emitovanje znači stvaranje duga, sve pre nego malog, koje jednom ima da platimo, prvo lovom a onda moralno, tretmanom kakav zaslužuju lopovi. Najzanimljiviji u celoj stvari nije belosvetski nego domaći, balkanski aspekt: i bez obzira koliko o tome govorimo, izgleda da nismo svesni prave suštine čitave ujdurme.

Upitani o toj svojoj raboti, filmski i TV poslenici ni ne pokušavaju sakriti istinu. Jeste, kažu, bavimo se piratstvom, ali smo na to prisiljeni, jer je u pitanju novac; onda i drugi tako rade, pa treba ili zatvoriti dućan ili pak pristupiti klubu prestupnika i odati se poroku piraterije. Otud situacija „u kojoj nema nevinih“, gde nitko nije „ni bolji ni gori od drugih“.

Ove reči nisu iznesene za kafanskim stolom, u četvoro ili šestoro očiju, izrečene su za novine, uz ostalo i za „TV novosti“. Prestupnik, znači, javno i spremno priznaje da je to što jeste. A njegova spremnost da to izjavi javno, otkriva još nešto: ne boji se kazne ni gonjenja, veruje ili zna da ni jedan od organa zakona i reda neće na njegove reči reagovati.

Organi zakona i reda, zbilja, ne reaguju. Kao da su spremni uvažiti izloženu argumentaciju: ne bi lupeži bili lupeži – kad ne bi morali.

Elem, takav stav zakona stvara interesantan presedan: krađa prestaje biti kažnjiva kad priznaš i objasniš zašto kradeš. I iz tog (u praksi dokazanog) stava proizilazi još interesantnija životna i pravna dilema: ako se princip „prećutnog pomilovanja“ krivca koji krivicu priznaje i argumentuje primenjuje na

TV poslenike, zašto se ne bi primenio i na druge, „obične smrtnike“, pogotovo ako raspolažu još boljim alibijem?

Recimo, ako moj komšija ode u samoposlugu, ukrade hleba i mleka koliko mu treba da nahrani porodicu, te priznajući da je ukrao objasni kako bez toga njegovi najbliži ostaju gladni – ne bi li organi zakona i reda morali postupiti isto kao u slučaju TV pirata? Odnosno, ne dolazimo li svi u situaciju u kojoj se prestup dozvoljava, jer je opravdan, odnosno, zato što zakon nema vremena, volje ili sredstava da se s tim petlja?

Ukratko: znači li mogućnost javnog priznanja prestupa i njegovo objašnjenje ravnopravnu šansu za sve koji su danas i ovde prisiljeni da krađu? Ako ne znači, kako mog komšiju osuditi a istovremeno TV piratu progledati kroz prste?

Najlepše, ipak, zvuči dodatno priznanje jednog člana „piratskog kluba“: kako „nema sumnje da ćemo sve to kad-tad platiti“. Na prvi pogled, „platit ćemo“ se odnosi na „njih“, počinioce. U stvari, odnosi se na nas, objekte činjenja. Kao što oduvek i biva. Jer, za razliku od zemalja u kojima se krivica naplaćuje odozdo prema gore, pa što si viši i odgovorniji dobiješ veću kaznu, kod nas se krivica razrezuje odozgo prema dole, dakle obrnuto, pa više naježiš što si niži. Oni na vrhu ostaju nedodirljivi. Bojim se da je tako i sada.

Jedno je sigurno: ovo teško životno doba, barem po filmskom TV programu, izgledat će nam za godinu-dve kao veličanstvena herojska prošlost. Tada, naime, nećemo gledati ništa. Što znači da danas, zahvaljujući TV piratima, jedemo još jedan ne sasvim nevažan komad budućnosti. Sopstvene budućnosti.

(BR. 1493, 4. AVGUST 1993)

Partija i čaršija

Zvezde malog ekrana, legitimnu decu svake TV radionice, naša je uglavnom – proždimala. Posebno dvonošce kojima nije bilo „odozgo dosuđeno“ da izbiju u prvi plan, a oni bi ipak, vlastitim šarmom, energijom i komunikativnošću, postali miljenici masovnog auditorijuma. Dragoceno bi bilo da Mića Orlović napiše memoare: videlo bi se jasno šta znači postati vrhunski TV profesionalac i prava zvezda, te time nase navući dugoročne i dalekosežne furore vladajuće TV birokratije.

Zvezda je, govorilo se, štetan import sa dekadentnog Zapada: „nama“, to jest „radnom čoveku“ i „narodnim masama“, to ne odgovara. Naravno, radilo se o nečem drugom: o slutnji mogućih poremećaja koje u strogu ideološko-propagandnu TV igru unosi netko suviše živ, samosvojan i slobodan. U nas se zvezda postajalo po službenom, maltene partijskom zadatku: i to na tačno određenim mestima, recimo u „Dnevniku“, direktno u službi „velike mise“ koju je narodnim masama valjalo svakodnevno umesiti. Funkcija zvezde, to jest poznatog lica, nalik je tu slatkišu koji olakšava gutanje purgativa: voleći takva lica, lakše progutaš poruke koje ti preko njih šalje vlast.

Nevolja beše u činjenici da na taj način može nastati samo surrogat, „zvezdani lažnjak“, netko na kog se silom navikavamo kao na dežurnog manekena-izvikivača poruka i naredbi „odozgo“. Vlasti i partiji trebalo je baš to: „zvezda“ sa specijalnim zadatkom, ličnost-forma, ličnost bez ličnosti. Lako je prisetiti se kako je to izgledalo: najdugovečnije od takvih „zvezdi“ dan-danas nastupaju u istim emisijama, na istom zadatku.

A onda je, zaslugom formalne TV demokratizacije, ulogu partije preuzela čaršija: društveni diktat zamenila je privatna ambicija, ideološku dogmu – novokomponovana dogma, na mesto poluobrazovnog urednika-političara dolazi jednako produhovljeni posednik-parajlija. Pa kad porazmislite, između TV jučer i danas nema bitnije razlike: ista proizvodnja „ličnosti bez ličnosti“ nastavlja se unutar sve šire TV mreže. Pre se po-

stajalo „zvezda“ udruživanjem ličnih ambicija sa „moralno-političkom podobnošću“, danas se postaje vezivanjem vlastitih želja sa „čaršijskom podobnošću“. Svatko spreman i sposoban za takve transakcije mogao je onda, baš kao što može danas, postati „zvezdani lažnjak“. Ni u jednom slučaju ne vodi se odveć računa o elementima neophodnim pravoj veličini malog ekrana. Sažmimo to neophodno na najskromnije: dotični ili dotična ne sme da bude odviše ružan, suviše neobrazovan, uočljivo glup, nekontrolisano samozaljubljen, preterano dosadan, nepopravljivo nevešt u obavljanju radova pred kamerom. Jučerašnje „zvezde“ izbegavale su to pokoravanjem hladno, vojnički drilovanom modelu nastupa: današnje „zvezde“ baš te negativne elemente koriste kao osnovni „imidž“. Pa kao što raniji uspon dvonošca pred objektivom beše verni odraz njegovog rejtinga u očima partije, današnja karijera najčešće odražava rejting unutar čaršije.

„Partijski podoban“ TV izvođač razlikuje se od „čaršijski podobnog“ samo veštijim skrivanjem stvarne nepodobnosti za taj posao. Jer, srećom po jednog, nesrećom po drugog, zvezda je biće (na velikom i malom ekranu) snabdevano darom prirode kojeg nije moguće falsifikovati, još manje nadomestiti ideološkim, anatomskim ili kakvim drugim „vanmedijskim zaslugama“. Nemaš li „to“, možeš raditi što god hoćeš, možeš pred kamerom izigravati sveznajućeg ili puzati u prozirnoj spavaćici, možeš sagovornika isleđivati ili se po njemu valjati odnosno pentrati... uzalud. Zvezdana prašina nije puder što ga po volji pufnom nanosiš na biće.

Naša TV je nekad gutala svoje zvezde: danas, „zvezde“ gutaju nju. Prvo beše strašnije. Drugo bi, da nije tužno, bilo smešnije.

(BR. 1495, 18. AVGUST 1993)

Panduri i mangupi

Uočljiva „crna ovca“ TV „Politika“, Vanja Bulić u seriji „Crni biseri“ uspeva s lakoćom poništiti vladajuće standarde tog ambicioznog kanala. Sam sobom, on uspešno dokazuje koliko je ličnost jača od imidža, a „čovjek kao takav“ moćnije sredstvo komunikacije od „pravljelog čoveka“, TV klona, ma kako navalentno to „pravljenje“ bilo izvedeno.

Za razliku od brojnih koleginica i kolega, Bulić ne izlazi pred kameru da gledalištu nametne sebe, nego da kroz razgovor predstavi zanimljive goste. Na prvi pogled, sasvim prirodno i normalno: pa i jeste, odnosno – bilo bi, ako se TV medijem služimo na „socijalno osvešćen“, a ne „narcisoidno zatupljen“ način, ako mali ekran koristimo za promociju širih, ljudskih i problemskih – a ne samo sopstvenih, egocentričnih nijansi. Izlazeći pred objektiv, te u tu poziciju dovodeći još nekog – svog gosta, Bulić od starta do konca o njemu ili njoj (gostu, gošći) misli 99% više nego o sebi.

Ovakav stav, nikad odviše raširen našim TV prostorom (a zastupali su ga, recimo, Mića Orlović i Dragan Babić, Lila Radonjić i jedna sjajna devojka iz noćnih razgovora „Art kanala“ kojoj nikako da uhvatim ime), čini od Bulića iznimku i na TV „Politici“: jer ne koristi ni jedan od dva vladajuća „modela“ tamošnjeg ponašanja, ni pandurski – niti mangupski.

Pandurski model znači voditeljjev nastup u štreberskom, namrštenom vojničkom stilu, sedenje u stavu mirno, propuštanje reči kroz stisnute usne na ukočenom, pozerski „fiksiranom“ licu. Znači potrebu za apsolutnom duhovnom dominacijom nad gostom, stalno upozoravanje da voditelj o tom gostu, kao i o svemu drugom, zna više od njega samog. Gost je tu tek da se uklopi u nazore i teze voditelja, čak i kad se radi o gostovoj biografiji: kao u tajnoj policiji, islednik o isleđenom zna i ono što isleđena duša ne zna, ili se usudila zaboraviti.

Mangupski model pak znači voditeljjev nastup u privatno razgaćenom stilu, korišćenje negližea s one strane ikakvog

ukusa, pretvaranje vlastitog „korpusa“ u tezgju s Ponte Rosa, cerekanje u stilu pripite „šmizle“, trač-brbljancije bez čvršće jezičke artikulacije. Nad gostom se uspostavlja fizička dominacija, od verbalne torture bedastoćama do „gimnastike“ raznih stupnjeva (valjanje po gostu, veranje po dotičnom i slično).

Prvi „metod“ vuče poreklo iz kasarne, drugi iz krčme. O gostima ne saznajemo mnogo: ali nam se bez pauze sugerije da su voditelji najpametniji i najzavodljiviji na svetu.

Ničeg sličnog kod Bulića, jer pred kameru ne izlazi da leči frustracije, nego da pruži medijsku ruku nekom od bližnjih. Ne pati od kompleksa neuglednosti i zapostavljenosti, stoga nema potrebu da se pravi pametnijim i važnijim nego što jeste. Njegov medijski nastup je valjan zato što mu je istinit polazni ljudski stav. O njegovim gostima saznamo mnogo, jer su opušteni i slobodni u izražavanju sebe samih, bez nametnute uloge opsluživanja centralne, voditeljske „zvezde“.

Otud još nešto važno u komunikaciji: kad osetimo da „objekti“ pandurske i mangupske metode „šmiraju“ i pretvaraju se, prihvatamo to kao jedan od mogućih oblika njihove odbrane, odupiranja tretmanu kom su izloženi. Kada se to desi Bulićevim gostima, uočavamo njihov, a ne njegov nedostatak: jer ako s njima nisi u stanju porazgovarati otvoreno i prirodno, onda to, prosto, pred kamerom i ne možeš.

Jedini od svih koji se proglašavaju „sagovornicima“ („voditelj“ više nije dovoljno!), Vanja Bulić jeste baš to, primeran TV domaćin. Neko ko ne misli da je centar sveta. Čovek u čijem svetu ima mesta i za druge ljude.

(BR. 1496, 25. AVGUST 1993)

Trpni objekat

Naše pisanje o filmu, tzv. kino-kritika, startovala je nakon oslobođenja „po partijskom zadatku“. Što manje znaš, to ljuće udaraš čvrge u ime sorealističke estetike. Onda se pojavio Vicko Raspor, pionir duhovne smelosti i hrabrog ukusa, te za sobom povukao talas vrednih filmofila.

Naše pisanje o televiziji, tzv. TV kritika, startovala je koju deceniju kasnije „po redakcijskom zadatku“. Izvestan broj dekica i bakica, već pristojno izbrukanih na svim planovima o novom mediju: ako i tu pogreše, nije bitno. Onda se pojavio Žika Bogdanović, ali je za sobom malo koga pametnog povukao. Danas TV pisanija „kritičkog smera“ najčešće se svodi na (a) redovno polaganje ideoloških odnosno stranačkih zakletvi, to jest obelodanjivanje trenutnih simpatija i antipatija na dnevnopolitičkoj mapi, ili (b) iživljavanje skromnih, drugde neproturivih literarnih ambicija. Ostalo je uglavnom novinarstvo nevesto pretvoreno u „kritiku“, tzv. „reporterska estetičica“ ili „žurnalistička ekspertiza“.

Pa je TV medijum češće „trpni objekat“, nego „inspirativni subjekt“ naših „kritičkih radnji“.

Uvećan broj TV kanala, barem s početka, doneo nam je pregršt novih medijskih ideja i programskih modela. Bilo nekoć. Danas preostaju uglavnom setne uspomene na „bolju prošlost“.

Recimo NTV Studio B do te mere je ispolitizovao sve emisije da ni utisak nedelje ne možeš saopštiti, a da te ne nateraju na političko izjašnjavanje. Istovremeno, još uvek niko ovde ne ume dnevne vesti iščitati razumljivo, bez lapsusa, grešaka i govornog spoticanja. Naravno: jer dobri čitaoci vesti prelaze u loše voditelje ambicioznih intervjuaa...

Art kanal se ponaša kao kućna, privatna stanica namenjena porodici, prijateljima i komšiluku. Što bi bilo sjajno, da se tu govori bez poze i razgovora nenamešteno – kao među drugarima i komšijama...

Nekad najmlađa (po sastavu) i najživahnija (po duhu) ovdašnja TV oaza, NS plus već mesecima liči na TV gerijatriju: vrte se bezbrojni filmovi, između njih najave sledećih bezbrojnih filmova...

Nastojeći brzo nametnuti vlastitu „medijsku elitu“, TV „Politika“ zasad lansira samo novu formu TV manekenstva: njene zvezde najbolje su dok ko dodole zapevaju i cupkaju na krovu solitera u slavu svoje firme; možda uvežbaju i „herbasan, herbasan...“

TV Palma je naispolitizovaniji ovdašnji kanal: totalni teror novokomponovane krčme potvrđuje tezu da kič u javnim medijima obično nagovesti zlo u stvarnosti; pa kad đavo dođe po svoje, kič ostaje jedina utešna ideologija...

Treći kanal toliko je uspeo postati blizanac Prvog i Drugog, da izgleda kao poznata predstava koju sad izvode drugi glumci.

I tako dalje. Od svih pravila, jasno, ima iznimki. One jesu časne, ali još uvek samo potvrđuju pravila. Sve zbrojivši, pesimista bi zaključio kako se od stare (singularne) ka novoj (pluralnoj) televiziji baš nismo naročito pomakli.

Televizija Novi Sad dopunjava retrospektive domaćih autora lepom praksom, naime, da se reditelj lično pojavi pre svakog filma i kaže par reči o svom delu. Videli smo tako Lolu Đukića i Vladimira Pogačića, videćemo uskoro Purišu Đorđevića. Gledaocima se dopada što „uživo“ sretnu poznatog klasika, još uvek prisutnog, tu, među nama. TV kritičari, međutim, čute. Oni isti koji će jednog dana, kad takav klasik ode s ovog sveta, prolivati hartijom krokodilske suze i zanosne hvalospeve. Tako biva: nas umetnik gane tek kad se oladi. Ne umemo da ga volimo živog.

(BR. 1500, 22. SEPTEMBAR 1993)

Velikomučenici

Ukoliko TV ima svoj „grob neznanog junaka“, spomenik podignut simbolu „masovne nevine žrtve“ pale u ime malenog ekrana, na takvoj grobnici trebalo bi ispitati ime najčešćeg ovdašnjeg mučenika, takozvanog „gosta u studiju“. Na „velikoj TV“, takva „privedena grla“ još nekako i tretiraju (bar se njima bave kao profesionalci), na „malim TV“ stvar međutim poprima dimenzije pravog zlodela, izživljavanja i torture.

Problem je po sebi veoma jednostavan, prisutan u poštenom odgovoru na pitanje: jesmo li „gosta“ doveli u studio da pokažemo njegove vrednosti, posebnosti i zanimljive osobine, ili nam je dotični tek „nužni alibi“ za nuđenje na uvid svog vlastitog nutarnjeg i vanjskog „bogatstva“? Te da nije mučno, bilo bi smešno gledati sve tekuće primere gde taj nesrećni „gost u studiju“ postaje bukvalno „odskočna daska“ za volšebno samolansiranje onog ili one što bi trebalo da budu, ili bar da glume „domaćina u studiju“.

E, te naše „domaćice“ i „domaćini“ novokomponovane TV kaspapnice uglavnom nam, „odgovarajućom upotrebom gosta“, nastoje dokazati da o predmetu razgovora i o privedenom gostu znaju i više i bolje od njega. Slušajući ih, pomisli čovek: pa što ste uopšte privodili grešnika. Što nam sve to niste sami ispričali? Bilo bi humanije: jer kad „gost u studiju“ ne bude poslušan, to jest spreman na ulogu „pratilje voditeljske zvezde“, pa krene da nešto sam smišlja i neplanirano iskazuje – pa ga „domaćica“ ili „domaćin“ moraju prekidati, mahati mu prstom pred nosom i u red ga saterivati – kreće komedija koja to zaista više nije.

No, uz ovu formu „pandurskog drilovanja“, postoji još jedan oblik upokojavanja to jest podjarmljivanja „gosta u studiju“: gromoglasno nadbrbljivanje, naime sipanje reči i rečenica (često nesuvislih), kojima se, poput neke lepljive lavine, gostujuća duša jednostavno onemogućući u bilo kakvom slobodnom komuniciranju s gledalištem a i to samo par sekundi koliko „domaćici“ treba da udahne vazduh.

U najnovijem periodu, međutim, privođenje jednog gosta i mrvljenje njegovog personaliteta dopunjava se modelom udvostručenog gosta odnosno „gosta u paru“. Elem, dovedeš pred kameru dva grla (dva muška, dva ženska ili muško plus žensko) te od njih praviš TV sendvič: ti kao „zvezda“ između, oni kao „pratilje“ sa strane. Ta vrsta trolista odnosno terceta funkcioniše pak na dva, jednako već (kako brzo!) potrošena i banalizovana načina: s jedne strane, goste uigravaš u idilični, umilni duet (oni se međusobno hvale, prehaljuju, laskajuć i jedan drugog opisujući kao „naj, naj“ i „super, super“), s druge strane, pustiš ih (zbog očitih različitosti, koje sad „uživo“ treba da odbrane) jednog na drugog – za grlo, da se isvađaju i izvređaju do mile volje, eventualno pazeći da se baš bukvalno ne satru. Ovo drugo postaje posebno omiljeno: gledajući „goste“ kako se međusobno maltretiraju, poneko od nas uspeva zaboraviti za trenutak na maltretiranja koja sam trpi. Mudriji, ipak, primećuju da se tu i gledaoci i „gosti“ sa nivoa misaonih, rezonujućih bića vraćaju na stupanj nagonskih, strašću zaslepljenih primata. Ne potiče nas se da „navijamo“ za pametnijeg nego za bezobzirnijeg. Otud korist samo za „domaćine“, tobožnje krotitelje, u stvari raspirivače ružnih, mrziteljskih nagona.

Na pitanje – kako da postaneš slavan kad si beznačajan, davno beše netko odvratio: ubij nekog slavnog, da ti ime uz njegovo kasnije spominju. Danas, odgovor na isto pitanje glasi: serviraj ga samom sebi kao „gosta u studiju“. Što sve može na TV samo ako je shvatimo kao privatni tračerski serkl, nešto nalik na krčmu „Kod pampura“, u koju su same sebe, kobajagi duhovito i kao „s distancom“, smestile učesnice jedne takve „TV mehane“. Samo što tu ne bi ni humora ni distanse: tek gola i bukvalna zbilja. Balkanska pampur-pizardija.

(BR. 1505, 27. OKTOBAR 1993)

Medijski bumerang

Zabavlja me, silom prilika, brojanje glasova koje Demokratska stranka ovih sedmica gubi uzduž i popreko mog komšiluka. Zbog čega gubi? Zbog poradi onog što neke moje komšije, strasni gledatelji filmova na malom ekranu, zovu „nepristojnim i nametljivim ometanjem“ tog gledanja. A reč je, naravno, o imenu pomenute stranke koja se redovno pojavljuje na ekranu već u prvim kadrovima igrenjaka što ih emituje TV „Politika“: natpis malo odstoji, da ga pročitamo i upamtimo, onda ode, no za sobom kao uspomenu ostavi kvadratić (valjda znak stranke?) u desnom gornjem ćošku ekrana, otkud ovaj znak – uspomena ne mrda do kraja „projekcije“, dok se ime stranke još nekoliko puta (obično nakon bloka reklama) pojavi „u kadru“. E, to se mojim komšijama ne dopada, i to ne samo onima (kao što bi se u prvi mah moglo pomisliti) koji, pravi videomani, snimaju pomenute filmove za kasniju vlastitu kućnu upotrebu. Ne. Većina protestvujućih su „normalni gledaoci“, ljudi koji u ovom vremenu nemaštine uglavnom (kad ne stoje po redovima i ne teturaju kroz gradski košmar) gledaju filmove na malom ekranu. Smeta im, rekao bih – s pravom, činjenica da se politika uvukla i u one deliće predaha koji inače (valjda jedini još!) ne behu ugroženi ničim iz okoline, sve manje simpatične „političke stvarnosti“.

Pri čemu činjenica da se radi o baš toj, a ne nekoj drugoj stranci, ne igra nikakvu ulogu: moje komšije, jednostavno, smatraju nepristojnim i nametljivim petljanje bilo koje političke stranke u svakodnevni ritual izgledavanja filmova na televiziji. Oni su protiv takvog „upada“, pa tek potom bivaju i protiv „izvršioća upada“, to jest pomenute stranke. I neće, mnogi od njih, za nju glasati. A inače bi. Bar tako kažu. Neka ih polovica ne misli ozbiljno, nek se drugi „uzorci“ sa beogradskog atara razlikuju od ovog meni dostupnog, svejedno – šteta pričinjena ovakvom propagandom navedenoj stranici nije ni mala, ni zanemarljiva. Neko im je podvalio. Ili su, još go-

re, podvalili sami sebi. Praveći reklamu – proizvode antireklamu. Ukratko, poučna priča o „medijskom bumerangu“, još jedan dokaz ovdašnje nesvesti ili pogrešne svesti o javnim medijima i njihovom efikasnom korišćenju.

Sva je sreća da članstvu te stranke ovaj oblik reklamiranja, najverovatnije, biva ustupljen besplatno: barem ih maloekranski „autogolovi“ ne koštaju žive ekstra-love.

Zbog čega verujem da TV „Politika“ ne naplaćuje tu vrstu reklame? Najpre zato jer nije lepo naplaćivati antireklamu. Onda i stoga što bih hteo da verujem velikodušnosti šefa te televizije, gospodina koji onako glasno i jasno beše sam sebe svojevremeno proglasio za neustrašivog Lokslija, poznatijeg kao Robin Hud. Reč, naime, beše o piratisanim igrenjacima, onima koje TV „Politika“ prikazuje bez prava za takav čin. Zašto to radi, novokomponovani Loksli objasnio je lepom frazom: „Ja uzimam od bogatih i poklanjam siromašnima“. E, sad, pošto ne verujem da je pomenuta stranka bogata, odnosno da joj se lova presipa iz pretrpanih džakova, zaključujem da se ono „poklanjanje siromašnima“ odnosi ne samo na gledaoce nego na sve siromahe (nismo valjda i tu počeli diferencirati?). Drugo, ne verujem da TV „Politika“ naplaćuje takvu vrstu reklame, jer bi u tom slučaju cela priča zvučala zaista rogovatno: ukradeš film, prikazuješ ga besplatno, a uz njega pricrvljenu reklamu naplaćuješ – i to još od siromašne, a uz to – i opozicione stranke. Ne bi bilo lepo, zar ne?

Uostalom, ovakva „novčana transakcija“ ne bi fino svetlo bacala ni na stranku spremnu da prihvati opisani aranžman. Cinik bi, razvijajući dalje sve polazne primese, lako mogao zaključiti kako vrsta demokratije koja počiva na lopovluku (vlastitom ili tuđem, svejedno) i nije baš neka poželjna, perspektivna demokratija.

(BR. 1510, 1. DECEMBAR 1993)

Dragana i doktor

Dragana Kanjevac je malo čudo „Art kanala“. Jutarnja bajčica, pojavljuje se negde u prvim minutima nedelje, tek što je minula ponoć, i onda tokom par časova ćaskanja na odabranu temu sa noćobdijama našeg grada, srećnim ili nesrećnim, ali voljnim da se telefonom uključe u maloekransku seansu.

Vreme je dobro: kad izbije dvanaest noćnih udara, nastupa čas Pepeljuge, onakve kakva je kada ostane bez ukrasa i kozmetike darežljive vile. Prevedeno na TV jezik, reč je o terminu „van službenog programa“, kad se gase velika svetla i skidaju velelepne toalete („voditelj nosi model butika S“), kada pred kamerom ostane samo čovek, neko spreman i sposoban da bude to što jest, ništa više od toga (dakle bez glumljenja) ali ni manje od toga (bez privatne neobaveznosti). Tu uzbuđljivu nijansu, smisao za opušten i spontan ali ni za tren prazan i nedomišljen razgovor, „to“ Dragana Kanjevac upražnjava na retko upečatljiv način, u isti mah personalno, lično nepopovljivo i telegenično, medijski komunikativno. Do koje se mere mlada dama izdvaja iz ovdašnjih TV standarda i proseka, postaje vidljivo pukim upoređivanjem njenog rada s dometima koleginica i kolega koji se na istom mestu, u noćnom terminu „Art kanala“, oprobavaju na sličnom zadatku: par sati posleponoćnog čavrljanja ne izgleda možda ne znam kako teško, ali se najčešće ipak pretvara u navlačenje i razvlačenje verbalne žvake bez pravog pokrića i efekta, ili, još gore, u narcisoidne ego-tipove od kakvih u novijem periodu hronično boluje najveći deo „normalnog“ TV programa.

Njen jedini pravi pandan muškog roda, također na „Art kanalu“, samo dvadeset četiri časa kasnije, jeste momak što sebe zove doktor Maksimilijan Marmor, a svoj TV kabinet otvara svima kojima je neophodan otkaćen, uvrnut savet. Doktor Marmor podseća na adut iz rukava genijalca Alfreda Žarija: na dostojnog potomka učenjaka Faustrola (izumitelja „patafizike“ – „nauke imaginarnih rešenja“) i čiče Ibija (čija „korisna zna-

nja“, uz ostalo, obuhvataju formule za „bojenje kose u zeleno“, „čišćenje časovnika pomoću salamandera“ ili „malaksavanje i ispadanje zuba“). Doktor Marmor je „oriđinal“ koji se usred podivljale ludice pokušava ponašati razumno, stilom simpatične ludice, ne gubeći pri tom iz vida ni jednu prednost ovako pomaknutog okoliša i ne nasedajući ni jednom prividno efikasnom rešenju takozvane „normalne stvarnosti“. Kad smo već svi poludeli, neka to ne bude u zverskom stilu doktora Kaligarija, već u oslobađajućoj maniri šašavog Klobučara. Vredi pogledati. Razdragao vas ili razbesneo, doktor Marmor istrgnut će vas iz živog peska letargije ili depresije. Njegov humor je zarazan – i vodi pročišćenju. I gle kako otkačenom šaljivdžiji „ko od šale“ polazi za rukom ono čemu tako samrtno ozbiljno, grčevito, agresivno ili tobož' opušteno teže sve tekuće „Galerije tajni“, „Utisci nedelje“, „Bliski susreti“, „Kristalne kugle“ ili „Pres-klubovi“. U gadnom vremenu smeh najbolje otključava vrata katarze i osvešćenja. Ali je ta naizgled prosta formula dostupna samo retkima.

A ljudi s kojima Dragana i Doktor zборе, ti više ili manje čudni noćobdije što glasom za čas izrone iz anonimnosti i predstave nam se iznutra, dušom, najneobičnije je društvo što ga ovih meseci možete sresti na TV ekranu. Iznenade vas, nasmēju, naježe, ponekad uplaše. To smo mi danas i ovde: na niti crnog humora iznad provalije još crnjeg očaja...

Gledajući „Srećne ljude“, čini vam se da to nastaje u sredini koja ima samo jednog pisca (pa moraš snimiti što god ti doneše, bolje nema), samo dva reditelja (pa se zavaravaš da će biti bolje kad ih vežeš u par), samo tri dobra glumca: od ovih potonjih, jedan se razboleo, drugi na vreme zbrisao, trećeg su uspeli angažovati, ali se on pritajio i savršeno prilagodio okolini, to jest postao nevidljiv. Pouka? Pa, ni najsvetlija tradicija neće te omesti u onom što ti je suđeno.

(BR. 1511, 8. DECEMBAR 1993)

Vokalne mrdalice

Interesantna sličnost povezuje dve grupe ljudi što ovih dana haraju prostorom i vremenom malog ekrana: pevcu i pevice „muzike“ novokomponovane provenijencije, onda lovitelji i lovilice glasačkih poena u kampanji predizborne groznice. Naši instant-zapevači i polit-aspiranti u jednakoj meri ne poznaju prirodu televizije, medija valjda najpresudnijeg za njihov uspon i karijeru. Oni naime veruju kako kamera registruje samo to što žele pokazati, dakle opuštenost, simpatičnost, inteligenciju i profesionalni autoritet, ne videći da „pogana spravica“ beleži i obelodanjuje i sve drugo što njihove ličnosti sadrže, ono što nije ni simpatično, ni opušteno, ni inteligentno, ni profesionalno. Estradisti jedva nekako otaljaju „vokalnu mrdalicu“, zvanu „numera“, odnosno „spot“, onda se u direktnom razgovoru pred kamerom odjednom obelodane kao neobrazovani primáti lišeni i pameti i ukusa i – što je najgore – svesti o tim nedostacima. Lovci na glasače pak ponašaju se pred objektivom kao u svojoj kafani, eventualno u mesnoj zajednici – u krugu pristalica i obožavalaca, na mestima gde uspeh uopšte ne zavisi od sigurnosti i mudrosti nastupa. Smešno je i strašno gledati kako u oba slučaja „subjekti“ sami sobom uspešno razaraju svaku našu eventualnu iluziju o njihovoj prirodi i vrednosti: uspevaju nas nekako smotati tokom prve trećine nastupa, tokom druge još kako-tako plutaju na slamci tog startnog uspeha, da bi u završnici brzo pogubili sve pret hodne poene i rasterali mnoge stare sledbenike. Zašto? Jer iza nevešte i kratko održive „uloge“, iza idealnog no slabo uvežbanog „imidža“ sve brže „curi“ njihovo pravo ja, ono što dotični i dotične zbilja po sebi jesu.

To pomanjkanje veštine osnovnog „medijskog laganja“ (finije rečeno – „pokrivanje istine“) jeste s jedne strane simpatično, jer govori o kolektivnoj prostodušnosti i ličnoj naivi. Ali je s druge strane porazno, budući da otkriva totalnu nesvest o medijumu – i o sebi samom. Za kameru nije dovoljno da o se-

bi misliš najlepše – i samo to želiš prikazati: kamera ti kroz vanjštinu slika ponutricu, vidi ti dušu, obelodanjuje sve ono iza maske, kozmetike i manire. Pa, ukoliko to što u sebi nosiš nije za pokazivanje (a u ovdašnjih pevacu i izbornika uglavnom – nije), onda moraš naučiti kako da „to“ medijski „našminkaš“ i u što većoj meri neutrališeš. Zbog čega bi inače po svetu postojali timovi stručnjaka koji te, čim kreneš u karijeru estradne ili političke zvezde, uče i uvežbavaju kako se daje intervju, kako se ponaša pred kamerom a kako pred živim slušateljima, itd. Naši pak pevcu ne umeju estetski srediti čak ni mrdanja ruku prilikom nastupa, naši vrli predizborni kandidati ni glasom ne znaju ovladati na dužoj oratorskoj stazi.

Treba gledati njihove nastupe, pažljivo, čak i ako nismo spremni pročitati i proceniti sve što se iz njih nehotice (no nimalo slučajno) nazire. Nisu to samo današnji aspiranti, nego i sutrašnje gazde povelikog dela naše ovdašnje sudbine. U oba slučaja, naime, na delu je osvajanje moći: putem love – kod novokomponovanih kič-mahera, ili putem vlasti – kod političkih avanturista. U pomanjkanju boljih, nažalost, neki od njih će se te moći dokopati: politikantska mafija – da nam život učini još lakšim i bogatijim, estradna mafija – da nam kulturnu nadgradnju napravi još lepšom i produhovljenijom. Ti prazni ljudi i loši glumci, sirovine iz pretelevizijske i masmedijske epohe, naša su neposredna budućnost. Iz čega, logično, sledi pitanje: jesmo li tome i sami doprineli, ili pak sve biva po onoj narodnoj – kad ti je suđeno, gaće spadaju same...

(BR. 1512, 15. DECEMBAR 1993)

Živomesnati proizvod

U jednom trenutku novogodišnjeg TV lonca, negde oko ponoći, došlo je do interesantnog „preklapanja“ fenomena: jedan kanal vrteo je Besonov film „Nikita“, neki drugi kanal Bedemovu „Tačku s koje nema povratka“. Prvo je francuski original, drugo holivudska kopija za sopstveno tržište. Oba behu formalno OK: samo što drugom fali ono što prvog čini majstorijom. Fali mu duša. Sva veština kopiranja spoljašnjosti tu ne pomaže.

Simbolički značaj „događaja“ lako je razumljiv. Na našim TV kanalima dolazi do sve češćeg „preklapanja“ odnosno dupliranja jednog modela „stvaranja“ i „ponašanja“. Novokomponovanog modela. Sve jedno iz drugog bukvalno proizlazi. Sve jedno drugo imitira. Sve je klonirani otisak prethodnog.

Pre koju godinu, beše na novokomponovanoj estradi još nekog odabira: grla određena za „zlatnu telad“ našeg „zabavnjačkog horizonta“ morala su raspolagati bar nekakvim vokalnim snagama, pristojnim izgledom i veštinom „izvođačkog ponašanja“ pred kamerom. Danas, ne samo što odabira nema, već se u poplavi šljaštećih spotova formira povorka sve nakaradnijih, sirovijih i ofucanijih spodoba, kao pokupljenih s pločnika pred kolodvorom, serija bića sve ružnijih ne samo fizički nego i po nutarnjem „sadržaju“: kolona „živomesnatih proizvoda“ namenjena novoj vrsti „trgovine ljudskom robom“. Niko više ne peva tako loše, ne izgleda tako zapušteno i ne ponaša se tako prosto da ne bi mogao kupiti glavnu ulogu u javno emitovanom spotu. Ima u tome demokratizacije medija: ali ona znači ukidanje granice između lepog i vulgarnog, čistog i prljavog, između profesionalnog nivoa i mafijaške privatizacije. Duh smrdljive razgalamljene krčme ne pripada međutim samo „muzičkoj estradi“, širi se brzo i drugim kanalima TV komunikacije s gledalištem.

Opet u novogodišnjem stampedu, beše neko izvukao iz arhive komičnu numeru u kojoj Čkalja i Nada Blam maestralno

igraju novokomponovanu zvezdu i novinarku-obožavateljku koja ga intervjuiše. I kroz dva stara lika brzo se obelodaniše prototipovi današnjeg „medijskog prostora“: glupa „zvezda“ od čije je polupismene prepotencije ružnije samo ono tupavo obožavanje „novinarke“, ono „bleji tele u šarena vrata“ koje sada gotovo u svakoj drugoj emisiji svakodnevno posmatramo.

Idu te stvari pod ruku: sve veći broj lažnih „zvezda“ jednostavno ne može bez sve većeg broja „promotera“ pred kamera- ma, bez rastuće vojske TV opslužitelja koji zajedno sa „zvezdom“ glume vrednost, veličinu i ekstazu. Raskošno opremljeni i „gospocki“ uzvišeni, ulaze nam u stan, putem malog ekrana, kao prebogat i raskalašni uljezi, bića oslobođena bilo kakvih životnih briga, kod kojih se presipanje iz džepa idealno uskladilo s promajom u glavi. Oni su srećni, imućni i nezauzastavljivi. Oni su, poručuju, nešto drugo od nas, bednih i nesrećnih.

Govoriti o tom „medijskom raskolu“ to jest otuđenju, nije pledoaje za neku „realističku TV“, onu poderanih cipela i praznih kontejnera. Ali jeste pledoaje za elementarno medijsko poštovanje gledališta – koje ipak većim delom dreždi po redovima, nemajući para ni za hleb a kamoli za „model iz butika tog-i-tog“. Lišeno ukusa, oslobođeno je to i osnovnog humanog predznaka. Postajemo naime društvo gladnih s prebogatom TV elitom. Društvo nas – dole i Njih – gore. Društvo kojim caruje maloekranska mafija. Društvo nepremostivih novokomponovanih klasa.

Uz pluralnu političku korumpiranost, to je, izgleda, jedina bitna inovacija koju u naš duhovni prostor unose takozvani „nezavisni“ i „slobodni“ kanali. Nazdravlje!

(BR. 1516, 12. JANUAR 1994)

Gazde i lideri

Ljudi koji upravljaju televizijom, „drugovi odozgo“, oduvek na ovim prostorima behu slikovita bića. U bliskoj prošlosti, u fazonu jugo-komunizma, bilo ih je svakojakih, više ili manje reprezentovanih (to jest, čoveku nalik), ali se među njima znalo naći i finih, vrednih ljudi (recimo Milan Vukos), dok je među hordama urednika, saradnika i ostalog „donjeg“ TV pučanstva isto tako bilo pravih ljudi (recimo Zora Korać) koji su sjajno radili i s kojima se lepo saradivalo.

Kroz celo to vreme, mnogi su se krišom zapitkivali: kako bi izgledalo vreme slobodne, konkurente TV, kakvi bi se ljudi pojavljivali na čelu stanica rođenih i stasalih van službenog, politički nadziranog „TV kluba“? Danas, ni deceniju kasnije, imamo odgovore: novih TV kanala ima dovoljno da se iz njihovog rada mogu izvući širi zaključci, na kormilima im stoji dovoljno muških dvonožaca za analizu onog što sada jeste, a što nije moguće. I, kako god okreneš, te novokomponovane „gazde malih ekrana“ izgledaju znatno gore no u prethodnom periodu. Iz prostog razloga: onda, uz nezaobilazni kriterijum moralno-političke podobnosti, morao si za takvo mesto ispunjavati još neke kriterije: morao si biti relativno pismen, relativno obrazovan, prilično vešt i nadasve sposoban da te u mučkanima i lopovlucima ne može baš svako i u svakom momentu uloviti. Pa, ako i nisi bio „pravi direktor“ morao si dotičnu ulogu da zadovoljavajuće igraš.

Danas ne možeš. Naslednici „gazda“ iz totalnog sistema pokazuju koliko je demokratija, čak i polovična, klizav i neistražen teren. Pa kad saberemo bitno, dolazimo do dva osnovna tipa današnjeg „lidera“ novokomponovanih televizija: jedan je „čevabdžija“, drugi „kabadahija“.

„Čevabdžija“ je čovek s istinitom sklonošću za kič, novokomponovanu muziku i njene pevačice, za malu privredu i sitan šverc. TV mu je pokriće za male privatno-privredne ambicije. On hoće da zaradi. Poluobrazovan, boji se saradnika-inte-

lektualca i takve kad-tad uklanja, najdraži mu je „ljupki prosek“ duhovni i operativni. Za njega moraš „izgledati“, ne smeš „biti“.

„Kabadahija“ je tip krupnijih ambicija. On hoće da vlada. Okuplja agresivne, navalentne saradnike, ne traži od njih vrednost, ali zahteva šokantnost. Vulgarnost, kič, prepotencija (itd.), najvažniji su aduti u izgradnji „saradničkog tima“. Ni tu ne vri od intelektualaca, ali ne zato što bi pred njima „gazda“ osećao kompleks manje vrednosti, nego zato što znade da mu takvi kad-tad mogu doći glave, to jest fotelje. Ni za njega ne smeš „biti“, ali moraš „galamiti“.

Čevabdžija je romantik, svašta se sa vlašću, nameran da oreolom mučenika stekne javne simpatije: no, pošto je amater, a njegovi protivnici profesionalci, celo „viteštvo“ brzo stiće okus kiselog kupusa. „Kabadahija“ s vlašću javno ratuje, a tajno se pajtaši: „ja tebi – ti meni“ funkcioniše još jednom (ispod žita) živahno i plodonosno.

Obojica međutim, imaju dve bitne mane. Alavi su na lovu, pa će se kad-tad (prvi za malo, drugi za mnogo para) prodati. Drugo, u najboljoj tradiciji prethodnog razdoblja, ni jednog saradnika ne cene više od piona na tabli. Niko nije nezamenljiv – odnosno pravilo „bivšeg“ totalitarizma oživljava tako u novom ruhu.

A ipak, u tome je treća greška: obojica sami sebe smatraju stoprocentno nezamenljiva.

I to im na kraju uvek dođe glave.

(BR. 1525, 16. MART 1994)

Usamljeni jahač

Činjenica da živimo u sredini valjda najbogatijoj na svetu velikim glumcima, lepa je sve dok uživamo u njihovoj igri, i njihovim promenama različitih životnih dobi merimo vlastito putovanje kroz vreme, od mladosti ka zrelosti. Tužna ta činjenica postaje u momentu smrti svakog pojedinog glumca: broj još uvek živih i delatnih njihovih kolega uzalud prizivamo kao utehu, jer, još jednom shvatamo koliko svaki od njih jeste jedinstven i nenadomestiv. I tako ono prokletu pravilo što nam ga u amanet ostaviše ovdašnji političari, pravilo po kojem je svako zamenljiv (svako sem njih, političara, naravno) postaje fraza koja nigde ne vredi tako malo kao na terenu umetnosti. Posebno glume. Svako je nezamenljiv, veliki glumac za sobom ostavlja prazninu za koju nema nikakvog drugog sadržaja odnosno ispunjenja.

Otišla je gospođa Rahela, pre nje gospoda Načić, Žutić, Arandelović. Odoše da bi ostali; s jedne strane na filmskoj i magnetoskopskoj traci, s druge na našoj intimnoj matrici sećanja.

Gospodin Šalja ostavlja za sobom više desetina upamćenih rola u pozorištu i dvadesetak filmskih uloga, sećanje na jednog od najmarkantnijih (fizički) i najsugestivnijih (personalno) ovdašnjih igrača. Ali, pre svega, ostavlja primerno obavljen ljudski i umetnički životni put u konstelaciji u kojoj mu malo toga beše olakšano, gotovo ni jedna prepona prišteđena, retka „kratica“ omogućena.

Rođen u Vučitrnu (da je poživio još godinu dana, proslavio bi sedamdeseti rođendan), pozorišnom i većim delom kino-karijere vezan za Prištinu, našao se kao glumac na najrizičnijoj mogućoj lokaciji: u ambijentu koji nije provincija (iz koje bi ga prirodne sile talenta i stvaralaštva odvele nekud drugde), a nije ni filmska i televizijska metropola (gde bi po količini produkcije svake sezone imao na raspolaganju mnogo projekata). S druge strane, bio je u poziciji glumca koga često pozivaju

„po ključu“, ne samo ili pak ne toliko zbog njega lično, koliko zbog uloge koju mora odigrati u našim ponekad komplikovanim nacionalnim, geografskim i političkim kombinatorikama.

S treće strane, živeo je i stvarao u sredini u kojoj se toliko toga, vanjskog i nutarnjeg, prepliće i sukobljava, da bilo kakvo eksponiranje (pogotovo permanentno) na javnoj sceni već samo sobom vodi u gustiš i ljudskih i profesionalnih iskušenja, kompromisa i okršaja u kojima nije lako održati treznu glavu i čistu savest. O svemu tome gospodin Šalja nije pričao rado ni često niti opširno: a opet, ko je hteo, mogao je da prati njegovu uporno probijanje kroz sve te teškoće i komplikacije, njegovu ostajanje na putu koji je za sebe odabrao i pošteno sledio. Svaku ulogu spremao je i brusio kao da je najvažnija: zato je malo koju ostvario ispod svog visokog standarda.

A kao svojevrsna legenda, na koju je on lično pomalo besno i prilično prezrivo odmahivao rukom, ustalila se istina o glumcu koji, čak i kao epizodist, ume nehotice no nimalo slučajno, da „pojede“ svoje partnere u glavnim rolama. Lako se uveriti u istinitost ove legende: na prste jedne ruke mogu izbrojati zvezde koje sa Šaljom uspevaju ravnopravno opstati u istom kadru. Otud i praznina što za njim ostaje.

Najvažnija, kao i uvek, ipak je celina. Istina o čoveku koji je na svom umetničkom putu i ljudski i stvaralački ostao „ucelo“, nerazmenjen u sitno i nenagrižen onim što ne valja. Šaljin primer u tom smislu valjda je najlepší amanet.

(BR. 1527, 30. MART 1994)

Neki čudan svet

Gledajući naše televizijske kanale, čovek ima utisak da živi u sredini pretrpanoj velikanima i genijima. U svakom drugom razgovoru na staklenom pendžeru, voditelji izigravaju nebeskim svetlom zablesnute udivljenike, gosti se pak ponašaju ko gospod bog ili gospođa boginja – lično. Prvi pitaju kao da kleče i mole se, drugi odgovaraju ko ikone s oltara. Teške fraze kao „vaša ličnost“, „vaša umetnost“, „vaš ugled“, „vaš uspeh“, „vaša karijera“, „vaša slava“, „vaš uspon“ ... javljaju se najpre u pitanjima, da bi odmah potom u odgovorima postali „moja ličnost“, „moja umetnost“, „moj ugled“, „moja karijera“...

Gledaš – i sam postaješ udivljen. Bože mili čuda velikoga, sve lumen do lumena, karijera do karijere, volšebnik do volšebnika.

Onda malo razgrneš verbalne tirade i pogledaš – o kome se tu zbilja radi? Najčešće: o pevaljci ili pevcu novokomponovane orijentacije, o bivšem ili tekućem televizijskom voditelju, o glumačkoj zvezdici, novinarčiću, o nadrilekaru ili babi gatari, o gazdarici modnog ili kozmetičkog salona, o privatnom biznismenu ili producentu oskudna rečnika i sumnjivog pedigrea. Svi su obučeni skupoceno i bez ukusa, peze se i prenevažuju, mašu silnom lovom pred očima gledalaca – i svi zaista nastupaju kao da na ovom svetu obavljaju izuzetno veličanstven, prosto nezamenljiv, za sve nas presudan i sudbinski zadatak.

Oni su televizijske fiksacije našeg današnjeg poimanja talenta, stvaralaštva i uspeha.

Pokušajte prisetiti se razgovora koji ovde behu u javnim medijima vođeni s Andrićem, Crnjanskim, Kišom, Stupicom, Radovićem, Živanovićem i mnogim drugim stvarnim velikanima. Kad su to oni govorili o „svom talentu“, „svojoj karijeri“ ili „svom nivou“? Nikad, koliko se sećam. Prosto, nisu bili ta vrsta ljudi. Nije im trebalo. Znalo se. A danas mnogima treba. Jer se ne zna.

Što reče nedavno Marija Crnobori: „Umetnik je titula s kojom se mnogi neodgovorno razbacuju. Onome ko umetnik jeste – to ne treba reći, onome ko umetnik nije – to se ne sme reći“. Kratko i jasno, kao šamar. Pa bi već inflatorna upotreba titula i ukrasnih epiteta morala današnjem gledatelju razotkriti s kim zapravo ima posla.

Umetnika, talenata i karijera u nas sada ima koliko je posle rata, decenijama, bilo dece palih boraca (pita se čovek, da li je ovde iko preživio rat?), ili koliko od nedavno ima žrtava komunizma (pita se čovek: ko je ovde uopšte bio član partije?). Ima ih toliko da bi već sami sebi morali izgledati sumnjivo. Udaviće i njih i nas lavina umetnika, odneće nas poplava veličina. Ukratko, svi ćemo završiti u estradnoj krčmi Lepe Brene ili u televizijskoj „Galeriji tajni“.

S druge strane, neverovatno je koliko smo alergični i prosto besni na stvarne uspehe, talente i karijere. Evo upravo sad na nišanu gospodina Spilberga: mogli ste za opkladu kovertirati ko će sve od naših vrljih javnih ocenjivača, više nadmenih a manje treznih no što se pristoji, podići svoje ironično podsmešljive prosvede protiv njega i njegovog „Oskara“. Mogli ste i zaradili biste, odnosno dobili opkladu. Tako beše juče s Kusturicom. Biće tako sutra s nekim trećim. Stvarno velik čovek nama valja samo dok ne uspe: onda ga odjednom omrzemo. I opet zavolimo – tek kad se oladi. Nigde u nas lepših reči no u posmrtnom slovu velikanu – ili u podilaženju živom medio-kritetu. Čudan neki svet, mi ovde.

(BR. 1528, 6. APRIL 1994)

Gospodin Vuksan

Ne obožavam preterano emisije posvećene nekom našem friško preminulom velikanu. Iz više razloga. Prvo, kolege i prijatelji – okupljeni za takvu zgodu – mnogo izgovore da bi malo rekli, pa kroz opšta mesta o sjajnom čoveku i nezamenljivom umetniku jedva razaznaš nešto o konkretnom, stvarnom biću o kome je reč. Drugo, u ovakvom opštem „milopoju“ najčešće se i nimalo slučajno izostavi odnosno prećuti bitno: ono čime nas je dotični stvarno zadužio, ne uopšteno već sasvim konkretno, ljudski i profesionalno. Beše tako i sa televizijskim *in memoriam* Vuksanu Lukovcu, verovatno najboljem montažeru koji je ovde živeo i delao. Najvažnije, međutim, gotovo da nismo čuli, to jest čuli smo u jednoj rečenici: Lukovac nije samo pomagao rediteljima, on je reditelje stvarao. Bukvalno: uvodeći red u njihov snimljeni materijal, obično bi tom materijalu udahnuo neophodan smisao, a celinu svojim montažnim zahvatima podigao na nivo posebnog, upečatljivog stila. Pa se iza priličnog broja opusa naših kino-autora iz novijeg perioda, iza fasade njihovog stila i rukopisa, krije stil i rukopis koji je stvorio i njima poklonio gospodin Lukovac. Njemu, zapravo, pripadaju mnoge „Arene“ za najbolji film i režiju. To je pomenuto u jednoj jedinoj rečenici. A i nju, naravno, nije izgovorio reditelj: nego Aleksandar Berček, glumac.

Samohvalisanje i autoreklama malih TV stanica narastaju zadnjih sedmica do nepodnošljivo smešne epidemije. Svi se hvale do neba, svi se proglašavaju „pobedničkim timom“, svoje tvorbe zovu „kultnim emisijama“, a svoje nameštenike – „zvezdama“. Svi citiraju nekakve statistike i tabele koje pokazuju kako su baš oni najbolji, najgledaniji i, uopšte, „naj“. Neke kolege već snimaju i spotove u kojima lično reklamiraju „svoju TV“. Interesantna pojava, karakteristična za danas i ovde aktuelne trendove novokomponovanog udruživanja oko rentabilne šarene laže, sve čvršćeg vezivanja u klanovske, ja-

snim ratničkim bojama urazličene odrede, konačno i ekonomske nužde znane iz slogana „koliko para – toliko muzike“. Ne sumnjam da se kolegama i koleginicama privatno isplate ovakvi aranžmani i reklamni podvizi: to sigurno doprinosi amelijaciji njihovog kućnog budžeta. Logično, jer takve stvari koštaju. No, ma koliko u stvarnosti bilo skupo, sve ipak u javnosti, na malenom ekranu, deluje jeftino. A to, pak, jer se radi o totalnom nerazumevanju suštine: čak i kao reklama, primedbe koje upućuje neko drugi vrede ti daleko više od pohvala što ih upućuješ sam sebi.

Ne znam zašto je započela ni kako će završiti tekuća serija afera i aferica oko priznanica iz torbe nacional-mame Dafine. Ne čudi prašina koja se oko toga podigla. Ne čudi ni umešani broj podvaljivača odnosno onih kojima se podvaljuje. Čudi nešto drugo: potpuno, užasavajuće pomanjkanje bilo kakvog kulturnog ili civilizacijskog nivoa u pandemonijumu međusobnog vređanja i satiranja. Pa dobro, gospodo i drugovi, koga to foliramo? Nismo li u svoje krugove i aktivnosti sami odavna uveli podvalu kao legitimno operativno sredstvo? Nismo li uvežbali kako da podvalimo – i kako da podvalu otrpimo? I nije li nam uspevalo da u svemu tome, našem omiljenom balkan-čaršijskom folkloru, održavamo bar privid osvešćenog čovekolikog dvonošca? E pa zbog čega sada odjednom treba da se međusobno izmasakriramo, ili, u najboljem slučaju, da jedna strana linčuje drugu na najprostačkiji način, sve pak u okviru igre koju smo sami smislili i usavršili. Jesmo li to izgubili smisao za igru, ili smo konačno ostali bez i ono malo ličnog stila, podivljajući do granice koja preta da prilikom hodanja uskoro opet počnemo koristiti četiri noge?

(BR. 1534, 18. MAJ 1994)

Pucnji iz zasede

Pre neko veče, na malom ekranu, gospodin Vojin Dimitrijević našao se u situaciji prilično karakterističnoj za ovdašnji TV bonton. Krenuo je upravo da ispriča „anegdotu o poentom“ u vezi svog kolege: „Mihailo Đurić je bio sjajan čovek koji je umeo da govori. Na jednom našem veću, jedna osoba na našem fakultetu – koja je tada bila perjanica partije a danas je perjanica srpstva – kad je Đurić nešto rekao, javila se za reč i rekla da se slaže sa Đurićem...“

Voditeljica emisije prekida ga tu prvi put: „Ja pretpostavljam da mislite na profesorku Smilju Avramov?“

Gospodin Dimitrijević odvrća: „Neću reći na koga mislim, ja sam rekao – jedna osoba...“

Voditeljica ga prekide drugi put: „Ali, rekli ste ženski red, rod, ipak?“

Gospodin Dimitrijević: „Pa osoba je ženskog roda...“

Voditeljica: „A, da, tačno, ne, izvinite, ja sam...“

Gospodin Dimitrijević pokušava da nastavi priču: „On je digao dva prsta...“

Voditeljica ga prekida treći put: „Ali, da li ja grešim ili insinuiram?“

Gospodin Dimitrijević: „To nećemo, ipak to nije emisija da se o tome govori...“

Voditeljica, uz četvrti prekid: „Dobro, ali ipak ne negirate, to ipak nešto govori!“

Gospodin Dimitrijević: „Pa neću... nije važno“. I tek tad uspeva da završi priču: „Onda je Đurić digao dva prsta i rekao, ja sam, družje dekane – onda je moralo tako da se kaže – ja mora da sam nešto strašno pogrešio kad se taj kolega – da kažem sad muški rod – slaže sa mnom...“

Ova razgovorna odnosno komunikacijska „figura veneris“ poznata je iz „crtaća“ kao „podmetanje kore od banane“ ili „navođenje na tanak led“: čoveku dok priča poturiš iznenada ne-

što drugo, ne bi li od njega, prekinutog u izlaganju i zbunjelog, „na brzaka“ iščupao „dodatnu informaciju“. Tutneš mu koru od banane, a on se oklizne i ljosne. E sad, rečena „figura“ baš ne spada u pristojne konverzacione forme, više joj je mesto u isleđivačkom, odnosno pandursko-propitivačkim ritualima, ali – teše se njeni korisnici – ako i nije pristojna, može da bude efikasna. I zbilja, može, pošto gost pred kamerom ne mora da bude skoncentrisan i hladnokrvan u meri potrebnoj da odoli „zasedi“. On će se najčešće zbuniti, „priznati“ to oko čega ste ga zaskočili, i eto vam poen kao prodornom, nezaustavljivom voditelju. Ukoliko pak dotični odbije da se oklizne na vašu bananu, opet knjižite poen: jer ispada da on nešto krije, da nema hrabrosti da „to nešto“ javno saopšti, ispada slabić i kukavica, ukratko, nedorastao vašim prodornim, superiornim, ubitačnim „zahvatima“.

Zasluga gospodina Dimitrijevića – poeta celog tugaljivog primera – nije samo u eleganciji i smirenosti kojima je otklonio sve nalete i „intervencije“ voditeljke: vrednost je pre svega u uspešnoj odbrani prava, ljudskog i profesionalnog, da kažu to što želiš – a ne ono što ti nameću i podmeću.

Pristojnost, naravno, možemo (možda) otpisati kao balast iz malograđanskog naftalina. Profesionalnost, ipak, ne smemo. Ko želi da bude islednik i napadač, mora biti psiholog: mora znati kome može a kome ne može podmetnuti koru od banane. Jer desi se da naletiš na gospodina koji ume da se snađe, da neoprezno hitnuti bumerang lepo vrati ka polaznoj tački. Ne ispadne on ni nesiguran niti mutan: ali zato „guralac banane“ ispada i osion i nespretn u isti mah.

(BR. 1539, 22. JUN 1994)

Zamka

Ne verujem da je „Borbi“ neko namerno smestio „Gledajte Borbu“ na „Studiju B“. Kad kažem – namerno smestio, imam u vidu svesnu podvalu, hladnokrvnu, s predumišljajem. Ne verujem. Mada, štono kažu, nikad ne znaš. Skloniji sam pretpostavci da se radi o nerazlikovanju i brkanju medijskih lončića, o neznanju više no o zlobi. Bilo kako mu drago, posledice su iste: najnovija bedastoća „Studija B“ jeste kolosalna medveđa usluga „Borbi“, gaf od koga bi umešani već trebali da se opasulje i počnu spasavati što se – i ako se – spasti dade.

Na prvi pogled – otuda stvar miriše na prekrasno smišljenu zamku – sve izgleda sveže i provokativno. Novina koja za sebe tvrdi da stoji po strani od vladajućih pravila igre, političantskih i čaršijskih, nudi svoje novinske priloge i saradnike u novom, TV pakovanju: umesto da sede i pišu i napisano šalju u štampariju, oni sada sede ili stoje pred TV kamerom i uživo kazuju (tačnije, čitaju, s papira pored sebe ili okačenog negde pored objekiva), ili pak razgovaraju sa sabesednikom. Ni po muke, naravno, da živalj priveden iz redakcije u TV studio ima bar elementarnog pojma o TV mediju i o ponašanju unutar dotičnog (da ne blene u aparat ko tele palo s kruške), ili, da bar ima svest o ovom nedostatku, pa ga pokuša (a) umanjiti minimalizacijom gesta, grimasa i vokala u trenucima snimanja, ili (b) stilizovati u onu vrst šarmantne, simpatične nevestine koja bi gledaoca (s pravom već alergičnog na ovdašnje robotski-bezlične izvođače TV radova) odmah prevela na njegovu stranu. Ali za to, avaj, treba barem neko svestan tekuće nevolje. Mrka kapa.

Ko vunderkindi ili mušice privučene magičnom TV aparaturom, vrli spisatelji i saradnici „Borbe“ najozbiljnije se grče, previjaju i balave u borbi za željeni dignitet maloekranskog nastupa. Pri čemu uglavnom podsećaje na Čaplinovog Šarloa u pokušajima da takav kakav je, makar za tren, ispadne gospodin. Što bi bilo divno, da nema ljute razlike: Šarlou se smeje-

mo jer je duhovit i zato što Čaplin tako hoće, „televizičarima“ iz „Borbe“ smejemo se jer ni slučajno ne shvataju koliko su neuverljivi i nespretni.

Pamtim biserni primer, „vizuelni intervju“ sa prof. Rankom Bugarskim, na jednu od sjajno zamišljenih i majstorski domišljenih tema njegovog bavljenja jezikom unutar ludnice u kojoj obitavamo. I, dok je Bugarski smireno i razumljivo eksplicirao svoj temat, „isleđivala“ ga je (svoja prepametna i preglo-mazna pitanja-teze-metafore drhtavo čituckajući s priručne hartije) vremešna gospođa obučena i okićena ko da je zbrisala iz „Pokondirene tikve“ u izvođenju seoskog vatrogasnog kluba, uz to okicama kolutajući ko pacijent u zubarskoj fotelji, željno, s nečim nalik osmehu na licu, svaki čas tražeći objektiv, da vidi, sirota, da ju spravica slučajno nije previdela, sve u stilu „glej mene, al' sam super“. Bila je nenadmašna, mada i ostalima valja priznati da su se svojski trudili u istom pravcu.

E sad, šta će to listu koji ima svoje mesto i publiku spremnu verovati u njegov nezavisni, slobodni, demokratski i-tra-la-la profil, zbog čega javno praviti budale od novinara koji uopšte ne moraju znati kako da se snađu pred TV kamerama? Ne umem dokonati. Ali jeste savršeno jasno zbog čega bi takvo nešto trebalo i vredelo ljutim „Borbinim“ dušmanima. Ovako ili onako, „Gledajte Borbu“ je dosad najzabavnija ovdašnja potvrda stare teze o „mediju kao poruci“. S obzirom na originalno „korišćenje medija“, poruka sad glasi: najbolje da nas gledate zatvorenih očiju i slušate zapušenih ušiju. Alal vera!

(BR. 1544, 27. JUL 1994)

Ratna vremena

Prošlog četvrtka, 28. jula, došlo je na malim ekranima do zgodnog preklapanja fikcije i faksije. Na prvom kanalu, tokom prepodneva, još jednom je emitovan poznati igrenjak „Skaramuš“ iz 1952. Đorđa Sindija, sa Stjuart Grendžerom i Mel Fererom u glavnim muškim ulogama. Na drugom kanalu, tokom istog prepodneva, opet je tekao direktni prenos iz Skupštine Srbije, sa prvacima i predstavnicima koliko pozicije toliko i opozicije u glavnim muškim rolama.

„Skaramuš“, sećate se, pripoveda o događajima sa kraja XVIII veka, neposredno pre izbijanja Francuske revolucije, i tu se, uz brojne druge zgode, spominje za trenutak i novoosnovana Narodna skupština u kojoj predstavnici aristokratije i predstavnici naroda nikako da pronađu zajednički jezik. Pa plemići, među kojima ima dosta sjajnih mačevalaca, običavaju na dvoboj izazvati nepoćudnog poslanika protivničke populacije, i tom ga prilikom, kako kažu, učiniti „zauvek odsutnim“ iz skupštine. Onda narodnjaci angažuju Skaramuša, pustolova-glumca-mačevaoca da bude njihov poslanik, te da bogatašima vrati milo za drago, to jest, da njihove istaknute poslanike dvobojem učini „zauvek odsutnim“ iz skupštine. Na kraju, Grendžer i Ferer ukrštaju mačeve ne samo kao rivali u ljubavi prema istoj ženi nego i kao politički protivnici odnosno poslanici međusobno zaraćenih stranaka, tj. klasa. U finalu, kad lepo obave taj dvoboj (najduži, uostalom, u istoriji bioskopa – čak 6 minuta – po čemu je film s pravom čuven), obojica ostaju živi, jedva ogreban. Ispostavlja se, naime, da su, sa svim razlikama karaktera i suprotnostima u opredeljenju, rođena braća. Kraj.

Gledajući paralelno ove dve radnje, teško je odoleti iskušenju da preklapanje ne iskoristimo do kraja i potražimo dublje veze među tim nizovima slika, sličnosti zasigurno ne namerne, ali, slučajno, zgodne i provokativne. Prvo, rešavanje nepomirenih interesa između plemića i građana u vezi skupštin-

skog rada iz „Skaramuša“, čini mi se, ako ne pravim, a ono najmanje lošim od mogućih: kad stranke već ima da se biju, zašto onda u to uvlačiti gomile nedužnih, ni za šta krivih i neratobornih poslanika i poslanica, nego lepo odabрати po jednog dobrog rukovaoca oružjem i pustiti da njih dvojica ovako ili onako srede problem međusobne netrpeljivosti. Dvojica koji se bore umesto da se pobiju dve hrpe dvonožaca, uvek je, ma kako mikro-surovo bilo, makro-pametnije od opšte makljaže. Radili su tako, koliko se sećam, vitezovi-vojskovođe armijica sukobljenih u Srednjem veku, pribegavali su tome zaraćeni stočari i farmeri na Divljem zapadu. Možemo li, možda, iz toga izvući neku pouku na sopstvenu korist? Ne znam. Nisam načisto koliko je borilački sindrom u našem skupštinskom miljeu individualni a koliko kolektivni fenomen. Ali ne da mi mira zaključak „Skaramuša“, ono kad beli i crni mačonosac otkriju da su, zapravo, braća. Od tog saznanja možda se neće manje mrzeti, najverovatnije neće (ili bar ne brzo) pronaći zajednički jezik. No kako god okreneš, dobro je što obojica ostaju živi. Kad ostane samo jedan, čovek ili strana, nema dijaloga. Dok god postoje dvojica, ima bar šanse za razgovor. Pa čak i kad se radi o braći. Pogotovo o braći koja ne znaju da to jesu.

Predlažem stoga zadržavanje prakse da na malom ekranu u isto vreme budu aktuelni krkljanci i dobri stari filmovi. Recimo, da uz sledeći prenos iz skupštine bude emitovano nešto o Tarzanu, kralju džungle, prijatelju majmuna i slonova a dušmanu tigrova i krokodila. Ko zna šta bi iz takvog preklapanja faksije i fikcije moglo proizići poučnog i primenljivog?

(BR. 1545, 3. AVGUST 1994)

Crna dama

Jedna od osnovnih životnih lekcija koju američki film (uz sve ostalo i veoma ambiciozan na vaspitnom, prosvetiteljsko-ideološkom planu) stalno ponavlja svojoj parohiji, jeste uput o „gresima“ kojima valja doleteti na putu do prave, „svete“ bračne zajednice. Reč je o krupnoj stvari, jer kult braka (uz kult zarade i fizičke reprezentativnosti) predstavlja jednu od najglasnije proklamovanih svetinja „kaubojskog nazora“ odnosno „američkog sna“ kojeg Holivud briljantno propoveda već skoro celi kino-vek. Lekcija glasi: da bi se usidrio u dugoj i plodnoj bračnoj idili sa „belom sveticom“, moraš prethodno sresti „crnu grešnicu“ i doleteti joj. Crnokosa, senzualna, nemirna i neposlušna dama jeste „faza“ mladalačke neiskusnosti i nezrelosti golobradog momka: plavuša, mirna ko bubuca i vrlinama iskićena ko božićna jelka, znači „fazu“ zrelosti, smirenja i uklapanja u opšti socijalno-statusni ideal. To izjednačavanje crnke s grehom a plavojke s bezgrešnošću, ruku na srce, više dokazuje naivnost ili glupost „kaubojskog nazora“ no što bi otkrivalo neko stvarno stanje stvari, ali to je druga priča. Crno-bela konvencija caruje i dalje na ekranima.

Polovina „vesterna“, recimo, iza preganjanja s Indijancima ili sukoba stočara sa farmerima, kazuje u „drugom planu“ uvek istu priču – o crnokosoj pevaljki (čitaj: droci) iz „salona“, koja „viteza s pištoljem“ svakojako nastoji zavesti, sve dok na kraju, požrtvovano, ne umre primivši metak namenjen njemu: pa on tad slobodno može oženiti plavokosu devicu (čitaj sveticu) s obližnjeg ranča. Ima toga i u „hororu“, „krimiću“ i „sajens fikšnu“. „Plavi somot“ Dejvida Linča sadrži sjajnu, skoro finalnu kristalizaciju tog dvojstva: s jedne strane mračna privlačnost Izabele Roselini, s druge plava čednost Lore Dern, s ironičnim pitanjem na kraju – nije li Kajl MekLehlen, omiljeni Linčov junak, propustio uzbudljivu avanturu i uplovio u dosadnu idilu?

Na toj tački puni smisao dobija „Dinastija“, najpoznatija valjda i po korišćenju mnoštva značajnih stereotipova „američkog

sna“, najbogatija „sapunska opera“ malenog ekrana. Blejk, superiorni pozitivac, živi u srećnom braku s plavom vrlinom po imenu Kristl, dok mu je za petama stalno bivša supruga Aleksis, crni greh koji nikako da pripadne prošlosti i srećno oženjenog gospodina ostavi na miru. Ali vraga! Kako serija napreduje, uz hiljadu trista prepletenih likova i sukoba, sve više postajemo svesni glavnog problemskog čvora: iz epizode u epizodu Aleksis postaje sve zanimljivija, inventivnija i punija života, Kristl pak sve dosadnija, cmizdravija, praznija. Senzualna pustolovka naspram stiroporne domaćice. I kad-tad, padne vam na um bogohulna misliška: da se gospodin Karington teško zeznuo! S Aleksis bi mu bilo lepše, ma kako „prljavo“ zvučalo, s Kristl mu je kao da se voliš sa sušenom haringom, u najboljem slučaju – sa zlatnom ribicom iz akvarijuma. Pa kad potražiš temeljni „spiritus movens“ serije, eto ga u bitnom nesporazumu: da Blejk nije pogrešno odabrao, „Dinastije“ ne bi bilo, ili bi imala sasvim drukčiju priču.

Vrhunac serije, klimaks svih njenih dramskih i tipovskih kategorija, jesu epizode u kojima Blejk gubi pamćenje, pa sa Aleksis proživljava nekoliko dana one stare, nekadašnje ljubavi. Aleksis odjednom odustaje od svih prevara i podvala: Blejk odjednom izgleda živ, potpun, srećan muškarac; a Kristl ostaje u pozadini kao bleđa, od pustih vrlina uvenula senka.

Grešna Aleksis odjednom postaje velika crna dama, Ledi Aleksis, središnjica cele radnje. Tako tekuća repriza „Dinastije“ daje priliku za proveru važnog zaključka: i šund, povremeno, ima svoje Šekspire. Treba samo sačekati da se pojave.

(BR. 1546, 10. AVGUST 1994)

Vrag pod kamenom

Roker po temperamentu a demonolog po karakteru – bila bi najbolja telegrafska definicija čudnovate osobe imenom Dejvid Linč. Roker – jer se prema životu odnosi u isti mah vedro i pametno, zezantski i zanesenjački, demonolog pak stoga što ispod svakog kamena kojeg podigne uspeva otkriti trag paklene pandže, maltene uhvatiti samog đavola na delu. „Tvin Piks“ nije ništa drugo do izraz tog osnovnog ličnog koncepta pretvorenog u impresivnu TV pantljičaru. Uostalom, sam Linč lepo povezuje oba elementa, jer se naizgled banalna fraza „Let’s rock“ pojavljuje kao magijska lozinka celog ovog zahvata, najpre (u pilot-filmu koji je prethodio seriji) kao reči enigmatškog patuljka (Linč ga zove „Čovek s Drugog mesta“), onda (u igrenjaku koji nastaje po završetku serije) kao poslednja ovomezaljska poruka što je na šoferšajbni ispisuje iščezli agent Čet Dezmond, prethodnik „specijalca“ Dejla Kupera odnosno Kajla MekLehlena, glumca-maskote gospodina Linča.

Otuda trud koji valja uložiti u dešifrovanje „Tvin Piksa“: radi se naime o celini skrojenoj od tri dela – od pilot-filma iz 1989, TV serije iz 1990–91. i završnog filma (1992), objavljenog kod nas („Tak Vižn“) kao „Poslednjih 7 dana Lore Palmer“. Propuštanje veza, često „usputnih“ i skrivenih, između ta tri segmenta, znači ispuštanje „ključeva“ neophodnih za odgonetanje celokupnog zahvata. „Tvin Piks“ priča da bi potakao na razmišljanje, i u tom je smislu dosad najingenioznija podvala američkom TV kokošarniku, naviklom skoro isključivo na kaubojske, sapunske ili svemirske operete. Diverzija sasvim slična onoj koju je u stripovskoj galaksiji Linč izazvao zbilja bizarnim crtarijama, ili u igrenjaku, već svetski slavnim majstorijama.

A isterivanje demona iz skrivenih jazbina na dnevnu svetlost započeo je suvereno još u „Glavi za brisanje“ (1977), nastavio inspirišući se stvarnosnim događajima („Čovek slon“, 1980), i naučno-fantastičnim epopejama („Duna“, 1984), vrhuncu (zasad) priveo „Plavi somot“ (1986) i „Divlji u srcu“ (1990), sa „Tvin

Piksom“ kao svojom varijantom Šeherezadine narativne čipke u kojoj se desetine likova, motiva, znakova, slutnji i tajni preplicu na neviđen način. Mali gradić američke provincije, po izgledu sličan Pejtonu, postaje tokom radnje najčišća suprotnost: magično mesto na kom se, kroz zločine naizgled nepriemerene idiličnoj varošici, obelodanjuje splet volšebnih sila ukorenjenih u životu, u snovima i dimenzijama postojanja oko ove naše.

Po stilu bajka, crnohumorna i melanholična, po ikonografiji triler, horor i ljubić, ova epizodna odiseja „duhovne detekcije“ iskazuje ceo Linčov kreda: sve što nas okružuje samo je privid, ispod svakog lica, namere ili dela – postoji nešto drugo, mračnije ili svetlije, no uvek različito od poznatog. „Tvin Piks“ je zemlja pomerenih, morbidnih čuda, pri čemu agent Kuper zbilja deluje i dela kao muška Alisa, osetljiv, pažljiv i mudar kao što beše njegov ženski prethodnik. Ključ serije leži možda u čuvenom dijalogu devojčice i Češirske mačke:

ALISA: „Kakvi ljudi žive ovde?“

MAČKA: „Ovamo živi Klobučar, tamo – Martovski Zec. Podesi koga hoćeš: obojica su ljudi.“

ALISA: „Ali ja ne želim među lud svet.“

MAČKA: „Oh, tu nema pomoći, svi smo ovde ljudi. Ja. Ti.“

ALISA: „A kako znate da sam ja luda?“

MAČKA: „Mora da jesi. Inače ne bi došla ovamo...“

Ili, što kaže jedna ličnost serije: „Ovo nije stvarno. Ovo je neki uvrnuti san...“

Uz Fasbinderov „Berlin-Aleksanderplac“ (1979) i Bergmanove „Prizore iz bračnog života“ (1974), „Tvin Piks“ je dosad najbolje urađena TV serija. I lepo ju je ponovo sresti.

(BR. 1547, 17. AVGUST 1994)

Lojalnost i sića

U ovom javnom poslu kojim se bavimo – novinari, kritičari, TV voditelji i slični – pre ili posle se svakom ponaosob postavi pitanje lojalnosti. Odanosti, privrženosti, nazovite to kako hoćete, no svako od nas kad-tad mora – sebi, naravno, drugi su tu manje važni – odgovoriti: kome sam, odnosno, čemu sam lojalan, a kome i čemu nisam, gde su i dokle mogući kompromisi, gde i kad nastupa granica preko koje se ne može, u stvari, ne sme. Ne sme – ne zarad posla i karijere, nego radi samog sebe, onoga što pompezno zovemo ličnim dignitetom i personalnim integritetom. Naš posao svojim „prirodnim neprirodnostima“ teži da čoveka koji ga obavlja „menja u sitno“: tom procesu, valjda do kraja nije moguće izmaknuti, ali ga, kao i sve kontroli podložne bolesti, možemo usporavati i neutralisati u meri dovoljnoj da stigneš do kraja ucelo, da lični i profesionalni život ne skončaš kao „sića“, odnosno kao „kusur“.

Razmišljam ovih meseci o kolegama s novih, novokomponovanih televizija. Sve one, bar deklarativno, po rečima učesnika, nastale su kao svesni otklon od postojećih, starih TV stanica, kao pokušaj da se uradi nešto drugo – na drukčiji način. Da se stare forme programa tj. komuniciranja zamene boljim, svežijim, uzbudljivijim, onda i da se (kao preduslov tih vanjskih inovacija) na bolji način okupe ljudi što prave TV program. Okupljali su se, ako je verovati rečenom, po afinitetima višim od karijerizma i dubljim od poltronstva ili ziheraštva. Okupljali su se kao istomišljenici, saučesnici, saborci. U tome je često bilo preterivanja, čak tolikih da su pojedine TV stanice (no, isto tako i časopisi ili ustanove) počele ličiti na ratoborna plemena koja međusobne razlike podvlače jarkim borbenim bojama i krvožednim urlicima, ali ta preterivanja nisu demantovala polazne principe, nego pre upozoravala na nesavršenost „ljudskog faktora“ u ostvarivanju svake plemenate zamisli. Ukratko, na nekoliko strana iznikle su male, marljivo, složene grupe koje (čak i kada bi prebrzo prerasle u

„klan“ ili „sektu“) nisu bez inovacija i osveženja ostavile naš svakidašnji masmedijski program.

A onda se, unutar jedva krenulih pravila nove TV igre, počele javljati stari oblici uplitanja, odnosno poremećaja. U jednom slučaju, lider TV studija, do jučer „prvi među jednakima“, postaje odjednom „gazda“ koji zbog vlastitih nazora i odluka počinje da uklanja sve neposlušne, njegovom novom kriterijumu „nepodobne“ saradnike. U drugom slučaju, za razliku od ove „nutarnje mutacije“, dolazi do „vanjske intervencije“, to jest, odnekud odozgo banu moćna klešta i počupaju vođe TV studija.

I jedna i druga pojava, jasno, same po sebi neprijatno iznenađuju. Moglo se, doduše, pretpostaviti da „mračno juče“ neće preko noći postati „svetlo sutra“, no ipak, tešili smo se verujući da bar „ovakvih“ nepodopština više neće biti, jednako u slučaju kad do „diverzije“ dođe unutar grupe ili se „gerilski atak“ izvrši izvana, odozgo. Ali takvi poremećaji, logično, izazivaju daljnja poremećenja u redovima, odnosno ljudstvu dotičnih grupa. Neki se s „poremećajima“ ne mire, istupaju iz redova, odlaze. Drugi ostaju u stroju, rade i dalje, ćute, ne reaguju. E, o tome razmišljam: o ta dva oblika lojalnosti. Kome i čemu su lojalni prvi, kome i čemu drugi?

Trudim se da razumem i jedne i druge. Ne uspevam do kraja, moram priznati. Ali se jednom nadam: da svatko od njih, ma kako ga mi izvana videli i cenili, sam za sebe, jeste na ovo pitanje odgovorio pošteno i otvoreno. Druge možeš lagati. Sebe ne smeš. Inače završiš kao „kusr“. Razmene te u sitno. A toga baš niko i baš ništa nisu vredni.

(BR. 1550, 7. SEPTEMBAR 1994)

Živela godišnjica

Dušan Radović, gospodin i pesnik, proveo je ovozemaljski život skromno i povučeno, po strani od masovnih tokova i razgalamljenih trendova sredine. Bolje rečeno, provukao se kroz život, hodeći tiho od jedne oaze do sledeće – na kojoj bi dalje tkao svoje male velike ćilime mašte, humorne nežnosti i blagorodne mudrosti. Virtouz reči, maestro lepih misli, meštar duhovne kaligrafije – nastojao je da što manje smeta, u čemu međutim, nije najbolje uspevao. Dobri najčešće smetaju, najbolji – uvek, ne toliko onima gore, generalima na vlasti, koliko njihovim vatrogascima – zastavnicima na nižim prečkama društvene lestvice. Takvi su gospodina Radovića stalno držali na oku i rado karijere admirali zvrčkama baš njemu udeljenim. Znalo se da iza sebe nema autoriteta sem sopstvenog, nikakvog moćnog zaštitnika, a od neprijatelja iz redova bližnjih nije se zapravo ni branio. Njegovi najljući protivnici, u stvari, nisu bili gore, nego dole, oko njega: takozvane kolege, nesrećne zbog vrednosti koje je taj skromni, neupadljivi čovek tako lako, tiho i prirodno nosio, a koje bi oni, behu sigurni, toliko bolje umeli da ponesu i iskoriste. Karakteristično za život ovdašnjih genijalaca, ono malo koliko ih je uistinu bilo.

Kad mu se konačno desilo da umre, ne zna se ko je više odahnuo, generali odozgo ili vatrogasci – kolege odozdo. Jer, više nije bilo onog najmanjeg a ipak najnezgodnijeg ljudskog izuzetka, opasnog ne samo jer je od tebe pametniji – a to što si ti jači ne biva dovoljno da te se uplaši, već stoga što takav kakav je, sućušan i slab a nepotkupljiv i nepomirljiv, postoji skromno i prkosno mimo svih pravila koja si smislio utvrđujući se na vlasti ili u karijeri. Baš kao što „žulja“ svaka mala ljudska iznimka, pred čijim si mirom i tihim nepristajanjem na podlu igru „policaјca i lopova“ odjednom počinjao da osećaš nelagodu, pa čuđenje, onda bes, konačno nemoć i vonj vlastite ukvarenosti. Odahnuli su i generali i kolege. Svima je laknulo. Poverovaše da je gotovo.

Opet karakteristično za sudbu ovdašnjih genijalaca.

Onda je gospodin Radović počeo da živi na dva nova koloseka. Prvi je najlepší: vernost čitalaca i slušalaca, prelazak njegovih kreacija iz sfere kulture u sferu kultne duhovne riznice. Drugi je najružniji: odjednom su o gospodinu Radoviću svi krenuli da govore javno i najlepše, da ga veličaju kao čoveka, pozlaćuju kao stvaraoca, institucionalizuju kao fenomen, da se na njega kao uzor pozivaju i zaklinju mu se na vernost, upirući prstom na „druge“ koji ga nisu voleli. Ispostavilo se da malo ko beše imao toliko prijatelja i učenika.

Ponovila se još jednom bajka o jugo-komunizmu: nismo to bili mi, nego je neka mračna stoglava ala najednom banula iz kosmičkog ambisa, opsela nas, pomračila svest, onda, nakon pola veka iščezla, oslobodivši nas i vraćajući u prvobitno, nevino stanje. Kao kod Zigela u „Napadu kradljivaca tela“.

Prošlo je deset godina: ispostavlja se da gospodin Radović beše ostavio neobjavljene rukopise, blago koje konačno izlazi pred naše oči. Tek sad? Zar je armiji poklonika trebala decenija da pronađu, srede i obelodane zaostavštinu? Zar im je trebala godišnjica? Ili možda nije reč o armiji, nego o retkim pojedincima zbilja odanim maestru. Možda je gospodin Radović danas sam baš isto onako kao što beše za života...

Da, opet tipično za fatum ovdašnjih genijalaca: prvo te svi mogu ponižavati, onda treba da umreš, konačno – da dočekaš zvučnu godišnjicu. U bujici opšte ljubavi i zaklinjanja tek tad te se stvarno sete.

I? Ništa. Živele godišnjice!

(BR. 1553, 28. SEPTEMBAR 1994)

Ološ pod oružjem

Jedna slika, odnosno situacija s malog ekrana, od pre neku sedmicu, ne izlazi iz glave. Onaj razgovor s dramskim umetnikom Miodragom Krivokapićem, neposredno nakon nastupa, u Budvi, u ulozi kralja Lira, reč umetnika još znojnog od stvaralačkog napora, ali i ozlojeđenog zbog uslova u kojima je predstava odigrana. Po ne znam koji put čuli smo neverovatnu priču: o kafićima, restoranima, krčmama ili ne znam kakvim već jazbinama, iz kojih danonoćno kuljaju zaglušujuće lavine novokomponovanog „zvučnog blaga“, ometajući normalan život i skoro sve priredbe što se tokom leta zadesiše u Budvi. Dižući glas protiv tog primitivnog nasilja, terora estradnog šunda nad kulturnim segmentom grada-teatra, Krivokapić je naveo i drukčije iskustvo, sasvim suprotan primer iz Novog Sada, kada je, na Petrovaradinskoj tvrđavi, čak i promet obustavljen za vreme predstave, e da bi se sve što lepše i svečanije odвило, uz dužnu pažnju i poštovanje, na zadovoljstvo svih prisutnih.

Nećemo sad ulaziti u dublje razlike ta dva primera, odnosno lokaliteta. Nećemo se posebno zadržati ni na primeru Novog Sada, iz prostog razloga što verujemo da jedino takav stav i ponašanje odgovaraju uistinu kulturnom centru, gradu koji nije samo naseobina i proizvodnja materijalnih dobara, nego istovremeno i duhovni ambijent, poprište važnih stvaralačkih događanja. Nećemo se, čak, zadržati na ružnoći opisanog ponašanja nekih (a izgleda, ima ih prilično) stanovnika Budve, koji svoj grad iz letnje kulturne prestonice pretvaraju u pijanku roštiljara, „narodnjaka“ i krčmarskih manira. Zadržaćemo se na nečem strašnijem: na otvorenom oglašivanju tog novokomponovanog, galamdžijskog primitivizma, na njihovo nametljivo drsko zanemarivanje okolnih primedbi, dakle na neskrivenu demonstraciju fizičke moći, odnosno sile kojoj niko ništa ne može. Jači smo i radićemo šta nam je volja, glasi njihova javna poruka.

U tome, u tom bezobraznom manifestovanju sile, u demonstraciji novokomponovane toljage nadnesene nad glavu kulturne sadašnjice i tradicije, u tome leži užas i beda opisanog fenomena. Reč je o uznapredovalom, visokorazvijenom primitivizmu, o pojavi „novog, neobičnog diletantizma“ o kojem Vicko Raspor beše pisao pre mnogo leta: „Ne diletantizma koji je, srećan što postoji, svestan svojih nedostataka, već najvišeg stadija diletantizma – borbenog diletantizma“.

Ološ pod oružjem, odnosno, osione ćevabdžije s džepovima punim love. O tome se radi...

O primitivnom duhu koji – na razne načine zgrnuvši ogromne količine para – ne samo misli da svet treba da preoblikuje po svom nivou i ukusu, nego to već uveliko i čini: ne samo što veruje kako se sve može kupiti i prodati, već tu trgovinu posvuda strasno upražnjava.

Taj duh, nasilje kiča nad ukusom i galame nad vrednosti, ne ostaje, međutim, samo na estradno-zvukovnom ataru. Pruža on otrovne pozlaćene pipke i u druge medije, pa danas (od pozorišnih predstava skrpljenih u novokomponovanom duhu, preko filmova sa Lepom Brenom i Draganom Mirković, do televizijskih „Galerija tajni“, „Horoskopa“ ili celog programa „Palme“), imamo lavinu kiča više ili manje ogoljenog, manje ili više upakovanog u luksuznije oblande. Imamo lavinu koja nas zatrpava, ali to sad čini glasno, drsko, ne bojeći se nikoga, jer i nema autoriteta kog bi trebalo da se boji. Ministarstva i ministri za kulturu najaviše nedavno borbu protiv takvog korova. E, pa gospođe i gospodo, tu valja da počnete: kod raskalašnih galamdžija kojima, bojim se, već neko vreme nije lako stati na put.

U protivnom, svi ostajemo njihovi taoci. A vi se potvrđujete kao njihovi saučesnici.

(BR. 1554, 5. OKTOBAR 1994)

Siledžije i bedaci

Aktuelno stanje u našoj masmedijskoj međuljudskoj komunikaciji, posebno na planu „dijaloga“ između „voditelja“ i „gosta u studiju“, savršeno je tragikomično: komičnu dimenziju pokriva manekenska narcisoidnost i površna neobaveznost jedne polovine voditeljskog kadra, tragičnu pak obezbeđuje pandursko-isledničko siledžijstvo druge polovine. Evo šta o tome zapisuje Tijana Mandić, klinički psiholog, psihoterapeut i vanredni profesor na FDU:

„Shvatili smo presudnu važnost dijaloga, ali, kao i u mnogim drugim stvarima, neki ljudi to umeju, a neki ne, ma koliko se trudili. Medijske manipulacije su preplavile ovaj svet.

Medijske siledžije, zavodnici, narcisi i lažovi nam svojim neautentičnim glasovima i izrazima lica šalju presudne poruke za život. Lepo je slušati nešto različito.

Lepo je kad se neko ozbiljno pripremi za intervju, a cela stvar ispadne spontana.

Lepo je kad se u razgovoru osetite kao subjekt, a ne kao objekt na kome se prave važni, pa ispadne da o vama znaju više nego vi sami.

Lepo je kad vas vide i kada niste iskorišćeni samo kao uvod u reklamu.

Lepo je kad vam ne postavljaju pseudopitanja, tvrdnje sa znakom pitanja na kraju.

Lepo je kad vas puste da kažete šta mislite bez imbecilnih upadica...“

Preporučio bih gazdama i liderima svih kanala i kanalčića ovdašnje TV kanalizacije, da taj kratki tekst, krupnim slovima prepisan, izvešaju po prostorijama svog svakodnevnog delanja, pred očima svih saradnica i saradnika. Ne znam hoće li mnogo pomoći, ali će barem, tu i tamo, ponekome sugerisati da sem naših, vladajućih pravila TV igre, postoje još neka, možda pristojnija, mediju primerenija i efikasnija.

Opet mi se po glavi mota pesmica „Strah“ Pavla Vuisića, prošle godine posthumno objavljena u zbirci „Pesme sa života“:

Beograd je pun seljaka,
te vojaka
i bedaka.
Od seljaka strah me
nije
– dok se smije.
Od vojaka strah me
nije
– neka uči da se bije.
No strah me je
od bedaka
– što to biva
od Srbije?

Navršilo se četiri i pol decenije otkad se na jednoj filmskoj „špici“ prvi put pojavilo ime Pavla Vuisića, potom, do danas, ne samo našeg najsugestivnijeg interpreteta, nego, po Orsonu Velsu – kome odmah pridružujem i svoj glas – „najboljeg glumca na svetu“. To je u redu. Nešto drugo kroz sve protekle godine, međutim, uporno kroji drugu, sivlju stranu njegove karijere: nevoljkost ili nesposobnost Vuisićevih bližnjih da upamte i tačno ispisuju njegovo prezime. U stotinu pedesetak nastupa na filmu i televiziji, bio je najčešće naveden kao „Vujisić“ i „Vajsić“, onda se krug zadnjih godina sveo samo na „Vujisić“, no još uvek najređe nalazimo ono pravo, dakle „Vuisić“. Sada, kad i jedna ugledna filmska nagrada nosi njegovo ime i prezime, ne bi bilo zgoreg uložiti dodatni napor i bar pokušati da se ova smešna i uvredljiva nemarnost svede na podnošljivu meru.

A pesmica je zgodna i dobro zvuči, zar ne?

(BR. 1556, 19. OKTOBAR 1994)

Beograd i Pink

Za razliku od mnogih drugih gradova (čiji vas žitelji bez prestanka gađaju himnama ljubavi prema sebi i svom boravištu), Beograđani uglavnom o Beogradu ne pričaju lepo. No u tom nelepom pričanju postoji jasna razlika, odnosno, podela pripovedača. Pravi Beograđani stalno pominju mane Beograda (prljav je, urbanistički smandrljan, fali mu ovo i ono i još sto bitnih stvari, o drugim Beograđanima bolje da se i ne zbori), ali to čine da bi od sebe i svog urbanog doma oterali urok. Tako ga, zapravo, maze. Oni Beograd vole iznutra, za svoju dušu, ne izvana, za tuđe uši, mikrofone i kamere. Postoje, međutim, i Beograđani koji to nisu, ili jesu tek prividno, ako po ničem drugom, a ono po tome što mrze grad u kom kraće ili duže borave. Njihove nelepe priče sasvim su drukčije, poganije vrste (govore o obolelom, neslobodnom, zagušenom, omlitavelom, zaplašenom, atrofiranom, žabokrečinom prekritom gradu), priče iz kojih zrači čežnja za nečim što bi tu otrovnu bolestinu razbucalo i razvejalo. A kad pogledaš šta bi to „nešto“ bilo, brzo otkriješ: rat i krv.

Upoređujući te dve vrste priča, čovek lako uoči koliko prva vrsta pripovedača Beograd daleko bolje poznaje i razume od druge vrste. Razume mudru urbanu stranu koja stoletnu svakodnevnu životnu bitku bije sa prostorom (šireći se) i vremenom (opstajući i razvijajući se), nikad i nikako sa ljudima što u njoj žive.

Beograd sa svojim pučanstvom ne ratuje nego se zdravi: pa i kad se oni međusobno potuku, ume da smiri zle strasti i stvar vrati u normalu. Zna Beograd da krv i rat ne znače niti donose išta dobra, pa ih, zatreba li, valja znati dočekati i odbiti, ali nikako i nikad u sebi samom sejati ili negovati. Nekome to, naravno, može izgledati kao klonulost ili žabokrečina. No to o njegovoj dioptriji kazuje više nego o predmetu gledanja. Beograd nećeš ugurati ni samo u „crno“, ni samo u „belo“, a bogami ni samo u „pink“.

Pitam se: zašto Beograd još nema svoju, sopstvenu „gradsku televiziju“, za sve ljude koji o njemu pričaju i sve vrste priča što se tu ispredaju?

Kada smo već kod „pinka“, istoimena TV, krenula pre neku sedmicu, deluje nekako *déjà vu*, naime „već viđeno“. Bolje „već čuveno“. Jer, gledajući i slušajući sve što se tu vrti, ima čovek osećaj da to odnekud već poznaje. Tačno. I poznaje. Sa programa po imenu „Palma“. Isti „Ponte Rosso“, iste šljokice, iste mirođije. Sa jednom prednošću u korist „Palme“: ona retko govori, uglavnom peva, cupka i drma instrumente. A „Pink“ je progovorio. Pa izgleda kao da je kroz drugi kanal prozborila „Palma“. Jedan „logos“ na dva programa, na ovom putem slike i „muzike“, na onom putem slike i „govora“. Reč je, zasada, samo o porastu zaraze. Nastavi li se, biće epidemija. Sećate se „Variole vere“ Gorana Markovića, zar ne? E, pa tako je to i u medijskom prostoru, odnosno na TV kanalizaciji.

Pripreme za maloekransko lansiranje televizije „BK“ sve više liče nekadašnjim pripremama za snimanje Veljka Bulajića. Svakog dana poneka nova „senzacija“, „obrt“, „transfer“, ili „zvezda“. Što, kao i svako preterivanje, već počinje da deluje negativno: da bi bar donekle udovoljila samo dosada probuđenim očekivanjima gledališta, TV „BK“ bi morala biti znatno iznad evropskog proseka, u tesnoj blizini američkog TV glamura i kalambura. Što se, lako je zaključiti, neće baš tako slučiti. Pitanje je samo na kojem će stupnju cirkus zaigrati, odnosno, bulajićevskom terminologijom, hoćemo li dobiti „Vlak bez voznog reda“, „Rat“, „Uzavreli grad“, „Visoki napon“, „Veliki transport“ ili „Čoveka koga treba ubiti“?

(BR. 1558, 2. NOVEMBAR 1994)

Konjske pilule

Proslava 100-godišnjice filma, izgleda, na našoj TV je već započela. Ne službeno, doduše, nego ispod žita, kradom. No ipak, bolje ikad nego nikad...

Na premijeri „Cirkusa“, klasičnog Čaplinovog remek-dela, 6. januara 1928. u Njujorku, publika je, uz ostalo, prvi put videla i jednu od najuspešnijih, pa ubrzo i najomiljenijih geg-situacija celokupne kino-humorne riznice. Radeći kao „momak za sve“ u cirkusu, Šarlo dobija zadatak da bolesnom konju nekako u organizam unese lekovitu pilulu. U tom cilju, daju mu staklenu cev, u nju smeste pilulu i predaju je Šarlu, uz uputstvo: stavi jedan kraj cevi konju u usta, onda duni – i tako će pilula završiti u konjskoj guši, odnosno stomaku. Par sekundi docnije, Šarlo se vraća sav unesrećen i potresen žestokim štucanjem: „Konj je dunuo prvi!“ – kratko odgovara na upitne poglede.

Šezdeset šest sezona docnije, 18. novembra 1994, na ovdašnjem kanalu „Pink“, u emisiji „BB Show“, pojavio se ovaj štos neznatno prerušen. Gospodin BB, zvezda emisije, preoblači se u seljanku i kreće da kravi servira lekovitu materiju. Finale: „Krava je dunula prva!“

Da je original naveden, bio bi to lep omaž Čaplinu. Ali, nije naveden. Naravno, ja ne znam kako se postaje veliki komičar. Ali znam mnoge načine da se ostane mali. Jedan od proverjenih: da počneš krasti štosove od velikog...

U Srpskoj akademiji nauka i umetnosti održan je naučni skup „125 godina Narodnog pozorišta u Beogradu“, uz mnoštvo stručnih radova, stručnjaka i umetničke elite. Lep potez Akademije. Prilično licemeran, međutim, kad se čovek priseti kako dotična ustanova do danas nije svog članstva udostojila ni jednog glumca, reditelja ili kog drugog umetnika ove vrste, ne samo Narodnog pozorišta, nego našeg pozorišta i filma uopšte.

E, sad, tu nešto nije jasno. Ako naši pozorišni i kino-stvaraoci ne vrede i ne zaslužuju članstvo u SANU, baš ni jedan (pa čak ni oni čijim se imenom dugo već diče najuglednije slične akademije po svetu), otkud i zašto pažnja tako žarko izražena na ovom naučnom skupu? Jer, Narodno pozorište nije nikakav apstraktni fenomen, nego rezultat izvesnog broja marljivih, značajnih stvaralaca. Stoga, gospodo akademici, odlučite se: pozorišni i filmski umetnici, za vas – vrede li ili ne vrede? Ovako kako sad ispada – da vrede napola (dovoljno za simpozij, nedovoljno za članstvo), deluje kao karikatura. Ružna karikatura. Ali ne karikatura glumaca, reditelja, pozorišta i filma...

Na „Art kanalu“ krenula serija problemskih razgovora o homoseksualcima i lezbijkama. Odlična ideja. Razgovori, međutim, nisu najsrećnije započeti. Mislim na uvodnu tezu jednog od učesnika, koja otprilike glasi: ako netko ima nešto protiv homoseksualaca, to je zato jer se dotični (protivnik) uplašio homoseksualca u sebi. Znači, ako sam „za“, sve je u redu, ja sam normalan čovek: no ako sam „protiv“, nisam u redu nego sam pritajeni homoseksualac. Ne volim ovakva uslovljavanja, sužavanja slobodnog izbora nazora i stanovišta. Suviše podsećaju na reči političara ili državnih umetnika koji bi, izloženi kritici, odmah reagovali: nema taj-i-taj primedbe na moje delo, on je protiv Partije i socijalizma...

„Nije čovek tko ne umre“, sjajno je dramu naslovio pokojni genijalac Velja Stojanović. Parafrazirajući ga, rekli bismo: nije ovde televizija tko ne prikaže „Vozača“ iz 1978. Voltera Hila. Prikazan već stotinu puta, eto ga nedavno i „premijerno“ i na „Pinku“. Za nas, sve uvek počinje od sebe samog...

Na „NS Plusu“, u igrici „Filmske priče“, i dalje reklamiraju video-pirate. Očito, ne odustaje im se od procenta...

(BR. 1562, 30. NOVEMBAR 1994)

Porno-folk

Novogodišnji TV program – nisu nas izneverili! – ostao je tvrdo veran obično godišnjem TV programu: „krčma Lepe Brene“ razgalamila se i raspojasala na većini kanala u skoro istom obliku, što nitko od „urednika“, „saradnika“ i „autora“ nije ni pokušavao sakriti, odnosno maskirati. Neki studiji, od „Pinka“ i „Palme“ do „Studija B“, čak su, bukvalno, uterali kamere u sopstvene TV krčme, specijalno ukrašene za svečanu priliku. I tako, sve što smo pre neku godinu mogli gledati kao ruralne raritete u emisiji „Šoder lista“, danas caruje kao sveopšte TV stanje duha i tela. „To“ što, „pevajući“, naše „zvezde“ ženskog i muškog estradnog pola izvode pred kamerama, ponajviše liči na pesmom propraćene striptizove iz mehana duž Ibarske magistrale: samo su krpice i dekori skuplji.

Takozvani „turbo-folk“, u stvari, samo pokazuje svoje pravo lice: „porno-folk“, odnosno, orijentalna halabuka uz vulgaran poziv na parenje. I ako išta od toga bude sačuvano, pa stigne, recimo, nekom „arheologu duha“ iz sledećih vekova, taj će – na temelju viđenog – zaključiti da se radi o sredini bez ikakvog izvornog muzičkog nerva, bez zdravog osećanja za erotiku, bez smisla za humor, o duhu, stilu i nivou da i ne progovaramo. Pa nije više ni bitno koliko već jesmo odnosno koliko još nismo takva sredina – pošto na nju savršeno ličimo. Ne treba, međutim, gubiti nadu: u zemlji, jedinoj te vrste za koju znam, gde se na javnim kioscima otvoreno prodaje čista pornografija, ovo sigurno nije konačni domet.

Gleda li to gospođa ministarka za kulturu? Ako gleda, šta misli? To jest, je li sigurna da njen resor još postoji? Ili se pomirila s činjenicom da je biznis, ipak, biznis.

Izgleda da behu u pravu proroci „ekonomskih interesa“ kao sile koja će početi da zbližava parčad bivše Juge. Desilo se tako da časnim tragom Đoleta Balaševića krene nešto sasvim drugo. Đoka je u Ljubljani otišao kombijem, sa par pajtosa, onda

s izborom kaseta i diskova koje su marljivi miličnici odmah zaplenili i sutradan preprodali po trostrukoj ceni. Naravno, pa i oni moraju od nečeg da žive: zato im je Đole i pripremio meze. U stvari, gospodin Balašević krenuo je poveden istim impulsom kojega će nešto kasnije gospodin Polič izgovoriti u kameru: da se ono malo (ovde, posvud, uvek premalo) radišnih i talentovanih ljudi opet počne okupljati. To nema veze s biznisom. Uostalom, Đole je isuviše komotan, to jest gospodin, da bi dupe pomerao isključivo zbog valute.

Fahreta Jahić krenula je drugim putem – drugom cilju. Nek priča ko šta hoće, ali, iznajmiti avion (sa posadom) predsednika susedne države, da bi se iz Beograda odletelo u Ljubljanu, ima samo jedan mogući, marketinški alibi, reklamni spektakl na samoj ivici zamislivog i ukusnog. Onda su došle preteče poruke, obezbeđenje (specijalna protivdiverzantska jedinica), suze i pevanje „Jugoslavijo“. Sve – naročito suze – bilo je ogromno i u velikim količinama. Prirodno. Jer, reč je o reklamnom predlošku s već pomenute Ibarske magistrale: ono što prodaješ, moraš u „krupnjaku“ istaknuti na velikom panou pored drumu, inače, šoferi što šibaju asfaltom neće razaznati o čemu se radi i neće prikočiti. Da, suze mora da su bile krupne i obilne. Falila je još samo kamera s Veljkom Bulajićem koji snima nastavak „Velikog transporta“, pod naslovom, recimo, „Lepa Brena rides again“ ili „L.B. strikes back“.

A pevati tamo „Jugoslavijo“, baš kao i suze liti, deluje sa svih stanovišta – sem s onog surovog biznisa – neubedljivo i neukusno. Ima toliko prikladnijih mesta, ako je nekome zaista do pesme. I, naročito, do plakanja.

(BR. 1568, 11. JANUAR 1995)

Pantljičare – sarme

Pakleni naum Trećeg kanala, namernog, izgleda, da reprizira sve sjajne, a nekada davno baš ovde realizovane TV serije, počinje, čini se, donositi prve duhovne plodove. Jer, neka ste mozgom najsporiji, po ukusu najmanje zahtevni a po nivou sasvim prilagođeni ovdašnjem TV neolitu, ipak vam gledajući „Salaš u Malom Ritu“, „Pop Ćiru i pop Spiru“ ili „Grlom u jagode“, mora u glavici neka zelena glista otvoriti oko i beknuti: pa kakve su ovo danas svinjarije?!

S jedne strane, od onog što se nekoć zvala dobra rasonodna konfekcija – a u zadnje vreme se zove „Srećni ljudi“ ili „Policajac s Petlovog brda“ – ni lud više ne može iscediti ni gram ikakvog vrednosnog alibija. Nije originalno, nije duhovito, nije zanimljivo – uz to otaljano po najkraćem rutinskom postupku – pa samo traje, samo muči poznate glumce sa žvakama čije rastezanje i „interpretaciju“ ne bi kao kaznu zaslužio ni najordinarniji lupež.

S druge strane, od onog što se nekad zvala kreativna inovacija – a danas se zove „Otvorena vrata“ – lako mogu pripasti još teže i trajnije muke. Oliveri Marković, Miri Karanović, Vesni Trivalić, Draganu Maksimoviću i Bogdanu Dikliću, tvrdim, za ovaj „projekt“ trebalo bi podariti dvostrukog „Oskara“: prvo, jer su iz neverovatne količine glupavih replika (čija zaglušujuća pretencioznost ni za tren ne prikriva jezivu prazninu) napravili, ipak, nešto nalik živućim, povremeno čak ubedljivim ličnostima; drugo, jer su, ne uvek no ipak, zadržali stil i nivo svoje igre, ono po čemu jesu to što su. Ostali se snađoše kao ribe u vodi. Naravno, jer se sudbina manekenki, deklamatora i beba-kretena bitno razlikuju od sudbine rasnog glumca.

Zloupotreba naše glumačke elite na TV zbilja poprima u najnovijem periodu alarmantne razmere. Od stvaralaca koji mogu sve što se talentom, iskustvom i strašću raskošne igre dade dohvatiti, traži se da svoje vrline troše uzalud radeći na

spasavanju mutljaka čija stiropornost svaki spasilački zahvat unapred čini nemogućim. Sa stanovišta elementarne profesionalne pristojnosti ovo je, prosto, uvredljivo. Jer, jedna od „tajni“ prethodno pomenutih serija iz „bolje prošlosti“ bila je upravo u (a) pisanju zapleta i uloga po meri glumačkih veličina, onda (b) u angažovanju baš takvih „izvođača“ za ove lepe i složene radove. Zato „Salaš u Malom Ritu“, „Pop Ćira i pop Spira“ ili „Grlom u jagode“ deluju danas tako pitko, fino za gledanje, jednostavno u onom smislu u kojem svaka dobro skrojena i nadahnuto izvedena umetnička celina deluje prirodno, funkcioniše kao da se stvari same od sebe sklapaju na najbolji mogući način. Pobrkatu tu vrstu perfektnog funkcionisanja sa simplifikacijom i naivnošću mogu samo neuki ili zlonamerni: veličanstveni Šicer, recimo, koga su idealnim sadejstvom stvorili Arsen Diklić, reditelj Bauer i glumac Radovanić, danas je samo nedostižan san.

Sve tri pomenute TV pantljičare, Bauerova, Karanovićeva i ona Soje Jovanović, u stvari su prave maloekranske sarme: što ih više puta podgreješ, to bolje prijaju. Reč je o kuvarima – prvacima svog zanata. Čekam još na Trećem kanalu reprizu „Pozorišta u kući“, pa da se „zlatni krug“ zatvori. Zbilja, kako smo se to iz svetske TV velesile na planu dobrih serija pretvorili u provincijalnu prčvarnicu?

Pa tako, bar sjajnim reprizama, naša TV spasava danas prilično umrljan obraz. I u tome, verovatno, leži jedino objašnjenje neobjašnjivog paradoksa – da ove serije još uvek nisu objavljene na video-kasetama i stavljene na trajno raspolaganje gledaocima. Ovako, kao aduti iz rukava, poslužiće opet, kada god zagusti.

(BR. 1569, 18. JANUAR 1995)

Jednina ili množina

Normalnom gledaocu, onom koji TV program prati čista srca, bez teorijskih primisli, verovatno ne pada na pamet da obrati pažnju na broj kamera s kojima se snima, recimo, neki od ove veoma popularnih TV dijaloga, odnosno, duža ili kraća sesansa između voditelja i gosta. A вреди, ponekad, obratiti pažnju i na takve stvari, ako ništa drugo a ono da čovek shvati s kim i na koji način ima posla. Snimati razgovor sa gostom u studiju pomoću jedne ili dve kamere, dve su sasvim različite priče, dva oblika korišćenja TV medija, zapravo – što je u slučaju naše teme važnije – dva oblika komuniciranja s gledalištem, odnosno posredovanja poruke, u oba slučaja prilično različite. Evo na šta pri svemu tome konkretno mislimo...

Ako u studiju, prilikom snimanja TV razgovora, funkcionišu dve kamere – jedna je obično usmerena na gosta, druga na voditelja. To znači da svaki od njih, tokom razgovora, uspostavlja dva odnosa – jedan prema partneru, drugi prema objektivu. U slučaju gosta, ta „dvojnost“ u odnosu, odnosno u komunikaciji, proširuje i obogaćuje njegov „radijus delovanja“, dovodi ga u zanimljivu poziciju (rekli bismo – „drama u drami“), da istovremeno kontaktira sa domaćinom u studiju (direktnim obraćanjem) i sa gledaocima (posredstvom objektiva kamere). Kod domaćina, voditelja, međutim, takva „dvoličnost“, nepotrebno komplikuje i opterećuje radnju, jer se voditelj ili voditeljica (živi, smrtni ljudi ko i svi drugi) u jednakoj meri počinju brinuti o efektu kojega će on ili ona lično da postignu istim instrumentom. Takvu situaciju još pogoršava prokletstvo zvano „monitor u studiju“, onaj mali pokretni televizor na kojem za vreme snimanja vidite ono što kamera hvata, dakle, kako „slika“ vas i vašeg gosta. Tvrdim: najmanje tri četvrtine ovde izvedenih razgovora pred TV kamerama ne uspeva, odnosno, propada ili ostaje na pola puta, samo zato što voditelj ili voditeljica više prati i kako izgleda nego kako se razgovor odvija i napreduje. Ima kobne privlačnosti „lepote slikanja“ u toj

situaciji, nešto od neodoljive potrebe da se čovek „lepo slika“, „da lepo ispadne“ na staklenom pendžeru. A čim se o tome počne voditi računa, razgovor dobija dva subjekta, voditelja i gosta – što znači da je tu jedan subjekt suvišan.

Pa onda, čežnja za „lepim slikanjem“ je zarazna, poput gripa ili nerveze: čim gost oseti da se, dok s njim divanite, zapravo „lepo slikate“, i on će, umesto spontanog prepuštanja razgovoru, započeti da se „lepo slika“. I onda dobijate naš tipičan TV produkt: dva ukočena, narcisoidna, na sebe same usredotečena bića, ili – što je neuporedivo gore – neostvareni dijalog između gosta koji nastoji nešto reći i voditelja koji samo želi „lepo ispasti“.

Jedna ili dve kamere, naizgled tako mala, u stvari ogromna razlika, baš kao i u slučaju jednog ili više gostiju s kojima voditelj razgovara.

Na primer: svi kvaliteti Milovana Ilića, kad igra voditeljsku „simultanku“ sa nekoliko gostiju, nestaju kada sedne da pred objektivom popriča s jednom dušom. Ili Vanja Bulić, čiji lepi uspesi u seansama sa jednim gostom brzo kopne čim ih oko njega bude više. Zašto? Zato jer je Bulić novinar-portretist koji ume da postepeno otvori odabranu ličnost, a Ilić je novinar-šoumen koji mora brzo preleteti s gosta na gosta. Ne bi vredelo da oni zamene mesta u „Crnim biserima“ i „Minimaksoviziji“: zato ne uspeva ni kada uloge zamene indirektno, to jest kad se pojave u ulozi one druge vrste voditelja.

Umro je Milan Erak, na pragu najzrelije stvaralačke faze, ubeđivši nas da „Harold i Mod“ behu napisani baš za njega. Kad umre glumac, svakog njegovog gledaoca, negde duboko, zabolio onaj delić duše koji je baš on umeo da dotakne i oživi. Za glumcem zato tugujemo najbolnije. Žali duša za svojim čarobnjakom...

(BR. 1571, 1. FEBRUAR 1995)

Slučaj Čkalja

Najveći i najpopularniji među ovdašnjim komičarima, Mio-drag Petrović Čkalja je ovu prirodno i ubedljivo stečenu titulu platio najskupljom cenom. Kao da taj uspeh, decenijama, kod mnogih, kao kost zapela u grlu, izaziva otpor, bes, potrebu za odbacivanjem i negacijom.

Jedan deo tog i takvog odnosa (a reč je, da bude jasno, o delu vladajuće čaršijske „elite“), proizlazi iz ovde prilično ukorenjenog uverenja da je komedija niži i manje vredan oblik umetničkog angažovanja (pa da je, dosledno tome, „posao“ komičara lakši i manjeg poštovanja dostojan zanat), onda iz jednako pogrešnog nazora da prava umetnost i masovna popularnost ne idu (ili, što je još gore, ne treba da idu), odnosno postoje zajedno, kao retka ali to vrednija sredina.

Da stvar bude zanimljivija, dešava se to, odnosno „misli“ se tako, u sredini izuzetno obdarenoj smislom za humor, bogatoj po nijansama i slojevima kojima se njen specifični humor kristališe, onda i velikanima (ko bi ih sve nabrojao) što su u stanju taj humor podići na stupanj vrhunske individualne kreacije. A dešava se sve to, s druge strane, u sredini u kojoj serije najvulgarnijih novokomponovanih „estradnih umetnika“ svakog meseca postaju „zvezde“ i traju kao „vrednosti“ najvišeg lokalnog rejtinga, odnosno sjaja.

Otuda dve „greške“ koje čaršija Čkalji ne oprašta, dva njegova „propusta“ u prilagođavanju postojećoj duhovnoj klimi. Prva je u njegovoj doslednosti komičara, spremnog da se ostvari i potvrdi baš u toj „disciplini“, bez garniranja ili korigovanja te „niže“ aktivnosti drugim, recimo „dramskim“ ili „tragičnim“ dodacima, odnosno nečim što bi ga nekako „uzvisilo“ iz uloge pukog „komikusa vulgarisa“. Druga „greška“ je u vrednosti koju je Čkalja kao komični glumac vremenom postigao, posebno u prirodnoj, nenametljivoj evoluciji njegove igre, odnosno glumačke snage: kod Čkalje se nikad ne vidi da „glumi“, on svoje scenske, filmske i televizijske zadatke obavlja do te

mere „lako“ i „jednostavno“, da se laiku (ili zlonamerniku) zaista može učiniti kako „to“ ide samo od sebe i kako bi svako mogao bez većeg napora isto postići.

Otud i dva zloćudna „pitanja“ kojim čaršija prati Čkaljin rad: da li je to što on radi, kao kategorija, uopšte vredno pažnje, te onda, konkretno, da li je on kao subjekt te sumnjive rabote dostojan ikakvog priznanja, drugim rečima – da li je Čkalja glumac ili samo zabavljač? Odlučivši, dakle, da bude prevashodno komičar, Čkalja je na sebe navukao jednu bujicu čaršijske zloće: drugu je navukao uspevajuci da izmakne prizemnim vulgarnostima i postane vrhunski komičar – stvaralac.

Čaršija nikad neće biti protiv svih Lepih Brena, zato što one utelovljuju i potvrđuju sve „norme“ i „kriterijume“ čaršijskog poimanja vrednosti i uspeha; ali će protiv svakog Čkalje čaršija neumorno rovariti, jer njegovo biće, ponašanje i vrednosni domet protivureče suštinski svim pravilima po kojima čaršija odabire svoje miljenike i stvara „veličine“. Priča o Čkalji, i životna i umetnička, jeste priča o časnom talentovanom i radišnom pojedincu, nasuprot sive mase ujedinjenih i tim jedinstvom ojačalih mediokriteta. Njegov „slučaj“ je slučaj iznimke suprotstavljene tiraniji osrednjosti. To je težak sukob, nepomirljiv, dugotrajan, bez olakšavajućih okolnosti. Ali je lepo i teši – bez obzira na sve ružno i nisko što takav sukob, na kraju, čovek poput Čkalje može razrešiti u svoju korist, u korist vrednosti za koje se ceo život pošteno i neumorno bori. Jer, na koncu konca, sve protekle decenije Čkaljinog rada pripale su njemu, i tu čak ni čaršija poput naše ne može ništa. Baš ništa!

Upravo stoga, nagrada koju je RTS nedavno dodelila Miodragu Petroviću Čkalji – za životno delo, jeste jedno od najpravičnijih priznanja ikada ovde podeljenih.

Za samog Čkalju, majstora koji je, recimo, uspeo da se u „Kamiondžijama“ iskaže kroz desetine epizoda kao ravnopravni partner Pavlu Vuisiću, najboljem glumcu na svetu, te da tom prilikom sa njim „skroji“ sigurno najuspešniji humorno-karakterni tandem ikada viđen na velikom i malom ekranu, elem, za takvog umetnika ni ova ni sve druge nagrade ne moraju da znače mnogo.

Ali moraju mnogo da znače nama.

(BR. 1573, 15. FEBRUAR 1995)

Dve laste bez proleća

Da količina, ma kako rasla i nadimala se, ne mora pri tom obavezno prelaziti u kvalitet, sve jasnije dokazuje naša tekuća TV multiplikacija. Nagli i pre par godina nezamislivi porast broja TV kanala, od kojih neki „žive“ (odnosno emituju) non-stop, kroz cela 24 sata, mogao je i morao, barem u prvo vreme, stvoriti iluziju. Ne samo o vanjskim, kvantitativnim, nego i o nutarnjim vrednosnim proširivanjima našeg svakidašnjeg TV horizonta. Ništa od toga, međutim, morali smo da shvatimo dosta brzo nakon početka „plime“...

S jedne strane, rađanje novih kanala veoma brzo pretvorilo se u štancovanje, u prostu reprodukciju već znanog i viđenog. Televizija „Pink“, recimo, samo je novim pakovanjem – a i to dosta nevešto – pokušala osvežiti osnovnu formulu primenjenju na „Palmi“, naime novokomponovani „Ponte Rosso“, poput božićne jelke iskićen svim vrstama neukusa, kerebečenja i vulgarnosti. Umesto novog kanala, dobismo tako samo kloniranog dvojnika stare opsene.

S druge strane, ambiciozniji kanali, sa nešto više soli u glavi, neće, ili ne mogu, mrdnuti nikud sa startne, interesantne no nedovoljne pozicije: „Art kanal“ tako i dalje ostaje bez dinamike i prave, otvorene komunikativnosti, kao neki iskompleksirani pubertetlija koji ne ume u svoju hermetički zatvorenu sobu pustiti malo promaje i svežeg vazduha, odnosno, otvoriti vrata i prozore, pa pozvati život i živahnu stvarnost da čitavoj toj seansi udahnu pravog soka, ritma i emocija.

S treće strane, neki dinamični TV projekti koriste proteklo vreme za regresiju, umesto za napredovanje i razvitak. To što je danas preostalo od programa TV „Politike“, „Studija B“ ili „NS Plusa“ samo je tragikomična karikatura polaznih ambicija, pa i izvesnih rezultata ostvarenih u prvim mesecima emitovanja. Koliko je tu šansi ispušteno, vrednih saradnika rastezano, a pogrešnih „ličnosti“ promovisano i deluje kao potpuno nerazumljiva serija uspešnih auto-golova.

Pisati, stoga, danas i ovde, o uspešnim TV projektima i njihovim autorima, znači pisati o iznimkama od pravila, i to retkim, zastrašujuće malobrojnim iznimkama.

Jedan od starih lisaca TV zanata, neumoran ratnik oboružan kamerom koji beše pohodio mnoga izazovna poprišta stvarnosnih drama, što znači – i nas poveo na korisna i uzbudljiva putestevija, kobajagi penzioner, u stvari „fajter“ pažljivo pripremljen za novi skok – gospodin Svetolik Mitić svojim projektom „Kamera pamti“ daje mnoštvu u međuvremenu pristiglih mlađih kolega dragocenu lekciju: kako se, natenane, strpljivo, stručno i selektivno priprema dokumentarni TV serijal, kako se iz poznatog i nepoznatog materijala o više ili manje poznatim fenomenima „uvoda u našu tekuću dramu“ kristališe medijski kompletan, ubedljiv, smiren a opet komunikacijski uzbudljiv TV doživljaj. Rezultat nije slučajan: možete se kladiti da je u seriji „Kamera pamti“ uloženo više pameti, iskustva i entuzijazma nego u celu godišnju produkciju naših razvikanih TV „autora“ i „zvezda“.

A Gordana Suša, iz redova mlađih novinara sa bogatim TV pedigreom, već neko vreme, zahvaljujući emisiji „VIN“, predstavlja retku čvrstu (odnosno svetlu) tačku na NTV „Studiju B“. Dotična gospođa, reklo bi se, u stanju je danas na primeran način koristiti svo dosad na raznim projektima stečeno televizijsko iskustvo. Na stranu vešto i uravnoteženo uređivanje mozaičke strukture „VIN“-a, ono što Suša pokazuje u svojim autorskim priložima, onda i način na koji to pokazuje, označava aktuelni vrhunac našeg kritičkog, istraživačkog, ljudski angažovanog TV novinarstva. Njeni razgovori sa Radkom Poličem, Srđanom Karanovićem ili Đorđem Balaševićem, onda recimo o prisilnoj deložaciji one nesrećne „nacionalno nepodobne“ žene, podsećaju na zlatna vremena kad je TV žurnalizam bio sinonim za vrhunski odgovoran i delotvoran medijski čin. Uz sve to, neuobičajeno skromna – nespremna da lično, stalno u krupnom planu, „briljira“ u svojim priložima – Gordana Suša pokazuje da se ličnost oseća i imponuje čak i kada se voditelj skloni iza kamere. Reč je, dakle, o dvostrukom poenu, ljudskom i profesionalnom. Što je baš danas i ovde ređe nego ikad.

(BR. 1575, 1. MART 1995)

Kultura je nešto drugo

Ne pamtim kad je ovdašnja kultur-birokratija smislila nešto uvredljivije i lažnije od aktuelne kampanje „lepše je sa kulturom“. U tom smislu, ovo je svakako novo poglavlje ponašanja na području na kom, u nas, ponašanja uglavnom nema, a pitanje je koliko još ima i samog područja.

Uvredljivost ove i sličnih „javki“, naravno, leži u implicitnom tretiranju njenih primalaca kao primitivnih, retardiranih, u najboljem slučaju – dvonožaca na nivou tek prohodalog deteta. „Lepše je sa kulturom“ spada u istu vrstu prosvetiteljsko-vaspitne „tople vode“ kojoj pripadaju, recimo, „zdravije je s opranim rukama“ ili „bolje je hodati uspravno“, u seriju poruka koje znače da se izvesna akcija vodi od prapočetka, od čiste nule, od silaska sa stabla. Vredi, eventualno, takve parole ispisivati po dečjim vrtićima, zavodima za rehabilitaciju mentalno zaostalih i po udruženjima stogodišnjaka (ali samo onih senilnih).

Bilo kom normalnom i pismenom građaninu (čak i u smislu ovdašnjih standarda) koji je ostvario punoletstvo, ponuda ovakvog slogana znači direktnu uvredu: on, naime, može biti neobrazovan, lišen ukusa i viših duhovnih potreba (što dotični najčešće i jeste, najmanje svojom, a najviše krivicom upravo kultur-birokratskih serklova koji iznebuha kreću s emitovanjem ovakvih učiteljstvujućih signala), ali ne mora biti glup i neosetljiv na bezobrazluk. „Lepše je sa kulturom“ sme biti lansirano u sredinama u kojima kulture još nema, ili je već toliko nema da ni bake i deke ne znaju više o čemu to beše. U sredini u kojoj je do pre neku godinu kulture itekako bilo, a danas je nema jer je sistematski gurnuta u stranu i zamenjena novokomponovanim smećem, sve uz puni blagoslov i podršku establišmenta, e, u toj sredini, superiorno i milostivo „odozgo“ upozoravati nas „dole“ kako je „lepše sa kulturom“, ravno je cinizmu seoskog krčmara koji godinama smišljeno opija mušterije, a onda im odjednom – na mig viših sila – počne popovati „lepše je biti trezan“.

Ko to i u ime čega sme da se tako odnosi prema nama, javno, danas i ovde? Samo oni koji su činjenjem (ili nečinjenjem, svejedno) krivi za sadašnju, dekulturnisanu situaciju. Oni koji sada peru ruke i kroz deluks kampanju saopštavaju alibi što su ga lepo za sebe smislili. I pri tom ne nude, bože sačuvaj, nikakav novi kulturni program: samo reklamiraju malo više lo-ve odvojene za stavku „kultura“.

No, u tom licemerju samo je pola otužne istine. Druga polovina leži u „poruci unutar poruke“, u pratećim, ponovljenim izjavama kako problem naše kulturne situacije nije u borbi protiv kiča, da se napadom na šund ništa neće i ne može rešiti. Moćnoj mafiji koja uokolo štancuje i rasprodaje novokomponovano đubre, ovim se otvoreno poručuje da ne brine, da nema frke.

Ima u tome lukavstva, jer naši kulturnjaci znadu koliko je ta mafija moćna, bogata i opasna. No lukavstvo ne umanjuje podlost celog projekta. S kulturom i sa nama svima vrši se tu besramna javna trgovina: evo još jednog „dila“ establišmenta i mafijaša. Cenu plaćamo mi. Kultura ju je odavna platila.

Konačno, „lepše je sa kulturom“ jest parola koja već svojim izborom reči upozorava na temeljnu laž cele „kulturološke“ akcije. Smisao kulture, naime, nije u tome da s njom bude „lepše“. Njena suština je u nečemu različitom. „Lepše“ je, to silom učimo već par godina, sa šundom i njegovim borbenim legijama, svim onim damicama iz krčme Lepe Brene koje haraju zemljom na raskošnim turnejama, čak više i ne prikri-jući praziluk što im viri iz svih važnijih organa. S njima je „lepše“. Kič je uvek bio „umetnost sreće“.

Kultura je nešto drugo.

(BR. 1580, 5. APRIL 1995)

Medijsko beščasće

Kako god okretali, izgleda da sve dublje, prilično brzo ulazimo u eru medijskog beščasća. Što zapravo samo znači da se temeljne duhovne deformacije ukupnog života danas i ovde konačno „primaju“ i u sferi javne masovne komunikacije.

Recimo, kad se Dafina Milanović pojavila pre neku godinu na programu „Studija B“, u spektakularnom stilu raspevane operске dive i trokrilne komforne dobrotvorke raznežene nad tužnom sudbinom narodnih masa, bio je to još dug, recimo, naivnosti i kratkovidosti svih TV faktora, stvaralaca, baš koliko i gledalaca programa. Mada je i tad, ko beše hteo, mogao da razazna obrise i format upriličene prevare.

Bila je kontakt-emisija s više otvorenih telefona, „usijanih“, naravno, odnosno prezauzetih pozivima i izlivima nežnosti, odanosti, obožavanja raspomamljenog auditorijuma. Onda se, usred tog telefonskog stampeda, odjednom (i očito, na specijalno „oslobođenoj“ liniji, dakle u okviru unapred dogovorene i pripremljene „spontanosti“), javio detinji glasić, čežnjivo pitajući, otprilike – „Mama, kad ćeš doći kući?“. Odgovor gđe Dafine beše uzvišen i nezaboravan, sasvim u stilu cele te lepo koreografisane uvertire u poznatoj hajdučiji koja će brzo uslediti: otprilike – „Doći ću, dete, čim zbrinem sve moje drage štetiše“...

Da, tada još besmo, što kažu klinци, „mladi i neiskusni“. „Studio B“ je mogao celu rabotu pravdati pozivanjem na nekakvu demokratiju medija i otvorenost svog studija za sve ovakve ili onakve „heroje našeg doba“.

No kada se, par godina docnije, sasvim nedavno, gđa Milanović ponovo, u istom stilu operne dive i neumorne dobrotvorke, pojavi jednako raznežena i osećajna, prepuna brige i razumevanja, pred kamerama u „TV Pink“, kada tu bude dočekana još nežnije, a uslužena bar isto onako snishodljivo ko nekoć u „Studiju B“, e, tu se gospodo moja radi o nečem sasvim drugom. Tu više naivnosti nema.

Reč je o udruživanju (vojska bi rekla – sadejstvu) zločestih sila iz bankarske i televizijske sfere. Reč je o sprezi koja nikakve veze nema s „otvorenošću studija“, sa „pravom svakoga na javnu reč“, sa nužnošću „da čujemo i drugu stranu“. Ne! Reč je o biznisu u kom svi mi koji to gledamo služimo kao alibi („jer vi ste to želeli“), odnosno kao sića za novo potkusurivanje.

Naravno, sa zločestim silama uvek se bolje lizati nego zezati, toliko smo svi promućurni. Sporan je samo stepen sopstvenog integriteta i javne odgovornosti kog smo zbog poradi toga spremni pustiti u prodaju.

Ili pak drugi, još crnji primer, gotovo opšte maloekransko ćutanje ili čak blagonaklonost pred nedavnim „venčanjem decenije“, dakle, potpuno zatvaranje očiju ili naivno žmirkanje pred bezočnom orgijom novokomponovanih milijardera upriličenom za gladni, osiromašeni narod. Ko je to smeo javno reći – ili barem sugerisati – šta sve to znači, danas i ovde, u takvom obliku? Skoro niko, tek tu i tamo, poneko, samo par iznimki od opšteg pravila „ponašanja“. Tek toliko da opšte medijsko odobravanje dobije nekolicinu neophodnih (radi ubeđljivosti), ali garantovano bezopasnih iznimki.

I to je „to“.

A „to“ je, za bojati se, samo početak.

Ulazimo u doba medijskog beščašća.

E pa u zdravlje nam jedanaest raspoloživih kanala. Stari, pomalo već romantični pojam „TV Bastilje“ ubrzo ćemo, izgleda, morati da zamenjujemo savremenijim, svirepijim primercima.

(BR. 1582, 19. APRIL 1995)

Vrline „Pozorišta u kući“

Repriza, na Trećem kanalu, „Pozorišta u kući“, najljepše je što nam proteklih sedmica stiže sa malog ekrana. Noseći na sebi uočljivu patinu minulih godina, dakle, po formi različito (skromnije, primirenije, bez potrebe za ubeđivanjem kosmosa u sopstvenu veličinu) od onog što se danas snima, ova pantljičara nije izgubila ni jednu od retkih mana (stereotipna, bukvalno ilustrativna režija), ali ni od brojnih vrlina (lako i nadahnuto pisan libreto Novaka Novaka, onda – uz „Kamiondžije“ – najbolja podela ikad viđena na ovdašnjoj TV). Tu vredi zastati: jer gospođa Nikolajević, onda Olga, Rođa, majka Vuka, gosn' Tajčić, Mungos i ostali, onako kako ih igraju Olga Ivanović, Staša Pešić, Đuza Stojiljković, Rada Savićević, Guta Dobričanin, Bata Paskaljević i kompanija – ostaju zajedno i ponosob pobjednici teške i rizične discipline zvane karakterna komika. Vredi ih videti, još jednom, požaliti što nekih više nema, pozdraviti one među nama još življim aplauzom nego pri premijeri. Kvarljive sorte je TV roba, malo šta poživi toliko da se prilikom reprize dobro ne izbruka. Evo sjajne iznimke od pravila. Ali ne samo ovog. Ima u „Pozorištu u kući“ dobrote i blagorodnosti (koja nikad neće zakoračiti u kič i limunadu) kakva se u međuvremenu sa TV izgubila. Mnogo se toga izmenilo, za jedan deo – i dobro je što se promenilo – no neke stvari, ili bar potreba za njima, ostaju i odolevaju. To nešto znači. Pogotovo kad nas podseti ovakvom serijom, igračkom nalik na prividno zaboravljene sitnice iz detinjstva, koje odjednom otkrijemo u starom koferu na tavanu i – razveselimo se.

Zdenka Aćin usudila se da reprizira „Pres klub“ koji nije smela ni prvi put emitovati, bogme ni snimiti u ovakvom obliku: sa Vladimirom Pogačićem, koji u 80% emisije ostaje TV liliputanac, sabijen u prozorčić u desnom donjem rubu ekrana, kao u kutiji šibica, dok se iza njega prikazuje sto sitnica iz njegovog stana ili beskrajni (a loše odabrani) kadrovi iz njegovih

filмова. Medijska bedastoća (možeš li u isto vreme gledati-slušati čovečuljka u „sardini“ i pratiti filmske scene?), ovaj „zahvat“ je i bezobrazno nepristojan (jer čoveka, ako ti vredi, snimaš krupno ko sve druge goste, a ako ne vredi, ne zoveš ga u emisiju). Pogačić je tako ispao „fusnota“ ekranske kompozicije, a i onih par minuta krupnog plana morao je podeliti sa upicanjenom „ikonom“ voditeljke. Razumem potrebu da se neko pohvali nogama, friškom frizurom i kalodont-grimasom osmeha: ali se to ne radi na račun gospodina koji je u bilo kom segmentu života (kao najznačajniji naš kino-autor u prve dve posleratne decenije, kao filmski pisac, kao direktor Kinoteke, tj. svetski kulturni ambasador) uradio dosad više nego sve Zdenke zajedno. Najpredivnije je, ipak, kad on prepriča nešto iz svog filma, a Aćinka trijumfalno, ko na kvizu, vrisne: „Tačno!“
Znači da je, siročić, valjda položio.

(BR. 1584, 3. MAJ 1995)

Televizijsko gombanje

Jedna stara duhovita teorija, kao izišla iz laboratorije Montipajtonovaca, kaže: ako majmunu daš pisaću mašinu i naučiš ga da lupa po tipkama, on će, bude li dovoljno dugo udarao, dakle – izređao sve moguće kombinacije slova i reči, vremenom ispisati i sve do danas napisane knjige, pa i nekoliko novih. Zašto? Zato jer je, uz ostalo, zakon verovatnoće na njegovoj strani. Treba samo vremena i strpljenja. Upravo u takvo vrzino kolo zapleli su se ovdašnji TV kanali na planu izabiranja i prikazivanja igrenjaka. Protekli prvomajski praznici ostale u TV smislu upamćeni po prvom „preklapanju“ jednog igrenjaka, u isto vreme na dva kanala. Reč beše o nekom „kompjuterskom trileru“ sa Robertom Redfordom i Sidni Poatjeom, a „preklapače“, stanice na kojima se to istovremeno vrtelo, jesu „Politika“ i „Pink“. Nastavimo li ovako, a nastavićemo – sigurno, znači da će, tokom godina, na svim ovdašnjim kanalima biti izređani svi dosad snimljeni igrenjaci. Majmunska posla: treba samo vremena i strpljenja...

Stota emisija novosadske serije „Filmoskop“, odnosno proslava tog događaja, ličila je, barem u TV izdanju, na malu seosku priredbu sa mnogo lokalnih „zvezda“ i pratnjom vatrogasne glazbe. Nema veze, jer datum je dovoljno značajan da otrpi i teži slavljenički tretman. U TV sredini velike tradicije na planu emisija posvećenih filmu (od klasičnog „Ekрана na ekranu“ do „Pokretnih slika“ i „Kino oka“), a koja danas tavori između monoloških nastupa manijaka, brbljancija na rubu diletantizma i narcisoidnih egzibicija neznalica (rečiti dokazi: „Sweet Movie“ na Trećem kanalu, „Filmska svaštara“ na „Pinku“, „Sinema klub“ na „Studiju B“, „Filmske priče“ na „NS Plusu“), „Filmoskop“ deluje kao jedini ozbiljno obavljen posao, osvežavajuća iznimka od opšteg poganog pravila. Film, ovde, postaje izgleda otirač za svačije noge: dovoljno je biti abiciozan, hteti da bi se uspelo, čak i bez znanja i umeća. Pita se čovek:

ko vodi, pobogu, sve te kanale, ima li tu urednika u pravom smislu, u smislu brane, odnosno filtera, preko kojih ili kroz koje ne može baš da se provuče svaka bruka. Nema, izgleda, ili su i tu na delu naši tradicionalni ključevi, od „ja tebi – ti meni“, do drugih, valutnih ili anatomskih transakcija. Ko bi znao. No, da gori gde ima dima, gori, bogami, eto već dogorelo do kraja.

Zahvaljujući Trećem kanalu i TV „Politici“, imamo na malom ekranu dve emisije posvećene gombanju, onim „smešnim pokretima“ (radi se o gimnastici) koji će nas održati u formi i kondiciji. S jedne strane, „Lokice na 3K“, s druge „Tinetiks“ (ne brkati sa „Tvin Piks“), odnosno, Lokica Stefanović i Jelena Tinska. Razlika je ogromna, ne samo s obzirom na ogroman posao kojeg Stefanovička tokom jednog sata odradi do kraja, i mini-egzibicije s kojom Tinska završi u pet minuta, tek toliko da se protegne pred kamerom. Razlika je dublja.

Prezentujući svoj „rekreativni program“ kao konkretni zadatak kojeg valja odraditi, kao napor što ga imaš uložiti da bi bilo rezultata, gospođica Lokica zauzvrat nudi nešto što ima smisla: održavanje vanjske, fizičke kondicije u funkciji uravnotežavanja nutarnje, duhovne forme. A gospođica Jelena, gombajući se par minuta u kabaretski rasvetljenoj i umetnim dimom „poetizovanoj“ atmosferi, bavi se nečim sasvim različitim. Vežbajući sa Stefanovićkom, imate šanse da iz mladosti u starije doba pređete bezbolnije, odnosno pametnije no što se često dešava; gombajući se sa Tinskom, negujete iluziju da se mladost može mehanički produžiti a nekdašnja svežina očuvati u zombi-konzervisanoj formi. Prva vrst vežbanja podrazumeva odrastanje i zrenje, druga ne odoleva zovu ukletog kruga večite infantilnosti. Što znači da možemo birati između usavršavanja i mumifikovanja samog sebe. Zgodna dilema.

(BR. 1587, 24. MAJ 1995)

Dva lica i jedna senka

Kan '95, odnosno direktan TV prenos završne svečanosti, još jednom je potvrdio kako „medijski kontakt“ sa stvarnošću čoveku otkriva više nego prisutnost „na licu mesta“. Televizija vidi bolje, pokazuje bliže i značenjski ukрупnjava prave stvari, kad god se iza kamere nađu oštro oko i lucidan um. Tako i sad. Tamo, među okupljenima u sali za dodelu nagrada, verovatno bi nam promakla dva detalja vredna pamćenja. Dva ženska lica. Oba je TV kamera osetila i u važnom momentu istakla. Dva lica, dve „sitnice“ – dva doživljaja.

Prvo Žana Moro, mudra i čvrsta predsednica žirija, celom svetu poznata kao velika glumica, bližem krugu poznanika i kao pametna žena. Neću zaboraviti njen pokret celog torza i pogled kojim je ispratila Tea Angelopulosa u momentu kad je, nakon gorke-ironične opaske o pripremljenom i zaboravljenom govoru za „Zlatnu palmu“, napustio pozornicu kao uvređen čovek i povređen umetnik. Gospođa Moro nije htela da ga ispusti iz vida: okrećući se, u sve pre nego lakoj i prijatnoj pozici, ozbiljnim pogledom kao da je do kraja tražila odgovor. Na koje pitanje? Pa, najverovatnije na dilemu – da li se njen prijatelj, reditelj s kojim je lepo saradivala, čovek koji je poznaje i ceni – zaista u tim trenucima osećao zakinut, dakle izdan. A šta je od njega, ličnog prijatelja i svetskog umetnika, očekivala? Pa, možda ono ljudsko poverenje koje muškarci u frci često odviše lako krše. Gospodin Angelopulos imao je pravo stvaraoaca da se ne slaže s žirijem, skoro očinska dužnost beše da – uprkos svemu i svima – svog filmskog sina „Odiseja“ i dalje smatra boljim od svih drugih. No, daje li mu to pravo da posumnja u prijatelja, dovoljno senzibilnog da uoči i odvagne vrednosti – te dovoljno jakog da konačni sud osloni o to saznanje, o vrednosti, više no o prijateljstvo, i to radi vrednosti koliko i prijateljstva samog. Ta nijansa potakla je pomenutu damu na ovaj dugi, ispitivački pogled, kakvog smo svi povremeno susretali u životu, kad vas ženski prijatelj gleda i pita se

– Bože, zar on zaista ne razume? Ne prihvatiti nečiju odluku je jedno; drugo je ne ispoštovati čoveka koji ju potpisuje, pogotovo znalca, naročito prijatelja. Taj pogled Žane Moro jedini je stvarni poraz i gubitak Tea Angelopulosa. „Odisej“ je dobio „Gran pri“, reditelj par očiju s izrazom koji se ne zaboravlja. Neće ni on zaboraviti. Okrenut leđima, nije ga doduše video. No osetio ga je, ako ne telom a ono dušom.

Drugo lice je Šeron Stoun, prvo biće iz čijih će ruku pobednik primiti nagradu. Dobra glumica, jedna od najlepših zvezda Holivuda, pojavila se u Kanu i izašla na pozornicu kao prirodna, radosna i tom radošću svima bliska devojka. Iz nje je, prosto, zračila lepota životne energije. Božanstveno izgubljeni Emir (ne verujte umetniku koji u momentu pobede izlazi na scenu savršeno siguran u sebe, e znajući, oduvek, da je najbolji i neusporediv) i Šeron kao blešteći izvor topline, jesu pravi znamenitosti i veličine iz Kana '95.

Pamtim i treću „sitnicu“, o kojoj se ovde ne piše, niti govori. Problem žirija kritike („fipresci“) koji, prvo, dodeljuje nagradu „Podzemlju“, onda – na bezobraznu intervenciju poljskog kritičara – povlači odluku i nagrađuje „podobnije“ filmove. Kako se taj „žiri“ osećao posle, nakon proglašenja „Zlatne palme“? I kako se osećao ovdašnji „kritičar“ koji beše član tog međunarodnog „organa“, čovek koji na očiglednu svinjariju nije reagovao, ni profesionalno ni ljudski, čak ni najelementarnijim gestom – napuštanjem tog „žirija“, odnosno ostavkom uz javno obrazloženje. Zaista, kako se on osećao? Kako li se sad oseća?

(BR. 1591, 21. JUN 1995)

Judin poljubac

S Emirom Kusturicom, ovih sedmica, dešava se još jednom ono što mu se zbiva svaki put kad novim filmom, odnosno trijumfom, opet stigne u centar opšte pažnje. Dešava se koreografija koju smo mogli nazvati „igrom Judinog poljupca“. Što u praksi znači – lupiću ti šamar u obliku puse, to jest, opljunut ću te „između redaka“, kao sumnjivog ću te označiti zagrljajem, tako da – kad neko pročita o čemu se zapravo radi – uvek pri ruci imam ubedljivu ispriku, naime, da se to tom nekom samo čini, da je moja gesta čista koliko i srce nežno. Igra užasna, uz ostalo i zato što vremenom postaje sve virtuoznija.

A sastoji se igra u tome da svaki čas, u ovoj ili onoj formi, odnosno „figuri“, bude ponovljeno, još jednom pripomenuto, kako dotični gospodin, imenom Emir, prezimenom Kusturica, nije jedan od „ovdašnjih“, ne spada u „naše“, nego mu kao „strancu“, zapravo „tuđinu“ – eventualno pripada tek poklonjeno, udeljeno, milostivo odobreno mesto na ovom ataru.

Jer, u čemu bi drugom ležao smisao, odnosno potreba, neprestanog ponavljanja i stalno „friškog“ isticanja da je pomenuti reditelj (u pristojnoj varijanti) zapravo „Musliman“, ili (u bezobraznijoj varijanti) „Turčin“? Ne vidim, naime, nikakvih razloga ni povoda da se bilo ko, pa ni poznate zvezde, imenuje (odnosno etiketira) bilo čim sem – ukoliko je takvo „škattuljiranje“ zbilja neizbežno – onim čime se dotični sâm smatra i deklariše. Ne vidim, pogotovo, smisla u talambasanju ovakvih epiteta i odrednica u vezi umetnika, jasno, štono kažu, „opredeljenog“ i „diferenciranog“ svojim delom, pogotovo kad opus dostigne svetsku slavu i relevantnost. Uz to, što je sa gospodinom Kusturicom slučaj, čovekom bez dlake na jeziku koji jasno i lepo svakome ko ume da čuje i razume znade objasniti ko je, šta je, čime se smatra i u ime kakvih opredeljenja nastupa. Ali, kao što obično biva, logika i zdrav razum nemaju mnogo veze sa potrebama i nagonima što ovakve „specifikacije“ izazivaju.

Otud, opet, svaki čas nečije pero zaškripi, dodajući uz Emira Kusturicu odrednicu „Musliman“ ili „Turčin“. Ne čini se ovo više direktno, otvoreno uvredljivo, jer to bi, ipak, bilo odviše rizično i ne bi prošlo, nego se radi lukavo i zavijeno, i humano garnirano: kao, na primer – eto me opet grde što stojem na stranu tog „Muslimana“, ili, ne sviđa im se što branim ovoga „Turčina“. Pojedinačno, unikatno, mogu ovakve „čvrge“ i da prođu; ono što njihove lukave autore izdaje, jeste neumorna, prečesta, suviše redovna izvedba čitavog igrokaza. Možete se lepo opkladiti da će nakon svakog novog Kusturičinog leta do zvezda taj-i-taj novinar ili ova-i-ova novinarka, ma i hvaleći ga, grleći i ljubeći „ko prijatelja“ ili „ko brata rođenog“, vešto i naizgled odbrambeno, ubaciti u rečenicu pomenute nacionalne, odnosno verske attribute. Da se ne zaboravi! Da nekom ne iščili iz svesti. Da se „Vlasi ne dosete jadu“.

Ponavlja se to, eto, već treći ili četvrti put. Što se ponavlja na krivom mestu (jer Beogradu i ovdašnjem mentalitetu, prosto rečeno, ne priliči, pošto nije uobičajeno ni ukorenjeno), znači da neće večito potrajati, nego će nestati zajedno sa ostalim opačinama trenutnog mraka. No, što se ipak ponavlja, znači da čaršijska „kloaka maksima“ vodi još jedno svoje krvavo, zloćudno kolo. Za razliku od fenomena poznatog pod imenom „etničko čišćenje“, ova „mera“ se zove „etnički karantin“: ne teraju te, niti otvoreno progone, ali te žigošu i izoluju bez predaha. Razlika je strašna, jer, praktikanti „čišćenja“ bar imaju petlje da bace karte na sto i svoju igru otvoreno zapodenu: aplikatori „karantina“ pak rade ispod žita, iza maske, pilatovski perući ruke. Što znači da i od zlikovca ima gori. Zove se podlac.

(BR. 1593, 5. JUL 1995)

Dva obraza

Izgleda da je RTS počela na dužu prugu otvarati svoje arhive, odnosno trezore: nakon „Salaša u Malom Ritu“ i „Pozorišta u kući“, evo još jedne sjajne reprize – „Obraz uz obraz“. Odlična ideja, za svaku pohvalu. Koliko radi sivila tekućeg maloekranskog programa, toliko i zbog vrednosti pomenutih rariteta. Na kraju krajeva, lepa TV tradicija postoji uz ostalo i kao izvor dodatne okrepe u sušnim, nerodnim sezonama.

Elem, „Obraz uz obraz“, legendarna, u stvari kult-serija zabavnih šou-emisija reditelja Zdravka Šotre i zvezda Milene Dravić i Dragana Nikolića. Kako li su nas samo razgaljivali i uveseljavali nekoć, u vreme praizvedbe. Kako im, naizgled lako i bez po muke, beše polazilo za rukom ono što mnogi i mnoge docnije pokušashe, da bi mahom, bez iznimke, čabrirali. Da, bila je to neka vrsta bajkovite, danas gotovo nestvarne, televizije naše mladosti.

I što više sad lepih uspomena prizovemo i ukrasnih epiteta okačimo o taj negdašnji „Obraz uz obraz“, to ćemo bolje i potpunije osvetliti dileme, čak sumnje, vezane za ovakvu reprizu. Jer, šta brže stari, hlapi i ofucava se – od televizijske senzacije, pogotovo zabavnjačkog, šoumenskog, penušavo razigranog karaktera?

Šta od toga kobnije podleže opakom zubu vremena, da bi se, još juče upamćeno kao blistava dragocenost, danas pokazalo samo suvom, istrulom iskopinom?

Ništa od toga, naravno, u vezi „Obraza uz obraz“. Gledajući ponovo i prisećajući se, opet se razgaljujemo i zabavljamo. Samo na malo drukčiji, ako smem reći – kompleksniji način.

Zabavljamo se tačno onoliko stariji i pametniji koliko je i serija ostarila i omudrila se.

Pre svega, danas odmah pada u oči naivnost, jednostavnost kojom se nekada pravila dobra TV zabava. Bez mnogo scenografskih pozlata, džidžabidža, neonskih kaskada i raznobojnih

dimnih, odnosno svetlosnih ofanziva, bez „skupih“ krpica i šljokica sa Ponte Rosa, konačno, bez bilo kakve potrebe i napora da se sadržina, to jest smisao, dakle, duh, šarm i umor, garniraju tonama opsenarske forme. To što su imali da kažu i urade, Milena i Dragan plus njihovi gosti uradili su lepo, čisto i u celosti – samim sobom, sopstvenom ličnošću, sopstvenim šarmom, sopstvenim duhom. Za divno čudo, pokazalo se onda – a i danas se vidi, to je sasvim dovoljno: ničeg drugog zapravo i ne treba. Baš kao što je uzaludno studio pretvarati u modnu pistu, vatromet i spektakl, kad tih osnovnih, ljudsko-stvaralačkih, vrednosti nema. U tom smislu, „Obraz uz obraz“ je velika pouka: fina lekcija o suštini televizije i TV zabave. Stoga, sve što odmah otkrivamo kao naivni, pomalo sirovi i nedorađeni model onih nekadašnjih TV doba i priključenja, brzo se pretvara u finu, setnu patinu, posvetu vremenu kojeg više nema, nikako nedostatak već čudnovata poetska prednost, nešto kao aroma koju dobro vino stekne nakon par decenija.

Kroz „Obraz uz obraz“ prošle su kao gosti mnoge zvezde. Neke su to i danas, neke smo zaboravili: evo još jedne lekcije ove serije, pouke o kratkoći i prolaznosti estradne slave. Najveća zvezda ipak je opstala, tek danas raspoznatljiva u celokupnom svom sjaju i rasponu: Milena, naravno, čija neverovatna ženstvenost i talentovanost skoro u svakoj numeri „Obraza“ blešti kao mali dragulj. Već na početku, ona minijatura o novokomponovanoj pevačici (sa muzičkom željom – „fascinatijom – a može i kolo“, sa „čovekom svog života“ u vidu šofera kamiona koji ju je iz rodne selendre povezao za Beograd, sa „momentom prelomnim za karijeru“ koji nije za javnu priču) vredi bar jednog „Oskara“. A to deluje proročki: onda behu ovakve „pevaljke“ izuzeci, danas su pravilo koje uz ostalo zatrpava i TV ekranče. Sjajno, zaista.

(BR. 1596, 26. JUL 1995)

Izveštaj s terena

Provodeći leto u banji „Koviljači“, pored Loznice – nadomak Drine, čovek se odjednom nađe u drukčijem, bitno izmenjenom televizijskom kontekstu. Mislim na dnevnu porciju programa unutar staklenog pendžera. Od uobičajene, beogradske TV panorame, samo „službeni“ kanali RTS. Nema „autorskih“ kičerica TV „Politike“, nema piraterije „Palme“, ni šlamperaja „Studija B“, nema „elegancije“ van prostora i vremena „BK-televizije“, ni pogleda u „studio“-krtičnjak „Art kanala“, nema ruralnog duha i duhovnog opanka „Pinka“... I hoćeš-nećeš, čovek odahne, opusti se, kao pobegao iz maloekranske ludnice.

Nema, dakle, mnogo starog i poznatog, ali ima novog, nepoznatog. Recimo, program televizije sa Pala. Program često improvizovan, uglavnom „kabast“, bez studijskog „glamura“ i prenemaganja manekenskih „voditeljki“ na koje nas ovdašnji novokomponovani programi navikoše, nema rutine – jer očito još nema nekog posebnog iskustva, ali, u svemu tome, ima života, živahnosti, rezona i smisla. Vidiš, ukratko, zbog čega to ljudi rade, šta žele putem TV mreže pokazati i saopštiti. I što je najvažnije – vidiš da im je stalo. Ne do televizije, ne do slikanja u krupnom planu, ne do frizure („za koju se brine radnja ta-i-ta“), ni do garderobe („naša voditeljica nosi model firme te-i-te“), pa niti do utiska kojega će ostaviti sebi, bližoj familiji i komšiluku: stalo im je do onog što kao sopstvenu istinu magnetoskopskom slikom šalju svojim gledaocima. Ne bih se sada i ovde upuštao u sadržaj i karakter tih istina, ponekad sličnih a ponekad različitih od istina koje mi, beogradski gledaoci, primamo preko svojih televizija. Ali ističem komunikaciju vrednost neovisnu od emitovanih poruka: onaj strasni, vitalni, zarazni kvalitet kojeg poseduje samo televizija koja je nešto više od obavljanja posla, otaljavanja obaveze, pravljenja karijere i glancanja ličnog imidža. Sa svim svojim nedostacima, paljanska TV to ima. Uz sve svoje prednosti, beogradske

TV to uglavnom više nemaju. Stari lisac Marks, mora da se ipak zeznuo oko onog prelaska kvantiteta u kvalitet.

Posebna priča su novi, nepoznati prizori koji se ovde otkrivaju znatiželjnom gostu. Izbeglice i ranjenici, naravno, no o njima još ponešto i čujemo, odnosno vidimo, ma koliko malo i nedovoljno bilo. Ali drugo, neviđeno: recimo, fizionomije i figure Unproforaca, tzv. „posmatrača“ – onih što paze na Drinu, odnosno granicu – kojima je ovde jedan od većih boravišnih punktova. Gledate ih, i prepoznajete: da, to je ona međunarodna, jeftina, prosečna plaćenička radna snaga, najamnici koje možeš angažovati i poslati bilo kuda – da vide ono što naručilac posla želi da vide, onda da zakluče upravo to što gazda traži da bude zaključeno. Grozno. No kad ih osmotrite i prepoznate, odjednom cela volšebna koncepcija belosvetske supervizije jugo-balkanske situacije postaje jasnija, tačnije – prozirnija. I glupanu bude jasno o čemu se, o kome se u stvari radi. Ne sećam se da sam to video na malim ekranima. Gde su naši vrli, neustrašivi reporteri?

No, ima i gore: ono jato naših ljudi, najčešće ženskog pola (pogodite zašto?), angažovanih na prevodilačkim poslovima za dotične Unproforce, bića potpuno pometena i izludela od onih hiljadu-i-par-stotina maraka koliko ih mesečno plaćaju. Velika lova, slažem se, no zar baš sve ima cenu i može se kupiti? Ni tu, naravno, ni trunčice naivnosti: gledate čeljad koja tačno zna šta treba videti a šta prevideti, gde gazda očekuje da otvoriš – a gde da zatvoriš oči i uši. Ni to nisam video u TV slikama. Kud se denuše naši hrabri, vredni TV istraživači stvarnosti?

Biće da sede kod kuće, gledaju „pirate“ sa „Pinka“ i slušaju „muziku“ s „Palme“.

(BR. 1600, 23. AVGUST 1995)

Zloupotrebe

Žarku Lauševiću, poznatom glumcu i čoveku nastradalom u jednoj od najvećih ovdašnjih tragedija unutar kulturnog kruga, sudbina je izgleda namenila dodatnu nevolju – ulogu povremene medijske „senzacije“, odnosno „ekskluzivnosti“. Nije da su ljudi koji se bave kulturom, novinari i izveštači, na njega zaboravili; samo ga se sete tek kada on nešto kaže u sopstvenu odbranu ili kad neko s druge strane baci na njega još kakav kamen krivnje. Manjka osnovno: lično i javno određivanje prema čitavom tom strašnom, nepravičnom skandalu. Reagovanje na činjenicu da je osuđen čovek samo zato što je, u valjda najsirovijoj mogućoj varijanti ugroženosti sopstvenog života i života svog najbližeg, reagovao onako kako reaguje zatečen, uplašen i smrtnoj opasnosti neočekivano izložen čovek, odnosno, što nije reagovao kao visoko obučeni borac-profesionalac, živa borbena mašina osposobljena da precizno, savršeno i hladnokrvno deluje, bez obzira na iznenađenja, šokove i emocije. Te onda, reagovanje na činjenicu da je radi toga pomenuti čovek osuđen po nazorima plemenske zajednice, a ne po zakonima pravne države. Laušević je osuđen zato što je kao „neko izvana“ ubio „nekog iznutra“, i to po nazoru koji vlada „unutra“, dakle, oko za oko – zub za zub, a ne po zakonu što vlada „vani“, koji bi ga ili oslobodio ili neuporedivo blaže kaznio zbog nužne, neizbežne samoodbrane.

Jednog dana, možda uskoro – možda daleko, ćutanje o tome i „javljanje“ samo u „ekskluzivnim“ momentima, biće shvaćeno i procenjeno kao to što jeste. Kao sramota.

Deca su, izgleda, trajna opsesija brojnih kolega. Ali ne samo roditeljska (što je lepo) nego i marketinška (što već nije lepo). Sećam se kolege koji je svojedobno svu svoju natmurenost nad gnjavatorstvom i nedelima Ingmara Bergmana sručio u objavljenom tekstu na leđa maloletne, ni krive ni dužne ćerkiće: siroto dete, u najboljem slučaju ispade starmala prznica

kojoj nisu dali ni lutku, niti čitali „Crvenkapu“, o pokazivanju Diznija da i ne govorimo. Sećam se kolegice koja se u takođe objavljenom napisu rasplakala nad volšebnom dobrotom i plemenitošću sopstvenog podmlatka – još jednom maloletnog, taman prohodalog, nesposobnog dakle da se brani od roditeljskih ujdurmi – koji je, dakle podmladak, nakon dva dana pomnog motrenja kolona izbeglica isteranih iz Knina i okoline, odlučio i proklamovao da dotičnima pokloni jednu (ili dve, ne sećam se tačno) od svojih voljenih „barbika“. Pamtim i koleginicu čiji sin beše na nekom festivalu nagrađen jednom od nagrada, pa – pošto ga lično ne beše na licu mesta – kolegunica, odnosno mamica, odluči da nagradu primi drugi sin, mnogo manji, no, valjda, jednako reprezentativan (nek se vidi šta je mama sve lepo rodila!), i onda se naljutila kad joj naum pokvariše drugi, malo podobniji za primanje službene nagrade. Kad sve to sakupim u glavi, onaj mali Dejan, „dečak iz kolone“, dođe mi kao neko nehотиčno (no nimalo slučajno) iskupljenje svih zloupotrebljenih (medijski) i iskorišćenih (marketingški) klinki i klinaca. Njemu je u životu neuporedivo teže od pomenutih: ali ga bar ne prati i u ljudskom uzašašću ne ometa senka umetne, nekako previše promišljene i kalkulisanе roditeljske pažnje.

Uhvatala nas Lepa Brena na spavanju! Kaže, u intervjuu, da ne zna gde je sva ogromna lova koju ona i njoj slični zgrću na ovdašnjim poprištima svojih poduhvata. Lova je, kaže, kod nekih drugih. Uledenio sam se, načisto. Zar smo zbilja, provaljeni? Jer lova je, naravno, kod mene i mojih kolega, svih nas iz „TV novosti“, pa i malo šire. Kako li se samo dosetila, kako nas je pročitala!

(BR. 1603, 13. SEPTEMBAR 1995)

Kritika kao biznis

Već izvesno vreme nemam ličnog kontakta s ovdašnjom filmskom kritikom, odnosno kritičarima: njihova udruženja i grupacije postadoše, što bi se reklo, etnički higijenična, a takva izgleda nameravaju i ostati. Ali, čitam što ljudi pišu, gledam odnosno slušam što izgovore u TV kameru. I situacija izgleda, najpristojnije rečeno, koprofagijski.

S jedne strane, danas i ovde a po pitanjima filma, deluju kroz medije samo tobožnji, kobajagi kritičari, dojučerašnji novinari, reporteri, trač-maheri, voditelji radijskih ili televizijskih emisija o filmu: ljudi koji su najveći deo života proveli informišući o kino-proizvodnji, o zgodama i nezgodama (istinitim, koliko i izmišljenim) njenih učesnika, čiji najviši domet beše obaviti relativno pristojno odnosno pismeno razgovor od par minuta s nekim filmadžijom pred mikrofonom ili objektivom. Danas, ti ljudi izriču vrednosne sudove i čine to glasno koliko i kategorično, da ne kažemo nametljivo. Oni procenjuju pojedino delo, određenog autora, konačno celokupnu duhovnu i praktičnu konstelaciju kinematografije; a svoje procene uglavnom izriču kao tvrdnje dovoljne same sebi, bez argumenata, bez analitičkih sondi, drugim rečima – bez obrazloženja. Treba da me slušate i verujete mi, jer ja sam filmski kritičar! – na to se najčešće svodi argumentacija njihovog suda. Što pak ti sudovi veoma brzo – kao pozadinu i kao svrhu – otkrivaju ne samo želju za ličnom promocijom, nego i vrlo određenu nameru da se promovišu, javnosti nametnu, imena odnosno dela iz „kritičaru“ bliskog kruga, da ne kažemo klape ili klana, postaje otud razumljivo koliko i prirodno, jer u malom odražava temeljni poremećaj vrednosti i kriterijuma koji – uz sva ostala područja – vlada već godinama i na našem kino-ataru. Reč je o „starim momcima i frajlama“ kojima još malo – pa ode poslednji voz, te se stoga na brzaka ukrcavaju kud već i kako umeju odnosno čeznu.

S druge strane, ono malo mladih što se pojavljuje (malo, bukvalno, jer filmska kritika ovde već izvesno vreme nije ni

privlačan, ni popularan posao) pokazuje nedostatak nekog stručnijeg, teorijski valjanog i senzibilitetom uoštrenog obrazovanja, tako da između njih i starijih „kolega“ zbilja nema ni duhovne ni generacijske razlike u pravom smislu.

Da je tome tako, dokazuje suva svakodnevna zbilja: gde ste i kada, recimo, pročitali nešto što liči na slojevit, temeljan, metodološki razrađen i problemski kompleksan kritički prikaz Kusturičinog „Podzemlja“? A film već dovoljno dugo igra u bioskopima i deluje kao nezaobilazan izazov.

No, za stanje o kom govorimo svi dosad pomenuti snose samo deo, u najgorem slučaju – pola krivice. Drugu polutku dele ostali faktori i „organi“ tekuće kino-produkcije: koliko „službeni“ kulturnjački krugovi (koji ne rade ništa ili premalo), toliko i „neslužbeni“, novokomponovani film-fabrikanti, što niču poput gljiva, a svoj „ukus“ nameću kao jedini kriterijum korišćenja love koju ulažu. Konačno, i svi koji iz raznih ličnih interesa sudeluju u kino-cirkusu globalnog formata (da pomenemo samo seriju festivala na kojima se istoj šačici filmova dele hrpe nagrada, već takvim odnosom dela i odličja potpuno obezvređene, priredbi na kojima je dovoljno zapretiti kako ćeš film povući ukoliko ne bude „vrednovan kako zaslužuje“, pa da ti odmah u krilo počnu padati trofeji, itd, itd).

Čišćenje filmske scene od ljudi bar donekle stručnih, barem pošteno namernih da žito razluče od kukolja, nije stoga nimalo slučajno, niti neočekivano. Pisanje o filmu u nas više nije razmišljanje o dotičnom, javno i odgovorno, nego obavljanje drukčijeg, znatno konkretnijeg posla koji s estetikom i umetnošću ima tačno onoliko veze – koliko je ima između kulture i trgovine.

(BR. 1604, 20. SEPTEMBAR 1995)

Meštar Mića

Pre desetak dana, tačnije 30. septembra i 1. oktobra, gospodin Mića Orlović je, na malom ekranu, bio u prilici da proživi, ako ne najvažniji, a ono sigurno jedan od ključnih momenata svoje duge, bogate TV karijere. Tokom te dve večeri, čak nekako u isto vreme, u 20.30, odnosno 20.15 časova, oba puta na Drugom programu, pojavio se, kao voditelj, u dva karakteristično, čak simbolički različita oblika: prve, subotnje večeri, kao ono što je televizija od njega često i srećom bezuspešno pokušavala da napravi (voditelj na plati odnosno uzici, nameštenik od kog se očekuje da izvadi, ili bar vadeći umanji, tuđe, gazdine fleke odnosno nepodopštine); druge, nedeljne večeri, kao ono što jeste, po sebi, kao čovek i kao profesionalac (gospodin voditelj retke, nenametljive elegancije, vrhunskog stila, prirodnog i onda medijski oplemenjenog šarma, uz to, najvažnije, lakog, jednostavnog i „lepljivog“ komunikacijskog dodira, tj. kontakta s gledalištem). Videsmo, još jednom, majstora na delu. Hajdmo redom.

Prvopomenutom zgodom (subota, 30. septembra, 20,30), gospodinu Mići bi dodeljena centralna voditeljska rola u nečem što se zvalo „Izbor mis Jugoslavije“, zbivalo se u nekoj od prostorija *Hyatt-Regency* (ukoliko smo dobro „spelovali“) palate, uz prisustvo novokomponovane beogradske elite, a ličilo – od početka do kraja – na jedan stari, ipak nezaboravljeni dokumentarac po imenu „Mala seoska priredba“. I tamo (u filmu) i ovde (u stvarnosti, na licu mesta) beše reč o izboru „najlepše devojke“, o raznolikom horu, dakle, za ovakvu zgodu priteranih ženskih grla, u veoma slikovitoj meri trapavih, anatomski „kabastih“, fizionomijski slično bezličnih, mladih dama, ukratko, od kojih je mogla biti izabrana bilo koja – ili nijedna, što bar nedostatak „materijala“ ne bi dopunilo kolapsom „kriterija“. Ista vrsta biće na pozornici (samo luksuznije upakovanih i veštije našminkanih), ista vrsta dvonožaca u gledalištu (samo, opet skuplje garniranih, šljokicama iskićenih i upadljivije fri-

ziranih odnosno nafarbanih), ista forma, nivo i kvalitet rituala (onaj prazni, bljutavi okus palanačke svečanosti, kad dokono poselo pokondirenih tikvi pokuša odigrati salonski glamur i „gospocku“, gradsku „prvu ligu“. U svemu pak tome, Mića Orlović, ni kriv niti dužan, jedini štrčeći, neuklopljen: jerbo se gospodin koji je to iznutra ne može udenuti u „gospodu“ koja to izvana pokušavaju zaglumiti. Trudio se, pošteno i pun dobre volje, ali nije išlo. Neće biser na opanak, niti violina dobro zvuči u ambaru, ma koliko raskošno prerušenom.

Drugopomenutom zgodom (nedelja, 1. oktobar, 20,15), stvar se zvala „Vreme televizije: 35 godina TV u Srbiji“, to jest, reč beše o drugom delu još lane započetog ciklusa posvećenog životu i evoluciji, dakle ujdurmama „staklenog pendžera“ na ovom delu pitoresknog balkanskog pejzaža. Poduhvat, da odmah kažemo, vredan svake pažnje i poštovanja, a uz to, izgleda, nameran da kaže istine koliko je god „objektivno“ i „subjektivno“ moguće, što znači da grehe i nepodopštine ne svali baš mahom sve na „druge“, nego, bar nekakvim delom, i na svoju sopstvenu svest, odnosno savest. Ali, to je druga priča. Nama je na umu gospodin Orlović kao voditelj i ovog nastavka „TV memoarske pantljičare“. Gospodin Orlović na pravom mestu, valjanom zadatku, u top-formi: sto puta je bio odličan, no ne pamtim da od ovog beše bolji. S koliko je dostojanstva – a opet topline, s kakvom lakoćom, bez žurbe, savršeno razumljivo i zanimljivo ispričao ceo (pozamašan, složen, informacijama krcat) propratni tekst toliko je, sam sobom – ličnošću i medijskim bićem – na najbolji način reprezentovao TV kao važnu, vrednu pojavu. Ta „priča u priči“ biće, zasigurno, idealna „armatura“ celog poduhvata.

Bravo maestro!

(BR. 1607, 11. OKTOBAR 1995)

Gresi i argumenti

Televizija, gledano u celini, nije samo ono o čemu se na malom ekranu govori. Televizija je, hoćeš-nećeš, i ono o čemu se na tom mestu čuti. I samo na prvi pogled začudno, to ćutanje biva ponekad rečitije od govorenja...

Ne pripadajući „gornjim“ slojevima „javne elite“, niti sklon virenju u „visoke krugove“ nisam, prirodno, u toku zapleta, obrta i dvorskih intriga na bilo kom ovdašnjem „važnom mestu“. Podatke o odluci gospodina Miroslava Simića da napusti članstvo u SANU, njegove porive i argumente, pročitao sam u dnevnoj štampi, i o tome znam koliko svaki čitalac ovakvih izdanja. Iz istih izvora stigoše do mene reagovanja SANU, odnosno, njenih članova spremnih da ustanu u odbranu onog što je Simić, očigledno, svojim gestom povredio. Simićeve argumente bio sam u stanju prihvatiti kao stav čoveka koji možda jeste (a možda nije) u pravu, no koji otvoreno saopštava to što mu se ne sviđa i od pomenutog mesta udaljava. Čovek je odlučio, obnarodovao i argumentima odluku propratio, znači, postupio u skladu sa svojom savešću, ne ogrešivši se ni o jedan princip ličnog i javnog delovanja.

Tu čistotu komunikacije (odluka–izjava–argumentacija), nisam otkrio kod „sabesednika“, akademika što se osetiše potaknuti da Simiću uzvrate. Još čudnije: umesto argumenata „ad rem“ (o problemu), izrekoše oni mnoge argumente, „ad hominem“ (o čoveku koji je problem izneo). Akademik Isaković, recimo, kao podatak bitan za demaskiranje „okrivljenog“ navodi „poreklo njegove majke“ koja „verovatno utiče na njegovo ponašanje“. Šta zaista (naročito s onim „verovatno“) zvuči silno.

Akademik Mihailo Marković – također „ad hominem“ a ne „ad rem“ – ima malo širi spisak grehova: po njemu, radi se „o čoveku koji je otišao da živi u Engleskoj, kome je žena Hrvatica i koji je već pre tri godine pisao pismo i osudio srpsku agresiju na Hrvatsku“. Prvi argument optužbe donekle razumem (ne zna Simić, ili ne respektuje ono „Ostajte ovdje, sun-

ce tuđeg neba...“), treći mi ostaje mutan: neće biti valjda da u demokratskom društvu (čak i onom još na listi „dopisnih članova“ demokratije), pojedinac nema prava na svoj sud i argumentaciju, taman taj sud, rekoh, bio od svih različit i nepodržan. Jednačiti pravo na javnu reč s obavezom na apsolutnu istinu čini mi se pomalo rizično, da ne kažem dogmatski klizavo.

Najviše me buni drugi argument akademika Markovića: „žena mu je Hrvatica“. Prvo, predstavlja li to olakšavajuću okolnost (u smislu – „s kim si, takav i sam postaješ“) ili pak otežavajuću okolnost (kao „kakav si – sa takvima se družiš“).

A drugo, ako od svih „minusa“ dotične gospođe možeš navesti samo nacionalno poreklo, onda to ne izgleda baš dostojno zrelog čoveka, pogotovo akademika kad govori u ime Akademije.

Ta podela na „ovako“ ili „onako“ oženjene, odnosno udate, je li isključivo vaša, ili iskazuje širi nazor, odnosno interes – možda kakav novi nacio-socijalni projekat – vaše Akademije? Beležite li slučajeve ovakvih bračnih zajednica, pravite li spisakove, pripremate li mere u vezi takvog stanja stvari? Pitanje me, razumećete, veoma lično interesuje, jer, vidite, moja supruga je također „udata za Hrvata“. Pa bih voleo da znam šta joj sve zbog toga možda može sledovati. A mislim da objašnjenje dugujete svima u sličnoj „situaciji“ koje ste svojim rečima ovako „dotakli“. Mi smo ljudi, znate, živa bića, ne „nacionalni entiteti“. Ne odgovorite li na ovo, javno, dopuštate naime da se postavi pitanje: ima li – i kakve – razlike između vas i gospodina koji bogu beše nedavno zahvalio što mu žena nije Srpkinja ni Židovka.

A vi valjda niste isti, ne težite istom?

(BR. 1608, 18. OKTOBAR 1995)

Žabe i babe

Ono malo preostalog ugleda i kvaliteta, „Vesti u 7“ na „Studiju B“ rasipaju, tačnije, prokockavaju nebrigom (odnosno površnošću) koja nema veze sa sadržinom, selekcijom i oblikom plasiranja pojedinih vesti – nego s trenucima predaha, „iskopčavanja“ iz lavine aktuelnih nevolja, znači s momentima u kojima vesti, na par desetina sekundi, ustupaju mesto reklamama i marketinškim porukama. Sa dotičnima pak, reklamnim porukama, također je sve u redu – prostočno su, više-manje, napravljene, odnosno dizajnirane – samo što se mesto na kom se pojavljuju, naime, momenat emitovanja, „ubacivanja“ u informacijski mozaik, poput bumeranga okreće i protiv njih (reklamnih poruka) i protiv cele emisije kao ozbiljnog TV fenomena.

Konkretan primer: kada se, recimo, nakon izveštaja o novoj ili onoj koloni sad tako strašno učestalih izbeglica, naglo – trenutnim „rezom“, u reklamnom „predahu“, pojavi nekakva metalna, zvečeća, „gospocki“ naglašena i sa bezbrižnošću novokomponovanih bogatuna obnarodovana „nova bankovna kartica“, takav montažni spoj-sudar dve sasvim različite činjenice dovodi do neizbežnog „kurcšlusa“ u svesti slojeva (i „klasa“) pučanstva koje emisiju prati. Jer, najkraće, oni kojima na srcu leži tragedija proteranih jadnika doživće krajnje neukusnim direktno nadovezivanje zvečanja i „glamura“ bankovne kartice.

Oni što pre svega vode računa o lovi i zaradi, moraju osetiti (u najboljem slučaju) bar stid zbog sopstvene bezosećajnosti, ili (u gorem slučaju) bes zbog ovako direktnog povezivanja ružnih peripetija nekih drugih ljudi sa sakrosanktnom himnom „zlatnom teletu“ kojemu i sami služe.

Ili kada se, recimo, na slike pucanja, ranjavanja i pogibanja u opet tako strašno posvud rasplamsalim bitkama, direktno nadoveže „spot“ o lepom i sunčanom, nudističkom i „jeftinom“ letovanju u domaćem ili tuđem moru, rezultat će biti isti: reklamna poruka, ni kriva ni dužna, zaslugom grešno oda-

branog trenutka i „umetanja“ u kontekst u kom deluje deplasirano, odbojno, čak neljudski, biće ne samo umanjena (odnosno poništena) u svom propagandnom dejstvu, neljudskog TV koncepta. Medijska poruka bi, najkraće, glasila: Ne možeš u isto vreme valjano opsluživati siromaha i bogataša, ubogog nesrećnika i dokonog profitera. Ne možeš – i ne smeš! Inače, pored medijske nepismenosti i ljudske frigidnosti, razotkrivaš sebe kao pripadnika (tj. zastupnika) ove druge, povlašćene, bezbrižne, obogaćene klase.

Ono što tekućih sedmica spasava obraz „Studija B“ ne zbiva se, međutim, uveče, nego ranom zorom: „Beograde, dobro jutro“, program lepo nazvan po kult radio-emisiji Duška Radovića, liči na ono što i taj radio i ta TV behu nekad, u početku. Vidi se da im nedostaju saradnici, da barataju tehnikom u rasulu, da ih muči sto jada, ali, oseća se pametna ruka urednika i vrednoća upošljenog tima, oseća se koncept i volja da победиš nemoguće. Trenutno, ovo je najdinamičniji i najživotniji segment cele TV mreže u koju smo uhvaćeni. Pa bi bilo lepo, sem imena „glavnog“, navesti na „špici“ još neke zaslužne za ovakav domet.

Prava poslastica zna biti i „VIN“, recimo nedavni razgovor Gordane Suše s Ivanom Stambolićem. Bez trunke agresivnosti, narcisoidnosti i nadmenog „oštroumlja“, domaćica je gostu ostavila sve „opcije“ u ponašanju i odgovaranju, pa su baš zato njegova okliznuća, naivnosti, opsene (ili samoobmane?) same od sebe slagale mozaik istinitog, mada ne naročito prijatnog portreta. Jedna ovakva, savršeno precizna „skopija“, vredi stoga više od svih ovdašnjih „Pres-klubova“, zasnovanih na pandurskom isleđivanju „gosta“ i divinizaciji „domaćina“. Ovo nije isterivanje kompleksa, ovo je prava TV.

(BR. 1609, 25. OKTOBAR 1995)

Fabrikovanje legendi

Beograd je oduvek imao – a ima i dan-danas – svoje legende: misli se na ljude, preminule ili još uvek žive, ali mahom izuzetne individualnosti tj. posebnog dara; ličnosti sveže, originalne, duhovite stvaralačke energije, koje svojim delima (dakle talentom) i samim sobom (znači bićem), ozračuje prostor oko sebe, svoj životni ambijent, onom vrstom svetlosti, u isti mah topline, što nastavlja da sjaji i greje i pošto se njihovi nosioci sa ovog presele na onaj drugi svet. Takvi svetlaci, ljudi-kresnice, bivaju i za sobom ostavljaju onu jedinstvenu auru što ćemo je kad-tad, za njihovog života ili docnije, identifikovati i sobom poneti kao neprolaznu vrednost: i to je ishodište fenomena kojega u određenom trenutku nazovemo pravim imenom – legenda.

Elem, takvih personifikovanih legendi, rekosmo, ovde ima valjda otkad ima i Beograda – i biće ih sve dokle i dotičnog grada bude.

A još dok su živi (takvi ljudi), odnosno dok traju njihove legendarne aure, možete ih – mimo pomenutih vrednosti – raspoznati od drugih, kobajagi „legendi“, po krajnje jednostavnom „ključu“: svako od njih iskreno bi se naljutio i čak razbesneo da ga neko, za života, javno i glasno pokuša nazvati odnosno proglasiti legendom. Bilo bi im to strano, čak mrsko, u onom smislu u kom svakoj autentičnoj ličnosti smetaju – i iritiraju je – vanjska, zavodljiva, kaćiperska (odnosno laskajuća i udvornička) deluks-pakovanja, ma koliko milozvučno naštimovana. Zamislite Pavla Vuisića da se neko usudio krstiti ga legendom, ili Ljubinku Bobić, još bolje Zorana Radmilovića i Bojana Stupicu, čak i skoro posvećeno mirne, nezametne prirode, kakve behu Duško Radović, Šejka ili Cico Perović. Ne bi, prosto, to dozvolili ni otpeli, i to ne radi nekakve posebne skromnosti, nego zbog prava svakog uistinu osvešćenog dvo-nošca da svoj radni, stvaralački ili prosto ljudski vek proživi kao to što jeste – živo biće – a ne kao prerano mumifikovana,

zvučnim etiketama (nalik turističkom koferu) oblepljena „ambulantna svetinja“.

No, uprkos svemu – ili baš poradi takvog stava – i legenda dođe na svoje: za njima se, s punim pravom i valjanim razlogom, ko sama od sebe, spontano splete i razvije vilinska koprena priče – uspomene bez kraja i poslednjeg čina, rasprostire se, ko čipkani ćilim snova, onaj fluid što ih drži u svim našim sećanjima i srcima. Da, to su legende, one prave, nehотиčno i nimalo slučajno kristalisane i na trajanje „osuđene“.

To je lepa strana legendarne tradicije i stvarnosti svih lokaliteta koji, poput Beograda, imaju moć da rađaju, neguju i ne zaboravljaju forsiranje, silovanje celog fenomena, odnosno procesa, proizvodnja samog sebe u „legendu“. Baš danas, ko uvek u smutnim, za krivolov pravim vremenima, cveta to fabrikovanje „legendi“, skoro kao na tekućoj industrijskoj traci. Svaki pevač koji je smandrljao par songova o Bgd-u, stihoklepac što se par puta dotičnim gradom „nadahnuo“, svaka kafanska pevaljka i dokona frajla „dirnuta“ ovdašnjim horizontom, svi oni, sopstvenim tvrdnjama a uz pomoć hora iz klape i klanu, preko noći postaju „legende“. I njih ćete lako prepoznati: ostareli, ofucani momci, iscrpljene, povenule cure u raznim vrstama „spida“ i „tripa“, ukratko, menopauza na delu u bedno-smešnom obliku.

Ovdašnje TV tu možda plaćaju najkrupniji danak usitnjennoj, smrvljenoj svesti i savesti konteksta u kom emituju. Takve legende nisu potrebne Bgd-u.

(BR. 1614, 29. NOVEMBAR 1995)

Žabica sa cvikerima

Nedostaje mi, na malom ekranu, ona „kulturnjačka“ frka od pre par meseci, u vidu svakodnevnog višekratnog emitovanja spotova u stilu „s kulturom je lepše“. Najviše mi pak fali „zaštitni znak“ cele urnebesne kampanje: ona neodoljiva „žabica“ od kamena iz Lepenskog vira, kojoj (kako „domišljato“ – i kako karakteristično!) natakose šarene plastik-naočare u stilu Lepe Brene. Alal vera!

Elem, trebalo je (to jest, proglasiše i obnarodovaše) da 1995. bude godina kulture. Bar je „žabica-sa-lepi-cvikeri“ to krčmila početkom sezone, sve dok se, tokom vrelog leta, nije zamorila, odnosno ućutala. I šta sad, pred kraj sezone, ostaje od svega kao nekakav opipljiv rezultat? Ostaju šareni cvikeri – bez lepenske „žabice“.

Na planu produkcije, ostvareno je nekoliko izuzetnih dome-ta (pre svega Kusturičino „Podzemlje“, onda Paskaljevićeva „Tuđa Amerika“ i Markovićeva „Urnebesna tragedija“), samo što se u svim tim slučajevima radilo o krvavo izbornom rezultatu bukvalno samoubilačkih akcija pomenutih autora, o projektima čija je realizacija (finansijski i organizaciono, o umetničkim „čvorovima“ da i ne govorimo) poprimila dimenzije pravih međunarodnih odiseja, dugotrajno iscrpljujućih i sve do kraja neizvesnog raspleta, u kojima ovdašnji „organi“ zaduženi za kulturu nisu imali nikakvog – ili bar većeg pomena vrednog – udela (odnosno učestvovanja). Svojatati, dakle, „Podzemlje“ ili „Tuđu Ameriku“ ili „Urnebesnu tragediju“ kao poen ovdašnje „kulturne politike“ jeste neistinito koliko i besmisleno.

Ono par preostalih filmova u kojima su, valjda, ovdašnji kultur-organi malo više mrdnuli stražnjim delom tela, razvučeno je i rastalambasano na desetak kino-festivala diljem lepe domovine, i tu je oseka kvaliteta neverovatnom strašću nadomeštana plimom fešti i nagrada. A što se tiče – kako je finim činovničkim vokabularom formulisano – „stimulisanje film-

ske proizvodnje, odnosno umetnosti“, na tom „ataru“ beše s proleća organizovan izvestan konkurs, s ciljem da se kakva-takva raspoloživa sredstva raspodele vrednim, dakle najboljim raspoloživim projektima.

Već raspisivanje odnosno objavljivanje natječaja beše tipično jugo-folklorni nonsens: u roku od 15 dana trebalo je na nadležno mesto predati scenarij, plus detaljan finansijski plan („konstrukciju“, kako činovnici kažu), zapravo, gotov manuskript za umetnički igrenjak i precizne podatke o njegovoj realizaciji. Komisija koja je prosuđivala i odabirala najbolje predloge (projekte), bila je – i do danas ostala – anonimna, dakle tajna, utajena, javnosti nepoznata. Autorima, pak, čiji projekti ne behu usvojeni, nije uručena nikakva (kamoli pak stručna) argumentacija negativne odluke, što već sem neprofesionalnosti i sakrivanja pred javnošću sadrži i nijansu čiste nepristojnosti. A kad se zna, recimo, da je na konkursu učestvovao – i bio odbijen – Puriša Đorđević sa scenarijem prema delu Milorada Pavića, onda je teško bilo kog uveriti da se zaista radilo o izboru najboljih, odnosno, tad je lako objasniti zbog čega je komisija ostala tajna, a odluke bez obrazloženja.

U isto vreme, posvudašnje javno orgijanje kino-pirata (na TV planu koliko i u video-produkciji) nije naše „kultur-treger“ potaklo ni na kakvo reagovanje, čak ni podizanje bilo koje od dve raspoložive obrve, o legalnim odnosno društvenim akcijama da i ne zborimo. Pa sad ti vidi šta je ovde bolje i unosnije: biti Puriša i Pavić ili gusar, znači lopov. Kao što rekomo: iščezla lepenska „žabica“, ostadoše cvikeri Lepe Brene.

Alal, vera, još jednom.

(BR. 1616, 13. DECEMBAR 1995)

Ozbiljni i neozbiljni

Pre nekoliko sedmica, u poznatoj dnevnoj novini, jedan poznati pevač pobunio se protiv nedela koja se na ovdašnjim TV kanalima svakodnevno čine na terenu jezika, odnosno govora: zasmetalo mu je što se kroz usta poluobrazovanih voditelja i voditeljica sa malenog ekrana uporno i nametljivo lansira krajnja nekultura govora, zapravo jezički šund najgore vrste.

Posebno se tom prilikom zadržao na fenomenu žargona – oduvek prisutnog u Beogradu, kao i u svim velikim gradovima – uličnog govora koji sad bez ikakve kontrole, stvaralačkog (odnosno ironijskog) smisla biva „pušten s lanca“, dakle, korišćen ne kao duhovita iznimka od pravila, nego kao pravi, „jedini“ govor današnjice. Veliki promašaj, po rečima pevača, jeste praksa da se čitave serije emisija, pa i kompletni TV programi, zasnivaju na imidžu nepismenog, „humorističkog“, u stvari ružnog, prostačkog žargona. A to, ruku na srce, i jeste u novijem periodu postao agresivni „zaštitni znak“ nekoliko novokomponovanih, najnižim (po kulturi i svesti) slojevima gledališta okrenutih TV kanala.

Naravno, ne treba posebno isticati da se kao „korisnici“ te vrste „govora“ i „humora“ pojavljuju voditelji bez ličnosti i glumčiči bez talenta, koji vanjskim „šokom“ i „efektom“ nastoje (uzalud, naravno) prikriti sve što im iznutra fali ili „škripi“. Voditelji od ikakvog digniteta ili glumci barem nekog dara nikada neće pribeći ovakvim „niskim loptama“, jer je to sramota i za njih i za celu profesiju.

Druga izjava jedne poznate ličnosti, opet pevačice, u istim poznatim dnevnim novinama, direktno se – mada u suprotnom smislu – vezuje na prethodno citranu. Elem, poznata „zvezda“ – „umetnica“ novokomponovane estrade – žali se na preveliku prisutnost ružnog života i nevesele stvarnosti na TV ekranu, preporučuje, štaviše zahteva, više „zabavnog programa za šire narodne mase“. I bukvalno kaže kako se od „narodnjaka“ odvaja silan novac za „takozvanu ozbiljnu umet-

nost“, po logici da oni koji su pametniji i sposobniji treba da pomognu one koji to nisu. Nada se, međutim, da takvo „stanje stvari“ neće većito trajati.

Ovakva izjava, tačnije – prezir estradne pevaljke prema „takozvanoj ozbiljnoj umetnosti“ – izazvala bi u svakoj sredini zdrave pameti i bar minimalnih kriterijuma pravi javni skandal. Pod pretpostavkom da bi takvu izjavu neko uopšte hteo i smeo da objavi. Kod nas, plasirano je to ne samo kao lični stav, nego kao ozbiljna kritička primedba. Primedba čemu i kome? S jedne strane, TV programu koji nije dovoljno ružičast, s druge strane stvarnosti koja je odviše siva, s treće strane „takozvanoj ozbiljnoj umetnosti“ koja, poput lenjog parazita i suvišnog balasta, živi na račun ove druge, valjda prave odnosno ozbiljne, „narodnjačke“ i estradne „umetnosti“?

Alal vera!

A kada čovek malo bolje razgleda tekući TV program, tek ponegde, slučajno i nakratko može pronaći tu „takozvanu“ ozbiljnu umetnost – bilo da je reč o književnosti, likovnim kreacijama, muzici, filmu ili pozorištu. „Takozvane ozbiljne umetnike“, od pisaca i slikara do reditelja, kompozitora i glumaca, privode pred kamere samo hrpimice, u gomili, da bi svaki od njih, svaka ta vredna ličnost, dobio po par minuta ekspres (instant) intervju u okviru užasa zvanog „emisija sa brojnim gostima u studiju“. Gde je ta „takozvana ozbiljna umetnost“, pa da zbilja nekog ugrozi i na lovi zakine?

Tu, na tom planu, mnogi naši TV kanali odavno su postali negativni, ulični, žargonski vaspitni faktor. Oni nas uče podeli na „pravu“ i „takozvanu ozbiljnu umetnost“. Što sa stanovišta establišmenta znači politika, a sa našeg gledačkog – svakodneвно pranje mozga. Samo to, i ništa drugo.

(BR. 1622, 24. JANUAR 1995)

TV muholovka

Televizijska brzina – da ne kažemo površnost – koja dolazi do izražaja pri svakom reagovanju na važne događaje, ima, za razliku od drugih brzina – površnosti jednu uočljivu prednost: nabadajući odoka i otprilike, TV kamere i poslenici ponekad nabodu bitno. Onu vrstu bitnog što se krije iza „bitnijeg“, zapravo sporednog. Vrstu bitnog koja nije lepa, ali je istinita – te stoga poučna. Neke činjenice, reči i postupci – kao slučajne mušice – prosto se na TV traku nalepe kao na muholovku, pa tu ostanu, otete zaboravu i brzom vremenskom sledu epizoda važnog događaja. Tako TV instant-lakmus ume da uhvati i sačuva suštinu.

Recimo, svako ko je čuo TV ispovesti reditelja neposredno pred premijeru „Gospođe ministarke“ u JDP-u, mogao je, odmah, shvatiti koliko je sati s predstojećom izvedbom: osnovni problem, beše ustvrdio reditelj, jeste – kako Nušića učiniti danas i ovde mogućnim... E sad, da reč beše o Lope de Vegi ili Viktoru Igou, takva pretpostavka – učiniti mogućim, danas i za nas – bila bi na mestu, itekako. No, kako je reč o g. Brani-slavu i „Ministarki“, sve zvuči (jer jeste) tumbe: taj nenametljivo mudar (što je retko) i još uvek smešan (a to je još ređe) komad, sam po sebi jeste do te mere i danas i ovde ne samo mogućan, nego organski (kao metafora, kao „geg“ i kao društvena „figura veneris“) prisutan, da razmišljanje o „činjenju mogućnim“ liči na dilemu dirigenta – kako da Verdija učini pevnim odnosno melodioznim!

Ili, drugi primer, nedavna – skoro istovremena – dodela dve zvučne nagrade za roman, „NIN-ove“ i „Meša Selimović“. U oba slučaja, kamere različitih studija (od kojih su pojedini, bez ikakve slučajnosti, za jednu pokazali veći, a za drugu manji interes), daleko se više pozabaviše ličnostima slavodobitnika nego delima za koja su nagrađeni. Što takođe beše otkrilo nešto bitno: da se, u oba slučaja, radi zapravo o nagrađivanju, odnosno simboličkom izdvajanju čoveka, a ne knjige, znaka sop-

stvenog ideološkog opredeljenja, a ne umetničkog dela. „NIN-ov“ žiri opredelio se svojim izborom za „građanski lokalpatriotizam“, onaj „Meše Selimovića“ za „proleterski internacionalizam“ (po čemu će, kao savršena i duboko značajna suprotnost, ostati taj nagradni duet upamćen i simptomatičan). Kasnije, u intervjuima i ogledima, težište je naravno, prebačeno na knjige. No, TV je, za sve koji umeju i gledati i videti, već razotkrila u čemu je štos: njena brzina i površnost pomogle su joj (i nama) da sagledamo nešto „prosto kao šamar“, što – jer stoji pred nosom – tako lako propustiš odnosno previdiš.

Pouka je, na medijskom planu, dvostruka. S jedne strane, TV skakanje „na prvu loptu“ ne mora da bude ni neobavezno niti beznačajno, s druge strane, može ono biti rečitije i dragocenije od naknadnih, detaljnih i umnijih reagovanja drugih instrumenata za istraživanje stvarnosti. Dođe mu to kao neka nehotična sposobnost kamere da upeca što ostalima umakne.

Ostaje i jedno zanimljivo pitanje. Gospodin Branislav, srećom ili nesrećom, odavno je mrtav, pa daljnja ovozemaljska priključenija njegovih dragulja – uključujući i gospođu Živku – ostaju van njegovog vidokruga i doseg. Ali, dobitnici pomenutih nagrada živi su i zdravi. Da li im je, u opštoj gužvi pred golom, palo na um kako se u vasceloj ujdurmi radi zapravo o njima, ljudski i simbolski – potom ideološki, a ne o njihovim delima, inače sasvim pristojnim, mada pomalo bajatim manuskriptima? U tome bi TV muholovka mogla da im bude od krupne pomoći...

(BR. 1623, 31. JANUAR 1996)

Estetika krize

Svako krizno doba, na kulturnom ataru (jer kultura biva prva, najlakša i najbespomoćnija žrtva krize), ostavlja tragove posebne dubine. Ali i prepoznatljivosti: u momentu u kom se vrednosni kriterijumi (jedan od temelja kulture) počnu srozavati i unakažavati, dolazi, po pravilu, do dve karakteristične pojave, smešne isprva – ko što je komična svaka karikatura odnosno surogat, ubrzo međutim sve dramatičnije, zapravo tragičnije – kao što biva kad se karikatura zacari na pijedestalu istine a surogat definitivno i zadugo zameni vrednost. Prva takva karakteristična pojava, simptom dubinskog oboljenja, jeste grozničavo povećavanje proizvodnje takozvanih „kulturnih dobara“, odnosno, što znači temelj ovakvog „ubrzanja“, neprestano otkrivanje novih „talenata“ i lansiranje u javnost friških „zvezdanih“ imena. Reč je, naravno, o pokušaju da se količinom – pravim lavinama količine, nadomesti kvalitet, dakle valjanost, kakvoća „kulturnog proizvoda“. A druga karakteristična pojava „prirodno“ se nadovezuje na prvu: reč je o proporcionalno jednakoj plimi, dakle inflaciji, „važnih“ i „velikih“ javnih društvenih priznanja odnosno nagrada. Čime se, zvučno i za neosetljivo uvo dosta uspešno, „vrednost“ nastoji proglasiti Vrednošću a opsena Dometom.

Porast broja odlikovanja i odlikovanih prati tako u stopu pad kulturnih standarda i kriterijuma, baš kao što hijene slede kretanje posustalih, zalutalih i premorenih nesrećnika. A mi, danas i ovde, prisustvujemo pravoj orgiji ovakvog procesa: nikad, po novinama, na radio-talasima i TV ekranima, toliko „zvezda“, „otkrovenja“, „osveženja“ i „novih nada“, nikad za njima toliko „zlatne“ nagradne prašine, a opet, kad bolje pogledaš, nikad takve zahuktale pustoši i šund-karnevala na takozvanoj „kulturnoj sceni“.

Za prvo, proizvođenje stalno novih i novih talenata, brinu kurentni mediji (štampa, radio, TV i njihovi gazde odnosno urednici), podjednako, međutim, i „grupe građana“ zaintereso-

vane za takvu igru, od „fahova“ odnosno „klanova“ do „bliske okoline“ odnosno porodice. Da nije strašno, odavno bi bilo smešno koliko je zadnjih godina glumaca, pevača i piskarala proizvelo svoju decu u „zvezde“ aktuelne kultur-ujdurme. S obzirom na vladajuće „kriterijume“, to polazi za rukom lakše no što se naivnome čini: ispada da je dovoljno ćerku naučiti da se prenemaže, da loše imitira Merilin Monro i da svaki čas u mini-suknji prebacuje nogu preko noge – i evo cure na deset naslovnih strana, u sto TV žurki, u skoro svakoj „rubrici poznatih“. „Fahovi“ i porodice postaju tako prave male tvornice lažnih dragulja, falsifikata, koji će se ipak za priličnu cenu prodati diljem bedne domovine. Dođe mu to ko neka novo-komponovana „mala“ privatna privreda.

Za drugo, nagrađivanje i odlikovanje, brine se država, dakle vlast i establišment, naročito njihovi „kultur-organi“, svi kojima je stalo da tekuće i svim trubama obnarodovane „godine kulture“, „godine filma“ i slične – ispadnu punije, sadržajnije i lepše našminkane no što su zapravo. Privatne i društvene ambicije uskraćuju se tako na skoro savršen način.

Za državu, odnosno vlast, čitava ova predstava ima, međutim, i jedno dublje, od „nekakve kulture“ važnije značenje. U situaciji u kojoj, barem u izvesnoj meri, moraš voditi računa o opoziciji, o različitim strankama, grupacijama i pokretima, nije loše (po starom, ovde sjajno uvežbanom principu), okupljati nove i zadržavati stare pristalice darežljivom raspodelom nagradnog ordenja. Što znači najmanje dve stvari: prva, tužna, jeste slutnja da se postojeće stanje neće tako brzo izmeniti; druga, vedrija, jeste šansa psihologa i sociologa kulture dalje budućnosti da se do suza nasmeju izučavajući materijal našeg „kulturnog“ danas i ovde.

(BR. 1625, 14. FEBRUAR 1996)

Maloekranska maskerada

Kad god se protivnici odnosno oponenti oko nečega lako, brzo i u tišini slože – znači da stvari (po nas obične smrtnike) stoje gore no što se u prvi mah čini. Recimo, zašto je odmah istočni komunizam, zakleti (na rečima a bogme i na delu) dušmanin zapadnog kapitalizma, hitno i kao podmazano od potonjeg preuzeo svakidašnji raspored radnog vremena svog građanina (od 9 izjutra do 5 posle podne)? Zato, naravno, jer tako najlakše i najpotpunije (u zamenu za radno mesto, dakle platu), oduzmeš tom građaninu najveći deo vremena kojeg bi (radeći, recimo, od 7 do 14 časova) mogao iskoristiti za mnoge sopstvene, individualne afinitete. Ovako, stigavši kući i napunivši stomak, šta ti preostane? Da bleneš u televizor i odgledaš sledeću iz niza svakodnevnih seansi bezbolnog ispiranja mozga (seansi, jasno, izvedenih na Zapadu sa mnogo više šminke i deluks-pakovanja nego na Istoku). Ili kad ovde, kod nas, državno ministarstvo za kulturu i privatni „Soros“, bez obzira na sasvim različite, čak suprotstavljene interese odnosno porive, počnu prećutno koristiti isti osnovni model raspodele svojih sredstava umetničkim projektima odnosno kulturnim radnicima: komisija, žiri, odbor, savet ili kako se već zove telo što projekte razgleda, vrednuje i selekcioniše – na obe strane ostaju anonimni, njihove odluke u oba slučaja ne podrazumevaju nikakvu javnu argumentaciju. Drugim rečima, ne znaš ni ko ti sudi niti na kakvim je elementima presuda zasnovana. Ja tebe vidim – ti mene ne vidiš, stara dečja igra izrasta tako u opaku demonstraciju skrivene sile, svemoćne kriptokratije, vladavine anonimne grupe nad živim, konkretnim pojedincem.

U čemu je štos? Pa, sigurno ne u tobožnjoj zaštiti sudija od besa nezadovoljnih (ili je ovdašnji kulturni serkl zbilja opasno, krvožedno krdo?), nego u prenosu težišta cele rabote sa vrednosti (projekta) na osobu (stvaraoca), u selekciji koja se više ne odvija linijom dobro–loše nego principom „naš čovek“ (onaj

koji nam treba ili već služi) i „onaj drugi“ (koji nam ne treba i neće poslužiti). Reč je, u oba slučaja, o indirektnoj korupciji, kupovini duša, zloupotrebi kulture. Pa stoga više nije važno koliko stvarno vrediš, nego koliko nekome možeš poslužiti.

A televizija, kao uvek, sve to odražava poput ogromnog javnog ogledala. Ne što bi želela (jer njena funkcija jeste stalno bojenje sivog u ružičasto), nego što (zbog svoje široke medijske prirode) ne može da ne odrazi, makar indirektno.

Koliko god se, na primer, izvana razlikovali (i na sve načine nastojali urazličiti), ovdašnji TV kanali ipak nalikuju u bitnim stvarima: recimo, koju to stanicu pratimo da bismo iz njenih dnevnih emisija vesti saznali istinu, a koliko ih pratimo tek da bismo – upoređujući ono što jedni prešućuju a drugi preuveličavaju, tek eventualno i delimično, indirektno – istinu naslućili? Kojom to našom TV stanicom ne vladaju osrednji i loši novokomponovani pevači, osrednji i loši novokomponovani voditelji, osrednji i loši modeli emisija, svi jednako agresivni, svi svoje goste i predmete razgovora tretiraju ovlaš, površno, manipulišući njima umesto da ih ljudski i problemski prezentuju? Otuda generacije koje, kraj malog ekrana, rastu upijajući opasno temeljno saznanje: nije važno koliko vrediš, važno je koliko se probiješ. A kad se ne probiješ vrednošću, znači da to činiš služeći nekim drugim motivima i odabiračima. U tom smislu, zlo koje „stakleni pendžer“ nanosi ovdašnjoj sredini biće izmerljivo tek kada, jednom, uz grdne muke, krenemo makar u pokušaj da se zavladao stanje duha počne vraćati meri istine i ljudskog bića. Dotle, bićemo svi sirovina u najdelotvornijoj masmedijskoj „flajšmašini“.

(BR. 1629, 13. MART 1996)

Momak od sedam banki

Ma ko odneo Grand pri na predstojećem festivalu našeg dokumentarnog i kratkometražnog filma, odnosno, što god odlučio službeni žiri, moralni pobjednik ove manifestacije, u stvari, junak filmske sezone, ostaje Puriša Đorđević, čovek odnosno umetnik koga već odavno ne treba posebno predstavljati ni jednom od kino-profesionalaca ili filmofila.

Pravim imenom Mladimir, sa oficijelnim nadimkom Puriša, plus prijateljski nadimak Purke, gospodin Đorđević se, sticajem okolnosti (nimalo slučajnih, uostalom), nalazi baš sad na vrhunskoj, krunskoj tački celokupne karijere. Pošto se pak u kinematografiju profesionalno ukrcao još krajem 1946, navršava se, eto, tačno pedeset sezona njegovog neprekinutog druženja sa kamerom, druženja koji izvana oduvek deluje kao ležerno, pomalo zezantsko flertovanje, no istovremeno, iznutra zrači tj. otkriva se kao prava, potpuna, dugovečna ljubav. Pedeset Purišinih kino-godina, to je polovina od ukupnog dosad ostvarenog života i rasta filma, „sedme umetnosti“, u kojoj će Puriša brzo pronaći svoj temeljni impuls i izazov, a koja će, kroz njegovo delo, zaživeti i na našim prostorima u svom blesku svoje moći i poetske lepote. Jer Puriša, uz ostalo, znači igrenjake-bisere kao „Devojka“, „San“, „Jutro“, „Podne“, „Biciklisti“, „Cros country“ ili „Zbogom ostaj bunkeru na reci“, znači kratkometražne dragulje kao „Deca“, „Pesma“, „Kontrabas“, „Majka, sin, unuk, unuka“ i mnogi drugi, znači knjige „Pisma iz male varoši“ ili „Lola Beograd“, znači seriju antologijskih tekstova „Sto godina srpskog filma“, itd, itd. Znači možda najlepši i zubom vremena najmanje zakačeni deo naše zajedničke filmske mladosti.

Sećam se, recimo, venecijanskog festivala 1967, kad na mnoštvo novinarskih pitanja u vezi fenomenalnog finala „Jutra“ (ono neopisivo mešanje oblaka, magle i isparenja vlažne zemlje kroz koje, s neba, na malenu siluetu Milene Dravić od jednom odnekud padne zraka izlazećeg sunca), pitanja o triku,

laboratorijskom efektu ili kakvom drugom opsenarskom zahvatu neophodnom za ovakav mirakl, Puriša odgovara uz osmeh i sleganje ramena: „Beše to sadejstvo dva majstora na delu, dragog boga i snimatelja Mike Popovića!“ Sećam se i pulskog festivala, petnaestak godina docnije, odnosno, konferencije za štampu povodom jednog ne naročito uspelog Purišinog igrnjaka. Izašao je pred „naoštreni“ auditorijum, pogledao nas pravo u oči, i rekao, otprilike: „Vi znate, i ja znam, da je ovo čabar. Voleo sam ga i trudio se kao oko svakog svog filma, ali, nije uspelo. Pa, umesto da se time zamaramo, hajde da vam platim piće i da neformalno porazgovaramo kraj šanka“. Da, to je Puriša, deran, zafrkant, pesnik i mudrac ujedno. Čovek sa sedam-i-kusur banki životnog i pet banki filmskog staža odnosno iskustva.

A sve se to, kao u nekom čudesnom fokusu, sabire i reflektuje u najnovijem (kojem, pobogu, po redu?) maestrovom uspehu, 45-minutnom dokumentarcu (tačnije, ličnom poetskom zapisu) „Tonino Guerra“ (produkcija „Dunav film“ i „Centar SKIP-film“ iz Moskve), delu u kojem se sva Purišina mašta, varničavost, originalnost i kino-gradivna „otkačenost“ sjedinjuju kao u svežem, nadahnutom poduhvatu talentovanog momka na početku karijere. Nije to samo priča o prijateljstvu Puriše i Tonina, ni jedino poema o zajedničkoj njihovoj ljubavi prema filmu i prema življenju. Mnogo je više aduta u igri: cela jedna sudbina pretočena u raskošno, a opet krajnje ležerno, kao usput, lepršavo filmsko tkanje. Pa, ako starost autora treba (a treba!) meriti mladošću njegovog dela, onda gospodinu Đorđeviću još jednom svi možemo biti prijateljski zavidni...

(BR. 1631, 27. MART 1996)

Indeks imena

- Aćin, Zdenka 179, 180
Adanja Polak, Mira
37, 59
Aleksandar, Mandić 79
Aligrudić, Slobodan 74
Andrić, Ivo 139
Andrić, Ljuba Moljac
107
Angelopoulos, Teo 183,
184
Antić, Miroslav Mika
48
Arandelović, Stole 137
Aristotel 77
Arsenijević, Vidan 6
Avramov, Smilja 143
- Babić, Dragan 27, 109,
121
Bajford Stanojević,
Mila 82
Bajford, Džon Timoti
82
Balašević, Đorđe 48,
165, 174
Barišić, Franjo 34
Bauer, Branko 168
Bedem, Džon 133
Belan, Branko 94
Berček, Aleksandar 141
Bergman, Ingmar 152,
191
Beson, Lik 133
Bizetić, Boris 163
Blam, Nada 133
Bobić, Ljubinka 99,
100, 201
Bogdanović, Žika 123
Bojković, Svetlana 99
Božović, Petar 73
- Bregović, Goran 53
Brel, Žak 48
Broz, Josip Tito 110
Bruno, Đordano 92
Bugarski, Ranko 146
Bukovski, Čarls 86
Bulajić, Veljko 162, 166
Bulić, Vanja 121, 122,
170
Bulović, Irinej 103, 104
Burvil 52
Butković, Milutin 105
- Crnjanski Miloš 139
Crnobori, Marija 140
Crnobrnja, Stanko 35
- Čapek, Karel 44
Čaplin, Čarli 145, 146,
163
Čavić Lučić, Milica 10
- Ćirilov, Jovan 95, 96
- Danton, Žorž Žak 29
Dedić, Arsen 47, 48
Dejan, dečak iz
kolone 192
Diklić, Arsen 168
Diklić, Bogdan 167
Dimitrijević, Miša 65
Dimitrijević, Vojin
143, 144
Dobričanin, Dragutin
Guta 179
Dostojevski, Fjodor
Mihailovič 62, 92
Dovniković, Borivoje
56
- Drašković, Boro 102,
105
Dravić, Milena 99,
187, 188, 213
- Đorđević, (Mladomir)
Puriša Purke 124,
204, 213
Đorđević, Bora 47, 48,
60
Đukelić, Nebojša 77,
78, 79
Đukić, Radivoje Lola
51, 124
Đulejić, Aleksandar 10
Đurić, Mihailo 143
Đurković, Milorad 19
- Džo, Flo 67
Džonson, Ben 67
- Encscensberger, H. M.
48
Erak, Milan 170
Eržišnik, Nela 81
- Fasbinder, Erih Maria
152
Ferari, Rahela 137
Ferer, Mel 147
Ficdžerald, Skot 33
Finci, ? 32
Gete, Johan Vofgang 65
Glas, Filip 54
Gostuški, Dragutin 33,
34
Grendžer, Stjuart 147
Gruden, Slobodanka 37
Gurrera, Tonino 214

- Hardi, Oliver 52
 Harper, Stefani 32
 Hil, Volter 164
 Hitler, Adolf 29
 Hrabar, ? 44
 Hrist, Isus 92
- Igo, Viktor 207
 Ilić, Milovan
 Minimaks 52, 170
 Ilić, Ratko 103, 104
 Isaković, Antonije 197
 Ivanović, Olga 179
- Jahić, Fahreta (Lepa Brena) 164
 Janoš, Pap 80
 Jeknić, Janko 106
 Jevremović, Zorica 5, 6
 Jevtić, Atanasije 92
 Jevtović, ? 32
 Jovanović, Mića 93
 Jovanović, Soja 168
 Jović, ? arh. 84
- Kalanj, Dušanka 89, 90
 Kami, Alber 48, 91, 92
 Kanjevac, Dragana 129, 130
 Karabeg, Omer 38
 Karadžić, Vuk 25, 26, 65, 107
 Karanović, Mirjana Mira 167
 Karanović, Srđan 174
 Kašanin, Milan 34
 Katić, Kamenko 64
 Keno, Rejmon 85
 Kiš, Danilo 139
 Kokotović, Nada 66
 Kopitar, Jernej 65
 Korać, Radivoj Žučko 20
 Korać, Zora 135
 Kovač, Mihajlo 21, 28
 Kovačević, Daša 95
- Kovačević, Dušan 105, 106
 Kovačević, Dušan 59, 60
 Kovačević, Milan 105
 Kovačević, Siniša 105
 Kralj, Petar 105
 Krilović, Branka 28
 Krivokapić, Miodrag 157
 Kusturica, Emir 87, 88, 140, 184–186, 194, 203
- Laković, Predrag Pepi 57
 Laurer, Stan 52
 Laušević, Žarko 191
 Lazić, Dragoslav 51
 Lazović, Petar Coka 19, 20, 28
 Lepa Brena (Fahreta Jahić) 43, 158, 164, 172, 176, 192
 Linč, Dejvid 149, 151, 152
- Luis, Karl 67
 Lukas, Džordž 41
 Lukić, Lika 34
 Lukovac, Vuksan 141
- Macanović, Hrvoje 72
 Mađeli, Paolo 55, 54
 Maive, Eduard 61, 62
 Makluan, Maršal 94
 Maksimović, Desanka 10
 Maksimović, Dragan 167
 Mančić, Suzana 45
 Mandić, Aleksandar 79, 80
 Mandić, Igor 18
 Mandić, Tijana 159
 Marić, Mirjana 102
 Marković, Goran 162, 203
- Marković, Ljiljana 90
 Marković, Mihailo 197, 198
 Marković, Olivera 81, 101, 167
 Marks, Karl 190
 Marušić, Joško 18
 Maširević, ? 61
 Meklehlen, Kajl 149, 151
 Mihailović, Borislav Mihiz 107
 Mihalj, Nađ 80
 Mihaljević, Minjon 32
 Mihić, Gordan 28
 Milanović, Dafina 142, 177
 Milenković, Stefan 79
 Milenković, Vojkan 36
 Milić, Goran 10
 Milodanović, Anton 80
 Milošević, ? 61
 Mirković, Dragana 158
 Mitić, Svetolik 174
 Momčilović, Nenad 34
 Monro, Merlin 210
 Moro, Žana 183, 184
 Mrmor, Maksimilijan 129, 130
 Munitić, Ranko 5, 6, 61
- Načić, Taško 137
 Nestorović, Vesna 90
 Nikitović, Dragan 19, 71, 72
 Nikolić, Dragan Gaga 107, 187, 188
 Novak, Novak 51, 179
 Novaković, Slobodan 77
 Novković, Staka 90
 Novović, Danka 90
 Nušić, Branislav 102, 207, 208
- Obrenović, Miloš 25, 44

- Orf, Karl 54
 Orlović, Miloje Mića 32, 89, 90, 119, 121, 195
 Ostrogorski, Georgije 34
 Paroški, Milan 68
 Pašić, Feliks 65
 Paskaljević, Goran 203
 Paskaljević, Mihailo Bata 179
 Pataković, Dejan 45
 Pavić, Ljiljana 57
 Pavić, Milorad 204
 Pavić, Siniša 57
 Pavica, ? 106
 Pavićević, Borka 95, 96
 Pavlič, Goran Pipo 58
 Perović, Slobodan Cico 105, 201
 Pešić, Stanislava Staša 179
 Petrović, Miodrag Čkalja 43, 44, 52, 81, 133, 171, 172, 203, 204
 Petrući, ? 42
 Pilat, Pontije 186
 Pirandelo, Luidi 102
 Pjarn, Priit 61, 62
 Poatje, Sidni 181
 Pogačić, Vladimir 124, 179, 180
 Pogorelić, Ivo 79
 Polič, Radko 166, 174
 Popov, Raša 81
 Popović, Aleksandar Aca 59, 60, 85, 106
 Popović, Mika 214
 Popović, Vida 42
 Prelević, Dušan 85, 86
 Prever, Žak 57
 Puzović, Mirko 19
 Radičević, Branko 60
 Radmilović, Zoran 73, 99, 100, 105, 201
 Radonjić, Lila 121
 Radovanović, Miodrag 168
 Radović, Duško 48, 97, 139, 155, 156, 200, 201
 Raspor, Vicko 158
 Redford, Robert 181
 Ril, Rene 19
 Ristić, Ljubiša 66
 Robespjer, Maksimilijan 29
 Roselini, Izabela 149
 Rožič, Marjan 44
 Sablić, Maja 80
 Sami, majmun 43
 Saterlend, Donald 24
 Savićević, Radmila Rada 179
 Sartr, Žan Pol 89
 Spielberg, Stiven 140
 Splivalo, Vesna 56
 Stambolić, Ivan 200
 Stanić, Džimi 55
 Stanić, Radomir 84
 Stefanović, Lokuca 182
 Stojanović, Slobodan 73
 Stojanović, Velja 164
 Stojiljković, Vlastimir Đuza 105, 179
 Stojković, Bata 105
 Stokić, Žanka 99, 100
 Stoun, Šeron 184
 Stupica, Bojan 139, 201
 Stupica, Mira 99
 Surutka, Branislav 89
 Suša, Gordana 10, 21, 174, 200
 Simić, Miroslav 197, 198
 Sindi, Džordž 147
 Smajić, Zekerijah 28
 Šalja, Abdurahman 137, 138
 Šćekić, Jakša 79
 Šejka, Leonid 201
 Šekspir, Vilijam 150
 Šerbedžija, Rade 66
 Škaro, Damir 19
 Šotra, Zdravko 99, 187
 Tadić, Ljuba 101, 102
 Tinska, Jelena 182
 Todorović, Bora 105
 Todorović, Momčilo 21, 22
 Trailović, Mira 95, 96, 105
 Trifunac, Sofija 80
 Trivalić, Vesna 167
 Vaulin, Jurij 19
 Vega, Lope de 207
 Vels, Orson 160
 Vicanović, Vican 9, 44
 Vilson, Bob 54
 Vlatković, Olga 81, 82
 Vučićević, Branko 28
 Vuisić, Pavle 160, 172, 201
 Vujanović, Milja 36
 Vukos, Milan 135
 Zafranović, Lordan 35, 54
 Zarić, Dragan Zare 81
 Zdravković, Miodrag 90
 Zečević, Ksenija 54
 Zelenović, Radoslav Rale 79
 Zigel, Don 156
 Živanović, Milivoje 139
 Žutić, Miloš 137

Indeks pojmova i naslova (programa, emisija, rubrika i priloga)

- Aberdareva 93
Akciona konferencija novinara, prenos 39
Anglunipe 26
Animovizija 55, 56
Antena 2, 90
Arhipelag Gulag 62
Art kanal 121, 123, 129, 164, 173, 189
Artline, produkcija 80
Atelje 212 85, 100, 105, 106
Australijska TV (mreža) 33
Avala fest 66

Bal pod maskama 54
Balkan, kino 55
Balkanski špijun 108
BB show 163
BBC 33
Bedni ljudi 62
Beograd noću 35
Beograde, dobro jutro 200
Beogradska hronika 9, 59
Beogradski program 37, 78
Beogradski studio 47, 60
Beogradska televizija 10, 28
Beogradsko dramsko pozorište 96
Berlin-Aleksanderplac 152
Bešanovo 68

Biciklisti 213
BIS 32
BITEF 95, 96
Bitef teatar 96
Blaga je noć 33
Bliski susret 130
Boj na Kosovu 99
Bolji život 38, 53
Borba 145, 146
Božićna liturgija, prenos 103
Brazda 26
Buntovnik s razlogom 107

Centralni komitet 10
Cirkus 162
Crni biseri 121
Crni biseri 170
Cros country 213
Crvenkapa 191
Crvene brigade 36
Cvetni trg 55, 56

Čarobno zrno 17
Čovek koga treba ubiti 162
Čovek slon 151

Da pitamo zajedno 45
Daj nam sunca 85
Dan mladosti, prenos 51
Dan žena 37, 38
Deca 213
Dečani, manastir 68, 83, 84
Demokratska stranka 127

Devojka 213
Dinastija 41, 149, 150
Disko-folk 103
Divlji u srcu 152
Dnevnik 2 26, 28, 31, 38, 71, 74, 119
Dnevnik 3 21
Dom omladine (u Beogradu) 80
Dom za decu i omladinu (u Subotici) 108
Doručak na travi 61
Drugi (II) program (kanal) 25, 69, 78, 79, 93, 124, 195
Državna TV (RTS) 115
Državni studio (u Milanu) 36
Duna 151
Dunav film 214

Ekran na ekranu 181
EPP 18, 45, 46, 50, 95

FBI 94
FDU (Fakultet dramskih umetnosti) 159
Festival dokumentarnog i kratkometražnog filma (u Beogradu) 213
Festovizija 77
Filmoskop 61, 181
Filmska svaštara 181
Filmske priče 164, 181
Francuska 7, 104

- Francuska revolucija 29
Francuska gora 68
Fruškogorski manastiri 68, 84
Galerija tajni 130, 140, 158
Glava za brisanje 151
Gledajte Borbu 145, 146
Gnjavnik 30
Gospođa ministarka 101, 102, 203
Gračanica, manastir 84
Grlom u jagode 167, 168
Hajat Ridžensi (Hyatt Regency) 195
Hajduk Stanko 52
Hamlet 103
Hanžekovićev memorijal, prenos 56
Harold i Mod 170
Henrik IV 104
Hilandarska 30
Holivud 88, 149, 184
Holivud ili propast (?) 88
Horoskop 158
Hronika Bitefa 97, 98
Hronika Festa 77
Ibarska magistrala 165, 166
Ilica 55
Indeksovo radio-pozorište 30, 49
Informativni program (emisija) 46, 91
Izbor mis Jugoslavije 195
Jegor Buličov 104
JRT 26, 28, 31, 68, 69, 77, 79–81, 106
Judita 66
Jugoslavijo 166
Jugosloveni 23
Jugoslovensko dramsko pozorište (JDP) 104, 203, 207
Jutamji program 39, 42
Jutro 213
Kabl televizija 80
Kamera pamti 174
Kamiondžije 172
Kan (filmski festival) 87, 88
Kan '95, direktan TV prenos 183, 184
Kanal 5, 100
Kino oko 10
Kino oko 27, 95, 181
Kiza i Komina 51
Klinjakur, stanica 43
Klinika Švarcvald 32
Knez Mihajlova, ulica 43
Kontrabas 213
Korijere dela sera 100
Kosa 85
Kosovski boj, godišnjica 67
Kosovski plenum, (Deveta sednica Centralnog komiteta Saveza komunista o Kosovu) prenos 9, 10
Kralj Ibi 101, 102, 107
Kristalna kugla 130
Krotka 62
Krušedol, manastir 68
Lepenski vir 203
Lepše je sa kulturom 175, 176, 203
Lične stvari 79
Lokice na 3K 182
Lola Beograd 213
Majka, sin, unuk, unuka 213
Mala seoska priredba 195
Mek Donald, restoran na Slaviji 42, 53
Meša Selimović (nagrada za roman) 207, 208
Minimakovizija 170
Ministarstvo za kulturu 211
Mladost, knjižara 57
Narodna skupština 60, 147
Narodno pozorište (u Beogradu) 163, 164
Narodno pozorište (u Subotici) 66
Na kraju dana 93
Napad kradljivaca tela 156
Naučni forum 23
Nedeljom popodne 31
Nešto više 38
Neven 82
Nije čovek tko ne umre 164
Ninova nagrada (za roman) 207, 208
Nikita 133
Noć muzike '87 9
Nova godina, doček 21, 76, 105
NS Plus 124, 164, 173, 181
NTV Studio B 123
Obojena svjetlost 18
Obraz uz obraz 92, 101, 187, 188
Odeon, pozorište u Parizu 29
Odisej 184
Oficijelni radio (Radio Beograd) 30

- Olimpijada u Seulu, prenos 69, 72
 Omladinski kanal 54
 Omladinski radio 55, 99
 Onkološka klinika 59
 Opera, zgrada 43, 52
 Orlovi slomljenih krila 65
 Oskar 87, 88, 188
 Ostajte ovde 198
 Osvajanje slobode 54
 Otac na službenom putu 87
 Otvorena vrata 167
- Padaj silo i nepravdo 53
 Panorama 30, 68
 Pisma 213
 Pesme sa života 160
 Pečka patrijašija 84
 Petkom u 22 35
 Peti svetski boksterski kup (u Beogradu), prenos 19
 Pionir, hala 19
 Pisma čitalaca 73, 74
 Pisma iz male varoši 213
 Plavi somot 149, 152
 Podne 213
 Podzemlje 184, 194, 203
 Pokondirena tikva 146, 196
 Pokretne slike 181
 Poletarac 81
 Policajac s Petlovog brda 167
 Politika ekspres 45
 Ponte Roso 162, 173
 Pop Ćira i Pop Spira 167, 168
 Porota 10
 Poslednjih 7 dana Lore Palmer 151
- Povratak u Idn 32
 Pozorište na Terazijama 47
 Pozorište u kući 74, 168, 179, 187
 Pres-klub 130, 179, 200
 Prizori iz bračnog života 152
 Profesionalac 108
 Program plus 17, 31
 Prosvjeta, knjižara 55
 Prvi (I) program (kanal) 67, 78, 79, 93, 124
 Pulski festival (filmski) 214
- RAI 90
 RAI I 98
 RAI II 98
 Radovan III 105
 Rani radovi 36
 Raspad sistema 110
 Rat 162
 Rat u Rumuniji, prenos 108
 Regioni danas 25, 26
 Republička zajednica za kulturu 83
 Revizor 96
 RTB (Radio-televizija Beograd) 30
 RTS (Radio-televizija Srbije) 172, 187
- Salaš u malom ritu 167, 168, 187
 San 213
 Satelitski program 78, 79
 SANU (Srpska akademija nauka i umetnosti) 83, 163, 164, 197,
 Sava Šumanović 28
 Sava-centar 39
- Savezni komitet za rad, zdravstvo i socijalnu politiku
 Servisna stanica 51
 Sinema klub 181
 SIV (Savezno izvršno veće) 21, 22, 59, 110
 Sivi dom 109
 SIZ (Samoupravna interesna zajednica) za zapošljavanje 53
 Sjaj i beda Holivuda 24
 Skaramuš 147, 148
 Skupština SFRJ 78
 Skupština-fest 78
 Slavija, bioskop 54
 Slavija (Trg Dimitrija Tucovića) 42, 53
 Službena TV (RTS) 116
 Soros, fond 211
 Specijalno vaspitanje 52
 Splav meduze 28
 Srećni ljudi 130, 167
 Sterijine igre 65
 Sto godina srpskog filma 213
 Studenica, manastir i crkva 83, 84
 Student 94
 Studio B 30, 145, 165, 173-175, 181, 189, 199, 200
 Subotom uveče 31
 SUP, beogradski 109
 Sve će to jednom prekriti ruzmarin i šaš 53
 Svet šaha 20
 Sweet Movie 181
 Svetski festival animiranih filmova 55, 61
 Svečano otvaranje rekonstruisane Knez Mihajlove, prenos 20

- Šišatovac 68
 Škola lepih umetnosti
 (u Parizu) 29
 Šoder lista 165
 Šta štampa štampa 46
- Tačka sa koje nema
 povratka 133
 Takovska 10 (TV
 Beograd) 19, 30, 35,
 81, 82, 93, 97, 106
 Tak Vižn 151
 TANJUG 15
 Teatar del Arte 108
 Televizija sa Pala
 (paljanska TV) 189
 Tele-objektiv 30
 Terazije 42
 Tinetiks 182
 Tonino Guerra 214
 Treći (III) program
 (kanal) 55, 77, 78,
 79, 80, 93, 109, 124,
 167, 168, 179, 181
 182
 Trg republike 105
 Tuđa Amerika 203
 TV Bastilja (TV
 Beograd) 178
 TV Beograd 9, 14, 20,
 25, 32, 35, 41, 45,
 47, 66, 72, 74, 77,
 79, 80, 82, 93, 97,
 109
 TV BK 162, 189
 TV čitulja 15, 16
 TV Ljubljana 14
 TV Novi Sad 14, 61,
 66, 68, 80, 124
 TV novosti 5, 96, 117,
 192
 TV Palma 124, 158, 162,
 165, 173, 189, 190
- TV patka 39
 TV petak 42
 TV Pink 162–165, 173,
 175, 181, 189, 190
 TV Politika 121, 124,
 127, 128, 173, 181,
 182, 189
 TV Priština 14, 26
 TV Sarajevo 14, 32
 TV Skoplje 14
 TV Titograd 14, 66
 TV Zagreb 14, 23, 31,
 32, 55, 56, 66
 Tvin Piks 151, 152,
 182
 3K (Treći kanal) 93,
 94, 182
- Univerzijada, prenos 9
 Unprofenci 190
 U snu san 36
 Učesnik i svedok 33
 Urnebesna tragedija
 203
 Utakmica (fudbalska)
 Milan–Crvena
 zvezda 72
 Utisak nedelje 130
 Uvek sa Vama 85, 86
 Uzavreli grad 162
- Variola vera 162
 Velika TV (RTS) 125
 Veliki transport 162,
 166
 Venecijanski festival
 (filmski) 213
 Vesti 3 28
 Vesti 94
 Vesti u 7 199
 Vesti za strane turiste
 63, 64
- Vikend program 48
 VIN 174, 200
 Više od igre 73, 74
 Visoki napon 162
 Vlak bez voznog reda
 162
 Vozač 164
 Vreme televizije: 35
 godina TV u Srbiji
 196
 Vrdnik, manastir 68
 Vudstok 34
 Vuk Karadžić 65
- YU teatar 65, 66
- Zabavno-rekreativni
 program 41, 43
 Zagreb, kino 55
 Zagreb film 56
 Zakon Los Anđelesa
 27
 Zašto ubijaju najbolje
 kuvare Evrope 18
 Zavod za zaštitu
 spomenika kulture
 (pokrajinski) 68, 84
 Zavod za zaštitu
 spomenika kulture
 (republički) 68, 83,
 84
 Zbogom ostaj
 bunkeru na reci
 213
 Zemlja animiranih
 čudesa 61
 ZIP 10, 28
 Zlatna palma 87, 183,
 184
 Zlatno tele 199
 Zli duhovi 62
 Zmajko, kafana 86
 Znanstvena knjižara 57

Sadržaj

Kritika iz majstorske radionice, Vidan Arsenijević / 5

ZORICA JEVREMOVIĆ

Na javnom kanalu, 3. jul 1987. – 2. februar 1990.

Vicane, gde si? / 9	Doručak na travi / 61
TV slušalice kao imidž / 11	Vesti za strance / 63
TV butik / 13	YU teatar / 65
TV čitulja / 15	Ispred namastira / 67
Televizijska hrana / 17	Politička olimpijada / 69
Levi kroše Beograda / 19	Nikita plus / 71
Srećna Nova godina / 21	Više od igre / 73
Sve o impotenciji / 23	Bez krivice kriva / 75
Naši regioni / 25	Odavde do večnosti / 77
TV lista / 27	Šarena laža / 79
Iščekivanja / 29	Poletarac vanzemaljac / 81
Noćna šihta / 31	Političari i manastiri / 83
Blaga je noć / 33	Sve Preletove kelnerice / 85
Zvuci Jerihona / 35	Emir i aždaja / 87
Čiji je ženski dan? / 37	Njeni dani / 89
Rizična grupa / 39	Telo je hram / 91
Povratak Džedaja / 41	Ljudi van sebe / 93
Čkalja opet glumi / 43	BITEF suzama ne veruje / 95
Dupli pas / 45	Javne vrline / 97
Noć duga godinu dana / 47	Bauk gđe ministarke / 99
Neki sede, drugi stoje / 49	Ljuba / 101
Humor i kritika / 51	Ilić plus Bulović / 103
Ujed mladosti / 53	Kovačević I / 105
Urbovizija / 55	Neprijatelji javnosti / 107
Smrt u fotelji / 57	Televizijska vojska / 109
Rana bez gaze / 59	

RANKO MUNITIĆ

Na javnom kanalu, 23. jun 1993. – 27. mart 1996.

TV pašaluk / 113	Porno-folk / 165
Vreme mračno / 115	Pantljičare – sarme / 167
Nevini i drugi / 117	Jednina ili množina / 169
Partija i čaršija / 119	Slučaj Čkalja / 171
Panduri i mangupi / 121	Dve laste bez proleća / 173
Trpni objekat / 123	Kultura je nešto drugo / 175
Velikomučenici / 125	Medijsko beščašće / 177
Medijski bumerang / 127	Vrline „Pozorišta u kući“ / 179
Dragana i doktor / 129	Televizijsko gombanje / 181
Vokalne mrdalice / 131	Dva lica i jedna senka / 183
Živomesnati proizvod / 133	Judin poljubac / 185
Gazde i lideri / 135	Dva obraza / 187
Usamljeni jahač / 137	Izveštaj s terena / 189
Neki čudan svet / 139	Zloupotrebe / 191
Gospodin Vuksan / 141	Kritika kao biznis / 193
Pucnji iz zasede / 143	Meštar Mića / 195
Zamka / 145	Gresi i argumenti / 197
Ratna vremena / 147	Žabe i babe / 199
Crna dama / 149	Fabrikovanje legendi / 201
Vrag pod kamenom / 151	Žabica sa cvikerima / 203
Lojalnost i sića / 153	Ozbiljni i neozbiljni / 205
Živela godišnjica / 155	TV muholovka / 207
Ološ pod oružjem / 157	Estetika krize / 209
Siledžije i bedaci / 159	Maloekranska maskerada / 211
Beograd i Pink / 161	Momak od sedam banki / 213
Konjske pilule / 163	

Indeks imena / 215

Indeks pojmova i naslova (programa, emisija, rubrika i priloga) / 218

Ranko Munitić
Zorica Jevremović
DUPLI PAS

IZDAVAČ RDU Radio-televizija Srbije

ZA IZDAVAČA Aleksandar Tijanić
generalni direktor RTS
prof. dr Slobodan G. Marković
predsednik Upravnog odbora RTS
Nikola Mirkov
direktor Televizije Beograd

UREDNIK Dragan Indić

PRIPREMA ZA ŠTAMPU Predrag M. Popović

REDAKTURA, KOREKTURA I INDEKSI D. I.

ŠTAMPA Štamparija RTS, Beograd

TIRAŽ 400

Prvo izdanje, februar 2012.

ISBN 978-86-6195-014-8

CIP – Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41–94
658.443 (497.1) (091)

МУНИТИЋ, Ранко, 1943–2009

Dupli pas / Ranko Munitić, Zorica Jevremović. 1. izd. –
Beograd : Radio-televizija Srbije, 2012 (Beograd : Štamparija RTS).
– 224 str. : slike autora ; 24 cm. –) Biblioteka RTV – Teorija i
praksa. Edicija TV polica ; knj. 8)

Tiraž 400. – Str. 5–6: Kritika iz majstorske radionice: predgovor /
Vidan Arsenijević. – Registar

ISBN 978–86–6195–014–08

1. Јевремовић, Зорица, 1948 – [аутор]

а) Телевизија (средство информисања) – Историја – Југославија
COBISS.SR-ID 189288972

ZORICA JEVREMOVIĆ RANKO MUNITIĆ ZORIC

DUPLI PAS DUPLI PAS DU

RANKO MUNITIĆ ZORICA JEVREMOVIĆ RA

